

การประชุมวิชาการระดับชาติ
จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ครั้งที่ 4

6 กันยายน 2561

บรรณาธิการ
ศิริวรรณ วรรณยุกต์
รัชกฤษ วงษ์วิลาศ

เจ้าของ	ศูนย์จีนศึกษา และศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราชกุมารี สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล
บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรรณชัยยุทธ อาจารย์ รัชกฤษ วงษ์วิลาศ
กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.มาลินี ดิลกวงนิช รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรรณิขศักดิ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุรินทร์ ศรีสมถวิล อาจารย์อรณิศา อูรพีพัฒนพงศ์ อาจารย์ อู๋ อวิ้นหลง
พิมพ์ครั้งแรก	ธันวาคม 2561

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.สุรชัย ศิริไกร
รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.นภดลชาติประเสริฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี มหณรงค์ชัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรรณิขศักดิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา บำรุงสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรรณชัยยุทธ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดือนเด่น นาคสีหราช
อาจารย์ ดร.ธีรวัฒน์ ธีรพจน์
อาจารย์อรณิศา อูรพีพัฒนพงศ์
อาจารย์รัชกฤษ วงษ์วิลาศ

ภาพปก : องค์เจ้าแม่มาจู่
เกาะเหมยโจว มณฑลฝูเจี้ยน สาธารณรัฐประชาชนจีน
(中国福建省湄洲岛妈祖像)
โดย ผศ.ดร.ศิริวรรณ วรรณชัยยุทธ

การประชุมวิชาการระดับชาติ

จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 4

วันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน 2561 เวลา 09.00 – 16.30 น.

ณ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

จัดโดย

ศูนย์จีนศึกษา และศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราชกุมารี สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ร่วมกับ
สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลักการและเหตุผล

นับแต่ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีนมาจนครบ 40 ปี ในปีพ.ศ. 2558 นั้น เพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลอง และรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษา ศูนย์จีนศึกษาได้จัดการประชุมวิชาการระดับชาติ จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 เมื่อวันศุกร์ที่ 8 กันยายน 2560 ซึ่งได้รับการตอบรับจากนักศึกษาและนักวิชาการในวงการการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผลงานวิชาการเป็นอย่างดี ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมาก ถือเป็นก้าวแรกของวงการจีนศึกษาในประเทศไทยได้มีพื้นที่ในการนำเสนอผลงานวิชาการ และผลงานวิจัยให้เผยแพร่ในวงวิชาการอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

จากผลสำเร็จที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นการกระตุ้นวงวิชาการจีนศึกษาอย่างต่อเนื่อง ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา จึงเห็นสมควรให้จัดการประชุมวิชาการระดับชาติ จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 4 ในเดือนกันยายนศกนี้โดยร่วมมือกับโครงการปริญญาโทวัฒนธรรมจีนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการศึกษาวิจัยและสร้างผลงานวิชาการด้านจีนศึกษามากยิ่งขึ้น
2. เพื่อสร้างชุมชนวิชาการที่มีความสนใจร่วมกันศึกษาด้านจีนศึกษาให้กว้างขวางและ
คลุ่มลึกยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นเวทีในการนำเสนอผลงานวิชาการด้านจีนศึกษา
4. เพื่อเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงผลงานของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

วิธีดำเนินการ

1. ประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนงาน
2. ประสานงานและติดต่อวิทยากร ผู้ดำเนินรายการ
3. จัดทำหนังสือเชิญ ประชาสัมพันธ์การจัดงาน
4. ดำเนินการขั้นตอนการพิจารณาบทความ
5. ประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการจัดงาน
6. สรุปผลการจัดงาน

สถานที่ดำเนินงาน

ณ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน 2561

กลุ่มเป้าหมาย

นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป จำนวน 150 คน

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ศูนย์จีนศึกษา และศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราชกุมารี สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และโครงการปริญญาโทวัฒนธรรมจีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การประเมินผล

จัดทำแบบสอบถามข้อมูลผู้เข้าร่วมงานและประเมินผลการจัดงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดการศึกษาวิจัยและสร้างผลงานวิชาการด้านจีนศึกษามากยิ่งขึ้น
2. เกิดชุมชนวิชาการที่มีความสนใจร่วมกันศึกษาด้านจีนศึกษาให้กว้างขวางและลุ่มลึกยิ่งขึ้น
3. เป็นเวทีในการนำเสนอผลงานวิชาการด้านจีนศึกษา
4. เป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงผลงานของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

กำหนดการ
การประชุมวิชาการระดับชาติ “จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ครั้งที่ 4
จัดโดย

ศูนย์จีนศึกษาและศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราชกุมารี สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
ร่วมกับ โครงการปริญญาโทวัฒนธรรมจีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ในวันพฤหัสบดีที่ 6 กันยายน 2561 เวลา 08.30-16.30 น.
ณ ห้องสัมมนากลาง สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต

- 08.30 - 09.00 น. ลงทะเบียน
- 09.00 - 09.15 น. พิธีเปิด ณ ห้องสัมมนากลาง สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
- กล่าวรายงาน: รองศาสตราจารย์ ดร.มาลินี ดิลกวนิช
ประธานศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กล่าวเปิดงาน: รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล
ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 09.15 - 10.15 น. **ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ความสัมพันธ์ไทย-จีนในยามยาก:
จากวิกฤติ สู่ 6 ตุลาและรัฐบาลนันท, ค.ศ. 1975-1977”**
รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล
ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสหวิทยาการ
- 10.15 - 10.30 น. อาหารว่าง
- 10.30 - 12.00 น. **ความทรงจำและการปฏิบัติ: บทบาทของสมาคมลับและวรรณกรรมชาวจีนต่อการ
สร้างกระแสปฏิวัติปี 1911 ในบริติชมาลายา**
จุฬาลักษณ์ ปลื้มปัญญา นักศึกษาระดับปริญญาเอก
มหาวิทยาลัยหนานจิง สาธารณรัฐประชาชนจีน
การศึกษาความเป็นมาความหมายและการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมลุ่มน้ำลู่ฝางาน
สมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว: กรณีศึกษาเปรียบเทียบศาลเจ้าเล่งจูเกียง จ.ปัตตานี กับ
ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อ.บางแพ จ.ราชบุรี
สุภาฯ ศรีรัตนบัลล์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ข้อสังเกตบางประการว่าด้วยการกระชับความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้าง
พื้นฐานทางรถไฟไทย-จีน**
สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- 12.00 - 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 - 14.30 น. **การศึกษาปรัชญาการศึกษาในมุมมองของเหยียนหยวน**
จักรพงษ์ ชตชัย มหาวิทยาลัยหนานไค สาธารณรัฐประชาชนจีน

การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการด้วยการสอบสาขาการแปลสมัยราชวงศ์ชิง
ภาสินี ศรีสุนทรพินิต นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การศึกษารูปแบบการใช้ภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย
พนิดา เจียมสมัย นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาจีน
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

14.30 - 14.45 น. อาหารว่าง

14.45 - 15.45 น. **อาณาจักรภู่วัฒนธรรม**

ณัฐ งามมหัทธนา นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กฎหมายลิขสิทธิ์: กรณีศึกษาเปรียบเทียบสาธารณรัฐประชาชนจีนกับประเทศไทย
ฐานันท์ เชื้อเมืองพาน นักศึกษาปริญญาโท สาขากฎหมายทรัพย์สินทาง
ปัญญาและเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

พิธีกร : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรชัยยุทธ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 อาจารย์รัชกฤษ วงษ์วิลาศ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

****หมายเหตุ** กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม**

คำนำ

ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีภารกิจหลักคือ ส่งเสริมให้การศึกษาและวิจัยทางด้านจีนศึกษาแพร่หลายในสังคมไทย ตลอดเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมาได้ จัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ที่กระตุ้นให้สังคมไทยเกิดความตื่นตัวและเอาใจใส่ต่อความรู้เกี่ยวกับ ประเทศจีนและวัฒนธรรมจีน มีผลงานต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นที่ประจักษ์อยู่ การประชุมวิชาการ ระดับชาติจีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2558 เป็นเวทีวิชาการหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากบุคคลทั่วไปจึงได้จัดต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี รวมทั้งเป็นอีกหนึ่งภารกิจที่ได้รับความ ร่วมมือจากหน่วยงานพันธมิตรภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คือ ศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราช- กุมารี โครงการปริญญาโทวัฒนธรรมจีนศึกษา และสาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ ซึ่งนักศึกษาและ นักวิชาการในวงการการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผลงานวิชาการ เป็นอย่างดี

จากผลสำเร็จที่ได้กล่าวมาข้างต้นเพื่อเป็นการกระตุ้นวงวิชาการจีนศึกษาอย่างต่อเนื่อง ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาจึงได้จัดการประชุมวิชาการระดับชาติจีนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ครั้งที่ 4 ขึ้น เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 6 กันยายน 2561 ซึ่งการประชุมดังกล่าวได้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และ “รายงานหลังการประชุมฯ” เล่มนี้ รวบรวมบทความที่คัดสรรแล้วพร้อม ปาฐกถาพิเศษ ในที่ประชุมวิชาการ “จีนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 4” จึงหวังว่าจะเป็น เอกสารที่มีประโยชน์ต่อวงการจีนศึกษาของไทยต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.มาลินี ดิลกวนิช

ประธานกรรมการศูนย์จีนศึกษา

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สารบัญ

ปาฐกถาพิเศษ “ความสัมพันธ์ไทย-จีนในยามยาก: จากศึกยุทธหัตถี 6 ตุลาและรัฐบาล
ธานินทร์, ค.ศ. 1975-1977”

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล.....	1
การศึกษาความเป็นมา ความหมายและการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรมลุ่มน้ำลุ่มไฟ งาน สมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว: กรณีศึกษาเปรียบเทียบศาลเจ้าเล่งจูเกียง จ.ปัตตานี กับศาล เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อ.บางแพ จ.ราชบุรี	
สุกษา ศรีรัตนบัลล์	15
ข้อสังเกตบางประการว่าด้วยการกระชับความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานทางรถไฟไทย-จีน	
สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์	49
การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการด้วยวิธีการแปลสมัยราชวงศ์ชิง	
ภาสินี ศรีสุนทรพินิต และ ศิริวรรณ วรชัยยุทธ	71
การศึกษารูปแบบการใช้ภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย	
พนิดา เจียมสมัย.....	91
อาณาจักรกูปั๋วในฐานะภัยคุกคามต่ออาณาจักรถัง	
ณัฐ ฉมามัทธนา.....	117

ปาฐกถาพิเศษ
“ความสัมพันธ์ไทย-จีนในยามยาก: จากวิกฤติ ๖ ตุลาและรัฐบาลธานินทร์,
ค.ศ. 1975-1977”

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล
วิทยาลัยสหวิทยาการ
ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล เครือรัฐติกาล : ขอบพระคุณครับท่านอาจารย์ศิริวรรณ ผมก็ทำหน้าที่ผอ.ไปแล้วนะ ตอนนี้ทำหน้าที่เป็นนักวิชาการบ้างนะครับ วันนี้มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญจากศูนย์จีนศึกษา คือ ท่านอาจารย์มาลินี ให้มาเป็นองค์ปาฐก ถือว่าเป็นการรับน้องผอ. ก็แล้วกัน เพราะว่าผอ.เพิ่งมาเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ของปีนี้ พอเข้ามาปุ๊บก็ได้รับการทาบทามนะครับ บอกว่ากำลังจะมีการจัดประชุมวิชาการ แล้วก็ได้ทาบทามให้ผมมาเป็นองค์ปาฐก โดยคิดหัวข้อให้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ ความถนัดขององค์ปาฐกเองนะครับ ก็คิดอยู่สองสามวันนะว่าจะเอาหัวข้ออะไรดี ก็นึกขึ้นได้ว่ามันมีหัวข้อเล็กๆ อยู่หัวข้อหนึ่ง ซึ่งจริงๆ เคยเขียนเป็นบทความเอาไว้แล้ว แต่ว่ายังไม่ได้เอาไปเผยแพร่ที่ไหน ถ้าท่านที่ติดตามเรื่องจีนศึกษา จะรู้จักนักวิชาการด้านจีนศึกษาคนหนึ่งของเมืองไทย คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรศักดิ์ มหัทธโนบล ท่านเขียนหนังสือเรื่องที่สำคัญ คือเศรษฐกิจการเมืองจีน ก็จริงๆ ก็มีผลงานอื่นๆ อีกเยอะนะครับ พอที่ท่านจะเกษียณในวันที่ 1 ตุลาคมที่จะถึงนี้ ลูกศิษย์ของท่านก็จึงรวมตัวกัน คิดจะทำหนังสือรวมบทความเนื่องในโอกาสเกษียณของท่านอาจารย์วรศักดิ์ หนังสือยังไม่

คลอณะครับ แต่ว่าต้องส่งต้นฉบับบทความล่วงหน้า ผมก็ได้รับการติดต่อจากลูกศิษย์ท่านหนึ่ง บอกว่า จะร่วมโปรเจกต์นี้ด้วยไหม ผมก็โอเค ผมก็จะเขียนเรื่องนี้แหละ เรื่องที่จะกลายมาเป็นเหตุของการพิธี เซ็นต์วันนี้

ที่มาที่ไปมันมาจากไหน ทำไมผมถึงไปหยิบความสัมพันธ์ไทยจีนในช่วงเวลาสั้นๆ คือช่วง ปี1975-1977 นะครับ เรื่องนี้ไม่ได้เป็นความสนใจของผมโดยตั้งใจ จันท์ขออนุญาตเล่าแหล่งที่มาและ ความเป็นมาของแหล่งข้อมูลนี้จริงๆ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ผมไม่ได้สนใจคิดจะทำ คิดจะเขียน หรือศึกษา เรื่องนี้มาก่อน แต่ว่าเป็นเหตุบังเอิญก็คือว่า เมื่อปีที่แล้ว ช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ผมได้รับทุน ของกระทรวงการต่างประเทศได้วัน ให้ไปทำวิจัยอยู่ที่ไทเป โดยมีมหาวิทยาลัยที่เป็นเจ้าภาพ ก็คือ National Chengchi University หัวข้อวิจัยก็ไม่ได้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีน แต่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับคิวบาในยุคสงครามเย็น ว่าทำไมสองประเทศนี้มันทะเลาะเบาะแว้งกัน เหลือเกิน ทั้งที่มันอยู่ในค่ายสังคมนิยมด้วยกัน แต่ในระหว่างที่กำลังค้นข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์จีนกับคิวบา มีอยู่วันหนึ่งผมก็ไปค้นแหล่งข้อมูลอื่นนอกมหาวิทยาลัยเจิ้งจื้อ มหาวิทยาลัย ก็มีห้องสมุดที่ดีแหละ แต่ว่าไหนๆ เราก็มาได้วันแล้ว มันมีห้องสมุดอื่นๆ ที่พอจะเป็นแหล่งข้อมูล ให้กับเราได้อีก ก็มีอยู่วันหนึ่ง ผมก็ไปห้องสมุดของไถต้า ก็คือ National Taiwan University แล้วก็ไป แบบไม่ค่อยมีจุดหมายอะไรเท่าไร บางทีเราอาจจะนึกว่าเราจะต้องค้นหนังสืออะไร เราก็ไปค้นรหัสของ หนังสือฉบับหนึ่งตรงไปที่หนังสือเล่มนั้น หยิบหนังสือเล่มนั้นขึ้นมาอ่าน เอาไปซีร็อกเอาไปอะไร แต่บางครั้ง นะครับ ประเด็นวิจัยใหม่ๆ เกิดจากการที่เรา ค่อยๆ ไล่สายตาดูว่าชั้นหนังสือไหนที่มันตรงกับจริต หรือตรงกับหัวข้อของเรา ผมก็ไปเดินโซนที่มันว่าด้วยเรื่องนโยบายต่างประเทศของจีน ไล่ไปไล่มา ไป เจอหนังสือเล่มสี่เหลือง ที่อยู่ทางซ้ายมือนี้แหละครับ *กั๋งเทอ กั๋วต้า ลี้อ China's Ambassador* ท่านเห็น อะไรที่น่าสนใจไหม ในฐานะที่ท่านเป็นคนไทย ท่านเห็นอะไรที่น่าสนใจในปกนี้ไหม ท่านดูปกนี้ให้ดีๆ ใครปรากฏตัวอยู่ในภาพนี้บ้าง ภาพล่างที่เป็นภาพถ่าย ภาพถ่ายแถวล่างแนวนอน ทางด้านซ้ายมือสุดนี้ จะเป็นเหมาเจ๋อตุง เอ็ดการ์ สโนว์ ภาพนี้อาจจะคลาสสิก เราจะรู้จักกัน ภาพที่สองดูดีๆ เป็นใคร อาจจะ เล็กไปสำหรับท่าน แต่เมื่อดูดีๆ คือใครครับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หน้าปกนี้ไม่ ธรรมดาแล้ว แล้วดูเงาให้ดีๆ ครับ ดูเงาที่อยู่บนสี่เหลือง ก็คือภาพนี้แหละ เอามาจากภาพถ่ายนะครับ คือ เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนคนแรกประจำประเทศไทยยื่นสารตราตั้งถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระตำหนักภูพิงค์ พอเห็นอันนี้ปั๊บ เราในฐานะคนไทย แม้ จุดประสงค์การไปห้องสมุดแห่งนั้น ไม่ได้ไปเพื่อที่จะทำเรื่องๆ นั้นๆ แต่ต้องเปิดดูเสียหน่อยว่าข้างในนี้ เขียนอะไร เปิดเข้าไปมันก็เป็นบทสัมภาษณ์เอกอัครราชทูตจีนคอมมิวนิสต์คนแรกประจำประเทศไทย ท่านไหนเจ้อหมิน ท่านเป็นทูตอยู่ในช่วงปี 1975-1978 บทสัมภาษณ์นี้ก็ไม่ยาวมากหรอกนะ ท่านให้ สัมภาษณ์ไม่กี่ปีก่อนเสียชีวิตไปประมาณปี 2011 นี้เอง เปิดไปอ่านไว้ๆ ดูไปข้อมูลน่าสนใจ แล้วในช่วง เวลาที่ท่านเป็นเอกอัครราชทูต ณ ประเทศไทย เป็นช่วงที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

บ่อยมาก ท่านมาอยู่ในสมัยนายกฯ คึกฤทธิ์ ต้องผ่านนายกฯ เสนีย์ ผ่านรัฐประหาร 6 ตุลาคม ผ่านนายกฯ ธานินทร์ ผ่านสิ่งที่เรียกว่าความพยายามรัฐประหารแต่ล้มเหลวในต้นปี 1977 ที่พลเอกฉัตร หิรัญศิริ ถูกประหารชีวิต แล้วก็ผ่านรัฐประหารอีกรอบหนึ่ง คือ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ รอบที่ 2 คือ ตุลาคม 1977 แล้วก็ผ่านรัฐบาลฯ เกรียงศักดิ์ ด้วย ดังนั้นท่านอยู่ช่วงสั้นๆ เท่านั้นเอง 2 ปีกว่าๆ แต่อยู่ในช่วงเวลาสำคัญ มีความผันผวนทางการเมืองสูง ตอนนั้นเราก้ยังไม่ได้คิดจะวิจัยหัวข้อนี้ แต่ก็เป็นข้อมูลที่ ดี ซีร็อกเก็บไว้ เก็บเข้ากระเป๋า เข้าแฟ้มไว้ก่อน สักวันหนึ่งจะได้ใช้ประโยชน์

ภาพที่ 1 นาย ไฉเจ๋อหมิน เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยคนแรก ได้เข้าถวายสาส์น ตราตั้งต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2519
ที่มารูปภาพ : <https://mgronline.com/china/detail/9590000105877>

แล้วตอนหลังเมื่อผมทำเรื่องเงินกับคิวบาเสร็จแล้ว ผมก็มานั่งอ่านอันนี้อีกครั้งหนึ่ง และคราวนี้ก็ต้องค้นเพิ่ม ไฉเจ้อหมิน เอกอัครราชทูตคนแรก ท่านให้ข้อมูลไว้ที่อื่นอีกบ้างหรือเปล่า ซึ่งก็มี เล่มกลางเป็นชีวประวัติ ท่านไม่ได้เขียนเองนะ ไม่ใช่อัตชีวประวัติ แต่เป็นคนอื่นเรียบเรียงผ่านการสัมภาษณ์ท่านก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มนี้นะครับ *ซินจงกั๋วเส่วเยินจู้เหมย์ต้าสื่อ* ท่านเป็นเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยคนแรก แล้วก็ตอนหลังไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำสหรัฐฯ คนแรกอีกด้วย เอาล่ะคราวนี้เราก็เริ่มจะได้ข้อมูลเป็นจิ๊กซอว์ เหมือนกับว่ามีประเด็นบางประเด็นที่น่าสนใจ เราก็ค่อยๆ เก็บข้อมูล จิ๊กซอว์ตอนนี้ก็ค่อยๆ จะเริ่มสมบูรณ์ เริ่มต่อได้มากขึ้นแล้ว ทีนี้พอกลับมาเมืองไทยปุ๊บ ก็มีเวลามานั่งครุ่นคิดต่อว่า นอกจากข้อมูลภาษาจีนแล้ว ซึ่งก็คือหมายถึงนักการทูตจีนที่ได้พูดถึงเรื่องความสัมพันธ์ไทยจีนในช่วงปีแรกๆ ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต มันมีข้อมูลของฝ่ายไทยบ้างไหม ที่พูดจากนักการทูตที่มีประสบการณ์ตรงในยุคนั้น ว่า ความสัมพันธ์ไทย-จีนในยุคเริ่มต้นเพิ่งเปิดความสัมพันธ์มันเป็นอย่างไร ซึ่งจริงๆ แล้วก็ มี ในหนังสือที่ชื่อว่า *“ความสัมพันธ์ไทยจีน เหลียวหลังแลหน้า”* ของศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ไว้ หนังสือเล่มนี้นะครับได้พิมพ์ขึ้นหลังจากที่มีการจัดสัมมนา 25 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับจีน ในปี 2543 ตอนนั้นสถาบันเอเชียฯ เขาจัดงานค่อนข้างที่จะใหญ่พอสมควร เชิญทั้งนักวิชาการไทย นักวิชาการจีน เชิญนักการทูตที่มีประสบการณ์ แล้วองค์ปาฐกในตอนนั้น ก็คือนักการทูตที่มีส่วนสำคัญในการสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีน คือ คุณอานันท์ ปันยารชุน เป็นอดีตเอกอัครราชทูตประจำสหประชาชาติ อดีตปลัดกระทรวงต่างประเทศด้วยนะครับ ท่านก็ได้ปาฐกถาเล่าเรื่องราวความหลังของการสถาปนาการความสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนั้น ดังนั้น จิ๊กซอว์มันก็เริ่มสมบูรณ์มากขึ้นแล้ว มีข้อมูลของฝั่งนักการทูตจีน ข้อมูลของฝั่งนักการทูตไทย แล้วก็ขอบคุณ จูเลียน อัสซานจ์ แม้ตอนนี้ยังต้องลี้ภัยอยู่ในสถานทูตเอกวาดอร์ที่กรุงลอนดอนอยู่ 6 ปี แยกยังไม่ออกจากสถานทูตนะ ออกจากสถานทูตแล้วโดนจับ แยกยังอยู่ได้นะ อยู่ในสถานทูตนั้นไป ไม่รู้จะอยู่ถึงเมื่อไหร่ แก่เป็นคนเอาข้อมูลลับสืบล้านชิ้นที่สำคัญๆ ของรัฐบาลอเมริกันออกมาเผยแพร่ที่เราารู้จักกันว่า วิกิลีกส์นะครับ เป็นเอกสารที่สืบค้นกลับไปได้หลายสิบปีทีเดียว ถึงยุคสงครามเย็น ซึ่งเมื่อค้นจากวิกิลีกส์ก็เจอข้อมูลบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงยุคปีแรกๆ ของความสัมพันธ์ทางการทูตปรากฏอยู่เช่นกัน มันปรากฏอยู่ในรูปของรายงานที่สถานทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงเทพ รายงานกลับไปยังกรุงวอชิงตันฯ ว่าเจอนายกฯ ไทยแล้ว พุดอะไรกับนายกฯ ไทย เจอทูตจีนแล้ว ทูตจีนบ่นอะไรนายกฯ ไทยบ้าง ข้อมูลทำนองเหล่านี้ เมื่อได้นำมาประกอบรวมๆ กันแล้ว ก็ได้เป็นที่มาที่ไปของว่า เราสามารถที่จะเขียนบทความขึ้นมาสักหนึ่งเรื่องละกัน ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีนในช่วงแรกๆ ของความสัมพันธ์ทางการทูต ในตอนนั้น เราต้องบอกกันตามตรงว่า เรายังมีความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันอยู่มาก ดังนั้น ก็ขออนุญาตเข้าสู่เรื่องราวที่ผมเลยนะครับ

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี อยู่ในช่วงต้นปี 1975 ถึงต้นปี 1976 คือ 2518 ถึง 2519 ระยะเวลาการเป็นนายกฯ ของท่านสั้น อยู่ที่ 1 ปีโดยประมาณ แต่ว่าช่วง 1 ปีสั้นๆ นี้ ผลงานชิ้นโบแดงที่เราที่ยกย่องท่านมาจนทุกวันนี้ะครับ ก็คือ ผลงานด้านการต่างประเทศ ก็คือ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ท่านเดินทางไปปักกิ่ง ไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ดังที่เห็นในรูปนี้ะครับ พบกับนายกฯ โจวเอินไหล ที่โรงพยาบาล ซึ่งเราคงจะทราบกันดีว่า ก็คือ เป็นงานชิ้นสุดท้ายของโจวเอินไหล เพราะหลังจากนี้ท่านก็ไม่สามารถออกมาลงนามอะไรได้อีกแล้ว มันเป็นงานชิ้นโบแดงเพราะอะไร เพราะว่า การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ถือเป็นการเปลี่ยนนโยบายของไทยครั้งใหญ่ นับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี 1945 จุดเปลี่ยนของการต่างประเทศไทยครั้งใหญ่จริงๆ ก่อน 1975 ก็คือ 1947 คือพุทธศักราช 2490 เกิดรัฐประหารของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ไม่นาน จอมพลป. พิบูลสงครามก็ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีรอบที่ 2 เพราะฉะนั้นนโยบายการต่างประเทศของไทยมีการเปลี่ยนครั้งใหญ่ คือเราอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเย็น เราดำเนินนโยบายเข้าหาสหรัฐอเมริกา อยู่ฝ่ายโลกเสรีต่อต้านโลกคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่ยุคจอมพลผิน เราก็กู้ภัยในนามของสหประชาชาติเข้าไปช่วยสหรัฐฯ ไปช่วยเกาหลีใต้ขับไล่เกาหลีเหนือให้กลับขึ้นไปเหนือเส้นขนานที่ 38 ไทยเรายังเข้าเป็นองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่เรียกว่า ซีโต้ หรือภาษาไทยเรียกย่อว่า สปอ. โดยกรุงเทพเราเป็นสำนักงาน และพอยิ่งมาถึงยุคจอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ยิ่งแน่นแฟ้นเข้าไปใหญ่ จริงๆ เราเรียกกันว่า เป็นยุคอเมริกันเลยแหละ เป็นยุคสมัยอเมริกันในประวัติศาสตร์การต่างประเทศไทย ในยุคจอมพลสฤษดิ์ เราเห็นว่าซีโต้ไม่มีประสิทธิภาพมากพอ เพราะมันเป็นองค์การระดับพหุภาคี ถ้าเกิดปัญหาความมั่นคงอะไร มันต้องเรียกประชุมระดับพหุภาคี ในยุคจอมพลสฤษดิ์เราถึงมีข้อตกลงใหม่ เป็นข้อตกลงทวิภาคีกับสหรัฐฯ เรียกกันว่า ข้อตกลงถนัด-รัสก ในปี 1962 แล้วเราก็อนุญาตให้สหรัฐฯ มาตั้งฐานทัพในประเทศไทยได้ มีทั้งฐานทัพหลายๆ ที่เลยนะครับ ตาคลี นครสวรรค์ อยู่ตะเภา เป็นต้น มีสถานีดักฟังใหญ่ คือค่ายรามสูร จังหวัดอุดรธานี มีสถานีดักฟังที่ใหญ่มาก ดักฟังความเคลื่อนไหวของทหารของจีนแผ่นดินใหญ่ มีอุปกรณ์ไฮเทคมาก เขาบอกว่าที่ค่ายรามสูรตอนนั้นสามารถจับได้เลย ว่ามีเครื่องบินทหารขึ้นและลงที่ปักกิ่งวันละกี่ลำ ทำนองนี้ ก็เป็นยุคที่เราอิงเข้าหาอเมริกันเต็มตัว แล้วก็เครื่องบินที่ไปทิ้งระเบิดที่อินโดจีนในสงครามเวียดนาม ส่วนใหญ่ก็บินไปจากในฐานทัพในประเทศไทย เราอาจจะคิดว่าเวียดนามเป็นที่ที่ถูกทิ้งระเบิดมากที่สุดในสงครามเวียดนาม แต่จริงๆ จากสถิติแล้ว ลาวกับกัมพูชาโดนเยอะกว่า มีคนทำสถิติแล้วอย่างเช่น ลาว ถ้าคิดเป็นค่าเฉลี่ย ถูกทิ้งระเบิดทุกๆ 3 นาที ตลอดเวลาในทศวรรษ 60 อย่างนี้เป็นต้น ไทยเรานอกจากอิงเข้าหาสหรัฐฯ แล้ว ในทศวรรษ 60 รัฐบาลไทยยังต้องเผชิญกับการก่อความไม่สงบของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งกระจายฐานที่มั่นอยู่ในหลายจังหวัด ซึ่งกระทรวงมหาดไทยก็ได้ประกาศให้หลายสิบจังหวัดในประเทศไทยเป็นพื้นที่สีแดง

เอาละ สิ่งที่ผมพูดไปเมื่อกี้มันคือ นโยบายต่างประเทศของไทยในทศวรรษ 50-60 คราวนี้ 1975 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เปลี่ยนทิศทางนโยบายต่างประเทศครั้งใหญ่ เราอาจจะคิดกันว่า นี่เป็นวิสัยทัศน์ที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์คิดเอาไว้แล้ว ก่อนเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี วางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว หรือเปล่า แต่เมื่อฟังเรื่องราวจากนักการทูตที่มีชีวิตเกี่ยวข้องกับการสถาปนาทางการทูต ก็จะทำให้ทราบว่า จริงๆ ไทยเราตัดสินใจทำการสถาปนาทางการทูตกับจีนอย่างค่อนข้างกระทันหันทีเดียว คือก่อนปี 1975 เรารับรู้ถึงสายลมของการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาแล้ว ปี 1967 ถึง 1968 สหรัฐฯ พยายามที่จะเปิดเวียดนาม แต่ก็ยังไม่สามารถเอาชนะได้ แล้วก็มีการต่อต้านสงครามขึ้นในสังคมนอเมริกัน จน 1969 ประธานาธิบดีคนใหม่ของสหรัฐฯ คือ ริชาร์ด นิกสัน ประกาศลัทธินิกสัน ว่า เรื่องสงครามเวียดนามนี้มันจะต้องให้คนเวียดนามจัดการกันเอง เป็นสัญญาณว่าสหรัฐฯ จะเริ่มถอยตัวเองให้ห่างจากความขัดแย้งในเวียดนาม ปี 1971 จีนแผ่นดินใหญ่กลายเป็นสมาชิกสหประชาชาติแทนที่ได้หัวแล้ว 1972 นิกสันไปพบเหมาที่ปักกิ่ง พวกนี้คือสายลมแห่งการเปลี่ยนแปลงฝ่ายความมั่นคงหรือเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศของไทยรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ แต่ก็ยัง wait and see อยู่ ยังไม่ได้คิดที่จะเปลี่ยนนโยบายที่เราจะต้องยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับได้หัวแล้ว ก็ไปเปิดความสัมพันธ์กับแผ่นดินใหญ่ เราก็ยัง wait and see อยู่ในยุคปลายถนอมนะ แม้กระทั่งยุครัฐบาลพลเรือน หลัง 14 ตุลาคม 1973 เราก็ยัง wait and see อยู่ จนกระทั่งช่วงที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงต้นปี 1975 นั้นแหละ สถานการณ์มันบังคับ ผมจะเรียกว่าการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนี้ เป็นนโยบายการต่างประเทศของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในสภาวะไร้ทางเลือก คือแกล้มไม่ได้เลือก แต่มันไม่มีอะไรให้เลือก ทำให้ไม่มีอะไรให้เลือก เพราะว่าเหตุการณ์ครั้งแรกของปี 1975 สถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้านเราเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว รัฐบาลเวียดนามได้ล่มสลาย รัฐบาลนายพลลอนนอลในกัมพูชาซึ่งมีสหรัฐฯ สนับสนุนก็ถูกยึดอำนาจโดยฝ่ายเขมรแดง ในลาวรัฐบาลกษัตริย์ลาวก็หมดอำนาจไป กลายเป็นพรรคประชาชน ปฏิวัติลาวเกิดขึ้นมาครองอำนาจ

ดังนั้น ต้นปี 1975 ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยตระหนักแล้วว่า ประเทศไทยของเรา มันอาจจะล้มเป็นโดมิโนตัวต่อไปหรือเปล่า ตั้งแต่ทศวรรษ 50 สหรัฐอเมริกาได้เสนอแนวคิดทฤษฎีโดมิโนว่า เราต้องปกป้องประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้พ้นจากภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ มิฉะนั้นถ้าเวียดนามได้ล้ม ลาว เขมรล้ม ขึ้นต่อไปก็จะเป็นใครละ ก็คือประเทศที่อยู่ทางตะวันตกของสามประเทศอินโดจีนนี้ ดังนั้นไทยเรารู้สึกว่าตื่นตระหนก ตายแล้ว สามประเทศล้มกันไปในเวลาไล่เลี่ยกัน ดังนั้น ผู้นำอย่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชต้องคิดหาวิธีการที่จะหาหลักประกันด้านความมั่นคง ซึ่งวิธีการที่เหลือคือเราไม่สามารถที่จะพึ่งพิงพันธมิตรเก่าอย่างสหรัฐฯ ได้แล้ว เพราะสหรัฐฯ ก็ต้องทิ้งเวียดนามไปต่อแล้ว เพราะฉะนั้นทางเดียวก็คือ เราจำเป็นต้องผูกมิตรกับประเทศยักษ์ใหญ่ในค่ายสังคมนิยม ก็คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างกระทันหัน แล้วก็เป็นการ

ปรึกษาหารือกันระหว่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชกับรัฐมนตรีต่างประเทศในรัฐบาลนั้น คือ พลเอก ตอนนั้นเป็นพลตรีนะ เรียกยศหลังสุดละกัน พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งคุณอนันท์ ปันยารชุน ก็มี ส่วนไปเกี่ยวข้องกับ คุณอนันท์ ปันยารชุน เล่าไว้ในงานสัมมนาปี 2000 ที่จุฬา ท่านบอกว่า

“เดินไปเดินมาอยู่วันหนึ่ง คุณชาติชายก็เรียกเข้าไปในห้อง บอกคุณอนันท์ คุณอนันท์ต้องไป ปักกิ่งแล้วนะ ไปเจรจาเปิดความสัมพันธ์ ผมก็บอกว่า ท่านรัฐมนตรีซ้ำๆ หน้อย ไม่ใช่ว่าอยากไปปักกิ่ง เดินทางได้เลย ผมก็ถามต่อไปว่า อันนี้เป็นนโยบายของรัฐบาลหรืออะ คุณชาติชายบอกว่า เอ๊ย ไม่ใช่ แต่ ท่านนายฯ กับท่านคึกฤทธิ์ตกลงกันแล้ว ดังนั้นผมก็ถามไปว่า แล้วทางสมช. หรือสภาความมั่นคง แห่งชาติ ซึ่งตอนนั้นคุณสิทธิคือ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เป็นเลขาธิการสมช. เขาว่ายังไง คุณชาติชายก็ตอบแบบคุณชาติชาย ท่านหัวเราะก๊ากบอกว่า ไปถามมัน มันก็บอกให้ศึกษา ก็สมช.มันชอบศึกษา อยู่เรื่อยๆ ไม่ต้องทำอะไร คอยกันเป็นปีๆ งั้นไม่ต้องไปถาม”

แปลว่า นี่คือการตกลงกัน ระหว่างคนกลุ่มเล็กๆ ไม่กี่คน ฝ่ายความมั่นคงไม่ได้เห็นด้วยเลยนะ ซึ่งตอนหลังผมไปเปิดหนังสือชื่อว่า *ผ่านร้อนผ่านหนาว* เป็นบทสัมภาษณ์พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ท่านก็ยอมรับนะว่าตอนนั้นท่านไม่เห็นด้วย ท่านบอกว่าเรื่องเปิดความสัมพันธ์ไทย-จีน ท่านไม่ได้รู้เรื่อง ด้วยเลย ท่านบอกว่าเรื่องนี้ต้องยกเครดิตให้คุณชาติชาย กับคุณคึกฤทธิ์ และพลอากาศเอกสิทธิตอนนั้น ท่านก็ยอมรับว่า ทัศนคติของท่านยังได้รับอิทธิพลจากสหรัฐฯ เรื่องการต่อต้านคอมมิวนิสต์อยู่เยอะนะ ท่านยังปรับทัศนคติ ณ ตอนนั้นไม่ทัน การเดินทางไปเยือนปักกิ่งเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูต 1 กรกฎาคม 1975 มันก็เกิดขึ้นด้วยความเร่งร้อนของฝ่ายไทย และในเวลาเดียวกัน เมื่อคูการเมืองไทยหลัง 14 ตุลาคม 1973 เรามีรัฐบาลพลเรือน มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น ความตื่นตัว ตื่นรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องคอมมิวนิสต์ก็มากขึ้น มีนิทรรศการใหญ่ บางท่านอาจจะอยู่ทัน ผมเกิดไม่ทัน ปี 2517 ไข่ใหม่ 1974 นิทรรศการจีนแดงไข่ใหม่ครับ ที่หอประชุมท่าพระจันทร์อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้น แปลว่าช่วง 1973, 1974, 1975 ช่วงนี้ มันมีความเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา แล้วก็เรียกร้องโน่น นั่นนี่ เพราะว่าเราอยู่ในยุคภายใต้คณะปฏิวัติมานาน ตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ตอน 1957 ดังนั้นพอ 1973 ปุ๊ป มันเหมือนอะไรที่แสดงในยุคก่อนไม่ได้ มันก็แสดงออกมา อย่างไม่รู้ก็ตาม ขบวนการนักศึกษา ถูกมองจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ขบวนการนักศึกษามีแนวโน้มที่จะเอียงไปทางซ้าย แล้วทางฝ่าย บ้านเมือง มองเรื่องนี้ประกอบกับสถานการณ์ในอินโดจีน ก็จะมีมีความกังวลเข้าไปอีก ดังนั้นการ สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 1975 แม้กระทั่งหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เองกลับมาประเทศไทยก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ พลเอกชาติชายก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ อย่างเช่น คุณบุญชนะ อดิถาวร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ หรือว่าปัจจุบันต้องเรียกว่า กระทรวงพาณิชย์ ท่านให้ สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ประชาชาติ วันที่ 7 กรกฎาคม คือ 1 สัปดาห์หลังสถาปนาความสัมพันธ์ ทางการทูต บอกว่า พลเอกชาติชายมีแนวคิดเอียงซ้ายเกินไป และ “ผมต้องการให้ประเทศไทยเป็น ประชาธิปไตย หากจะต้องเป็นคอมมิวนิสต์ ก็ขออีก 40-50 ปีก็แล้วกัน” ก็พูดทำนองนั้น ดังนั้น หม่อม

ราชวงศ์คิงกู่ต้องกลับมาแถลงบอกว่า เราไปเยือนเมืองจีน ไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน มัน
เป็นเหตุผลด้านความมั่นคง เพื่อผลประโยชน์ของชาติ แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะฝักใฝ่ลัทธิสังคมนิยม
และเอาโมเดลการพัฒนาแบบเหมามาใช้ในเมืองไทย

ที่นี้พอสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไปแล้ว เราก็ต้องคิดกันว่า ใครจะเป็นทูตไทยคนแรก
ประจำกรุงปักกิ่ง ในเมื่อคุณอานันท์ ปันยารชุน เป็นมือเป็นไม้ในการประสานงานเปิดความสัมพันธ์
ทางการทูต ก็มีการคาดการณ์กันว่า คุณอานันท์ ปันยารชุน อาจจะได้เป็น คุณอานันท์ก็เล่า พอข่าวนี้
มาถึงแม่ของคุณอานันท์ ตอนนั้นยังมีชีวิตอยู่ แม่ของคุณอานันท์บอกว่า ลูกเอ๊ย ถ้าเขาให้ลูกไปเป็นทูต
ไทยประจำปักกิ่งที่จีน ลาออกจากราชการเถอะ เราก็มีสตางค์ จะไปทำงานทำไมที่ปักกิ่ง คุณอานันท์ก็
ถามว่า แล้วมันทำไมหรือแม่ เหมือนกับว่าไปเป็นทูตปักกิ่งมันไม่ดีตรงไหน แม่ของคุณอานันท์บอกว่า
“แม่เกลียดจีน แม่เกลียดคอมมิวนิสต์ แม่ได้ยินว่าที่จีนไม่มีคนแก่ เพราะคนแก่จะถูกจับไปทำปุ๋ยหมัด”
คือ คนแก่ทุพพลภาพแล้วไง ใช้แรงงานไม่ได้ คงมีภาพลักษณ์ว่า ยุคเหมามันต้องใช้แรงงาน ต้องเรียนรู้จาก
ชนบท ถ้าแก่แล้ว ร่างกายอ่อนเปลี้ยไปแล้วคงไม่มีประโยชน์ ทางเมืองจีนเขาจะจับไปทำปุ๋ย คือ สังหาร
ซะแล้วก็เอาไปทำปุ๋ย ทำนองนั้นนะ แต่สุดท้ายหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เจอกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่าไปเปิด
ความสัมพันธ์กับจีนแล้วก็อาจนำพาประเทศไทยไปสู่ประเทศที่เอียงซ้ายมากขึ้นไปหรือเปล่า สุดท้าย
หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ไม่เอาคุณอานันท์ ปันยารชุนนะครับ ต้องไปเชิญหม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษม-
ศรี เพราะว่าอะไรระ เพราะเป็นเชื้อเจ้า เป็นพระราชปนัดดาในรัชกาลที่ 4 คุณชายคึกฤทธิ์บอกคุณชาย
เกษมสโมสรว่า “คุณชายเป็นเชื้อพระวงศ์คงไม่เป็นคอมมิวนิสต์” คือเป็นหลักประกันได้ว่า
เอกอัครราชทูตคนแรกเป็นหม่อมราชวงศ์ ไม่มีทางฝักใฝ่คอมมิวนิสต์แน่นอน เพราะศักดิ์กับสังค-
มนิยมฯ มันเป็นอะไรที่แตกต่าง อยู่คนละแกนของอุดมการณ์อยู่แล้ว ก็ถือว่าสถาปนาความสัมพันธ์กัน
สำเร็จท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์

และเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่อรัฐบาลไทย มันหนักขึ้นในช่วงปี 1976 ช่วงนี้คือช่วงรัฐบาลคึกฤทธิ์
ต่อกับรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต้นปี 1976 ประเด็นสำคัญคือเกิดการก่ออสังกรรมของ
บุคคลสำคัญของจีนถึงสามคน แล้วรัฐบาลพลเรือนของไทยจะวางท่าอย่างไร ท่านแรกที่ถึงแก่อสังกรรม คือ โจวเอนไหล นายกรัฐมนตรี เดือนมกราคม 1976 ท่านที่สองคือจูเต๋อ ประธานสภา
ประชาชนแห่งชาติ เดือนกรกฎาคม 1976 และท่านที่สามคือ เหมาเจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน
และประธานคณะกรรมการทหารส่วนกลาง ในเดือนกันยายน 1976 ปัญหาคือรัฐบาลไทยควรลดธง
ครึ่งเสาหรือไม่ ตอนโจวเอนไหลท่านเสีย ไม่ได้มีการลดธงครึ่งเสา อันนี้เข้าใจได้ว่าท่านเป็นนายกรัฐมนตรี
ยังไม่ถึงขั้นเป็น Head of State แล้วก็ต่อมา กรณีของเหมา ไม่ได้เป็น Head of State ท่านเป็น
ประธานพรรค ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อจูเต๋อตาย ตอนนั้นเป็นยุคของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ กระทรวงการ
ต่างประเทศให้คำแนะนำแก่นายกรัฐมนตรีเสนีย์ และสุดท้ายก็มีประกาศจากสำนักนายกรัฐมนตรีบอก
ว่าให้ลดธงครึ่งเสาเมื่อจูเต๋อตาย จูเต๋อเป็นใคร อย่างที่บอกแหละครับ เป็นประธานสภาประชาชน

แห่งชาติ ปรากฏว่ารัฐบาลเสนีย์และกระทรวงการต่างประเทศโดนตำ ทำไม่กระทรวงการต่างประเทศแนะนำเช่นนั้น เป็นเพราะว่ารัฐธรรมนูญจีน รัฐธรรมนูญจีนมีอยู่ 4 ฉบับ คือฉบับ 1954, 1975, 1978 และปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญ 1982 นะครับ รัฐธรรมนูญ 54 กับรัฐธรรมนูญ 82 มีตำแหน่งประธานาธิบดีเหมือนกับที่เราอยู่ในปัจจุบันว่าสี่จีนมีตำแหน่งทางการเมือง คือ ประธานาธิบดี แต่รัฐธรรมนูญ 75 กับรัฐธรรมนูญ 78 ไม่มีประธานาธิบดี แปลว่าในยุคนี้ ในปี 1976 ที่จูเต๋อตาย ในเมืองจีนไม่มีตำแหน่งประธานาธิบดี ถามว่าไม่มีตำแหน่งประธานาธิบดี แล้วเวลายังงานพิธีการ ใครเป็นตัวแทนในนามของรัฐ ในการออกรับแขกบ้านแขกเมือง ก็คือ จูเต๋อนี่แหละ ดังนั้นกระทรวงการต่างประเทศบอกว่า แม้ตำแหน่งประธานาธิบดีจะไม่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่เมื่อดูจากสารบบแล้ว ในทางพฤตินัยแล้ว จูเต๋อนี่แหละก็คือประมุขของประเทศจีน ดังนั้นหม่อมราชวงศ์เสนีย์ก็รับฟังความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศ แล้วก็ประกาศให้มีการลดธงครึ่งเสา ซึ่งกลายเป็นว่ากระทรวงการต่างประเทศโดนตำเลย คุณอานันท์เล่าไว้ว่า “ประมุขของประเทศจีนเขาเสียชีวิตไป คือใน hierarchy ของจีนเขาไม่ได้บอกว่าเป็นประธานาธิบดี เพราะเขาไม่มีตำแหน่งประธานาธิบดี ใช้ชื่อว่า Chairman ของ Standing Committee อะไรก็แล้วแต่ แต่ถ้าเราดูในสารบบของจีน เราก็จะรู้ว่าคนนี่คือประมุขของประเทศ แล้วกระทรวงต่างประเทศก็บอกรัฐบาลว่าต้องลดธงครึ่งเสา 3 วัน ผมจำได้ว่าคุณสมักรสุนทรเวช ตำกระทรวงต่างประเทศใหญ่ บอกว่าไอ้พวกนี้เง่า เขาไม่ได้เป็นประมุข ไม่ได้เป็น President นี่มันประจบมันสอพลอเอาใจจีน กระทรวงต่างประเทศถูกตำหมด อุทาร์ สนิทวงศ์ ทมยันตี ดร.อุทิศที่เล่นระนาดเก่ง” พวกนี้ตาหน้าเข้ามาตำอานันท์ ปันยารชุนท่านองนี่

คราวนี้ในปี 1976 หรือพุทธศักราช 2519 กระแสความเกรงกลัวของฝ่ายบ้านเมืองที่เห็นว่า ขบวนการนักศึกษาจะนำไปพาบ้านเมืองไปสู่กระแสซ้ายจัดมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ทำให้ในวันที่ 6 ตุลาคม ปี 1976 เกิดการสังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเย็นวันนั้นขณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ก็ได้เข้ายึดอำนาจการปกครอง ก็เป็นอันสิ้นสุดยุครัฐบาลพลเรือนสั้นๆ หลัง 14 ตุลาคม 1973 คราวนี้ถือว่าเป็นยุคขวาพิฆาตซ้าย การเมืองไทยเราก็จะเข้าสู่ยุคขวาจัด ก็คือ รัฐบาลของหม่อมราชวงศ์เสนีย์หมดอำนาจไป หลังจากการยึดอำนาจเกิดขึ้นได้สองวัน ก็มีการแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรีคนใหม่ นั่นคือนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ซึ่งท่านได้แสดงทัศนคติมาตลอดว่าท่านไม่ชอบลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะท่านมองว่าลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น “แคบ แรง และเอาความเคียดแค้นชิงชังเป็นสรณาคม” เพราะฉะนั้นก่อนที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านก็ได้บรรยายทางวิทยุโรงเรียนทหารอากาศ องค์การกระจายเสียงทั้งหลายเกี่ยวข้องกับภารดรณรงค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ท่านมีหนังสือเล่มปกสีดำ ซึ่งคุณยังสามารถไปหาอ่านได้เลยนะ ชื่อว่า *ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์* เพราะฉะนั้นในยุคนี้ ยุคของท่านธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นยุคที่ความสัมพันธ์ ไทย-จีน ยิ่งแย่งไปใหญ่ ในรูปนี้คือท่านไอ้เจ้าหมิ่นนะครับ มายืนสารตราตั้งกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันนี้คือเดือนมีนาคม 1976 นะครับ คุณธานินทร์ปราศรัยทางโทรทัศน์วันที่ 13 ตุลาคม 1976

ไม่กี่วันหลังจากขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี พูดถึงนโยบายต่างประเทศ ท่านพูดถึงที่สำคัญเอาไว้ว่า มีประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ที่ในค่ายคอมมิวนิสต์บางประเทศพึงใคร่ครวญ คือ

“หนึ่ง ไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศในโลกเสรีด้วยการช่วยเหลือและสนับสนุนการก่อการร้าย และบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทย โดยอ้างว่ารัฐบาลตนเคารพในบูรณภาพและไม่แทรกแซงในกิจการภายในของประเทศ แต่ถ้าพรรคคอมมิวนิสต์ของตนกระทำก็อ้างว่าช่วยไม่ได้ และสอง หากประเทศไทยกับประเทศทั้งหลายในกลุ่มอาเซียนจะผูกมิตรไมตรีอันดีต่อกัน ก็หาใช้ระแค้นใจของประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์จะมาแทรกแซงให้เกิดความรำคาญไม่ ทั้งสองประเด็นนี้ ถ้าทั้งสองประเทศไม่เลือกปฏิบัติเป็นอื่น หรือไม่เปลี่ยนท่าที่เป็นอื่น ชาวโลกเขาจะมองประเทศเหล่านั้นเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากการตีสองหน้า”

อันนี้ก็คือท่าทีของรัฐบาลใหม่ที่ไม่มีมิตรกับจีนเลย ที่นี้พอคุณธานินทร์ขึ้นมา มันก็เกิดการชำระสะสางในกระทรวงการต่างประเทศ ข้าราชการระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณอานันท์ ปันยารชุน ตอนนั้นเป็นปลัดกระทรวงนะครับ ถูกสั่งพักงาน ถูกสอบสวน เพราะว่าเอาความลับของชาติไปเผยแพร่ อะไรทำนองนั้นะครับ คือพูดง่าย ๆ คือมองว่า คุณอานันท์เอียงซ้ายมากเกินไป ซึ่งมันก็แปลกนะครับ เราอาจจะเข้าใจกันทุกวันนี้ว่าคุณอานันท์ ปันยารชุนเป็นผู้รั้งตันโกสินทร์ จะว่าไปอาจจะเป็นตัวแทนของเสียงอนุรักษ์นิยมด้วย แต่ในยุค 1976 คุณอานันท์ถูกมองว่าเอียงซ้ายมากเกินไป ที่นี้คุณอานันท์ก็ถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน พิจารณาการชั่วคราว สุดท้ายก็ไม่พบความผิด ไม่พบความผิดก็ต้องทำงานต่อไปได้นะครับ ก็มีใครก็ไม่รู้เสนอว่าคุณอานันท์ควรจะถูกย้ายจากปลัดกระทรวงไปเป็นเอกอัครราชทูตที่กรุงลอนดอน ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีธานินทร์ อันนี้เราไม่คอนเฟิร์มนะครับว่านายฯ พูดเอง แต่เป็นคำบอกเล่าจากคุณอานันท์ คุณอานันท์บอกว่าพอนายฯ รู้เรื่องนี้ ว่ามีคนเสนอให้คุณอานันท์ไปเป็นทูตอยู่ที่ลอนดอน นายฯ ธานินทร์บอกว่า “ไม่ได้ ขึ้นไปอยู่ลอนดอนเดี๋ยวจะไปคบกับดีดอกเตอร์วัยปลุกระดมคนไทย” สุดท้ายคุณอานันท์ถูกส่งไปอยู่เยอรมนีตะวันตก ท่านทั้งหลายอาจจะอยู่ผ่านยุคคุณธานินทร์มานะครับ เราก็จะเห็นว่าเป็นยุคที่มีการจำกัดเรื่องของสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองอยู่อย่างมาก เสรีภาพของสื่อมวลชน เสรีภาพของการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำได้อย่างจำกัดมากทีเดียว

ที่นี้ถามว่าเงินเขามีปฏิกริยาอย่างไรกับการขึ้นมาของรัฐบาลธานินทร์ ถ้าเราดูจากการกระจายเสียงของสถานีวิทยุเสียงประชาชนไทย ซึ่งบทกระจายเสียงดังกล่าวได้ตีพิมพ์ในปกกึ่งรีวิวอะไรพวกนี้ เราก็จะเห็นว่าเขาค่าไทยเรารุนแรงมากขึ้น แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเงินจะปิดประตู ไม่อยากจะเป็นมิตรกับรัฐบาลธานินทร์นะ แน่นอนเงินในยุคนั้น 1976-77 ยังไม่เข้าสู่ยุคของการปฏิรูป ยุคสมัยของฮั่วกั๋วเฟิง ซึ่งต่อจากเหมาเจ๋อตง จีนก็ยังดำเนินนโยบายตามแบบเหมาอยู่ เรื่องการส่งออกการปฏิวัติ เพียงแต่ลดกระแสของการปฏิวัติวัฒนธรรม การรวมมวลชนในประเทศ อะไรที่มันรุนแรง ลดมันไป แต่ว่าการส่งออกการปฏิวัติโลกยังมีอยู่ ดังนั้นก็เป็นเรื่องปกติที่ทางสื่อของทางการจีนตอนนั้นก็จะด่าว่าอะไรรัฐบาลไทย แต่ถึง ๆ แล้ว รัฐบาลจีนในยุคนั้นไม่ได้สนใจว่ารัฐบาลไทยจะซ้ายหรือขวา แต่ที่สำคัญ ก็คือว่า

ตอนนั้นอยากจะได้รัฐบาลไทยที่เป็นมิตรกับจีน คือซ้ายหรือขวาไม่สำคัญเท่าที่เป็นมิตรกับจีน ทำไมตอนนั้นจีนจึงอยากให้รัฐบาลไทยเป็นมิตรโดยไม่สนว่าซ้ายหรือขวา เพราะว่าเราอย่าลืม หลังปี 1972 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม มันแยกลงไปมากทีเดียว เรื่องความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม อันนี้พูดกันได้อีกยาว แต่ว่าความสัมพันธ์มันแยกลงไปมาก จริงๆ ก็คือว่าทางเวียดนามเสียความรู้สึกไปมาก ตั้งแต่หมากับนิกสันจับมือกัน ดังนั้นจีนมองไทยว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ อยากจะมาเป็นมิตรด้วย เพื่อที่จะระแวดระวังความเคลื่อนไหวของเวียดนาม ดังนั้นภารกิจของทูตจีนคนแรกประจำประเทศไทย ไฉเจ้าหมิน ต้องหาวิธีการว่าทำอย่างไรดีละ เราถึงจะหาช่องทางที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทย ให้รัฐบาลไทยมองเราในทางเป็นมิตรมากขึ้น

ทีนี้ไฉเจ้าหมินก็ได้เล่าว่า บรรยากาศของช่วงแรกของรัฐบาลธานินทร์ ความสัมพันธ์ก็ไม่ดีเลย เขาก็ไม่รู้จะทำยังไง ไปไหนมาไหน ออกงานอะไรมาก็ไม่ได้ แต่เขาก็ยังพยายามติดต่อกับคนเชื้อสายจีนในประเทศไทยอยู่นะครับ กระทั่งโอกาสในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับชนชั้นนำไทย มันเกิดขึ้น เมื่อวันหนึ่งเขาไปพบกับคนเชื้อสายจีน หรือนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีนนี้แหละ ซึ่งเขาไม่บอกว่าเป็นใคร ยังเป็นปริศนาว่าคือใคร แล้วเขาก็บอกว่าโชคดี นักธุรกิจเชื้อสายจีนคนนั้นมีภรรยาเป็นเจ้า ผมเข้าใจว่าเขาอาจจะแต่งงานกับพวกหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวง หรือพวกราชินิกุล แล้วรู้จักกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สามารถที่จะพาไปเข้าเฝ้าได้ ไฉเจ้าหมินก็บอกว่าโอเค ระบายงานท่านช่วยติดต่อหน่อย ก็อยากจะไปเข้าเฝ้าถ้ามีโอกาส สุดท้ายได้เข้าเฝ้า แล้วไฉเจ้าหมินก็บอกว่าพระองค์มีท่าที่เป็นมิตรมาก ตอนรับไฉเจ้าหมิน ที่วังสระปทุมอย่างอบอุ่น เอาขนม นม เนย อาหารชาววังอะไรทั้งหลายมาให้ลองรับประทาน อันนี้ก็เป็นอย่างแรก นี่ก็เป็นภาพถ่ายเอามาจากหนังสือที่ผมว่าไว้ตอนแรก นี่คือไฉเจ้าหมินไปเฝ้าสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ นะครับ ภาพซ้ายนี่นะครับ ผู้ชายที่ยืนอยู่ซ้ายสุดของภาพ ผมเพิ่งๆ ดู แต่ผมไม่คอนเฟิร์มนะ ผมว่าคล้ายๆ จางจี้วหนวที่ตอนหลังมาเป็นทูตจีนประจำประเทศไทย ผมว่าลักษณะโครงหน้า ลักษณะความสูงนะจะไรนะ ถ้ามีโอกาสเจอท่านอีก อาจจะต้องถามคอนเฟิร์ม อาจจะได้ข้อมูลเชิงลึกอีกคน ท่านเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ ไปเป็นล่ามแน่ๆ เลย ไม่รู้ท่านจะยอมเปิดเผยไหมว่าสมเด็จพระเจ้าหมินเขาคุยอะไรกัน ทีนี้พอได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชชนนี ตอนหลังไฉเจ้าหมินก็ยังเอาคณะกายกรรมจากจีนมาแสดงให้สมเด็จพระบรมราชชนนีทอดพระเนตรด้วย คราวนี้สมเด็จพระบรมราชชนนีก็เชิญข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหาร พลเรือน ข้าราชการผู้ใหญ่มาร่วมดูด้วย ก็กลายเป็นว่าตอนนั้นสมเด็จพระบรมราชชนนีจัดทอดพระเนตรกายกรรมโดยเชิญทั้งทูตจีน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายไทยมาร่วมด้วย มันก็เริ่มเป็นสัญลักษณ์ว่า ข้าราชการระดับสูงของไทยกับทูตจีนมาอยู่ในงานเดียวกัน เริ่มมาเจอกัน คุยกันนะครับ ดังนั้นเครดิตเรื่องนี้ส่วนหนึ่งคงต้องยกถวายให้สมเด็จพระบรมราชชนนี

คราวนี้ต่อมาหลังจากสมเด็จพระบรมราชชนนีทรงช่วยเชื่อมในช่วงต้นแล้ว อีกครั้งหนึ่งที่ทูตจีนได้พบกับผู้นำฝ่ายทหารของไทย ก็คืองานเลี้ยงรับรองที่สถานทูตญี่ปุ่น ซึ่งในวันนั้นก็มีความทรงจำ คำให้สัมภาษณ์ของไฉเจ้าหมินก็ไม่ได้บอกว่าเดือนไหน แต่ว่าผมสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นราวๆ เดือนเมษายน

เพราะว่าสถานทูตญี่ปุ่นมักจะใช้วันเฉลิมพระชนมพรรษาจักรพรรดิ จัดงาน reception เพราะฉะนั้นยุค
นั้นเป็นยุคจักรพรรดิโชวะหรืออิโรฮิโตะ ก็คือวันเฉลิมพระชนมพรรษาคือเดือนเมษายน ก็เดาว่า
เหตุการณ์เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้า แล้วมาเจอกันที่สถานทูตญี่ปุ่น น่าจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดในช่วงต้นปี 1977
ในงานเลี้ยงรับรองของสถานทูตญี่ปุ่น ไฉเจ้อหมินได้เจอกับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ตอนนั้นเป็น
รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลเอกเกรียงศักดิ์ก็เข้าไปถามตรงๆ เลยว่า ทำไมจีนถึงยังสนับสนุนการ
ส่งออกการปฏิวัติ ยังสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอยู่ ไฉเจ้อหมินก็บอกว่าท่านอย่าไป
กังวลเรื่องนั้นเลย ในมุมมองของฝั่งจีนเราที่ต้องแยกกัน เรื่องระหว่างรัฐกับรัฐยังไรเราก็เป็นเพื่อนกันอยู่
แล้ว แต่ในเรื่องของอุดมการณ์การส่งออกการปฏิวัติ อันนั้นมันเป็นเรื่องของกิจการระดับพรรค ดังนั้นเรา
แยกกัน รัฐต่อรัฐมีความสัมพันธ์ชุดหนึ่ง พรรคต่อพรรคก็ความสัมพันธ์อีกชุดหนึ่ง ไฉเจ้อหมินบอกว่า
หลังจากยุคครั้งนั้นความสัมพันธ์ดีขึ้น ผมก็คิดว่าความหวาดระแวงของฝ่ายไทยมันยังไม่หายไปเพราะ
คำพูดของไฉเจ้อหมินอะไรแค่นั้นหรอก แต่ว่าอย่างน้อยการได้เจอกัน ก็ทำให้ได้ทำความเข้าใจ ฉะนั้น
หลังจากเจอในสถานทูตงานเลี้ยงของญี่ปุ่นแล้วยังไปสานต่อกันอีก คือว่า ประเด็นที่พูดจีนคุยกับพลเอก
เกรียงศักดิ์แล้วเห็นตรงกันคือตอนนี้เราต้องระแวงระวังเวียดนามแล้วนะ เราต้องควรจับตาดูความ
เคลื่อนไหวของเวียดนามแล้วนะ เท่ากับว่าพูดจีนกับพลเอกเกรียงศักดิ์ มีประเด็นที่พูดคุยกันได้ ดังนั้น
หลังจากงานเลี้ยงครั้งนั้นแล้ว ไฉเจ้อหมินได้รับเชิญให้ไปเป็นแขกที่บ้านของพลเอกเกรียงศักดิ์ทุกๆ ครั้ง
เดือน แล้วพลเอกเกรียงศักดิ์ไม่ได้เชิญแต่ไฉเจ้อหมินเท่านั้นนะ ยังไปเชิญรัฐมนตรีอื่นมาด้วย ไม่ว่าจะเป็น
คุณอุปดิษฐ์ ปาจรียางกูร รัฐมนตรีต่างประเทศ คุณสมัคร สุทรเวช รัฐมนตรีมหาดไทย พลเรือเอกสัจ
ชลออยู่ รัฐมนตรีกลาโหม กลายเป็นว่า มีการพบกันทุกครั้งเดือนระหว่างพูดจีนกับพลเอกเกรียงศักดิ์และ
รัฐมนตรีอีก 3 คนของไทยเรา กลายเป็นว่ามีช่องทางในการติดต่อกัน พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความเห็นกัน
อย่างสม่ำเสมอ พอถึง 1 สิงหาคม 1977 สถานทูตจีนได้จัดงานเลี้ยงรับรองเนื่องใน 50 ปีแห่งการก่อตั้ง
กองทัพปลดปล่อยประชาชน งานนี้ก็กลายเป็นว่ามีผู้นำทหารของไทยจำนวนมากไปร่วมงาน ทั้งพลเอก
เกรียงศักดิ์ พลเอกเล็ก แนวมาลี พลเอกเสริม ณ นคร พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา พลเอกสายหยุด
เกิดผล พลเรือเอกสัจ ชลออยู่ ซึ่งพลเรือเอกสัจ ชลออยู่ได้พบกับทูตอเมริกันในงานนั้นว่า การมี
นายทหารมาปรากฏตัวในงานนี้มากขึ้น มันก็สะท้อนว่าบรรยากาศในความสัมพันธ์ไทยกับจีนเริ่มไปใน
ทิศทางที่ดีขึ้นแล้ว

เพราะฉะนั้นเราอาจจะพูดได้นะ ว่าเมื่อถึงประมาณกลางๆ ปี 1977 ไฉเจ้อหมินหลังจากเข้าหา
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี แล้วตอนหลังก็ยังผูกมิตรกับนายทหารระดับสูงของไทยไว้ได้ มา
ตอนนี้ก็กลายเป็นว่า เหลือแต่คุณธานินทร์แล้วที่โดดเดี่ยว คือรัฐบาลธานินทร์ เมื่ออยู่ๆ ไป กลายเป็นว่า
คือบรรดาพวกพวกขวาด้วยกันก็รู้สึกว่าคุณธานินทร์ จะขว้างจัดเกินไปจนจะสร้างผลเสียมากกว่าผลดี
เพื่อนของคุณธานินทร์ที่เหลืออยู่น้อย น้อยลงไปๆ คุณก็ฤทธิ์ ก็ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลธานินทร์
ดำเนินนโยบายการต่างประเทศไม่ถูกต้อง การที่มีนโยบายขว้างจัดจะมีผลเสียมากกว่าผลดี ถามว่าคุณ

ธานินทร์เคยเจอไฉเจ๋อหมินไหม ไฉเจ๋อหมินบอกว่าเคยเจออยู่ครั้งหนึ่ง ในเดือนสิงหาคมของ 1977 แต่ว่าก็คุยกันไม่รู้เรื่องทำนองนั้น ไม่ได้ผลอะไร ไปๆมาๆ ในวันที่ 20 ตุลาคม 1977 1 ปีกับ 14 วันหลังจากรัฐประหาร 6 ตุลาคม 1976 คณะรัฐประหารชุดเดิมนำโดยพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ยึดอำนาจอีกครั้ง ล้มรัฐบาลธานินทร์ รัฐบาลที่ตัวเองพาขึ้นไปสู่อำนาจ เพราะรู้สึกว่าการดำเนินนโยบายของรัฐบาลธานินทร์จะพาไทยดำเนินไปสู่ผลเสียมากกว่าผลดี คนที่เป็นนายขา ต่อมาคือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ซึ่งก็รู้จักกับฝ่ายจีนมาในเบื้องต้นแล้ว ทางจีนก็ไม่รอช้า รีบเชิญพลเอกเกรียงศักดิ์ไปเยือนจีน แล้วพลเอกเกรียงศักดิ์ก็ได้ไปเยือนจีนในเดือนมีนาคม 1978 แล้วนั่นเป็นจุดที่ทำให้ ตั้งแต่ปี 1978 ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ก็ดีขึ้นอย่างมาก เพราะเราเป็นพันธมิตรกันในการต่อต้านเวียดนาม แล้วไฉเจ๋อหมินก็ถือว่ามีผลงานชิ้นโบแดงเลยละ ว่ามาอยู่ในเมืองไทยช่วงสั้นๆ สองปีกว่า สามารถประคองสถานการณ์เอาไว้รอดได้ภายใต้การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป นายกรัฐมนตรีเปลี่ยนไป 4 คน สุดท้ายแล้วทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนดีขึ้น ทางกระทรวงการต่างประเทศจีน ทางผู้ใหญ่ของจีนก็เห็นว่า คนๆ นี้มีฝีมือ เจอมาแล้วทุกสถานการณ์ ดังนั้นก็เลยเลื่อนให้เขา เพราะตอนนั้นจีนกำลังสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ปลายปี 1978 ก็บอกว่าให้พ้นจากตำแหน่งทูตจีนประจำประเทศไทย ให้ไปเป็นทูตประจำวอร์ซิงตันดีซินะครับ นี่นะครับ ภาพกลางก็คือพลเอกเกรียงศักดิ์ไปเยือนกำแพงเมืองจีน มีไฉเจ๋อหมินพาไปด้วย แล้วก็ภาพซ้าย นี่คือการเดินทางครั้งเดียวกัน แต่ไปเที่ยวกุ้ยหลิน คนกลางก็คือไฉเจ๋อหมิน มีคนขวาก็คือพลเอกเกรียงศักดิ์ มีพลเอกเปรมด้วย แล้วก็ยังมีพลเอกศ เทพหัสดิน ไปร่วมด้วย

เพราะฉะนั้นการขึ้นมาของนายขา เกรียงศักดิ์ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนดีขึ้น แล้วหลังจากปี 1978 เรากลายเป็นพันธมิตรอย่างไม่เป็นทางการกับจีน เพื่อต่อต้านอำนาจของเวียดนาม เพราะเวียดนามในปลายปี 1978 ก็เข้ามารุกรานกัมพูชา มาล้มรัฐบาลเขมรแดง ตั้งรัฐบาลเฮงสัมริน ทั้งไทยเราและจีนก็มองว่านี่คือส่วนหนึ่งของความพยายามของสหภาพโซเวียต ที่จะใช้เวียดนามเป็นร่างทรงเป็น proxy ในการขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เออละ 1978 เติ้งเสี่ยวผิงก็มาเยือนเมืองไทย แล้วก็ได้มาเข้าร่วมพระราชพิธีทรงผนวชของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในขณะนั้นด้วย ซึ่งก็เท่ากับว่าช่วยสร้างภาพลักษณ์ว่าคอมมิวนิสต์ก็ไม่ใช่ว่าเกลียดกลัวศาสนาอะ อยู่ร่วมกันได้กับความเชื่อ ความเห็นที่แตกต่าง บรรยากาศก็ยิ่งดีมากขึ้นนะครับ พอ 1980 สมเด็จพระเทพฯ มีพระราชดำริว่าจะเรียนภาษาเยอรมัน แต่ว่าสมเด็จพระนางเจ้าทรงเป็นผู้แนะนำว่า “เรียนภาษาจีนสิ เรียนให้ได้นะ” ประโยคนี้จุดประกายให้พระเทพฯ อยากทรงพระอักษรภาษาจีน ก็นำไปสู่การเสด็จพระราชดำเนินเยือนจีนครั้งแรกปี 1981 แล้วบรรยากาศดีมาก ๆ อันนี้ภาพสัญลักษณ์ในปี 1985 เป็นการครบรอบ 10 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน หลี่เซียนเนียน ประธานาธิบดีของจีนเดินทางมาเยือนไทยนะครับ และหลังจากท่านขึ้นเครื่องบินมาเยือนกรุงเทพแล้ว ท่านต้องขึ้นเครื่องบินไปเยือนเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นคนพุงประธานาธิบดี เนื่องจากท่านอายุมากแล้วนะครับ ขึ้นบันไดไปส่งขึ้นปากประตูเครื่องเลย เราจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนก็ขึ้นมึนกันมากขึ้น หลังปี 1978 นี่ก็เป็น

เรื่องราว ในช่วงเวลาสั้นๆ ว่าความสัมพันธ์ไทย-จีนที่มันมีความผันผวนทางการเมืองในประเทศไทย แล้วมันก่อให้เกิดผลกระทบความสัมพันธ์กับจีนอย่างไรบ้าง แล้วมันคลี่คลายตัวไปอย่างไร ขอขอบคุณครับ

การศึกษาความเป็นมา ความหมายและการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมลุยน้ำลุยไฟ งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว: กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับศาลเจ้าเล่งจูเกียง จ. ปัตตานี กับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อ.บางแพ จ.ราชบุรี

สุกษา ศิริรัตนบัลล์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและความหมายของพิธีกรรมลุยน้ำลุยไฟซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และเพื่อเปรียบเทียบระหว่างพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียงกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า พิธีลุยน้ำลุยไฟเกิดจากการผสมผสานระหว่างการลุยไฟซึ่งเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิมของจีนเข้ากับการลุยน้ำซึ่งเป็นประเพณีที่ดัดแปลงขึ้นใหม่ จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การลุยไฟเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ สื่อความหมายในด้านการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเทพเจ้าและการปิดเป่าชำระล้าง ส่วนการลุยน้ำนั้นเป็นการเชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับเนื้อหาของตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การห้ามเกี่ยววงศ์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวข้ามแม่น้ำจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบถึงการเดินทาง “ข้ามน้ำข้ามทะเล” ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจากประเทศจีนมาจนถึงจังหวัดปัตตานี และเป็นการสะท้อนถึงการเดินทางอันยากลำบากมายังเมืองไทยของผู้อพยพชาวจีนในยุคแรกๆ นอกจากนี้การลุยน้ำยังมีความหมายในเชิงการปิดเป่าและถูกเชื่อมโยงกับสายน้ำซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน ในกรณีพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพนั้น พบว่าในด้านหนึ่งได้ยึดถือตามธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิมของศาลเจ้าเล่งจูเกียง และพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัดมาเป็นจุดเด่น ในอีกด้านหนึ่งก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการของพิธีลุยน้ำลุยไฟตามบริบทด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น การกำหนดสถานที่จัดพิธีลุยน้ำและพิธีแห่เกี่ยวในอำเภอโพธาราม การปรับเปลี่ยนวิธีการลุยน้ำจากการห้ามเกี่ยวข้ามแม่น้ำเป็นการประคองเกี่ยวล่องไปตามแม่น้ำ นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงประเพณีขึ้นมาใหม่ คือ การนำพิธีลอดเกี่ยวขอพรมาใช้กับพิธีลุยน้ำและกิจกรรมอื่นๆ จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ด้านพิธีกรรมที่สำคัญของศาล และยังสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างพื้นที่ให้แก่ตนเองของศาลในระดับชุมชน

คำสำคัญ : เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ลุยน้ำ ลุยไฟ ลอดเกี่ยว

1. บทนำ

ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นตำนานประจำถิ่นของจังหวัดปัตตานี เกี่ยวกับหญิงสาวชาวจีนผู้เดินทางจากเมืองจีนมาตามหาพี่ชายชื่อลิ้มโต๊ะเคี่ยมซึ่งตั้งรกรากที่ปัตตานี ความน้อยใจและเสียใจจากการไม่สามารถชักจูงพี่ชายให้เดินทางกลับมาตุภูมิได้สำเร็จ ทำให้หญิงสาวตัดสินใจสละชีวิตด้วยการผูกคอตายที่ต้นมะม่วงหิมพานต์ เป็นการทำตามสัจจะที่ได้ให้ไว้กับมารดาของตนว่า ถ้าหากไม่สามารถพาพี่ชายกลับเมืองจีนได้ ตนก็จะขอยอมตาย ตำนานเรื่องเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวนี้แพร่หลายเป็นอย่างมากในสังคมไทย จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาติ ประเภทตำนานพื้นบ้านในปี พ.ศ.2556¹ ไม่เพียงเท่านั้นเรื่องราวดังกล่าวยังกลายเป็นที่มาของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งส่งอิทธิพลในระดับประเทศและมีผู้คนมากมายให้การยกย่องศรัทธา โดยมีศูนย์กลางของความเชื่ออยู่ที่ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวหรือศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และมีพิธีกรรมสำคัญคืองานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวซึ่งจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุกวันที่ 15 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน

รูปที่ 1 องค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว (ศาลเจ้าเล่งจูเกียง)

ที่มารูปภาพ : <https://www.edtguide.com/travel/77640/san-chaomae-lim-ko-niao-san-chao-leng-chu-kiang>

ในงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาบทบาทของตำนาน ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ในแง่มุมหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี เช่น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ได้วิเคราะห์บทบาทของมัสยิดกรือเซะในฐานะเวทีแห่งการต่อรองซ้ำทางอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม โดยพบว่าธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งเฟื่องฟูขึ้นในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ 1980 ทำให้ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดปัตตานี และตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวซึ่งมีเนื้อหาบางส่วนเกี่ยวข้องกับคำสาปต่อมัสยิดกรือเซะนั้นได้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง กอปรกับปัจจัยอื่น เช่น อิทธิพลของกระแสการฟื้นฟูอิสลาม ส่งผลให้ชาวมุสลิมแสดงความไม่พอใจต่อตำนานดังกล่าว นำไปสู่การชุมนุมประท้วงต่อต้านของชาวมุสลิมที่มีสยิดกรือเซะในช่วงปีค.ศ.1987-1990² วิทยานิพนธ์ของชุดินธรา วัฒนกุล ศึกษาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของปรัมปรานิยายที่มีต่อการธำรงเอกลักษณ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์มุสลิมและชาวจีนผ่านทางปรัมปรานิยาย ได้แก่ ปรัมปรานิยายเมืองปัตตานีของกลุ่มมาเลย์มุสลิมและปรัมปรานิยายเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของกลุ่มชาวจีนปัตตานี พบว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้พยายามใช้เงื่อนไขที่มีอยู่ในปรัมปรานิยายมากกล่าวอ้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มตน ชาวมุสลิมใช้ความเหนือกว่าทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่ชาวจีนพยายามสร้างความผูกพันกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อช่วงชิงสิทธิประโยชน์ทางสังคม ชาวจีนค่อนข้างประสบความสำเร็จโดยการนำพิธีกรรมเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมาช่วยตอกย้ำเรื่องราวในปรัมปรานิยาย ในขณะที่ปรัมปรานิยายของชาวมุสลิมไม่ได้นำไปสู่การประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับชาวจีน³ วิทยานิพนธ์ของนันทิยา พิมพ์ศิริผล ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานี ผ่านการพิจารณาสุสานลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งเป็นภาพตัวแทนของอัตลักษณ์จีนที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวจีนกับชาวมุสลิม รวมทั้งศึกษานโยบายของรัฐบาลที่มีต่อสุสานลิ้มกอเหนี่ยวอันมีมัสยิดกรือเซะเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของชุมชนทั้งสอง⁴ วลัย นุปลา ใช้ทฤษฎีการจัดการมรดกวัฒนธรรมในการศึกษาวิธีการจัดการมรดกวัฒนธรรมตำนานมัสยิดกรือเซะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบจากการใช้มรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง โดยงานดังกล่าวได้ศึกษาตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในแง่ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างมัสยิดกรือเซะ⁵ พิเชฐ แสงทอง ได้วิเคราะห์บทบาทของตำนานลิ้มโต๊ะเคี่ยม-ลิ้มกอเหนี่ยวที่มีต่อการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และบทบาทของตำนานในการผลิตซ้ำและธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชาวจีน รวมถึงวิเคราะห์ท่าทีของกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมที่มีต่อการสร้างตำนานดังกล่าว⁶

จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ายังไม่มีการวิเคราะห์เกี่ยวกับพิธีกรรมน้ำลุยไฟ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จึงเกิดคำถามการวิจัยว่าพิธีกรรมดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์อย่างไร และเหตุใดจึงถูกเลือกหยิบยกมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

การนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงพื้นที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของตำนานและความเชื่อเท่านั้น แต่ยังแพร่หลายไปในพื้นที่อื่นของประเทศไทย Mitsuko Tamaki ได้ศึกษาเกี่ยวกับความแพร่หลายของการนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในภาคใต้ของประเทศไทย โดยพบว่าความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวได้รับการเผยแพร่ผ่านมูลนิธิของชาวจีนแต้จิ๋ว คือ มูลนิธิเสียงต้ง (善堂) ซึ่งก่อตั้งในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 Tamaki พบว่ามีมูลนิธิ 6 แห่งในภาคใต้ที่มีการบูชาองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว โดยอยู่ในภายในจังหวัดยะลา สงขลา ตรัง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช และตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา การนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวยังได้รับการเผยแพร่ผ่านมูลนิธิเด็กกำพร้า (德教会) โดยมูลนิธิดังกล่าวมีเครือข่ายทั้งในภาคใต้ของไทยและภาคเหนือของมาเลเซีย ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวได้รับการเผยแพร่ไปสู่ชาวจีนโพ้นทะเลในมาเลเซียด้วย⁷

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมจากภาครัฐ ทำให้การรับรู้เกี่ยวกับตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและการนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวแพร่กระจายไปในพื้นที่อื่นๆ นอกเหนือจากภาคใต้ของประเทศไทย เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเริ่มรุนแรงขึ้นในปีพ.ศ.2547 ได้ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในการเดินทางไปสักการะเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่จังหวัดปัตตานี เป็นเหตุให้เกิดการตั้งศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวขึ้นในพื้นที่อื่นๆ จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันมีศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอยู่ที่จังหวัดยะลา ชุมพร ระนอง ราชบุรี และพัทลุง โดยทุกแห่งมีการจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวประจำปีและมีการจัดพิธีลุยน้ำลุยไฟเช่นเดียวกับศาลเจ้าเล่งจูเกียงที่จังหวัดปัตตานี นอกจากนั้นยังมีโรงเจี้เต็กลิ้มที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งแม้ไม่ได้ตั้งเป็นศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว แต่ภายในศาลมีการบูชาองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและมีการจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นประจำทุกปี งานวิจัยนี้เลือกศึกษาศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งถือเป็นศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวแห่งแรกและแห่งเดียวในภาคกลางของประเทศไทย และที่ผ่านมายังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศาลดังกล่าวมาก่อน

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและความหมายของพิธีลุยน้ำลุยไฟในงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และเปรียบเทียบพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานีกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี (ในการวิจัยนี้จะเรียกว่า ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ หรือ ศาลบางแพ) ใช้วิธีการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร ประกอบกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสังเกตพิธีกรรมในงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวประจำปี พ.ศ.2561 ของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ

2. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี

ศาลเจ้าเล่งจูเกียงหรือศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี ตั้งอยู่ที่เลขที่ 63 ถนนอาเนาะรู ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ตามประวัติที่เรียบเรียงโดยเคียม สังกสิทธิ์เสถียร เดิมศาลนี้มีชื่อเรียกว่า ศาลเจ้าซูกัง สร้างในปีพ.ศ.2117 เป็นที่ประดิษฐานของพระเซ่งจ้อยโจ้วซูกัง (清水祖师

มักเรียกอีกอย่างว่าพระหมอหรือพระโจวซื่อกง) ส่วนศาลที่ประดิษฐานรูปจำลองของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวนั้นเดิมอยู่ที่หมู่บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลุโละ ภายหลัง**พระจีนคณานุรักษ์** (ต้นสกุลคณานุรักษ์) ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวจีนในปัตตานีขณะนั้น มีความเห็นว่าศาลเจ้าแม่ที่หมู่บ้านกรือเซะ อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ไม่สะดวกแก่การประกอบพิธีต่างๆ จึงได้ทำการบูรณะศาลเจ้าซูกัง และอัญเชิญองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมาประดิษฐานไว้ ณ ศาลเจ้าแห่งใหม่นี้ ภายหลังมีชื่อเรียกว่า ศาลเจ้าเล่งจูเกียง (灵慈宫) หมายถึง ศาลเทพเจ้าแห่งความความเมตตา⁸ นับแต่นั้นมาคนในตระกูลคณานุรักษ์จึงเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการดูแลศาลเจ้าเล่งจูเกียงมาโดยตลอด⁹ และยังได้มีการจัดตั้งเป็นมูลนิธิ ชื่อว่า มูลนิธิเทพบุษนิยสถาน (เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว)

ชุดินธรา วัฒนกุล ได้สรุปพิธีกรรมสำคัญในรอบปีของศาลเจ้าเล่งจูเกียง ประกอบด้วยงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จัดในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย งานเซ็งเม้งในวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 และงานวันเกิดเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและประเพณีทิ้งกระจาดในวันที่ 27 เดือน 7 โดยถือตามปฏิทินจันทรคติของจีน¹⁰ นอกจากสามพิธีกรรมข้างต้นแล้ว ยังมีอีกกิจกรรมสำคัญคือเทศกาลกินเจ ซึ่งจัดในวันที่ 1-9 เดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน จากจำนวนพิธีกรรมในรอบปีทั้งหมด งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของศาลเจ้าเล่งจูเกียง และได้กลายมาเป็นประเพณีประจำปีของจังหวัดปัตตานี ในแต่ละปีมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่และมีประชาชนผู้ศรัทธาจากจังหวัดต่างๆ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ เดินทางมาร่วมงานและสักการะเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นจำนวนมาก ข้อมูลจากข่าวชี้ให้เห็นว่า การจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในปัจจุบันใช้เวลายาวนานราว 7-10 วัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาลเมืองปัตตานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนพยายามหิบบยกงานดังกล่าวมาเป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดปัตตานี ใช้ชื่อเรียกกิจกรรมว่า “งานมหกรรมท่องเที่ยวปัตตานีอาเซียน งานกตัญญูคู่ฟ้ามหาสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว”¹¹ ในแต่ละปีนอกจากพิธีกรรมหลักคือ การแห่เกี้ยวเทพเจ้าและการลุยน้ำลุยไฟแล้ว ยังมีกิจกรรมการแสดงมหรสพ เช่น การแสดงแสง สี เสียงบอกเล่าตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การแสดงจ๊ว มโนราห์ การจัดนิทรรศการส่งเสริมการท่องเที่ยว การแข่งขันเซตสิงโต การออกร้านจำหน่ายสินค้าและอาหาร ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด

3. ขั้นตอนพิธีลุยน้ำลุยไฟงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานี

การลุยน้ำและการลุยไฟ ซึ่งเป็นพิธีสำคัญของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จัดขึ้นในวันที่ 15 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติของจีน ตรงกับวันหงวนเซียวหรือเทศกาลโคมไฟ (元宵) โดยมีการเตรียมการก่อนหน้านั้นเป็นเวลาหลายวัน เริ่มตั้งแต่วันสิ้นปีตามปฏิทินจีน จะมีการประกอบพิธีกรรม

เกี่ยวเนื่องกับตระกูลคณาธิราชซึ่งเป็นตระกูลผู้ก่อตั้งศาล เช่น มีการอัญเชิญองค์พระหมอและเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มาประทับที่บ้านเลขที่ 3 ถนนอาเนาะรู ซึ่งเป็นบ้านของตระกูลคณาธิราช และมีการจัดแสดงมโนราห์ที่หน้าบ้านเพื่อให้องค์พระ¹² ได้ชม เมื่อถึงวันที่ 14 เดือน 1 จึงอัญเชิญองค์พระกลับไปยังศาลเจ้า จากการเรียบเรียงข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญของพิธีลุยน้ำลุยไฟได้ดังนี้¹³

วันที่ 13 เดือน 1 ตอนเที่ยงคืนจะมีพิธีกรรมเตรียมวัตถุมงคลที่จะใช้ในการลุยน้ำลุยไฟ ได้แก่ ยันต์ หรือ ฮู้ ประกอบด้วยยันต์พระหมอ ยันต์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และยันต์เจ้าแม่ทับทิม ในพิธีจะนำฮู้เหล่านี้มาประทับตราศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว นำมนต์ ใช้สำหรับรดตัวผู้ที่จะเข้าลุยไฟ ถ่านสำหรับลุยไฟ แต่ละปีจะใช้ถ่านประมาณ 20 - 25 กระสอบ ใบมะพร้าว ใช้สำหรับใส่ในกองไฟ เพื่อให้เกิดเปลวไฟสวยงาม เกลือและข้าวสาร สำหรับขีดเข้าในกองไฟ และโปรยเวลาปักหลัก เป็นการปัดรังควาน ผ้าแดงผูกองค์พระ สำหรับมัดองค์พระกับเกี่ยว ผ้าแดงผูกข้อมือ สำหรับผูกข้อมือผู้ที่เข้าพิธีแก่พระ เติริยมโดยนำฮู้มาโรยด้วยขี้เถ้ารูป พบให้เป็นก้อน แล้วห่อด้วยผ้าแดงยาวประมาณ 15 นิ้ว หลักไม้ เป็นไม้ไผ่ขนาดกว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 8 นิ้ว หุ้มด้วยฮู้ ใช้ในการปักหลักบอกเขต

วันที่ 14 เดือน 1 เวลาเที่ยงคืนจะทำการปิดประตูศาลเจ้า เพื่อทำพิธีกรรมทอยโป้ยหรือเปี้ยเสียงทาย โดยผู้จัดการศาลจะเป็นผู้ทอยเปี้ยเสียงทายถามองค์พระหมอซึ่งเป็นองค์ประธานของศาลเจ้า วิธีการทอยเปี้ยคือถือลูกเปี้ยวนเหนือกระถางรูปใหญ่หน้าองค์พระหมอ 3 รอบ แล้วโยนขึ้นเหนือศีรษะจนกว่าจะได้ลูกเปี้ยคว่ำ 1 อัน หางย 1 อัน คำถามที่เสียงทายได้แก่ ถามเวลาที่จะนำเกี่ยวเข้าศาลเจ้า ถามเวลาที่จะเชิญองค์พระประทับบนเกี่ยว ถามลำดับองค์พระที่จะประทับบนเกี่ยว ถามเวลาเปิดประตูศาลเจ้าอัญเชิญองค์พระออกแห่ ถามเวลาที่จะก่อกองไฟ

วันที่ 15 เดือน 1 ในเวลาเช้าตรู่เมื่อถึงฤกษ์ยามตามที่ได้เสียงทายไว้ ผู้ที่ทำหน้าที่หามเกี่ยวจะนำเกี่ยวเข้ามาในศาลเจ้า เมื่อได้เวลาจะเชิญองค์พระลงประทับบนเกี่ยว ผู้ทำพิธีจะอัญเชิญองค์พระลงจากแท่นไปประทับบนเกี่ยว โดยจะมีคนใช้กระดาดทองกัจจุตไฟโบกปัดนำหน้าเป็นการปัดรังควานนำทางตลอด แล้วใช้ผ้าแดงที่เตรียมไว้มัดองค์พระให้ยึดติดกับเกี่ยวอย่างแน่นหนา เพื่อป้องกันองค์พระพลัดหล่นจากเกี่ยว พร้อมทั้งประดับประดาดอกไม้และธงประจำองค์พระต่างๆ เมื่อถึงเวลาตามที่เสียงทาย ประตูศาลเจ้าจะถูกเปิดออก ผู้ที่ทำหน้าที่หามจะหามเกี่ยวออกไป โดยเกี่ยวขององค์พระหมอจะมีผู้อัญเชิญพันปลาฉลามศักดิ์สิทธิ์ และหีบบรรจูลักไม้ เกลือและข้าวสารเดินตามตลอดขบวน ส่วนเกี่ยวขององค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวก็จะมีขบวนงิ้วและมโนราห์เดินตามตลอดเช่นกัน จำนวนองค์พระที่อัญเชิญออกแห่เกี่ยวจะแตกต่างกันไปในแต่ละปี

ขบวนแห่จะเคลื่อนออกจากศาลเจ้าเล่งจูเกียงไปตามถนนสายต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี สถานที่แรกที่ขบวนแห่เดินทางไปถึงคือเชิงสะพานเดชาอนุชิต ริมแม่น้ำปัตตานี เพื่อประกอบพิธีลุยน้ำ การลุยน้ำคือ การที่ผู้หามหามเกี่ยวที่มีองค์พระประทับอยู่ข้ามแม่น้ำปัตตานีจากฝั่งหนึ่งไปยัง

อีกฝั่งหนึ่งได้โดยไม่จมน้ำ เดิมขบวนจะแห่แห่นไปรอบเมืองก่อนจะมาทำพิธีลุยน้ำตามแต่พระองค์ใดจะมาถึง แต่ในปี.ศ.2559 ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการโดยให้พระทุกองค์มาเข้าร่วมพิธีลุยน้ำพร้อมกันในช่วงเช้า แล้วจึงค่อยแยกไปแห่ให้ประชาชนได้สักการะอย่างใกล้ชิดในภายหลัง โดยคณะกรรมการผู้จัดงานระบุว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้มาเยือนได้มีโอกาสชมความศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างไม่ขาดช่วงขาดตอน¹⁴

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีลุยน้ำแล้ว ขบวนองค์พระจะแห่ไปตามเส้นทางต่างๆ ของเทศบาลเมืองปัตตานี โดยตลอดสองข้างทางจะมีประชาชนที่ศรัทธาตั้งโต๊ะบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ไว้หน้าบ้านเรือนร้านค้า เพื่อรอกกราบไหว้บูชาในระหว่างที่องค์พระแห่ผ่านมา และจะอัญเชิญองค์พระเข้าไปในบ้านเรือนหรือร้านค้าเพื่อความเป็นสิริมงคล ระหว่างการแห่ก็จะมีกรจุดประทัดเสียงดังสนั่นหวั่นไหวไปทั้งเมือง นอกจากขบวนแห่องค์พระต่างๆ แล้ว ยังมีขบวนแห่เชลียงโต มังกร ขบวนพาเหรดต่างๆ เข้าร่วมงานสมโภชอย่างมากมาย เมื่อเสร็จสิ้นการแห่ไปรอบเมืองแล้ว ขบวนองค์พระจะกลับไปศาลเจ้าเล่งจูเกียงเพื่อประกอบพิธีลุยไฟต่อ

รูปที่ 2 พิธีลุยไฟในงานประเพณีแห่เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ที่มารูปภาพ : http://thailand.prd.go.th/ewt_news.php?nid=4736&filename=index

การลุยไฟจะจัดขึ้นในช่วงบ่าย บริเวณที่จัดพิธีลุยไฟคือลานปูนกว้างซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามของศาล การลุยไฟคือ การที่ผู้หามหามเกี้ยวที่มีองค์พระประทับอยู่เดินลุยเข้าไปในกองไฟที่ลุกโชน โดยจะเดินข้ามกองไฟทั้งขาไปและกลับนับเป็นหนึ่งรอบ ขั้นตอนการลุยไฟมีดังนี้คือ เมื่อถึงฤกษ์ก่อกองไฟ ผู้ทำพิธีจะทำการจุดเชื้อไฟจากภายในศาลเจ้า แล้วมาต่อกองไฟตรงตำแหน่งหลักไฟ โดยกองไฟจะมีขนาด

กว้างยาวประมาณ 3 เมตร และสูงประมาณครึ่งเมตร เมื่อได้ฤกษ์ลุยไฟขบวนองค์พระทั้งหมดจะเดินเวียนรอบกองไฟทวนเข็มนาฬิกา 3 รอบ แล้วออกไปรดน้ำมนต์ที่หน้าประตูศาลเจ้า จากนั้นจึงเริ่มทำการลุยไฟ

ขบวนลุยไฟจะเริ่มจากผู้อัญเชิญพินปลาฉลามศักดิ์สิทธิ์ ติดตามด้วยผู้อัญเชิญทึบบรรจุหลักไม้ศักดิ์สิทธิ์ แล้วจึงเป็นขบวนองค์พระ ซึ่งมักจะเริ่มด้วยองค์พระหมอ สำหรับองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวนั้นจะมีजूและมโนราห์เดินเกาะเกี่ยวเข้าลุยไฟด้วย ต่อจากขบวนองค์พระก็จะเป็นขบวนสิงโต ในระหว่างลุยไฟจะมีการเปลี่ยถ่านในกองไฟให้เรียบได้ระดับตลอดเวลา และจะใส่ใบมะพร้าวเพื่อให้มีเปลวไฟสวยงาม เจ้าหน้าที่จะชดเชื้อและข้าวสารเข้าไปในกองไฟเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการปิดรังควาน ปกติแล้วการลุยไฟจะลุยประมาณ 5 รอบ ก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธี ผู้ที่ห้ามเกี่ยวเป็นชุดสุดท้ายจะอัญเชิญองค์พระกลับเข้าภายในศาลเจ้า จากนั้นจะทำการอัญเชิญองค์พระขึ้นจากเกี้ยวกลับไปประดิษฐานยังแท่นบูชา ซึ่งมีขั้นตอนเหมือนกับการอัญเชิญองค์พระประทับบนเกี้ยว จากนั้นประชาชนผู้ศรัทธาจะเข้ามาอ้อมแย่งผ้าแดงที่พันรอบองค์พระ ธง และสิ่งของต่างๆ ภายในเกี้ยวไปจนหมด โดยถือเป็นสิ่งของสิริมงคลที่ต้องนำกลับไปบูชา

ในการทำพิธีลุยน้ำลุยไฟนั้น มีข้อกำหนดที่เคร่งครัดเกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่ห้ามเกี่ยว โดยกำหนดว่าต้องเป็นชายที่เกิดในปัตตานีเท่านั้น ก่อนการทำพิธีจะต้องถือศีลกินเจเพื่อชำระล้างร่างกายและจิตใจให้บริสุทธิ์ งดเว้นการข้องเกี่ยวกับสตรีเพศอย่างเด็ดขาด พระองค์หนึ่งใช้ผู้ห้ามเกี่ยว 4 คน และสำรองอีก 4 คน ในแต่ละปีมีผู้ต้องการห้ามเกี่ยวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีความเชื่อว่าผู้ห้ามเกี่ยวจะได้อายุยืนยาวและยังถือเป็นเกียรติแก่ตนเองรวมถึงวงศ์ตระกูลอีกด้วย

4. ความเป็นมาและความหมายของพิธีลุยน้ำลุยไฟในขนบธรรมเนียมจีน

เกี่ยวกับความเป็นมาของงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและพิธีลุยน้ำลุยไฟนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารว่าเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด สวี อวินเฉียว (许云樵) นักวิจัยด้านประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเลและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเดินทางมาที่ปัตตานีในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1930 ได้เขียนบทความตีพิมพ์ในปี 1935 วิเคราะห์เกี่ยวกับการเดินทางมายังปัตตานีของลิ้มโต๊ะเคียม ในบทความดังกล่าว สวี อวินเฉียว ได้บรรยายถึงพิธีกรรมการแห่เกี่ยวและการลุยไฟในงานของศาลเจ้าเล่งจูเกียงซึ่งจัดขึ้นในวันหงวนเซียว โดยไม่ได้กล่าวถึงพิธีลุยน้ำแต่อย่างใด¹⁵ และในหนังสือ《北大年史》หรือประวัติศาสตร์เมืองปัตตานี ผลงานสำคัญของ สวี อวินเฉียว ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1946 พบว่าถัดจากสารบัญมึรูปถ่ายการจัดพิธีลุยไฟ มีคำบรรยายได้ภาพว่า “พิธีลุยไฟจัดขึ้นหน้าศาลเจ้าเล่งจูเกียงในงานแห่เกี่ยวเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวช่วงปีใหม่” (年之元旦林姑娘出游时灵慈宫前举行的蹈火礼)¹⁶ งานศึกษาของ สวี อวินเฉียว ชี้ให้เห็นว่างานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและพิธีลุยไฟมีมาอย่างน้อยตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1930 ส่วนการลุยน้ำนั้นสันนิษฐานได้ว่าเป็นพิธีที่เกิดขึ้นภายหลัง ในอดีตนอกจากการลุยไฟแล้วยังมีการทำพิธีไต่บันไดตาด ในพิธีดังกล่าว “คนทรงจะทำพิธีเอาเมล็ดผืนลินของตนเองแล้วเอาเลือด

เขียนหน้าผากของคนที่ยาแม่ แล้วให้คนที่ยามเกี่ยวเดินไปบนมิตดาบอันคมกริบขนาดโกนขนอ่อนกระจุยไป โดยไม่เป็นอันตรายแต่อย่างใด”¹⁷ แต่ภายหลังพิธีไต่บันไดดาบได้ถูกทางราชการออกคำสั่งระงับ โดยถูกเลิกไปตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2¹⁸

ด้านการกำหนดเวลาจัดงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในวันที่ 15 เดือน 1 ซึ่งตรงกับเทศกาลโคมไฟนั้น คาดว่าได้รับอิทธิพลจากประเพณีการแห่เทพเจ้า (游神) ของชาวจีนแต้จิ๋ว (หมายถึงชาวจีนที่พูดภาษาจีนแต้จิ๋ว มีถิ่นฐานอยู่ในเมืองซัวเถา แต้จิ๋ว และก๊กเอี้ยในมณฑลกว่างตุง) และชาวจีนฮกเกี้ยน (หมายถึงชาวจีนที่มีถิ่นฐานในมณฑลฮกเกี้ยน) ซึ่งนิยมจัดพิธีแห่เทพเจ้าออกแห่ภายในชุมชนในช่วงเดือนหนึ่งตามปฏิทินจีน ตามความเชื่อของชาวจีนแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน ถือว่าวันที่ 24 เดือน 12 เป็นวันเทพเจ้าขึ้นสวรรค์ (神上天) โดยเชื่อว่าเทพเจ้าจะกลับขึ้นสวรรค์เพื่อรายงานความเป็นไปบนโลกมนุษย์ต่อเจ็กเซียนฮ่องเต้หรืออ้วหวงต้าตี้ (玉皇大帝) ผู้เป็นประมุขใหญ่สูงสุด และเชื่อว่าเทพเจ้าจะกลับลงจากสวรรค์ในวันที่ 4 เดือน 1 ซึ่งเรียกว่าวันเทพเจ้าลงจากสวรรค์ (神落天) หลังจากวันดังกล่าว ชุมชนจึงมักจัดพิธีกรรมแห่เทพเจ้าอย่างยิ่งใหญ่เพื่อแสดงการต้อนรับเทพเจ้า โดยเชื่อว่าเทพเจ้าที่ลงจากสวรรค์จะนำโชคลาภและความสงบสุขมาให้¹⁹ นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายว่า การแห่เทพเจ้าในช่วงเทศกาลโคมไฟ เนื่องจากเป็นช่วงหลังจากการเพาะกล้าข้าว ชาวบ้านว่างจากการเพาะปลูก จึงจัดกิจกรรมแห่เทพเจ้าเดินขบวนในชุมชน เป็นการขอพรให้มีชีวิตสุขสงบในปีใหม่ที่มาถึงนั้น²⁰

4.1 ความเป็นมาและความหมายของการลุยไฟ

พิธีลุยไฟในภาษาจีนเรียกว่า 过火 (ข้ามไฟ) 踏火 (ลุยไฟ) หรือ 跳火 (กระโดดข้ามไฟ) เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งพบมากในงานของศาลเจ้า มักมีร่างทรงหรือนักบวชเป็นผู้นำในการประกอบพิธี มีเป้าหมายเพื่อการชำระล้างปัดเป่าและสะเดาะเคราะห์ ในประเทศจีนการลุยไฟไม่ได้ปรากฏเฉพาะในวัฒนธรรมของชาวจีนเท่านั้น แต่ยังพบในวัฒนธรรมของชนเผ่าอื่นๆ เช่น ชนเผ่าหลี (黎族) ในเกาะไหหลำ ชาวจ้วง (壮族) ในมณฑลกว่างซี และชาวไต (傣族) ในเมืองสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ต่างก็มีพิธีกรรมลุยไฟซึ่งคล้ายคลึงกัน โดยมีหมอมือ (巫师) เป็นตัวแทนในการประกอบพิธีกรรม²¹ การลุยไฟในงานของศาลเจ้าจีนจะเริ่มจากพิธีก่อกองไฟ โดยนักบวชจะต้องทำพิธีอัญเชิญเทพเจ้า ร่ายคาถา ไปรยเกลือและข้าวสารเข้าไปในกองไฟ เพื่อเป็นการปัดรังควานสิ่งอัปมงคล จากนั้นร่างทรงหรือนักบวชจะถือธงด้า เป็นผู้ “เปิดทางไฟ” (开火路) เดินลุยข้ามไปก่อน ตามด้วยคนยามเกี่ยวเทพเจ้า คนอุ้มเทวรูปและคนถือธงทิว สุดท้ายคือชาวบ้านผู้ศรัทธาทัวไป โดยทุกคนจะต้องเดินเท้าเปล่าข้ามกองไฟ หลังจากเสร็จสิ้นการลุยไฟ ผู้เข้าร่วมพิธีจะนำขี้เถ้าจากกองไฟกลับบ้านด้วยเชื่อว่าขี้เถ้าจากพิธีลุยไฟจะช่วยคุ้มครองให้คนในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข²²

การลุยไฟซึ่งเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อพื้นบ้าน พบมากในพื้นที่มณฑลกว่างตุง ฮกเกี้ยน และไต้หวัน สะท้อนถึงรากเหง้าทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันของชาว

จีนในพื้นที่ดังกล่าว คือ “เชื่อไสยศาสตร์ บูชาผี เน้นการเซ่นไหว้” (信巫尚鬼重祀) เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางตอนใต้ของจีนติดกับชายฝั่ง อยู่ห่างไกลจากอิทธิพลของวัฒนธรรมขงจื้อซึ่งมีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโหตอนกลางและตอนล่าง จึงสามารถรักษาความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่มีมาแต่โบราณไว้ได้อย่างเหนียวแน่น โดยวัฒนธรรมการ “เชื่อไสยศาสตร์ บูชาผี เน้นการเซ่นไหว้” มีแนวคิดที่เป็นแกนกลางคือ สรรพสิ่งล้วนมีวิญญาณ (万物有灵) จึงทำให้เกิดการนับถือทั้งคนและสรรพสิ่งต่างๆ เป็นเทพเจ้า ด้วยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้ชาวจีนในมณฑลกวางตุ้ง ฮกเกี้ยน และได้หวันมีรูปแบบความเชื่อพื้นบ้านที่คล้ายคลึงกัน²³ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวฮกเกี้ยนและไต้หวันยังมีลักษณะเด่นคือการ “เชื่อหมอผี ไม่เชื่อหมอยา” (信巫不信医) เนื่องจากก่อนสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618-907) การแพทย์และสุขอนามัยในมณฑลฮกเกี้ยนและไต้หวันล้าหลังเป็นอย่างมาก เมื่อคนล้มป่วยจึงมักไปขอความช่วยเหลือจากหมอผี จนเป็นที่มาของธรรมเนียมดังกล่าว แม้ว่าในสมัยต่อมาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของพื้นที่จะได้รับการพัฒนา และความรู้ด้านการรักษาพยาบาลจะก้าวหน้ามากขึ้น แต่ธรรมเนียมการพึ่งพาหมอผีเมื่อเจ็บป่วยก็ยังได้รับความนิยมและสืบทอดต่อมา²⁴

การประกอบพิธีลุยไฟของศาลเจ้าจีนมักจะทำโดยร่างทรง ร่างทรงหรือม้าทรง (乩童) หมายถึง บุคคลที่มีเทพเจ้าประทับร่าง ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ เมื่อเพลงประทับ จะทำให้ร่างทรงเกิดอาการต่างๆ เช่น อาการล่องลอย เหมือนตกอยู่ในภวังค์ กระโดดโลดเต้น ทำปากขมุบขมิบพึมพำ²⁵ ระหว่างประกอบพิธีกรรม ร่างทรงจะถอดเสื้อผ้าออกและผูกผ้ายันต์ประจำตัว มีอาวุธคู่มือห้าชนิด คือ ดาบเจ็ดดาว เหล็กแหลม ลูกตุ้มเหล็ก ดาบปลาฉลาม และขวาน ซึ่งนำออกมาร้ายรำ และใช้อาวุธเหล่านั้นฟาดฟัน ทิ่มแทงอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายตนเอง นอกจากนี้ยังมีการประกอบพิธีกรรมอื่นๆ เช่น การนอนบนเตียงตะปู นั่งเก้าอี้ตะปู ใต้บันไดดาบ ข้ามสะพานตะปู²⁶

พิธีกรรมต่างๆ ที่กระทำโดยร่างทรง มักมีลักษณะพิสดารหวาดเสียวและเกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดความเจ็บปวดทรมานทางร่างกาย เพื่อผลในการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อันเกี่ยวเนื่องกับเทพเจ้า การสามารถเดินเท้าเปล่าลุยข้ามไฟโดยไม่ได้รับอันตราย จึงเป็นการแสดงถึงอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าผ่านทางร่างทรงซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของเทพองค์นั้นๆ มีการวิเคราะห์เหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ว่า การที่ผู้ประกอบพิธีกรรมสามารถเดินลุยข้ามไฟไปได้โดยไม่ได้รับบาดเจ็บ เนื่องจากจะใช้เทคนิควิธีคือ การวิ่งผ่านกองไฟด้วยความรวดเร็ว ทำให้ระยะเวลาที่เท้าสัมผัสกับเปลวไฟสั้นมาก และการทาเกลือที่ฝ่าเท้าก่อนการลุยไฟ เนื่องด้วยเกลือมีคุณสมบัติในการดูดความร้อน จึงทำให้เท้าไม่ถูกไฟลวก นอกจากนี้ระหว่างการลุยไฟ ยังมีการขีดเกลือเข้าไปในกองไฟ ซึ่งจะช่วยลดความร้อนของเปลวไฟได้²⁷

นอกจากสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าแล้ว การลุยไฟยังถูกให้ความหมายในแง่การปิดเป่าชำระล้าง ประการแรก มีความเชื่อว่าการลุยไฟเป็นการปิดเป่าเสนียดจัญไรจากภูตผีปีศาจให้แก่เทพเจ้า ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของเทพเจ้าให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ประการที่สอง จะช่วยปิดเป่าทุกขโศก

โรคภัยและสະเดาะเคราะห์เสริมดวงชะตาให้แก่ผู้ร่วมพิธีลุยไฟได้²⁸ การลุยไฟจึงไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ที่ เป็นร่างทรงหรือนักบวชที่นำการประกอบพิธีเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบุคคลอื่น เช่น ผู้ที่มีอาการ เจ็บป่วยและชาวบ้านทั่วไปที่มีความศรัทธา โดยเชื่อว่าอำนาจของเทพเจ้าจะช่วยคุ้มครองให้ไม่ได้รับ อันตรายจากการลุยไฟ

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจชำระล้างของไฟมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการนับถือไฟและเทพ เจ้าแห่งไฟของชาวจีน ชาวจีนนับแต่สมัยโบราณมีวัฒนธรรมการบูชาสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ใน ธรรมชาติ เช่น ฟ้า ดิน น้ำ ไฟ ลม ฝน เมฆ หิน ภูเขา ฟ้าร้อง สายรุ้ง พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว เกิดเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพแห่งธรรมชาติ (自然神) คือ เทพเจ้าซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบควบคุม ปรากฏการณ์ธรรมชาติแต่ละชนิด เช่น เทพฝน เทพลม เทพไฟ เทพอสนี มีการกำหนดนามที่ใช้เรียก เทพเจ้าและสิ่งซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเทพเจ้า ทั้งยังก่อให้เกิดการประกอบพิธีกรรมบูชาเทพเจ้า การ กำหนดข้อห้ามปฏิบัติ รวมถึงเกิดตำนานเทพนิยายเกี่ยวกับเทพเจ้านั้นๆ ตามมา²⁹ การนับถือเทพไฟ พบในกลุ่มชนทั้งชาวจีนและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ กระจายอยู่ในประเทศจีน มีพื้นฐานจากความเชื่อเกี่ยวกับ ผีไฟ (火灵、火鬼) ซึ่งเป็นผีร้ายที่น่าภัยพิบัติด้านอัคคีภัยและความแห้งแล้งมาสู่ผู้คน ชนเผ่าต่างๆ จึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อขับไล่ผีไฟออกจากชุมชน จากความเชื่อเรื่องผีไฟได้นำไปสู่ความเชื่อ เกี่ยวกับเทพไฟ (火神) ซึ่งเป็นเทพฝ่ายดีผู้คุ้มครองดูแล โดยเทพไฟแบ่งเป็นสองประเภท อย่างแรก คือเทพแห่งความสว่างและความสะอาด (光明、洁淨之神) โดยหลายชนเผ่าเชื่อว่าไฟเป็น สัญลักษณ์ของความสว่างรุ่งโรจน์ มีอำนาจในการชำระล้างสิ่งสกปรกและขับไล่ภูตผีปีศาจ อย่างที่สอง คือเทพผู้คุ้มครองครอบครัว (家庭保护神) ได้แก่ เทพแห่งเตาไฟ³⁰ ในกรณีของชาวจีนฮกเกี้ยน พบว่าในสมัยหมิงและชิง แทบทุกตำบลในมณฑลฮกเกี้ยนมีศาลเจ้าบูชาเทพไฟ และมีการประกอบ พิธีกรรมฆ่าสัตว์บูชาอัญเชิญเสวยแต่เทพไฟ เพื่อขอให้ตนได้รับความคุ้มครองจากอัคคีภัย ชาวฮกเกี้ยนใน บางพื้นที่มีความเชื่อว่าหากจะย้ายไปอยู่บ้านใหม่หรือแยกบ้านออกไป จะต้องจุดเชื้อไฟจากเตาไฟใน บ้านเดิม นำไปจุดในเตาไฟของบ้านใหม่ สื่อความหมายว่าเป็นการสืบทอดเชื้อสายวงศ์ตระกูลและให้มี ความเจริญรุ่งเรือง ในหลายพื้นที่ยังเกิดความเชื่อว่า การกระโดดข้ามกองไฟจะช่วยปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย เช่น ในแถบหมิ่นหนานหรือทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน เมื่อถึงปีใหม่จะก่อกองไฟที่หน้าประตูบ้าน และ สมาชิกในบ้านจะเรียงแถวกันกระโดดข้ามกองไฟ ส่วนชาวเมืองฝูโจว (福州) มีธรรมเนียมว่า หลังจากเข้าร่วมพิธีฝังศพ เมื่อกลับมาถึงบ้านจะต้องกระโดดข้ามกองไฟ³¹ ตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้ เห็นว่า จากการนับถือเทพไฟได้นำไปสู่ความเชื่อเกี่ยวกับพลังอำนาจของไฟในการชำระล้างสิ่งสกปรก และยังนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับไฟ เป็นที่มาของการนำพิธีลุยไฟไปใช้ในงานของศาล เจ้า ในพิธีกรรมของศาลเจ้าเล่งจูเกียงจะเห็นได้ว่านอกจากการลุยไฟแล้ว ในขั้นตอนอื่นๆ ก็มีการใช้ไฟ เป็นองค์ประกอบเพื่อวัตถุประสงค์ในการปิดเป่า เช่น การอัญเชิญองค์พระขึ้นเกี้ยว ขณะที่ผู้ทำพิธีจะ

อ้อมองค์พระลงจากแท่นไปประทับบนเกี้ยว จะมีคนใช้กระดาษทองกอลี่จุดไฟโบกปิดหน้าเป็นการปิดรังควานนำทางตลอด

ปัจจุบันยังพบเห็นพิธีลุยไฟในงานของศาลเจ้าทั้งในมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้งและในไต้หวัน โดยพบว่ามียารละลายยี้ดพิธีกรรมแตกต่างกันออกไป แต่ยังคงความหมายของพิธีกรรมในแง่การปิดเป่าชำระล้าง ยกตัวอย่างเช่น

พิธีลุยไฟของศาลเจ้าเหวินเหิงเตียน (文衡殿) ซึ่งตั้งอยู่ที่ตรอกต่าซี (打錫巷) เขตเซียงเฉิง (芎城区) เมืองจ้งโจว (漳州市) มณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งสร้างในช่วงรัชชกาลวันลี่ (万历) (ค.ศ. 1573-1620) ในสมัยราชวงศ์หมิง ได้รับการบูรณะในปีค.ศ. 1997 และขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่ต้องได้รับการอนุรักษ์ของเมืองจ้งโจวในปีค.ศ. 2000 มีเทพที่เป็นองค์ประธานคือเทพเจ้ากวนอู ศาลเจ้าแห่งนี้มีพิธีกรรมสำคัญ คือ การตีกลองนาจาและขับร้องบทสวด (哪吒鼓乐) ควบคู่กับพิธีกรรมลุยไฟ (踏火) การประกอบพิธีกรรมจะมีเครื่องดนตรีหลักคือ กลองแบนมีด้ามจับยาวและตีแผ่นยันต์ ถูกเรียกว่ากลองนาจาเพราะในบทสวดที่ขับร้องตอนหนึ่งมีการกล่าวคำอัญเชิญเทพนาจา นอกจากนี้จะกลายเป็นชื่อของกลองแล้ว ยิ่งกลายมาเป็นชื่อของขบวนผู้ตีกลองนาจาด้วย ³² ในวันที่ 9 เดือน 9 ซึ่งตรงกับวันเกิดเทพเจ้านาจาดือเป็นวันเปิดพิธี จะมีการเซ่นไหว้เทพเจ้าด้วยเหล้าอาหารและขับร้องบทสวดอัญเชิญเทพเจ้า ในวันที่ 2 เดือน 10 ซึ่งเป็นวันสมโภชศาลเจ้า จะมีพิธีแห่เกี้ยวเทพเจ้าเสือด้าหรือเฮยหู่เจียงจวิน (黑虎将军) และเทพนาจา เมื่อไปถึงตามบ้านเรือนและร้านค้า ขบวนผู้ตีกลองนาจาจะขับร้องบทสวดและนำดอกไม้ที่เตรียมมามอบให้กับชาวบ้าน หลังจากนั้นจะกลับมายังศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีกรรมลุยไฟ ขบวนผู้ตีกลองนาจาจะอาบน้ำชำระล้างกาย เปลี่ยนเสื้อผ้า ยืนเท้าเปล่าหน้ากองถ่าน ขับร้องบทสวดและตีกลองนาจา เมื่อไฟในกองถ่านลุกโชติช่วง นักบวชผู้นำการประกอบพิธีจะนำขบวนกลองนาจาเดินวนรอบกองไฟพร้อมกับขับร้องบทสวด นักบวชจะร้ายคาถา โปรรยเกลือและข้าวสารเข้าไปในกองไฟเพื่อปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย จากนั้นจะปักยันต์ในกองไฟ ใช้แสหัวมังกร (龙蛇法鞭) เปิดทาง และเดินลุยข้ามกองไฟ ขบวนกลองนาจาและผู้หามเกี้ยวเทพเจ้าจะเดินลุยไฟต่อจากนักบวชตามด้วยชาวบ้านในชุมชนนั้น ซึ่งบางคนจะอ้อมลูกที่ยังเล็กอยู่เดินข้ามกองไฟด้วย และหากบ้านใดมีเทวรูป ก็จะถือมาเดินข้ามกองไฟ เป็นการขอพรให้เทพเจ้าช่วยปกป้องสมาชิกในครอบครัว ตามความเชื่อดั้งเดิม ทุกคนจะต้องเดินข้ามทั้งหมดสามารถ โดยเชื่อว่าหากเดินข้ามครบสามรอบ ชีวิตจะสงบสุขปราศจากทุกข์ภัย นอกจากนั้นตามธรรมเนียมเดิม กำหนดให้เฉพาะผู้ชายเท่านั้นที่เข้าร่วมการลุยไฟได้ ต่อเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ผู้หญิงจึงจะนำเศษขี้เถ้าจากกองไฟกลับไปบ้านเพื่อใส่ลงในเตาไฟ เชื่อว่าหากคนในบ้านได้ดื่มน้ำชาที่ต้มจากเตาไฟซึ่งมีขี้เถ้าจากพิธีลุยไฟ จะได้รับการคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ในวันที่ 3 เดือน 10 จะเป็นการปิดพิธี โดยมีการถวายเครื่องเซ่นไหว้และขับร้องบทสวดส่งเทพเจ้า ³³

พิธีลุยไฟของศาลเจ้าซานซานจูเมี่ยว (三山祖庙) ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเหอฝัว (河婆村) อำเภอเจียซี (揭西县) เมืองเจียหยาง (揭阳市) มณฑลกวางตุ้ง ซึ่งมีเทพเจ้าหลักคือ ซานซานกั้ว

หวัง (三山国王) หรือเทพประจำภูเขาสามองค์ เป็นเทพที่ชาวจีนแต่จิวให้ความนับถือ และภายหลังแพร่หลายไปยังไต้หวันและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมักจะเรียกเทพเจ้าทั้งสามว่า หวังเหย์ (王爷) หรือ เล้าเหย์ (老爷) ศาลเจ้าซานซานจู๋เมี่ยวถือเป็นแหล่งกำเนิดของความเชื่อเรื่องเทพเจ้าซานซานกั๋วหวัง เริ่มสร้างในสมัยราชวงศ์สุย ก่อสร้างเพิ่มเติมในปีที่ 22 ของรัชศกคังซี (康熙) (ตรงกับค.ศ.1683) ในสมัยราชวงศ์ชิง และได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ในปีค.ศ.1984 ในวันที่ 2 เดือน 1 ของทุกปี ศาลเจ้าดังกล่าวจะมีการจัดพิธีแห่เกี่ยวกับเทพเจ้า ชายหนุ่มที่ร่างกายกำยำแข็งแรงจะหามเกี่ยวกับเทพเจ้าไปรอบๆ หมู่บ้าน หลังจากแห่เกี่ยวกับรอบชุมชนแล้ว จะทำพิธีลุยไฟที่ลานนอกหมู่บ้านเพื่อปิดเป่าสิ่งอัปมงคล ก่อนการลุยไฟ ผู้หามเกี่ยวกับจะถอดหนวด หมวกและมือทั้งสองข้างที่ขยับได้ของเทวรูปออก จากนั้นจึงหามเกี่ยวกับเทพเจ้าวิ่งลุยข้ามกองไฟที่ลุกโชน ฝ่ายที่ถือประทัดก็จะจุดประทัดและวิ่งตามเกี่ยวกับเทพเจ้า นำประทัดไปพาดไหล่หรือแขวนรอบคอของผู้หามเกี่ยวกับ บางคนจะวิ่งตามเข้าไปอ้อมแย่งองค์เทวรูปจนหลุดตกจากเกี่ยวกับลงบนพื้น ท่ามกลางเสียงประทัดที่ตั้งสนั่น และควันคลุ้งที่ปกคลุมทั่วบริเวณ ผู้ร่วมชมพิธีที่อยู่รอบๆ จะตะโกนสุดเสียงว่า “ยกขึ้น ยกขึ้น” บรรยากาศพิธีกรรมจะเต็มไปด้วยความสนุกสนานครึกครื้น ต่อเมื่อประทัดดับและกองไฟมอดลง บรรดาผู้ร่วมพิธีเนื้อตัวเต็มไปด้วยร่องรอยจากการลุยไฟ จึงถือว่าพิธีได้เสร็จสิ้นลง ผู้หามเกี่ยวกับจะคุกเข่าลงต่อหน้าองค์เทพเจ้า เพื่อเป็นการขอขมา จากนั้นจึงนำหนวด หมวกและมือกลับใส่เข้าบนเทวรูปตามเดิม³⁴

นอกจากศาลเจ้าในมณฑลกวางตุ้งและฮกเกี้ยนในจีนแผ่นดินใหญ่แล้ว พิธีลุยไฟยังพบได้อย่างแพร่หลายในไต้หวัน งานที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ พิธีลุยไฟของศาลเจ้าเอ๋อร์เจี้ยหวังกงเมี่ยว (二结王公庙) ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเจินอัน (镇安村) เขตอู่เจี๋ย (五结乡) เทศมณฑลอีหลาน (宜兰县) เทพเจ้าหลักประจำศาลคือ กูกงซานหวัง (古公三王) ซึ่งประกอบด้วยเทพสามองค์ ได้แก่ กูกง (古公) หวังกง (王公) และซานหวังกง (三王公) ตามตำนานเทพทั้งสามเดิมเป็นคนในสมัยปลายราชวงศ์ซ่งใต้ (ค.ศ.1127-1279) ซึ่งได้ต่อสู้กับกองทัพชาวมองโกลผู้ก่อตั้งราชวงศ์หยวน (ค.ศ.1271-1368) การสละชีวิตอย่างหาญกล้าทำให้ทั้งสามได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าในเวลาต่อมา พิธีลุยไฟของศาลเจ้านี้จัดในวันที่ 15 เดือน 11 ซึ่งตรงกับวันเกิดของเทพซานหวังกง มีขั้นตอนที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นคือการตามหาตัวร่างทรง เรียกว่าพิธี “ฉกร่างทรง” (掠乩童) ก่อนพิธีลุยไฟ ร่างทรงจะหลบซ่อนตัว คล้ายกำลังเล่นซ่อนหากับเทพเจ้า และจะมีการหามเกี่ยวกับเทพซานหวังกงออกไปในชุมชนเพื่อตามหาตัวร่างทรง เมื่อพบตัวแล้ว ร่างทรงจะถูกเทพลงประทับร่าง และจะตามเกี่ยวกับเทพซานหวังกงกลับไปยังศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีลุยไฟต่อ ขั้นตอนฉกร่างทรงเป็นการแสดงถึงอิทธิฤทธิ์อำนาจอันยิ่งใหญ่ของเทพเจ้า ซึ่งสามารถตามหาร่างทรงในชุมชนที่มีอยู่นับพันครัวเรือนได้ ในขั้นตอนการลุยไฟจะมีการหามเกี่ยวกับเทพเจ้าองค์ต่างๆ ในศาลเจ้าข้ามกองไฟ การลุยไฟของศาลเจ้าเอ๋อร์เจี้ยหวังกงเมี่ยวแต่ละปีจะใช้ถ่านจำนวนมากกว่าหนึ่งหมื่นกิโลกรัม ถือเป็นพิธีลุยไฟที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ที่สุดในไต้หวัน³⁵

ในส่วนของประเทศไทยนั้น พบว่าพิธีลุยไฟได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลกินเจในภาคใต้ เทศกาลกินเจ หมายถึง การกินเจในช่วงวัน 1 ค่ำถึง 9 ค่ำ เดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติจีน นิยมเรียกว่า เก่าง้วยแฉง (九月齋) แปลว่า การกินเจเดือน 9 ในช่วงเวลานี้สาธุชนจะสมათานศีล งดรับประทานเนื้อสัตว์และผักที่มีกลิ่นฉุน 5 ชนิด นุ่งห่มชุดขาวเพื่อเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามวัด โรงเจ หรือ ศาลเจ้าจีน³⁶ พิธีกินเจในประเทศไทยโดยทั่วไปถือว่ามีต้นกำเนิดที่ภาคใต้ก่อน โดยมีต้นกำเนิดที่อำเภอเกาะทุ่ง จังหวัดภูเก็ต ปัจจุบันเทศกาลกินเจกลายเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายจีน และมีการเติบโตขยายตัวทุกปี โดยมีการจัดพิธีกรรมรูปแบบต่างๆ ขึ้นมากมาย³⁷ เทศกาลกินเจของจังหวัดภูเก็ตซึ่งเรียกว่า “ประเพณีถือศีลกินผัก” มีพิธีกรรมสำคัญคือพิธีแห่เจ้ารอบเมือง ซึ่งมีม้าทรงจำนวนนับพันเข้าร่วม ในขบวนแห่เจ้า ม้าทรงจะแสดงอภิหารต่างๆ เช่น ใช้อาวุธของมีคมทิ่มแทงตามร่างกาย³⁸ อีกพิธีกรรมที่กลายมาเป็นจุดเด่นของเทศกาลกินเจก็คือ พิธีลุยไฟหรือพิธีเกี้ยวไทย ซึ่งแต่ละศาลเจ้าจะกำหนดเวลาจัดพิธีแตกต่างกันออกไป โดยการลุยไฟของศาลเจ้าจะจัดในตอนเช้าของวัน 9 ค่ำ ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาล³⁹ ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยว่าอาจเป็นเพราะความหมายของการลุยไฟซึ่งเกี่ยวข้องกับการชำระล้างสิ่งสกปรก สอดคล้องกับการถือศีลกินเจซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการชำระล้างบาปเคราะห์ ทำกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ จึงทำให้การลุยไฟถูกหยิบยกมาเป็นพิธีกรรมสำคัญหนึ่งที่ถือปฏิบัติในช่วงเทศกาลกินเจ

การนำพิธีลุยไฟมาใช้ในงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจึงเป็นการถือปฏิบัติตามความเชื่อและธรรมเนียมของศาลเจ้าจีนที่มีมาแต่เดิม จากข้อมูลที่กล่าวถึงข้างต้น จะเห็นได้ว่างานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในสมัยก่อนนอกจากพิธีลุยไฟแล้วยังมีพิธีไต่บันไดตาดบ ซึ่งเป็นอีกพิธีกรรมเพื่อแสดงอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าผ่านทางร่างทรง แต่เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่อันตรายเกินไปจึงถูกทางการสั่งระงับ การลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียงยังคงถูกให้ความหมายในแง่ของการปิดเป่าชำระล้างตามความเชื่อเดิมของชาวจีนที่มีมา ดังที่นายแพทย์ปานแพทย์ คณานุกรักษ์ ลูกหลานของตระกูลคณานุกรักษ์ผู้ก่อตั้งศาลเจ้าเล่งจูเกียง ได้เขียนบทความอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมของศาลเจ้า โดยระบุว่าเป้าหมายของการลุยไฟคือ “เพื่อทำลายอาถรรพ์สิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย และเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ผู้ห้ามเกี้ยวลุยไฟ และเป็นศิริมงคลแก่เมืองตานี”⁴⁰ การลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียงแตกต่างจากศาลเจ้าอื่นในประเทศไทยตรงที่ไม่ได้กระทำโดยร่างทรง แต่กระทำโดยผู้ที่รับหน้าที่ห้ามเกี้ยว โดยมีการตั้งข้อกำหนดว่าผู้ห้ามเกี้ยวจะต้องผ่านการถือศีลกินเจ งดเว้นจากการข้องเกี่ยวกับสตรีเพศก่อนการลุยไฟ มีความหมายเพื่อเป็นการชำระล้างร่างกายและจิตใจให้สะอาดก่อนการร่วมพิธี

4.2 ความเป็นมาและความหมายของการลุยน้ำ

ในขณะที่การลุยไฟเป็นพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติอย่างแพร่หลาย การลุยน้ำนั้นดูเหมือนจะเป็นพิธีที่มีเฉพาะศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ดังความเข้าใจของผู้ดูแลศาลเจ้าเล่งจูเกียงซึ่งได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อว่า “พิธีห้ามเกี้ยวพระข้ามแม่น้ำ ในโลกนี้มีที่เดียวที่ปัตตานี ส่วนลุยไฟมีทำทุกแห่ง”⁴¹

ในประเทศจีนนั้นพบตัวอย่างพิธีกรรมซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการลุยน้ำของศาลเจ้าเล่งจูเกียง เช่น พิธีกรรมการแข่งขันหามเกี่ยวเทพเจ้าของศาลเจ้าไคจิ้งเซิ่งหวัง (开漳圣王) ในเมืองจิงโจว มณฑลฮกเกี้ยน เทพเจ้าไคจิ้งเซิ่งหวังเดิมเป็นขุนนางในสมัยถังชื่อ เฉินหยวนกวง (陈元光, ค.ศ.657-717) แม่ทัพเดินหยวนกวงเป็นผู้ยกกำลังมาปราบกบฏชนพื้นเมืองทางใต้ (蛮獠啸乱) ในเขตเมืองจิงโจวปัจจุบัน หลังจากปราบกบฏแล้วยังได้บุกเบิกพื้นที่ดังกล่าวโดยตั้งเป็นเขตการปกครองจิงโจว ภายหลังจึงได้รับการยกย่องจากคนในพื้นที่ให้เป็นเทพไคจิ้งเซิ่งหวัง โดยคำว่า ไคจิ้ง (开漳) สื่อความหมายถึงการเป็นผู้บุกเบิกจิงโจว ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าไคจิ้งเซิ่งหวังภายหลังได้แพร่หลายไปยังชาวจีนแต้จิ๋ว ไต้หวัน ไทหล่า และประเทศอื่นๆ ที่ชาวจีนอพยพไปอยู่⁴² ปัจจุบันในเมืองจิงโจวยังมีศาลเจ้าของเทพไคจิ้งเซิ่งหวังกระจายอยู่จำนวนมาก และยังมีอนุรักษ์ประเพณีเกี่ยวกับการบูชาเทพเจ้าไคจิ้งเซิ่งหวังไว้ งานสำคัญประจำปีของศาลเจ้าดังกล่าวจัดขึ้นระหว่างวันที่ 8-15 เดือน 1 ประกอบด้วยพิธีกรรมสามส่วนด้วยกัน ส่วนแรกเป็นการนำเกี่ยวเทพเจ้าออกแห่ภายในชุมชน (巡城) ส่วนที่สองเป็นการนำเทวรูปประดิษฐานเรียงกันบนเพิงสูง และตั้งโต๊ะถวายของเซ่นและอาหารคาวหวานชนิดต่างๆ อย่างอุดมสมบูรณ์ต่อหน้าเทพเจ้า (鉴王) สุดท้ายเป็นพิธีกรรมส่วนที่โดดเด่นที่สุด และบรรยากาศเป็นไปอย่างคึกคักสนุกสนาน คือในแต่ละหมู่บ้านจะมีการแข่งขันหามเกี่ยวเทพเจ้าผ่านเส้นทางหลากหลายรูปแบบ (走王) ทั้งหามผ่านทางราบ ทุ่งนา หามขึ้นเขา ข้ามกองไฟ และข้ามลำห้วยหรือแม่น้ำ โดยมีการให้ความหมายเกี่ยวกับการหามเกี่ยวผ่านเส้นทางแต่ละแบบแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ การหามผ่านทุ่งนาเพื่อให้มีธัญญาหารบริบูรณ์ หามขึ้นภูเขาเพื่อให้พืชผลงอกงามเติบโตดี ภูเขา หามข้ามไฟเพื่อให้เจริญรุ่งเรืองโชติช่วงดังกองไฟ ส่วนการหามผ่านน้ำสื่อความหมายให้มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ในแหล่งน้ำ การหามเกี่ยวผ่านเส้นทางต่างๆ นั้นยังเป็นการระลึกถึงการเดินทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรคของแม่ทัพเดินหยวนกวงและพรรคพวกมายังจิงโจวเพื่อปราบกบฏ และนำความสุขมาสู่ชาวจิงโจวในที่สุด⁴³

ตัวอย่างของพิธีกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น การสรงน้ำเทพเจ้าของหมู่บ้านชาหลีถาน (沙犁潭村) ตำบลจินเหอ (金和镇) อำเภอเจี๋ยซี (揭西县) มณฑลกว่างตุ้ง ในวันที่ 15 เดือน 1 ของทุกปี ชาวบ้านในหมู่บ้านจะติดสตีเป่า แห่ธงทิว หามเกี่ยวเทพเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน หรือ ภูตี่บัวกง (土地伯公) ไปยังแม่น้ำใกล้หมู่บ้าน เพื่อประกอบพิธีสรงน้ำให้แก่เทพเจ้าที่ โดยจะโยนเกี่ยวพร้อมองค์เทวรูปลงไปในแม่น้ำ จากนั้นคนหามเกี่ยวจะกระโดดตามลงไปเพื่อคอยประคองและพลิกเกี่ยวให้เทวรูปพลิกกลับไปในแม่น้ำ จากนั้นคนหามเกี่ยวจะกระโดดตามลงไปเพื่อคอยประคองและพลิกเกี่ยวให้เทวรูปพลิกกลับไปมาในน้ำเพื่อเป็นการชำระล้าง โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะช่วยคุ้มครองให้ชุมชนมีความสุขเจริญรุ่งเรืองในปีใหม่ที่มาถึง มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรมดังกล่าวว่า ย้อนไปเมื่อ 120 ปีก่อน ขณะที่ชาวบ้านกำลังแห่ขบวนเทพเจ้าอยู่ตรงริมฝั่งแม่น้ำนั้น เทวรูปได้เกิดพลัดตกลงไปในแม่น้ำ ส่งผลให้ในปีนั้นฝนตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตและสัตว์เลี้ยงอุดมสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดของพิธีโยนเทพลงน้ำซึ่งถือปฏิบัติเรื่อยมา⁴⁴

การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ในแง่หนึ่งจึงมีความหมายเช่นเดียวกับการลุยไฟ คือ การชำระล้างปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ทำให้เกิดความสงบร่มเย็น ซึ่งโดยธรรมชาติของน้ำมีความเกี่ยวข้องกับการชำระล้างทำความสะอาดอยู่แล้ว นอกจากนี้ ในสังคมที่ทำการเกษตร น้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากินเพื่อการยังชีพ การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับน้ำจึงมีความหมายเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ ในกรณีของศาลเจ้าไคจิงเซ็งหวัง การแข่งขันหามเกี่ยวขำมน้ำแสดงถึงความปรารถนาของชาวบ้านให้มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ในแหล่งน้ำ ส่วนพิธีสงฆ์น้ำเทพเจ้าของหมู่บ้านชาวลีถาน เกิดจากความเชื่อที่ว่า การนำองค์เทวรูปลงสู่น้ำ จะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล พิษผลเจริญงอกงาม

ในประเทศไทยก็มีตัวอย่างของการนำรูปเคารพมาประกอบพิธีกรรมในแหล่งน้ำ เช่น ประเพณีอุ้มพระดำน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตามปฏิทินจันทรคติของไทยหรือวันสารทไทย จะมีการอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำเมืองเพชรบูรณ์ มาประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำในแม่น้ำป่าสัก โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้อุ้มพระพุทธรูปมหาธรรมราชาลงดำน้ำ คนในชุมชนมีความเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะทำให้ข้าวกล้าในท้องนา พิษผลทางการเกษตรเจริญงอกงาม ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล หากปีใดไม่มีการประกอบพิธีกรรม เชื่อว่าปีนั้นบ้านเมืองจะเกิดความแห้งแล้ง ข้าวยากหมากแพง และพระพุทธรูปองค์นี้จะหายไปด้วย⁴⁵ แสดงให้เห็นว่าประเพณีอุ้มพระดำน้ำซึ่งเป็นการนำรูปเคารพที่คนในชุมชนนับถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาประกอบพิธีกรรมในแม่น้ำ ก็ถูกให้ความหมายเกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์และเศรษฐกิจของชุมชน คล้ายคลึงกับพิธีกรรมของชาวจีน

ในกรณีของศาลเจ้าเล่งจูเกียง นอกจากความหมายด้านการปัดเป่าแล้ว พิธีลุยน้ำยังถูกนำมาเชื่อมโยงกับสายน้ำซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน ดังที่นายแพทย์ปานเทพ คณานุรักษ์ ได้อธิบายความหมายของการลุยน้ำว่า “พิธีลุยน้ำไม่ได้มีเพื่อแสดงอภินิหาร แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการปัดรังควาน ทำให้เกิดศิริมงคลต่อแม่น้ำปัตตานี ซึ่งเปรียบเสมือนหลอดเลือดใหญ่ของเมืองปัตตานี เพราะเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้า มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของเมืองปัตตานีในสมัยอดีตเป็นอันมากดังได้กล่าวมาแล้ว”⁴⁶

นอกจากรากฐานความเชื่อข้างต้นแล้ว สารสำคัญของพิธีลุยน้ำยังน่าจะมีความเกี่ยวพันกับเนื้อหาของตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวด้วย เคี่ยม สังสิทธิเสถียร ให้คำอธิบายสั้นๆ เกี่ยวกับพิธีลุยน้ำว่ามีเป้าหมาย “เพื่อระลึกถึงเจ้าแม่ในอดีตที่ได้ข้ามน้ำข้ามทะเลด้วยความลำบาก ตามหาพี่ชายถึงเมืองปัตตานี”⁴⁷ การหามเกี่ยววงศ์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวข้ามแม่น้ำจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง จึงอาจมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบถึงการเดินทาง “ข้ามน้ำข้ามทะเล” ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจากประเทศจีนมาจนถึงปัตตานีตามที่ตำนานได้เล่าไว้ นั่นเอง ในอีกระดับหนึ่งยังเป็นการสะท้อนถึงการเดินทางอันยากลำบากมายังเมืองไทยของผู้อพยพชาวจีนในยุคแรกๆ ตำนานการเดินทางของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจึงก่อให้เกิดการสร้างความรู้สึกร่วมในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน และส่งผลให้เกิดพิธีกรรมสืบเนื่องมา

คล้ายคลึงกับพิธีกรรมการแข่งขันหามเกี่ยวขำมน้ำของศาลเจ้าไคจ้งเชิงหวังในเมืองจ้งโจว มณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับเรื่องราวการเดินทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรค คือเหตุการณ์ที่แม่ทัพเฉินหยวนกวงและพรรคพวกได้เดินทางมาปราบกบฏยังพื้นที่เมืองจ้งโจว สร้างคุณูปการต่อเมืองจ้งโจวจนได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้า การประกอบพิธีลุยน้ำโดยการหามเกี่ยวขำมน้ำของศาลเจ้าเล่งจูเกียง ยังมีปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวย เนื่องจากศาลเจ้าตั้งอยู่ภายในชุมชน ซึ่งอยู่ใกล้กับแม่น้ำปัดตานี และด้วยลักษณะของแม่น้ำที่ไม่ลึกและไม่กว้างจนเกินไป ทำให้สามารถประกอบพิธีกรรมดังกล่าวได้โดยสะดวก

จากตัวอย่างพิธีกรรมของประเทศจีนทั้งพิธีลุยไฟและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับน้ำที่ได้กล่าวถึงข้างต้น จะสังเกตเห็นอีกอย่างหนึ่งว่า การประกอบพิธีกรรมซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นปีใหม่มักมีลักษณะของการเฉลิมฉลอง มีกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ ซึ่งดำเนินไปภายใต้บรรยากาศสนุกสนานครึกครื้น พฤติกรรมของผู้ร่วมพิธีที่แสดงออกเป็นการแหวกกฎเกณฑ์และธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติในสังคมนั้น โดยการทำให้อาณาเขตของชนและเทพกลับตาลปัตร เช่น การโยนเทพเจ้าลงน้ำ การยื้อแย่งเทพเจ้าจนตกจากเกี้ยว หลินเถิงฮว่า (林腾华) กล่าวว่าพิธีกรรมในลักษณะดังกล่าวแสดงถึงการปลดปล่อยอย่างเต็มที่ของผู้ร่วมพิธี โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นการผ่อนคลายความกดดันที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมระหว่างคนในชุมชนที่เข้าร่วมพิธี⁴⁸

จากการวิเคราะห์ข้างต้นจึงสรุปได้ว่า งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของศาลเจ้าเล่งจูเกียงเป็นการนำพิธีลุยไฟซึ่งเป็นธรรมเนียมเดิมของจีน มาปฏิบัติควบคู่กับพิธีลุยน้ำซึ่งดัดแปลงขึ้นและเชื่อมโยงกับตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ซึ่งสร้างความโดดเด่นให้แก่งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ในบริบทของวัฒนธรรมจีน มีรากฐานความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับพิธีลุยน้ำและลุยไฟ ส่วนในบริบทของวัฒนธรรมไทย การหามเกี่ยวเทพเจ้าลุยน้ำลุยไฟยังสอดคล้องกับสำนวนที่ว่า “ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” เป็นการเน้นย้ำถึงอิทธิพลและความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมนั้น

การผสมผสานพิธีกรรมในงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของศาลเจ้าเล่งจูเกียง มีความคล้ายคลึงกับพิธีลุยทะเลและลุยไฟของศาลเจ้าเป่าอานกง (保安宮) ที่ชุมชนเหยหลิว (野柳) เขตวันหลี่ (万里乡) เมืองซินเป่ย์ (新北市) ในไต้หวัน ศาลเจ้าดังกล่าวก่อตั้งเมื่อปีค.ศ.1820 ในสมัยราชวงศ์ชิง โดยมีตำนานความเป็นมาเล่าว่า ชาวบ้านได้พบเรือสำเภาลำใหญ่ลำหนึ่งนอกท่าเรือเหยหลิว ภายในเรือนั้นเต็มไปด้วยวัสดุก่อสร้างและอาวุธป้องกันหนึ่ง คือ เทพไคจ้งเชิงหวัง ชาวบ้านจึงนำเรือลำดังกล่าวกลับมาที่เหยหลิว ใช้วัสดุที่พบบนเรือสร้างเป็นศาลเจ้าเป่าอานกง ประดิษฐานเทพไคจ้งเชิงหวัง เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ชาวประมงในแถบนั้น ต่อมาได้เกิดเหตุเรือลำหนึ่งที่บรรทุกคนหลายร้อยประสบเหตุชนปะการังและจมลง เทพไคจ้งเชิงหวังได้ชี้แนะต่อชาวบ้านว่า ในวันที่ 15 เดือน 1 หรือเทศกาลโคมไฟ ให้พายเรือออกไปนอกท่าเรือ ทำพิธีปิดเป่าชำระล้างสิ่งอัปมงคลจากท่าเรือก่อนเวลา

เพียง จะช่วยคุ้มครองบริเวณท่าเรือให้สงบสุขและปลอดภัย ในวันดังกล่าวของทุกปี ศาลเจ้าเปาอานกง จึงมีการประกอบพิธีกรรมยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า “เทพเจ้าปัดเป่าท่าเรือ” (神明淨港)⁴⁹

พิธีกรรมปัดเป่าท่าเรือของศาลเจ้าเปาอานกงประกอบด้วยสามส่วนหลักด้วยกัน พิธีแรกคือ การชำระล้างทะเลและออกแห่นทะเล (淨海巡洋) จะมีการอัญเชิญเทพโคจิ่งเซ็งหวังขึ้นประทับบน เรือประมง จากนั้นเรือประมง 15 ลำ จะแล่นวนรอบท่าเรือและบริเวณใกล้เคียงจำนวนสามรอบ หลังจากเรือกลับเข้าฝั่ง จะประกอบพิธีกรรมส่วนที่สองซึ่งเรียกว่า เทพเจ้าปัดเป่าท่าเรือ (神明淨港) ในพิธีกรรมดังกล่าวจะมีเกี้ยวเทพเจ้าที่ร่วมพิธีจำนวน 8 เกี้ยว แต่ละเกี้ยวจะมีคนตีฆ้องหนึ่งคนและหาม โดยชาย 4 คนซึ่งต้องถอดเสื้อในระหว่างประกอบพิธี คนหามจะหามเกี้ยววนบริเวณหน้าศาล โดยมี นักบวชเต๋าร้ายบทสวดอยู่ข้างๆ เมื่อคนหามเกี้ยวเข้าสู่ภาวเคล้ายกับมีเจ้าประทับทรง ผู้ร่วมชมพิธีที่อยู่รอบๆ จะตะโกนส่งเสียงเร่ร่ำ คนหามเกี้ยวก็จะวิ่งพุงด้วยความเร็วกระโดดลงไปในน้ำทะเลที่เย็นเยือก จากนั้นจะประคองเกี้ยวว่ายข้ามไปยังอีกฝั่งของท่าเรือ พิธีกรรมสุดท้ายเรียกว่า เทพเจ้าลุยไฟ (神明过火) โดยคนหามจะหามเกี้ยวเทพเจ้าเดินเท้าเปล่าข้ามกองไฟ และจะมีสาวผู้ศรัทธา หรือผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยลุยข้ามกองไฟด้วย เมื่อเสร็จจากการลุยไฟจะมีการแห่ขบวนเกี้ยวตามถนนหนทางในชุมชนเหยงหลิว⁵⁰ พิธีกรรมส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง มีเป้าหมายเพื่อเป็นการปัดเป่าชำระล้างท่าเรือ และเพื่อขอพรจากเทพเจ้าให้ทะเลคลื่นลมสงบ ให้ชาวประมงออกเดินเรือได้อย่างปลอดภัย และสามารถจับปลากลับมาได้เต็มลำเรือ ส่วนการลุยไฟนั้นมีเป้าหมายเพื่อเป็นการปัดเป่าสิ่งอัปมงคล และขอพรให้มีความสงบสุข โชคดีในปีใหม่ที่มาถึง⁵¹

นอกจากจะจัดงานในวันเดียวกันแล้ว พิธีลุยทะเลลุยไฟของศาลเจ้าเปาอานกง ยังมีความคล้ายคลึงกับพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียงในประเด็นต่อไปนี้ ประการแรก มีการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมที่มีอยู่เดิมคือการลุยไฟ กับพิธีที่ดัดแปลงขึ้นใหม่ โดยพิธีที่เกิดขึ้นใหม่ของศาลเจ้าเปาอานกงก็คือ การนำเทวรูปประทับบนเรือแล่นวนรอบท่าเรือ และการหามเกี้ยวเทพเจ้าว่ายน้ำข้ามท่าเรือ หรือการลุยทะเล ซึ่งกลายมาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศาล โดยในไต้หวันมีเพียงศาลเจ้านี้เพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่ประกอบพิธีกรรมดังกล่าว เช่นเดียวกับกรณีของศาลเจ้าเล่งจูเกียง ประการที่สอง ทั้งพิธีกรรมเดิมและพิธีกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นถูกให้ความหมายในแง่ของการปัดเป่าชำระล้างเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ประการสุดท้าย พิธีกรรมถูกให้ความหมายเชื่อมโยงกับการดำรงชีพและเศรษฐกิจของชุมชน พิธีลุยทะเลของไต้หวันนั้นมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งผูกพันกับท้องทะเลและประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก การประกอบพิธีจึงมีเป้าหมายหลักเพื่อเป็นการคุ้มครองชาวประมงให้เดินเรือปลอดภัยและจับปลากลับมาได้เต็มลำเรือ ในขณะที่พิธีลุยน้ำของศาลเจ้าเล่งจูเกียงก็ถูกนำไปเชื่อมโยงกับแม่น้ำปัตตานี ซึ่งมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจต่อเมืองปัตตานี โดยในอดีตเคยเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้า และด้วยเนื้อหาในตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวซึ่งเล่าถึงการเดินทางรอนแรมโดย

ทางเรือจากจีนมายังไทย ยังทำให้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวถูกให้ความหมายอีกอย่างว่าเป็นเทพผู้คุ้มครองการเดินทางเรือ เป็นที่กราบไหว้บูชาของชาวประมงและนักเดินเรืออีกด้วย⁵²

ส่วนที่แตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างพิธีกรรมของศาลเจ้าทั้งสองก็คือ พิธีลุยน้ำของศาลเจ้าเล่งจูเกียง มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับเรื่องราวของตัวละครหลักในตำนานซึ่งกลายสภาพมาเป็นเทพเจ้าที่คนในชุมชนให้ความนับถือ ในขณะที่พิธีลุยทะเลของศาลเจ้าเปาอานกงไม่มีองค์ประกอบดังกล่าว

5. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกบางแพ ถนนเพชรเกษม กม.81 ตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ผู้ริเริ่มก่อตั้งศาลคือคุณอรุณลักษณ์ บุญเกษม ซึ่งได้เล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของการก่อตั้งศาลว่า⁵³ คุณอรุณลักษณ์เกิดและเติบโตที่อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี บิดาเป็นคนจังหวัดราชบุรี มีเชื้อสายจีน ส่วนมารดาเป็นคนจังหวัดชัยภูมิ เดิมตนทำงานในหน่วยงานราชการและไม่มีความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว สนใจแต่การทำมาหากิน แต่มีความเชื่อถือในเรื่องเทพสายินดูคือเจ้าแม่อุมา และมีความสามารถในการดูดวง ราวปีพ.ศ.2547 เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวได้มาเข้าฝันคุณอรุณลักษณ์ ขอให้ช่วยสร้างศาลเจ้าแม่ขึ้นที่อำเภอบางแพ เนื่องจากเจ้าแม่มีลูกหลานมาก มีทั้งคนมีเงินและคนไม่มีเงิน ใครที่มีกำลังทรัพย์สามารถเดินทางไปไหว้ที่ต้นกำเนิดคือปัตตานี แต่หากใครไม่มีกำลังทรัพย์ก็สามารถมาสักการะที่บางแพได้ ตอนแรกคุณอรุณลักษณ์ไม่เชื่อและทำทนาย โดยได้ขอพรสามประการจากเจ้าแม่ เพื่อเป็นการยืนยันว่าเป็นความประสงค์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่จะตั้งศาลจริงๆ พรสามข้อนั้นคือ

1. องค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่จะตั้งในศาลบางแพ ต้องใช้ช่างที่เคยมีประสบการณ์ในการบูรณะหรือแกะสลักองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวองค์เก่าที่ปัตตานี
2. ต้องได้เนื้อไม้จากองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่ปัตตานีมาใส่ไว้ใต้องค์จำลองที่ศาลบางแพ
3. องค์จำลองที่ตั้งในศาลบางแพต้องผ่านพิธีลุยไฟที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงไม่ต่ำกว่าสองปี

แม้จะประสบกับอุปสรรคต่างๆ แต่ในที่สุดก็สามารถทำตามพรที่ขอได้ทั้งสามประการ ทำให้คุณอรุณลักษณ์เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอย่างแท้จริง และได้ก่อตั้งเป็นศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวตั้งแต่ราวปีพ.ศ.2550 ที่ตั้งศาลอยู่ริมถนนเพชรเกษม ใกล้กับสี่แยกบางแพ ซึ่งเป็นสี่แยกสำคัญหนึ่งของจังหวัดราชบุรี เดิมเป็นที่ตั้งร้านโดนาโมของสามีคุณอรุณลักษณ์ การเลือกที่ตั้งดังกล่าวเป็นความประสงค์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งสื่อสารกับคุณอรุณลักษณ์ผ่านการทอยเบี้ยเสี่ยงทาย หลังจากตั้งศาลแล้ว จึงย้ายร้านโดนาโมไปไว้ถัดจากศาล ปัจจุบันศาลดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นศาลชั่วคราวโดยเช่าที่ดินอยู่ ทางศาลมีโครงการที่จะซื้อที่ดินบริเวณข้างๆ ศาลและจัดสร้างเป็นศาลถาวรต่อไป หลังจากการตั้งศาล คุณอรุณลักษณ์เปลี่ยนมาประกอบอาชีพขายขนมปังเย็น ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล

หลักของศาล และเป็นผู้ควบคุมการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดของศาล โดยคนในครอบครัวคือสามีและลูกชายของคุณอรุณลักษณ์ก็มีความนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและมีบทบาทในการดำเนินงานและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของศาล

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าเล่งจูเกียงกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ้นั้น คุณอรุณลักษณ์กล่าวว่า ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันและการดำเนินงานก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกัน ศาลบางแพ่ไม่ถือเป็นสาขาหนึ่งของศาลเจ้าเล่งจูเกียง แต่พิธีกรรมต่างๆ ของศาลนั้นยึดถือต้นแบบจากศาลเจ้าเล่งจูเกียง โดยได้เรียนรู้ขั้นตอนและรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ของศาลที่ปัตตานีโดยตรง คุณอรุณลักษณ์กล่าวว่า จุดเด่นของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ่คือ ไม่มีการประทับทรงเจ้าแม่

จากการลงพื้นที่สำรวจ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ่ มีลักษณะเป็นศาลชั่วคราว โดยเป็นอาคารปูนขนาดเล็กชั้นเดียว เหนือประตูศาลติดป้ายภาษาจีนว่า “林府姑娘宮” และมีภาษาไทยด้านล่างว่า “ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว” เมื่อเข้าไปภายในศาล ติดกับประตูศาลทางด้านซ้ายเป็นโต๊ะเจ้าหน้าที่เครื่องเซ่นไหว้และตั้งตู้บริจาค ทางด้านขวาเป็นโต๊ะทำงานซึ่งคุณอรุณลักษณ์นั่งประจำอยู่ และมีตู้จำหน่ายเครื่องรางเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พื้นที่ตรงกลางศาลเป็นโต๊ะวางเครื่องเซ่นไหว้ ถัดจากโต๊ะเครื่องเซ่นไหว้ ติดผนังด้านในของศาลตรงกลางเป็นแท่นบูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ประดิษฐานองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวสององค์ ด้านซ้ายของแท่นบูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวคือแท่นบูชาเจ้าแม่กวนอิมและแป๊ะกงเจ้าที่ ส่วนทางด้านขวาดังแท่นบูชาองค์กิมบ้อ องค์เต่าบ้อ ไท่ส่วยเอี้ย ไฉ่ลิ่งเอี้ย พระหมอโจวซือก และเจ้าพ่อกวนอู ริมผนังทั้งฝั่งซ้ายและขวาของศาลยังมีเกี้ยวประจำองค์พระทั้งหมดหกเกี้ยวซึ่งใช้ในการประกอบพิธีแห่เกี้ยวลุยน้ำลุยไฟ ผนังด้านซ้ายของศาลติดป้ายขนาดใหญ่ซึ่งมีเนื้อหาแนะนำตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและความเป็นมาของศาล อาคารติดกับศาลทางด้านขวามือคือร้านไดโนโมของสามีคุณอรุณลักษณ์ ซึ่งมีประตูเชื่อมกับศาล

พิธีกรรมในรอบปีของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ่ มีงานสำคัญ 2 งาน ได้แก่ งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จัดในวันที่ 15 เดือน 1 ซึ่งจะอธิบายนในหัวข้อต่อไป และงานฉลองสมโภชวันเกิดเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งจะจัดพิธีสองวัน คือ วันที่ 26 เดือน 7 จัดพิธีโยคะตันตระเปรตทานหรือซิโกว โดยนิมนต์พระจีนมาจากวัดโพธิ์เย็น จังหวัดกาญจนบุรี และวันที่ 27 เดือน 7 จัดพิธีไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว นอกจากนี้ ยังมีการนำองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไปเข้าร่วมงานต่างๆ ของอำเภอโพธารามและอำเภอเมืองราชบุรี เช่น งานไชน่าทาวน์โพธาราม งานไชน่าทาวน์เมืองราชบุรี ซึ่งเป็นงานประจำปีจัดในช่วงเทศกาลตรุษจีน

6. ขั้นตอนพิธีลุน้ำลุยไฟงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ

งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ จัดขึ้นในวันที่ 15 เดือน 1 โดยมีการประกอบพิธีลุน้ำลุยไฟ และการแห่เกี้ยวองค์พระในตลาดโพธาราม การลุน้ำและการแห่เกี้ยวจัดในช่วงเช้าที่หาดทรายโพธารามและตลาดโพธาราม ส่วนการลุยไฟจัดในช่วงค่ำที่บริเวณหน้าศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และร่วมสังเกตงานพิธีลุน้ำลุยไฟประจำปีพ.ศ.2561 ของศาลบางแพ ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2561 จากการสังเกตพิธีกรรมและการสัมภาษณ์คุณอรุณลักษณ์ บุญเกษม รวมถึงเจ้าหน้าที่ท่านอื่นของศาล สามารถสรุปขั้นตอนการจัดพิธีลุน้ำลุยไฟได้ดังต่อไปนี้

ก่อนวันจัดงานสมโภชในแต่ละปี ทางศาลจะมีการทยอยเบี่ยงเสี่ยงทายว่าจะอัญเชิญเทพองค์ใดเข้าร่วมการแห่เกี้ยวลุยไฟในปีนั้น มีจำนวนแตกต่างกันไปในแต่ละปี ระหว่าง 3-6 องค์ ในปีพ.ศ. 2561 มีเทพที่อัญเชิญแห่เกี้ยวจำนวน 5 องค์ ได้แก่ องค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อกวนอู พระหมอใจซื่ออก และแป๊ะกงเจ้าที่ ก่อนวันงานจะทำพิธีอัญเชิญองค์เทพเจ้าขึ้นประทับบนเกี้ยวและใช้ผ้าแดงมัดองค์พระกับเกี้ยวไว้อย่างแน่นหนา

เมื่อถึงวันที่ 15 เดือน 1 ตอนเช้าราว 7.00 น. จะนำเกี้ยวองค์พระทั้งหมดขึ้นประทับบนรถกระบะ และขบวนรถจะออกเดินทางจากศาลบางแพมายังหาดทรายโพธาราม ริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภอโพธาราม ซึ่งอยู่ห่างจากศาลประมาณ 6 กิโลเมตร ระหว่างทางหากมีผู้ตั้งโต๊ะบูชาและเครื่องเซ่นไหว้หน้าบ้านเรือนหรือร้านค้า ขบวนรถก็จะหยุดให้คนหามหามเกี้ยวองค์พระลงไปยังบ้านนั้นๆ เพื่อให้พร

เมื่อขบวนรถมาถึงหาดทรายโพธารามในเวลาประมาณ 8.00 น. เจ้าหน้าที่จะนำชาตั้งเกี้ยวไปตั้งเรียงไว้บริเวณใกล้กับจุดที่คนหามจะหามเกี้ยวลงน้ำ เจ้าหน้าที่อีกส่วนหนึ่งจะนำประทัดที่เตรียมไว้ไปพันรอบๆ รั้วเหล็กกันริมน้ำ เมื่อได้เวลา คนหามจะหามเกี้ยวองค์พระเดินลงบันไดทำน้ำไป โดยแต่ละเกี้ยวมีคนหามเกี้ยวละสี่คน เมื่อเกี้ยวลงสู่แม่น้ำ เจ้าหน้าที่บนบกก็จะจุดประทัดและตีกลองให้เกิดเสียงดังสนั่นหวั่นไหว พิธีลุน้ำของศาลบางแพไม่ได้เป็นการหามเกี้ยวข้ามแม่น้ำ แต่ใช้วิธีการประคองเกี้ยวล่องน้ำ เมื่อล่องสู่น้ำแล้วคนหามทั้งสี่จะประคองเกี้ยวไปยังจุดที่ห่างจากริมแม่น้ำประมาณ 10 เมตร จากนั้นจะประคองเกี้ยวล่องไปทางทิศใต้ตามการไหลของแม่น้ำเป็นระยะทางประมาณ 80 เมตร แล้วจึงหามเกี้ยวกลับขึ้นฝั่ง โดยขึ้นจากบันไดทำน้ำซึ่งอยู่ฝั่งเดียวกับที่หามเกี้ยวลงน้ำ

จากการให้สัมภาษณ์ของคุณอรุณลักษณ์ เวลา ลำดับและจำนวนครั้งในการลงน้ำของแต่ละเกี้ยวไม่มีกำหนดที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการบัญชาของเทพแต่ละองค์ จะแตกต่างกันไปในแต่ละปี บางครั้งเมื่อมาถึงหาดทรายโพธาราม คนหามจะนำเกี้ยวไปวางบนชาตั้งเกี้ยวริมน้ำก่อน ผ่านไปสักพักจึงเริ่มพิธีลุน้ำ แต่ในปีนี้เมื่อขบวนรถมาถึงแล้ว ก็เริ่มหามเกี้ยวลุยน้ำทันที⁵⁴

ในระหว่างที่เกี้ยวล่องอยู่ในน้ำ เจ้าหน้าที่จะให้ชาวบ้านผู้ศรัทธานั่งลงเรียงกันเป็นแถวยาว บริเวณริมแม่น้ำเริ่มตั้งแต่จุดที่เกี้ยวจะขึ้นฝั่ง เมื่อคนหามหามเกี้ยวขึ้นฝั่งแล้ว จะยกเกี้ยวให้สูงขึ้นและ

หามเกี่ยวข้ามผ่านเหนื่อศีระของชาวบ้านที่นั่งต่อแถวกัน ในระหว่างที่เกี่ยวผ่านเหนื่อศีระ ชาวบ้านก็จะประนมมือ ก้มศีระขอพร เรียกว่าเป็นการ “ลอดเกี่ยว” ขอพร โดยเจ้าหน้าที่จะคอยบอกกับชาวบ้านว่าสามารถขอพรได้เพียงหนึ่งข้อเท่านั้น หากเป็นผู้ที่เจ็บป่วยไม่สามารถนั่งลงได้ เจ้าหน้าที่ก็จะให้คนหามหามเกี่ยวข้ามผู้ป่วยที่ยืนอยู่

เมื่อเสร็จจากการลอดเกี่ยวแล้ว คนหามจะหามเกี่ยวไปวางไว้บนขาตั้งเป็นการชั่วคราว เมื่อได้เวลาจึงจะหามเกี่ยวลุน้ำตามขั้นตอนที่อธิบายข้างต้นซ้ำอีกครั้ง แต่ละเกี่ยวจะลุน้ำทั้งหมดประมาณ 5 เทียว ใช้เวลาทั้งหมดประมาณ 45 นาที จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีลุน้ำ

รูปที่ 3 พิธีลอดเกี่ยวของศาลเจ้าแม่-
ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ

ที่มารูปภาพ: www.wongnai.com
goo.gl/1MY4Qg

จากการสังเกตพบว่า ในระหว่างประกอบพิธีมีชาวบ้านและนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งมายืนชมพิธีอยู่ที่ริมแม่น้ำ ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีลอดเกี่ยวส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสดซึ่งอยู่ติดกับหาดทรายโพธาราม นอกจากนั้นยังมีพนักงานและคนที่เปิดกิจการร้านค้าในละแวกนั้น ส่วนใหญ่จะขอพรเกี่ยวกับเรื่องการค้า และขอโชคขอลาภ ขอให้ถูกหวย โดยผู้ที่ร่วมพิธีลอดเกี่ยวมีทั้งหมดประมาณ 200 คน

หลังจากพิธีลุน้ำ จะทำการแห่เกี่ยวภายในตลาดโพธาราม เริ่มจากตลาดสดซึ่งอยู่ริมแม่น้ำ ขณะที่ขบวนเกี่ยวหามเกี่ยวข้ามทางเดินในตลาด พ่อค้าแม่ค้าภายในตลาดก็จะวิ่งมานั่งลงต่อแถวกันให้

เกี่ยวข้ามผ่านเหนือศีรษะเพื่อความเป็นสิริมงคล เช่นเดียวกับในพิธีลุยน้ำ โดยระหว่างนั้นในตลาดจะมีการประกาศประชาสัมพันธ์ให้คนมาร่วมทำบุญ จากนั้นขบวนเกี่ยวจะเดินข้ามถนนมายังอีกฝั่งหนึ่งซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดโพธารามและร้านค้าต่างๆ โดยจะเดินไปตามถนนภายในตลาด ตามเส้นทางจะมีชาวบ้านมานั่งต่อแถวตลอดเกี่ยว หากมีบ้านเรือนหรือร้านค้าที่ตั้งโต๊ะบูชา คนหามก็จะหามเกี่ยวแวะไปที่หน้าบ้านนั้นเพื่อให้พร พิธีแห่เกี่ยวใช้เวลาประมาณ 45 นาทีจึงเสร็จสิ้น ขบวนเกี่ยวจึงนำเกี่ยวขึ้นรถกลับไปยังศาลบางแพ

พิธีลุยไฟจัดขึ้นในช่วงเย็น สถานที่จัดคือลานลุยไฟซึ่งอยู่ด้านหน้าเยื้องไปทางขวามือของศาล ในระหว่างประกอบพิธีจะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าไปในบริเวณศาลและลานลุยไฟ โดยทางศาลได้จัดเต็นท์ให้ผู้ชมพิธีนั่งชมบริเวณริมถนนตรงข้ามกับลานลุยไฟ

พิธีลุยไฟเริ่มขึ้นในเวลาประมาณ 18.00 น. เริ่มจากพิธีก่อกองไฟ โดยคุณอรุณลักษณ์และเจ้าหน้าที่ 5 คนจะเดินมานั่งลงตรงกลางลานลุยไฟ ทำพิธีจุดธูปสักการะ ใช้ไม้เกี้ยวและกระดาดเงิน กระดาดทองจุดเชื้อไฟ จากนั้นเจ้าหน้าที่จะนำถ่านที่วางกองเตรียมไว้ข้างๆ เทลงบนเชื้อไฟ และใช้กระดาดพัดรอบๆ สี่ด้านของกองไฟ เจ้าหน้าที่จะเทถ่านให้กองสูงขึ้นเรื่อยๆ และระหว่างนั้นจะใช้กระดาดเงินกระดาดทองและโคมะพร้าวใส่ลงไปในกองไฟด้วย โดยการใส่โคมะพร้าวมีเป้าหมายเพื่อให้เปลวไฟลุกสวยงาม จากนั้นจึงขีดเกลือและข้าวสารลงในกองไฟ เพื่อเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย กองไฟจะมีความยาวประมาณ 2 เมตร กว้างราว 1 เมตร และสูงราว 20 เซนติเมตร ขั้นตอนการก่อกองไฟใช้เวลาประมาณ 50 นาที

หลังจากก่อกองไฟแล้ว จึงเริ่มพิธีการลุยไฟ ผู้อัญเชิญพินปลาฉนาก คือ ลูกชายของคุณอรุณลักษณ์ จะเดินถือพินปลาฉนาก นำขบวนเกี่ยวทั้งห้าเกี่ยว เดินเวียนรอบกองไฟทวนเข็มนาฬิกาทั้งหมดสามรอบ จากนั้นจึงเดินกลับไปยังหน้าศาลเจ้า การลุยไฟจะเริ่มต้นขึ้นโดยผู้อัญเชิญพินปลาฉนากจะเดินลุยกองไฟทั้งไปและกลับนับเป็นหนึ่งรอบ จากนั้นคนหามจึงหามเกี่ยวองค์พระเดินลุยไฟ แต่ละเกี่ยวจะสลับกันลุยไฟโดยไม่มีลำดับที่แน่นอน โดยลุยไฟทั้งขาไปและกลับทั้งหมดประมาณ 5 รอบ ระหว่างการลุยไฟ เจ้าหน้าที่จะคอยเกลี่ยถ่านให้เรียบ และจะโยนโคมะพร้าวและขีดเกลือและข้าวสารเข้าไปในกองไฟเป็นระยะ พิธีลุยไฟใช้เวลาประมาณ 45 นาทีจึงเสร็จสิ้น

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีลุยไฟ ผู้หามเกี่ยวจะนำเกี่ยวกลับไปตั้งไว้บนขาตั้งเกี่ยวตรงหน้าศาล และทำพิธีอัญเชิญองค์พระลงจากเกี่ยวกลับขึ้นประดิษฐานบนแท่นบูชา จากนั้นผู้หามเกี่ยวทั้งหมดจะยืนล้อมรอบคุณอรุณลักษณ์ มีการกล่าวแสดงความขอบคุณซึ่งกันและกัน ในระหว่างนี้ผู้ชมพิธีจะมายืนดูอยู่บริเวณหน้าศาล คุณอรุณลักษณ์จะตักน้ำมนต์จากโองที่ตั้งอยู่หน้าศาลรดร่างกายผู้หามเกี่ยวแต่ละคน จากนั้นเจ้าหน้าที่ศาลจะเปิดแผงกั้นออกให้ผู้ชมพิธีเข้ามาหน้าศาล และนำธง พวงมาลัย กระดาดเงินกระดาดทองจากเกี่ยวซึ่งผ่านพิธีลุยน้ำลุยไฟแจกจ่ายให้กับผู้ชมพิธีนำกลับไปบูชาที่บ้านโดยถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์

จากการสังเกตพบว่า ผู้ที่มาร่วมชมพิธีลุยไฟนั้นมีไม่ถึง 100 คน โดยเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น และส่วนหนึ่งเป็นญาติพี่น้องของผู้ที่ทำหน้าที่หามเกี่ยว จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ ผู้หามเกี่ยวในพิธีลุยน้ำลุยไฟ เป็นชายหนุ่มในพื้นที่ที่มีความนับถือศรัทธาในเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ไม่ได้มีการจ้างวานมา มาจากทั้งอำเภอบางแพ อำเภอบางแพ และอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีข้อกำหนดว่า ก่อนเข้าพิธีจะต้องกินเจหรือกินมังสวิรัตินั้นเป็นเวลาหนึ่ง และงดเว้นการข้องเกี่ยวกับสตรีเพศ และระหว่างประกอบพิธีลุยน้ำลุยไฟ จะต้องสวมใส่กางเกงยาวแค่เข่าและถอดรองเท้า⁵⁵

7. ข้อเปรียบเทียบระหว่างพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพกับพิธีลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าเล่งจูเกียง

จากพิธีกรรมลุยน้ำลุยไฟของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ ในด้านหนึ่งจะเห็นได้ถึงความพยายามในการนำเสนอตัวตนของศาลว่าได้ยึดถือตามรูปแบบและธรรมเนียมดั้งเดิมของศาลเจ้าเล่งจูเกียง โดยการสืบทอดการลุยน้ำลุยไฟซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีมาอย่างยาวนาน และมีความใส่ใจในรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรม ในแต่ละขั้นตอนพยายามยึดปฏิบัติตามวิธีการที่ศาลเจ้าเล่งจูเกียงได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยระบุว่าได้รับการสืบทอดโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ของศาลปัตตานี การยึดถือตามธรรมเนียมเดิมปรากฏในลักษณะต่างๆ เช่น

- วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม วิธีการในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนขั้นตอนปลีกย่อยในการประกอบพิธีลุยน้ำลุยไฟ ยึดถือตามแบบแผนของศาลเจ้าเล่งจูเกียง เช่น การใช้วิธีหอยเปียเสียงหาย การใส่ใบมะพร้าวและการชดเกลือและข้าวสารลงในกองไฟ การมีผู้อัญเชิญพันปลาฉลามนำขบวนเกี่ยวลุยไฟ ขั้นตอนการเตรียมถ่านที่ใช้ก่อกองไฟ ขั้นตอนการก่อกองไฟ ขั้นตอนการลุยไฟ ขั้นตอนการอัญเชิญองค์พระขึ้นและลงจากเกี่ยว เป็นต้น

- การตั้งข้อกำหนดว่าผู้หามเกี่ยวต้องผ่านการถือศีลกินเจและงดเว้นการข้องเกี่ยวกับสตรีเพศเช่นเดียวกับศาลเจ้าเล่งจูเกียง รวมไปถึงการแต่งกายของคนหามเกี่ยว กำหนดว่าต้องใส่กางเกงยาวเพียงเข่า และถอดรองเท้า โดยกล่าวว่าเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติมาแต่เดิม และมีการใช้เรื่องเล่าเชิงปาฏิหาริย์มาเป็นเครื่องยืนยัน คุณอรุณลักษณ์ได้เล่าว่า ในอดีตเคยมีคนทำหายโดยการสวมกางเกงยีนส์และรองเท้าผ้าใบ แต่เมื่อเข้าร่วมพิธีกรรม ปรากฏว่าผ่านไปไม่ถึงห้านาที รองเท้าก็หลุดออก จึงต้องถอดรองเท้าออกหมด และต้องพับขากางเกงขึ้น

- การเน้นย้ำว่าศาลบางแพไม่มีร่างทรงเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และไม่ใช้ร่างทรงในการประกอบพิธีกรรม เช่นเดียวกับศาลที่ปัตตานี คุณอรุณลักษณ์รวมถึงผู้ที่ศรัทธาศาลไม่ได้มองว่าเธอคือร่างทรงของเจ้าแม่ แต่เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารกับเจ้าแม่ ในความเข้าใจของผู้ศรัทธามองว่าคุณอรุณลักษณ์มีญาณของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวอยู่ในตัว เช่น เฮียเฉย เจ้าของร้านสังฆภัณฑ์ในโพธารามซึ่งมีความ

ศรัทธาในองค์แม่ลี้กอกเหนียว อธิบายว่า คุณอรุณลักษณ์ “ไม่มีทรง” แต่ “เจ้าแม่จะอิงอยู่ในตัวเขาตลอด”⁵⁶ ซึ่งการสื่อสารกับเจ้าแม่จะใช้วิธีการทอเบี่ยงเสียงทายเป็นหลัก ไม่ได้ผ่านการประทับทรง

การยึดถือตามธรรมเนียมเดิมของศาลเจ้าแม่ลี้กอกเหนียวบางแพ ไม่ได้มีความหมายเพียงการสืบทอดประเพณีเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นสิ่งที่สร้างความโดดเด่นให้แก่ศาลบางแพ ความแตกต่างจากศาลเจ้าเล่งจูเกียงที่เห็นได้ชัดก็คือ บรรยากาศของพิธีกรรมลุยน้ำลุยไฟ ในขณะที่งานสมโภชของศาลเจ้าเล่งจูเกียงถือได้ว่าเป็นงานใหญ่ระดับประเทศ ในแต่ละปีมีผู้เดินทางมาร่วมงานจำนวนมาก บรรยากาศอันยิ่งใหญ่และครึกครื้นของงานเป็นสิ่งเน้นย้ำถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าและขับดันให้ผู้คนเกิดพลังศรัทธามากยิ่งขึ้น แต่งานของศาลบางแพนั้นเป็นงานเล็กๆ ระดับอำเภอ มีผู้ร่วมงานเพียงหลักร้อย จุดเด่นของงานจึงไม่ใช่ความยิ่งใหญ่ แต่เป็นภาพของการประกอบพิธีกรรมที่ดำเนินไปในแต่ละขั้นตอนตามธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิมอย่างเคร่งครัด จากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ศาลให้ความหมายต่อการประกอบพิธีกรรมลุยน้ำลุยไฟไม่ได้เป็นไปได้ไปเพื่อการแสดงอภินิหาร แต่เพื่อแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาที่ตนมีต่อเทพเจ้า นอกจากนั้นแล้ว เจ้าหน้าที่ยังได้อธิบายเกี่ยวกับการดำเนินงานของศาลว่ากระทำในลักษณะของครอบครัวและใช้ความศรัทธาเป็นตัวขับเคลื่อน ไม่ถูกกำหนดด้วยเป้าหมายทางพาณิชย์ และในระหว่างการประกอบพิธีแห่งเดียวจะไม่มีการขายเครื่องรางของขลังต่างๆ⁵⁷

ในขณะที่ยึดถือธรรมเนียมเดิมอย่างเคร่งครัด อีกด้านหนึ่งก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า งานลุยน้ำลุยไฟของศาลบางแพ มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการตามบริบทด้านต่างๆของพื้นที่ ทั้งบริบทด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งยังมีการดัดแปลงประเพณีขึ้นมาใหม่จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพิธีกรรมของศาล ดังนี้

○ การเลือกสถานที่ประกอบพิธีลุยน้ำและพิธีแห่เกี่ยว ศาลเจ้าเล่งจูเกียงประกอบพิธีกรรมลุยน้ำในแม่น้ำปัตตานี ซึ่งอยู่ห่างจากศาลเจ้าประมาณหนึ่งกิโลเมตร อยู่ในระยะที่สามารถเดินแห่ขบวนไปได้ ในกรณีของศาลเจ้าแม่ลี้กอกเหนียวบางแพนั้น แม่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางแพ แต่เนื่องจากแหล่งน้ำที่ใกล้กับศาลเจ้ามากที่สุดคือแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโพธาราม ห่างจากศาลเจ้าประมาณ 6 กิโลเมตร จึงกำหนดสถานที่ประกอบพิธีกรรมเป็นหาดทรายโพธาราม หาดทรายโพธารามเป็นที่จัดงานสำคัญประจำปีของอำเภอโพธาราม เช่น งานหาดทรายโพธารามหรืองานจ๊ว และงานไข่น้ำทวนโพธาราม ในอดีตเป็นแนวหาดทราย ซึ่งมีความกว้างประมาณ 500 เมตร ยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ต่อมาเมื่อสัมปทานหาดทราย ทำให้หาดทรายที่กว้างหายไป⁵⁸ ปัจจุบันจึงไม่มีหาดทรายปรากฏให้เห็น แต่ได้มีการก่อกำแพงปูนกันริมแม่น้ำ และมีบันไดสำหรับเดินลงสู่แม่น้ำ

นอกจากจะเลือกประกอบพิธีลุยน้ำที่หาดทรายโพธารามแล้ว การแห่เกี่ยวของศาลบางแพก็ยังจัดในพื้นที่ของอำเภอโพธาราม โดยเลือกเส้นทางแห่เกี่ยวภายในตลาดโพธาราม เนื่องจากเป็นย่านการค้าที่อยู่ใกล้กับศาลบางแพมากที่สุด นอกจากนั้นยังเป็นชุมชนที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของจีนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

○ วิธีการแห่เกี่ยวลุยน้ำ ตามธรรมเนียมของศาลเจ้าเล่งจูเกียงใช้การหามเกี่ยวข้ามแม่น้ำ ซึ่งมีความหมายเชิงเปรียบเทียบกับการเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลมายังเมืองไทยของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ในขณะที่ศาลบางแพพยายามอนุรักษ์ประเพณีการลุยน้ำไว้ แต่ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้เข้ากับข้อจำกัดด้านสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ คือใช้การประคองเกี่ยวล่องไปตามลำน้ำแทนการข้ามน้ำ สาเหตุที่ไม่หามเกี่ยวข้ามแม่น้ำตามคำอธิษฐานของคุณอรุณลักษณ์เป็นเพราะแม่น้ำแม่กลองในจุดที่ทำพิธีมีความกว้างมาก (ราว 50 เมตร) และในสมัยก่อนเป็นท่าดูดทราย มีหลุมอากาศ หากหามเกี่ยวข้ามแม่น้ำอาจจะอันตรายต่อผู้หามเกี่ยว จึงปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการประคองเกี่ยวล่องน้ำแทน⁵⁹

○ การลอดเกี่ยวขอพร การลอดเกี่ยวเทพเจ้าเป็นธรรมเนียมเดิมของชาวจีนซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเป็นการแสดงความคารวะต่อเทพเจ้าและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ลอด ปัจจุบันการลอดเกี่ยวพบแพร่หลายในไต้หวัน ซึ่งเรียกพิธีกรรมลอดเกี่ยวว่า การมุดใต้เกี่ยว (凌轿脚, 钻轿脚) โดยส่วนใหญ่จะพบในพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับเจ้าแม่มาจู่หรือมาโจ้ว (妈祖) การมุดเกี่ยวมีสองลักษณะแบบแรกผู้เข้าร่วมพิธีจะหมอบลงกับพื้นบนทางที่เป็นทางผ่านของพิธีแห่เกี่ยว ให้เกี่ยวข้ามผ่านด้านบนร่างกาย พบในพิธีแห่เกี่ยวเจ้าแม่มาจู่ แบบที่สองผู้เข้าร่วมพิธีจะคลานลอดผ่านทางใต้ของเกี่ยวซึ่งตั้งอยู่กับที่ โดยวิธีนี้พบในงานของศาลเจ้าที่จัดในช่วงเทศกาลโคมไฟ เทศกาลบ๊ะจ่าง หรืองานอื่นที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่มาจู่ ในส่วนความเป็นมาของการมุดใต้เกี่ยว เชื่อกันว่าแรกเริ่มมีเป้าหมายเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเจ้าแม่มาจู่ที่ได้ประทานพรช่วยเหลือ การหมอบลงกับพื้นก็เพื่อเป็นดั่งเก้าอี้ให้เทพเดินขึ้นสู่เกี่ยว ภายหลังมีความหมายเพื่อเป็นการแสดงความเคารพนอบน้อมต่อเทพเจ้า และเพื่ออธิษฐานขอพรให้ตนได้รับความคุ้มครองและให้สัมปรารณา⁶⁰ ในช่วงเดือน 3 ตามปฏิทินจีน ศาลเจ้าแม่มาจู่ในไต้หวันจะจัดพิธีสมโภชเจ้าแม่มาจู่อย่างยิ่งใหญ่ ตามความเชื่อที่ว่าวันที่ 23 เดือน 3 เป็นวันเกิดของเจ้าแม่ โดยงานที่มีชื่อเสียงมากที่สุดก็จัดงานแห่เกี่ยวของศาลเจ้าเจิ้นหลานกง (鎮瀾宮) ในเขตต้าเจี๋ย (大甲区) เมืองไถจง (台中市) ใช้เวลายาวนานเกือบสัปดาห์ แห่ผ่านเมือง 4 เมือง ด้วยระยะทางยาวถึง 340 กิโลเมตร มีผู้เข้าร่วมขบวนแห่หลายหมื่นคน ระหว่างทางจะมีชาวบ้านตั้งโต๊ะบูชา และสาวกผู้ศรัทธาจำนวนมากจะนอนราบลงบนพื้นให้เกี่ยวข้ามผ่านเหนือร่างกาย โดยเชื่อว่าจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากเจ้าแม่มาจู่⁶¹

ในประเทศไทยก็มีการนำพิธีลอดเกี่ยวมาใช้ในงานของศาลเจ้า เช่น งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของโรงเจจี้เต็กหลี๊ม จังหวัดนครปฐม จัดในวันที่ 4 เดือน 1 ซึ่งตรงกับวันเทพเจ้าลงจากสวรรค์ มีการแห่เกี่ยวเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและเทพเจ้าองค์อื่นๆ ของโรงเจรวมทั้งหมด 12 เกี่ยว ตามเส้นทางแห่เกี่ยวในตัวเมืองจะมีบ้านเรือนร้านค้าจำนวนมากตั้งโต๊ะบูชาและเครื่องเซ่นไหว้ เมื่อแห่ไปถึงแต่ละบ้านผู้หามเกี่ยวจะให้ชาวบ้านจุดธูปขอพรปกป้องเกี่ยว จากนั้นผู้หามทั้งสี่จะยกเกี่ยวชูสูงขึ้น ให้ชาวบ้านก้มตัวเดินลอดผ่านใต้เกี่ยว หลังจากแห่เกี่ยวในตัวเมือง จะนำเกี่ยวทั้งสี่สองตั้งเรียงกันบนขาตั้งบริเวณหน้า

ตลาด ตรงข้ามกับองค์พระปฐมเจดีย์ และจะมีพ่อค้าแม่ค้าและประชาชนในละแวกนั้นมาเดินลอดใต้
 เกี่ยวที่ตั่งไว้เพื่อความเป็นสิริมงคล ⁶²

ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพได้นำการลอดเกี่ยวมาปรับใช้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางด้าน
 พิธีกรรมของศาล โดยดัดแปลงมาใช้กับพิธีลุยน้ำ ขณะที่คนหามน้ำเกี่ยวลุยน้ำอยู่นั้น เจ้าหน้าที่จะให้
 ชาวบ้านนั่งลงต่อกันเป็นแถว และเมื่อเกี่ยวขึ้นจากน้ำ คนหามจึงหามเกี่ยวข้ามผ่านเหนือศีรษะของ
 ชาวบ้านที่นั่งประนมมือขอพร คุณอรุณลักษณ์กล่าวว่า เป็นวิธีที่ตนคิดค้นขึ้นมา โดยให้เหตุผลที่เลือกใช้
 วิธีดังกล่าวว่า ปกติเมื่อคนหามแบกเกี่ยวองค์พระไว้บนบ่า จะเคลื่อนไหวไปตามการกำหนดของเทพเจ้า
 โดยไม่สามารถควบคุมทิศทางและความเร็วได้ บางครั้งเมื่อขึ้นจากน้ำก็จะวิ่งวนไปมาอยู่บริเวณริมน้ำ
 ทำให้คนหามเกี่ยวเกิดความเหนื่อยล้า จากการคำนึงถึงสภาพร่างกายของผู้หามเกี่ยว ทำให้เกิดการ
 คิดค้นการลอดเกี่ยวแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อผลในการควบคุมความเร็วในการเคลื่อนไหวของเกี่ยว การใช้
 วิธีซึ่งให้ชาวบ้านนั่งต่อแถวเรียงกันยังทำให้การลอดเกี่ยวดูเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม นอกจากนี้
 เหตุผลตามที่คุณก่อตั้งศาลระบุ การใช้วิธีการดังกล่าวยังมีผลในด้านการสร้างบรรยากาศ ภาพของสาวกที่
 นั่งเรียงรายต่อกันยาวเหยียด ก้มศีรษะประนมมือด้วยความศรัทธา มีน้ำจากเกี่ยวไหลรินสู่ศีรษะ ช่วย
 เพิ่มบรรยากาศความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธีกรรม คล้ายคลึงกับงานแห่เกี่ยวเจ้าแม่มาจู่ของศาลเจ้าเงิน-
 หลานกงในไต้หวัน ซึ่งจะมีผู้ร่วมพิธีนอนราบเรียงต่อกันเป็นทางยาวตลอดเส้นทางเพื่อรอที่จะได้ลอด
 เกี่ยวเจ้าแม่มาจู่

พิธีลอดเกี่ยวของศาลบางแพยังมีการสร้างข้อกำหนดใหม่และให้ความหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ
 เช่น ในขณะที่หามเกี่ยวผ่านเหนือศีรษะนั้น จะมีน้ำจากเกี่ยวไหลลงสู่ศีรษะและร่างกายของผู้ที่นั่ง
 ประนมมือไหว้ ถูกให้ความหมายว่าเปรียบเหมือนน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับจากเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมี
 การกำหนดว่า ขณะลอดเกี่ยวให้อธิษฐานจิตขอพรได้เพียงครั้งละหนึ่งข้อเท่านั้น คุณอรุณลักษณ์ให้
 คำอธิบายว่าหากขอพรหลายๆ ข้อ อาจจะทำให้เจ้า “ให้ไม่ถูก” นอกจากนั้นให้ใช้การขอพร ไม่ใช่การ
 บนบาน เพราะหากบนแล้วล้มจะเป็นการตีสินบนเจ้า การตั้งข้อกำหนดให้ขอพรเพียงข้อเดียว
 และไม่ให้บนบาน อาจมองได้ว่าเป็นการพยายามสร้างความเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับคุณธรรมที่ถูกหยิบ
 ยกเป็นจุดเด่นของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว คือ “ความเป็นสตรีกล้าหาญ ใจเด็ด วาจาสีหิ และยอมพลีชีพ
 ตามคำมั่นสัญญาเมื่อทำหน้าที่ไม่สำเร็จ” ⁶³ ตามเนื้อหาตำนานซึ่งเล่าว่า เมื่อเจ้าแม่ไม่สามารถชักชวน
 พี่ชายให้เดินทางกลับเมืองจีนไปหามารดาได้สำเร็จ จึงตัดสินใจปลิดชีวิตตนเอง เป็นการทำตามสัญญา
 ที่ได้เคยให้ไว้ต่อมารดา ด้วยเหตุนี้จึงตั้งกฎเกี่ยวกับการขอพรได้เพียงข้อเดียว เป็นการเน้นย้ำคุณธรรม
 ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในด้านการเป็นผู้รักษาสัจจะและให้ความสำคัญกับคำพูด

วิธีการลอดเกี่ยวขอพรไม่ได้ใช้เฉพาะในพิธีลุยน้ำและระหว่างแห่เกี่ยวเท่านั้น แต่ยัง
 นำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช่งานของศาล เช่น งานไชน่าทาวน์โพธาราม งานไชน่าทาวน์เมือง
 ราชบุรี ซึ่งศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพได้รับเชิญให้ไปร่วมงาน ในงานดังกล่าว ศาลจะนำเกี่ยวซึ่ง

ประดิษฐ์ฐานองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไปในงาน เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ได้นั่งลอดเกี้ยวขอพร ภาพของชาวบ้านที่นั่งต่อแถวเรียงกันเป็นสาย ก็มึนศีรษะประนมมือขอพรในขณะที่มีคนหามเกี้ยวเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวข้ามผ่านด้านบนศีรษะ จึงกลายมาเป็นภาพแทนพิธีกรรมซึ่งได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ

เมื่อมองในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพกับชุมชนที่อยู่รายรอบแล้ว การดัดแปลงพิธีกรรมและสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวยังสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างพื้นที่ให้แก่ตนเองของศาลในระดับชุมชน ในสถานการณ์ที่เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวถูกมองว่าเป็น “เจ้านอกพื้นที่” เนื่องจากอำเภอโพธารามเป็นแหล่งชุมชนที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยภายในเขตโพธารามมีศาลเจ้าจีนที่มีมาแต่เดิมจำนวน 5 ศาลซึ่งคนในชุมชนให้ความเลื่อมใสศรัทธา ได้แก่ ศาลเจ้าปู่เถ่ากง ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าพ่อสามตา ศาลเจ้าแม่ทับทิม และศาลเจ้าแม่พันทิพย์⁶⁴ แม้ศาลบางแพจะอยู่ใกล้กับอำเภอโพธารามและจัดพิธีกรรมสำคัญในพื้นที่อำเภอโพธาราม แต่เนื่องจากเป็นศาลเจ้าที่เพิ่งก่อตั้งได้ไม่นานและตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบางแพ ส่งผลให้คนในชุมชนโพธารามบางส่วนเกิดการแบ่งแยกว่า เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไม่ได้เป็นเจ้าภายในพื้นที่ แต่เป็นเจ้าจากภายนอก จึงไม่ได้ศรัทธาและเข้าร่วมพิธีกรรมของศาลบางแพ เช่น คุณพรพรรณ เอื้ออรุณชัย ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อกวนอู โพธาราม ที่แสดงความคิดเห็นว่า ตนมีความศรัทธาในศาลเจ้าของโพธารามซึ่งมีอยู่หลายแห่ง ส่วนงานของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ ตนเคยชมชบวนแห่ แต่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมด้วย⁶⁵ ในพิธีแห่เกี้ยวของศาลบางแพ จากการสังเกตพบว่า มีบ้านเรือนห้างร้านในโพธารามจำนวนน้อยมากที่ตั้งโต๊ะบูชาเจ้าแม่ เนื่องจากมองว่าศาลเจ้าในพื้นที่ที่มีการจัดแห่ประจำปีอยู่แล้ว ฉะนั้นจะตั้งโต๊ะไหว้เฉพาะเจ้าในพื้นที่เท่านั้น⁶⁶ ด้วยสภาพที่ไม่ชัดเจนดังกล่าว ทำให้ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพพยายามเพิ่มบทบาทและสร้างพื้นที่ให้แก่ตนเอง โดยการเข้าร่วมงานกิจกรรมต่างๆ ที่จัดในชุมชนใกล้เคียง ทั้งงานของอำเภอโพธาราม และงานของอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และนำเอาพิธีกรรมการลอดเกี้ยวขอพรที่ดัดแปลงขึ้นมาสร้างจุดเด่นให้กับตนเอง

8. สรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า พิธีลุยน้ำลุยไฟในงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเกิดจากการผสมผสานระหว่างการลุยไฟซึ่งเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิมของจีนเข้ากับการลุยน้ำซึ่งเป็นประเพณีที่ดัดแปลงขึ้นใหม่ โดยการลุยไฟเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ สื่อความหมายในด้านการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเทพเจ้าและการปิดเป่าชำระล้าง ส่วนการลุยน้ำนั้นเป็นการเชื่อมโยงพิธีกรรมเข้ากับเนื้อหาของตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว การหามเกี้ยวองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวข้ามแม่น้ำจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบถึงการเดินทาง “ข้ามน้ำข้ามทะเล” ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

จากประเทศจีนมาจนถึงจังหวัดปัตตานี นอกจากนั้นการลือน้ำยังมีความหมายในเชิงการปิดป่าและถูกเชื่อมโยงกับสายน้ำซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน

ในกรณีของพิธีลือน้ำลุ่มไฟของศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวบางแพ้นั้น พบว่าในด้านหนึ่งได้ยึดถือตามธรรมเนียมที่มีมาแต่เดิมของศาลเจ้าเล่งจูเกียง และพยายามหยาบยบการปฏิบัติตามประเพณีเดิมอย่างเคร่งครัดมาเป็นจุดเด่น ในอีกด้านหนึ่งก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการของพิธีลือน้ำลุ่มไฟตามบริบทด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น การกำหนดสถานที่จัดพิธีลือน้ำและพิธีแห่งเดียวในอำเภอโพธาราม การปรับเปลี่ยนวิธีการลือน้ำจากการหามเกี่ยวขำแม่น้ำเป็นการประคองเกี่ยวล่องไปตามแม่น้ำ นอกจากนั้นยังมีการดัดแปลงประเพณีขึ้นมาใหม่ คือ การนำพิธีลอดเกี่ยวขอพรมาใช้กับพิธีลือน้ำและกิจกรรมอื่นๆ จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ด้านพิธีกรรมที่สำคัญของศาลและสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างพื้นที่ให้แก่ตนเองของศาลในระดับชุมชน

¹ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, *วรรณกรรมพื้นบ้าน: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรมมิ่ง องค์กรส่งเสริมวัฒนธรรมผ่านสื่อ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2559), หน้า 50-51.

² Chaiwat Satha-anand, "Kru-ze : A Theatre for Re-negotiating Islamic Identity," *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 8, no. 1, (1993): pp.195-218.

³ ชูตินธรา วัฒนกุล, "กรือเซะ: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ปริมปราณียาและพิธีกรรม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537)

⁴ นันทิยา พิมพ์ศิริผล, "ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษาสุสานลิ้มกอเหนี่ยว พ.ศ.2501-2533," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543)

⁵ วลัย บุปผา, *การจัดการมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง กรณีศึกษา ตำนานมัสยิดกรือเซะ* (กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2554)

⁶ พิเชฐ แสงทอง, "สงครามและสันติภาพ: ตำนานเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัตตานี," ใน *ตำนานและเรื่องเล่าปริมปราทอถิ่นภาคใต้: อัตลักษณ์ วัฒนธรรม อำนาจ และการต่อต้านในประวัติศาสตร์ความเป็นไทย* (กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ปส์, 2559), หน้า 388-442.

⁷ Mitsuko Tamaki, "The Prevalence of the Worship of Goddess Lin Guniang by the Ethnic Chinese in Southern Thailand," Keio University Global Security Research Institute, working paper no.22 (2007), http://www1.gsec.keio.ac.jp/en/working_detail.php?n=5 (accessed May,5 2018)

⁸ เคียม สังลิทธิเสถียร, "ตำนานเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว," ใน *ลุ่มน้ำตานี เนื่องในวโรกาสรวมฉลองสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี*, บรรณาธิการโดย ประพนธ์ เรืองณรงค์ (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2525), หน้า 52; 58.

⁹ มัลลิกา คณานุกัณฑ์, *รวมเรื่องน่ารู้ภาคใต้*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2544), หน้า 19.

¹⁰ ชูตินธรา วัฒนกุล, "กรือเซะ: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ปริมปราณียาและพิธีกรรม," หน้า 95-101.

11 “จ.ปัตตานี เตรียมพร้อมจัดงานมหกรรมท่องเที่ยวปัตตานีอาเซียน ‘กตัญญูคู่ฟ้า มหาสมโภช เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปัตตานี 2561’ ยิ่งใหญ่,” *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์* (15 กุมภาพันธ์ 2561),

http://thainews.prd.go.th/website_th/archive/print_news/WNECO6102150010024

(สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

12 ทางภาคใต้นิยมเรียกเทพเจ้าจีนที่เคารพบูชาว่า “พระ”

13 ขั้นตอนพิธีกรรมการแห่พระและการลุยน้ำลุยไฟ เรียบเรียงจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้:

ชูดินธรา วัฒนกุล, “กรือเซะ: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ปรัมปรานิยายและพิธีกรรม,” หน้า 95-98. ;

มัลลิกา คมนานุรักษ์, *รวมเรื่องน่ารู้ภาคใต้*, หน้า 17-19. ; ปานเทพ คมนานุรักษ์, “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว,” <http://www.kananurak.com/mcontents/marticle.php?headtitle=mcontents&id=74894&Ntype=2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

14 “สมโภช ‘เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว’ พลังศรัทธาคาน ‘ปัตตานี’,” *เดลินิวส์ออนไลน์* (28 กุมภาพันธ์ 2559),

<https://www.dailynews.co.th/article/382312> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

15 Xu Yunqiao 许云樵, “林道乾略居渤泥考”, *东方杂志*, 1935年, 第32卷, 第1期, 第83页.

16 Xu Yunqiao 许云樵, 《北大年史》, 新加坡: 新加坡南洋书局, 1946年, 无页码.

17 เคียม สังกิทธิเสถียร, “ตำนานเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว,” หน้า 59.

18 ปานเทพ คมนานุรักษ์, “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.”

19 Chen Youyi 陈友义, “潮汕‘营老爷’习俗及其文化审视”, *汕头大学学报(人文社会科学版)*, 2012年, 第28卷, 第3期: 第31页.

20 Chen Hanxing 陈韩星, Wang Zehui 王泽晖, Hong Jiehui 洪介辉, 《潮汕游神赛会》, 汕头: 春风印务有限公司, 2007年, 第5页.

21 Song Zhaolin 宋兆麟, 《巫觋——人与鬼神之间》, 北京: 学苑出版社, 2001年, 第148-150页.

22 Xie Shiwei 谢世维, Fang Zhijun 方志俊, “过火,” 检自 <https://religion.moi.gov.tw/knowledge/content?ci=2&cid=86> (2018年5月6日)

23 Xie Zhongguang 谢重广, 《闽越台民间信仰论丛》, 北京: 海洋出版社, 2012年, 第3-4页.

24 Lin Guoping 林国平, Wang Zhiyu 王志宇, 《闽台神灵与社会》, 厦门: 厦门大学出版社, 2010年, 第5-8页.

25 He Mianshan 何绵山, “台湾民间巫术与民间社会”, *宗教学研究*, 2005年, 第2期: 第120页.

26 同上.

27 Song Zhaolin 宋兆麟, 《巫觋——人与鬼神之间》, 第151页.

28 Xie Shiwei 谢世维, Fang Zhijun 方志俊, “过火.”

29 He Xingliang 何星亮, 《中国自然神与自然崇拜》, 上海: 三联书店, 1992年, 第20-25页.

30 同上, 第373-380页.

31 Lin Guoping 林国平, Peng Wenyu 彭文字, 《福建民间信仰》, 福州: 福建人民出版社, 1993年, 第86页.

32 “漳州哪吒鼓乐,” 检自 <http://www.fjfyw.net/daibiaozuo/2015-01-16/1228.html> (2018年5月8日)

33 Chen Songmin 陈松民, “漳州文衡殿哪吒信仰习俗与哪吒鼓”, *闽台文化交流*, 2009年, 第2期: 第113页.

- ³⁴ Lin Tenghua 林腾华, “三山国王文化的当代价值”, 广东省社会主义学院报, 2013 年, 第 4 期: 第 74-76 页.
- ³⁵ 台湾民俗文化工作室, “二结王公过火,” 检自 http://www.folktw.com.tw/culture_view.php?info=45 (2018 年 5 月 8 日)
- ³⁶ ธนัสต์ สุวัฒน์มหาดี, *เทศกาลกินเจในเดือนแก้วและปีตุมาตอานันต์คุณพุทธทศเวทิตาสูตร* (กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด, 2551), หน้า 16.
- ³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 52-54.
- ³⁸ “ประเพณีถือศีลกินผัก (กินเจ) ภูเก็ต ประวัติและตำนานกินเจเมืองภูเก็ต,” (2 ตุลาคม 2556), <http://www.triptravelgang.com/travel-thailand/3567> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)
- ³⁹ ธนัสต์ สุวัฒน์มหาดี, *เทศกาลกินเจในเดือนแก้วและปีตุมาตอานันต์คุณพุทธทศเวทิตาสูตร*, หน้า 68.
- ⁴⁰ ปานเทพ คณานุรักษ์, “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.”
- ⁴¹ “มหาสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวปัตตานี...ดินแดนนี้หลากหลายวัฒนธรรม,” *สำนักข่าวอิศรา* (25 กุมภาพันธ์ 2559), https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/45053-fire_45053.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)
- ⁴² Fang Linfei 方霖霏, “开漳圣王文化与圣王巡安节庆礼仪研究”, 南京: 南京艺术学院, 2017 年, 第 5 页.
- ⁴³ 同上, 第 23-29 页.
- ⁴⁴ “潮汕 ‘营老爷’ 花样百出, 就算是潮汕人也没全见过! ,” 检自 http://www.sohu.com/a/223230663_672794 (2018 年 5 月 6 日)
- ⁴⁵ ส.สต, “ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ หนึ่งในเดียวในโลก,” โพสต์ทูเดย์ (28 พฤษภาคม 2560), <https://www.posttoday.com/social/local/496732> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)
- ⁴⁶ ปานเทพ คณานุรักษ์, “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.”
- ⁴⁷ เคี่ยม สังกิทธิเสถียร, “ตำนานเจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว,” หน้า 59.
- ⁴⁸ Lin Tenghua 林腾华, “三山国王文化的当代价值”, 第 77 页.
- ⁴⁹ Tang Shuxian 汤毓贤, “闽台开漳圣王祭祀民俗,” 闽南日报, 2011 年 7 月 14 日, 第 B03 版: 第 2 页.
- ⁵⁰ 同上, 第 2-3 页.
- ⁵¹ “2013 蛇年野柳神明淨港”, 检自 <http://www.taiwantemple.com/373262661131070261262813628207.html> (2018 年 5 月 8 日)
- ⁵² สัมภาษณ์คุณอนุรัตน์ (โย่ง), 2 มีนาคม 2561
- ⁵³ สัมภาษณ์คุณอรุณลักษณ์ บุญเกษม, 27 มกราคม 2561
- ⁵⁴ สัมภาษณ์คุณอรุณลักษณ์ บุญเกษม, 2 มีนาคม 2561
- ⁵⁵ สัมภาษณ์คุณสุวัฒน์ วงศ์สงวน, 2 มีนาคม 2561
- ⁵⁶ สัมภาษณ์เฮียเจี้ย, 2 มีนาคม 2561
- ⁵⁷ สัมภาษณ์คุณอนุรัตน์ (โย่ง), 2 มีนาคม 2561
- ⁵⁸ ข้อมูลจากแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์งานทอดทรายโพธารามหรืองานจิ้ว ประจำปี 2561 บริเวณหน้าตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

⁵⁹ สัมภาษณ์คุณอรุณลักษณ์ บุญเกษม, 27 มกราคม 2561

⁶⁰ Xie Shiwei 谢世维, Huang Hongjun 黄虹钧, “钻轿脚,” 检自 <https://religion.moi.gov.tw/knowledge/content?ci=2&cid=293> (2018 年 5 月 6 日)

⁶¹ Wu Yaming 吴亚明, Chen Xiaoxing 陈晓星, “农历三月疯妈祖,” 人民日报海外版, 2011 年 4 月 27 日, 第 003 版: 第 1 页.

⁶² ข้อมูลจากการสังเกตงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว โรงเจเจ็दैกัฒม นครปฐม, 19 กุมภาพันธ์ 2561

⁶³ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, *วรรณกรรมพื้นบ้าน: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*, หน้า 50.

⁶⁴ สัมภาษณ์คุณใหญ่ เอื้ออรุณชัย ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อกวานอู โศธาราม, 28 มกราคม 2561

⁶⁵ สัมภาษณ์คุณพรพรรณ เอื้ออรุณชัย ผู้ดูแลศาลเจ้าพ่อกวานอู โศธาราม, 28 มกราคม 2561

⁶⁶ สัมภาษณ์เฮียเจี๊ย, 2 มีนาคม 2561

บรรณานุกรม

แหล่งข้อมูลภาษาไทย

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. *วรรณกรรมพื้นบ้าน: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2559.

เคี่ยม สันติเสถียร. “ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.” ใน *ลุ่มน้ำตานี เนื่องในวโรกาสร่วมฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี*, บรรณาธิการโดย ประพนธ์ เรืองณรงค์, 51-59. ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2525.

“จ.ปัตตานี เตรียมพร้อมจัดงานมหกรรมท่องเที่ยวปัตตานีอาเซียน ‘กตัญญูคู่ฟ้า มหาสมโภช เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปัตตานี 2561’ ยิ่งใหญ่.” *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์* (15 กุมภาพันธ์ 2561). http://thainews.prd.go.th/website_th/archive/print_news/WNECO6102150010024 (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

ชุดินธรา วัฒนกุล. “กรือเซะ: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ปรัมปรานิยายและพิธีกรรม.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ธันส์ สุธันนมหาตม์. *เทศกาลกินเจในเดือนเก้าและปีตุมาตานั้นตคุณทุรกดเวทิตาสูตร*. กรุงเทพฯ: บริษัทส่องสยาม จำกัด, 2551.

นันทิยา พิมลศิริผล. “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษาสุสานลิ้มกอเหนี่ยว พ.ศ.2501-2533.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

“ประเพณีถือศีลกินผัก (กินเจ) ภูเก็ต ประวัติและตำนานกินเจเมืองภูเก็ต.” (2 ตุลาคม 2556). <http://www.triptravelgang.com/travel-thailand/3567> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)

ปานเทพ คณานุกรักษ์. “เกร็ดความรู้เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว.”

<http://www.kananurak.com/mcontents/marticle.php?headtitle=mcontents&id=74894&Ntype=2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

พิเชฐ แสงทอง. “สงครามและสันติภาพ: ตำนานเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัตตานี.” ใน *ตำนานและเรื่องเล่าปรัมปราท้องถิ่นภาคใต้: อัตลักษณ์ วัฒนธรรม อำนาจ และการต่อต้านในประวัติศาสตร์ความเป็นไทย*, 388-442. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ปส์, 2559.

“มหาสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวปัตตานี...ดินแดนนี้หลากหลายวัฒนธรรม.” *สำนักข่าวอิศรา* (25 กุมภาพันธ์ 2559). https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/45053-fire_45053.html (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)

มัลลิกา คณานุกรักษ์. *รวมเรื่องน่ารู้ภาคใต้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2544.

วลัย บุปผา. *การจัดการมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง กรณีศึกษา ตำนานมัสยิดกรือเซะ*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2554.

ส.สต. “ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ หนึ่งเดียวในโลก.” *โพสต์ทูเดย์* (28 พฤษภาคม 2560).

<https://www.posttoday.com/social/local/496732> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561)

“สมโภช ‘เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว’ พลังศรัทธาคน ‘ปัตตานี’.” *เดลินิวส์ออนไลน์* (28 กุมภาพันธ์ 2559).

<https://www.dailynews.co.th/article/382312> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2561)

แหล่งข้อมูลภาษาอังกฤษ

Chaiwat Satha-anand. “Kru-ze : A Theatre for Re-negotiating Islamic Identity.” *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 8, no. 1, (1993): 195-218.

Tamaki, Mitsuko. “The Prevalence of the Worship of Goddess Lin Guniang by the Ethnic Chinese in Southern Thailand.” Keio University Global Security Research Institute working paper no.22 (2007).

http://www1.gsec.keio.ac.jp/en/working_detail.php?n=5 (accessed May,5 2018)

แหล่งข้อมูลภาษาจีน

“潮汕 ‘营老爷’ 花样百出, 就算是潮汕人也没全见过!”

检自 http://www.sohu.com/a/223230663_672794 (2018年5月6日)

Chen Hanxing 陈韩星, Wang Zehui 王泽晖, Hong Jiehui 洪介辉. 《潮汕游神赛会》. 汕头: 春风印务有限公司, 2007.

Chen Songmin 陈松民. “漳州文衡殿哪吒信仰习俗与哪吒鼓”. 闽台文化交流, 2009, (2) : 112-117.

Chen Youyi 陈友义. “潮汕 ‘营老爷’ 习俗及其文化审视”. 汕头大学学报 (人文社会科学版), 28(3), 2012: 31-36; 94-95.

- Fang Linfei 方霖霏. “开漳圣王文化与圣王巡安节庆礼仪研究”. 南京: 南京艺术学院, 2017.
- He Xingliang 何星亮. 《中国自然神与自然崇拜》. 上海: 三联书店, 1992.
- He Mianshan 何绵山. “台湾民间巫术与民间社会”. 宗教学研究, 2005, (2): 120-124.
- Jian Yingxin 简瑛欣. “马来西亚与中国台湾三山国王庙的比较研究”. 广西民族大学学报(哲学社会科学版), 2010, 32(3): 23-32.
- Lin Guoping 林国平, Wang Zhiyu 王志宇. 《闽台神灵与社会》. 厦门: 厦门大学出版社, 2010.
- Lin Guoping 林国平, Peng Wenyu 彭文字. 《福建民间信仰》. 福州: 福建人民出版社, 1993.
- Lin Tenghua 林腾华. “三山国王文化的当代价值”. 广东省社会主义学院报, 2013, (4): 74-79.
- Song Zhaolin 宋兆麟. 《巫覡一人与鬼神之间》. 北京: 学苑出版社, 2001.
- 台湾民俗文化工作室. “二结王公过火.”
检自 http://www.folktw.com.tw/culture_view.php?info=45 (2018年5月8日)
- Tang Shuxian 汤毓贤. “闽台开漳圣王祭祀民俗”. 闽南日报, 2011年7月14日, 第B03版: 1-3.
- Wu Yaming 吴亚明, Chen Xiaoxing 陈晓星. “农历三月疯妈祖.” 人民日报海外版, 2011年4月27日, 第003版: 1.
- Xie Shiwei 谢世维, Fang Zhijun 方志俊. “过火.”
检自 <https://religion.moi.gov.tw/knowledge/content?ci=2&cid=86> (2018年5月6日)
- Xie Shiwei 谢世维, Huang Hongjun 黄虹钧. “钻轿脚.”
检自 <https://religion.moi.gov.tw/knowledge/content?ci=2&cid=293> (2018年5月6日)
- Xie Zhongguang 谢重广. 《闽越台民间信仰论丛》. 北京: 海洋出版社, 2012.
- Xu Yunqiao 许云樵. 《北大年史》. 新加坡: 新加坡南洋书局, 1946.
- Xu Yunqiao 许云樵. “林道乾略居渤泥考”. 东方杂志, 1935, 32(1): 81-89.
“漳州哪吒鼓乐.” 检自 <http://www.fjfyw.net/daibiaozuo/2015-01-16/1228.html>.
(2018年5月8日)
- “2013蛇年野柳神明淨港” 检自 <http://www.taiwantemple.com/373262661131070261262813628207.html> (2018年5月8日)

ข้อสังเกตบางประการว่าด้วยการกระชับความร่วมมือ ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางรถไฟ ไทย-จีน

สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์
สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทคัดย่อ

ความร่วมมือระหว่างไทย-จีนในเรื่องรถไฟอยู่ภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ว่าด้วยการกระชับความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางรถไฟ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งของประเทศไทย พ.ศ.2558-2565 งานวิจัยระยะสั้นชิ้นนี้พบว่าคู่สัญญาทวิภาคีต่างก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการก่อสร้างระบบราง อันได้แก่ นโยบายการขนส่งระบบรางของจีน ความสำคัญของไทยในเส้นทางรถไฟสายแพนเอเชีย ปัญหาของกรอบความร่วมมือไทย-จีน ในเรื่องนโยบายการขนส่งระบบรางของจีน พบว่า จีนได้ผลักดันการพัฒนาเส้นทางระบบรางในประเทศอย่างสมบูรณ์และวางแผนการเชื่อมโยงระบบรางกับภูมิภาคอื่นๆ อีก นอกจากนี้จีนยังได้ยกระดับอุตสาหกรรมรถไฟจนกระทั่งกลายเป็นสินค้าส่งออกโดยใช้นวัตกรรมทางวิศวกรรมที่ทันสมัย สำหรับประเทศไทยในเส้นทางรถไฟสายแพนเอเชียนั้น อาจกล่าวได้ว่า ไทยเป็นตัวเลือกที่สำคัญในการออกสู่ทะเลของจีนโดยเฉพาะเส้นทางรถไฟสายคุนหมิงถึงสิงคโปร์ซึ่งมีระยะทางรวม 4,500 กิโลเมตร จัดว่าเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุด ปัญหาสุดท้ายที่สำคัญมาก คือความร่วมมือระหว่างไทย-จีนของการก่อสร้างในพื้นที่ประเทศไทย ความสัมพันธ์นี้อยู่บนพื้นฐานของกรอบความร่วมมือฯ ที่ได้ลงนามเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2557 ซึ่งยังมีปัญหาในรายละเอียดเกี่ยวกับวิศวกรรม กฎหมาย การเงินการลงทุน เป็นต้น

สรุปว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบรางด้วยความช่วยเหลือของจีนแต่การสร้างทางรถไฟภายใต้กรอบความร่วมมือนี้จะเกิดประโยชน์กับประเทศชาติก็ต่อเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมและรับรู้ถึงสถานการณ์ของการเจรจาทุกระยะในการดำเนินโครงการ

คำสำคัญ: ระบบราง รถไฟไทย-จีน โลจิสติกส์

1. ประวัติศาสตร์รถไฟในสาธารณรัฐประชาชนจีน

ในปีค.ศ.1864 รางรถไฟแห่งแรกของสาธารณรัฐประชาชนจีนถูกสร้างโดยพ่อค้าชาวอังกฤษใน ปักกิ่งความยาว 600 เมตร (narrow gauge) แต่การขนส่งทางรถไฟเพื่อการขนส่งเกิดขึ้นครั้งแรกใน เส้นทาง Shanghai ถึง Waosung ด้วยระยะทาง $9\frac{1}{4}$ Miles (14 km.) ในปีค.ศ.1876¹ การก่อสร้าง รางรถไฟตั้งแต่ปีค.ศ.1911 ส่วนใหญ่แล้วออกแบบสร้างและดำเนินการโดยบริษัทต่างชาติ หัวหน้า วิศวกรซึ่งรู้จักกันในนาม “บิดาแห่งการรถไฟจีน” ชื่อ Zhou Tianyou ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกการสร้างทาง รถไฟสาย Beijing-Zhangjiakou (1905-1909)² ก่อนค.ศ.1980 รถไฟส่วนใหญ่จะใช้พลังงานไอน้ำ (ค่าแรงและค่าถ่านหินมีราคาสูง) อย่างไรก็ตามรถไฟหัวจักรดีเซลถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปีค.ศ. 1959 ระหว่างปีค.ศ.1980-1990 ทั้งหัวรถจักรดีเซลและไฟฟ้าเข้ามาแทนที่รถไฟพลังงานไอน้ำในเส้นทางหลัก

2. นโยบายการขนส่งด้วยระบบรางของสาธารณรัฐประชาชนจีน

ปัญหาของอุปสงค์ที่มีมากในเรื่องการขนส่งทำให้เป็นที่มาสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และ ฉบับที่ 12 กล่าวคือ รัฐซึ่งเป็นผู้ควบคุมการขยายเครือข่ายการคมนาคม ไม่อาจจัดบริการได้ตามความต้องการ รวมทั้งยังขาดมาตรการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ³ เนื่องจาก ภารกิจด้านการคมนาคมขนส่งและสิ่งที่เกี่ยวข้องต่างกระจัดกระจายอยู่กับหน่วยงานจำนวนมาก การ พัฒนาและการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่ง จึงดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง⁴ และ อุตสาหกรรมโลจิสติกส์ในจีนก็ยังอ่อนแออยู่มาก ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 11 จึงมุ่งผลักดันการเชื่อมโยงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมรูปแบบต่างๆ และการพัฒนา ธุรกิจโลจิสติกส์เข้าด้วยกัน⁵ สำหรับแผนฉบับที่ 12⁶ มุ่งผลักดันการใช้พลังงานสะอาด และลดการ ปลดปล่อยคาร์บอนเป็นส่วนเสริมการพัฒนาตามแผนที่มาก่อนหน้านั้น⁷ ดังนั้น จึงกำหนดให้มีการ “ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนา” ที่จะมุ่งปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจในเชิงยุทธศาสตร์ทุกมิติอย่างมี ประสิทธิภาพ เพื่อให้การขนส่งและโลจิสติกส์ กลายเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจจีน ในปัจจุบัน หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบหลัก ได้แก่สภาแห่งรัฐ (State council) หรือคณะรัฐมนตรี และกระทรวงการขนส่ง (Ministry of Transport) ทั้งนี้ มีการประสานงานกับหน่วยงานรัฐบาลอื่นๆ ทั้ง ในส่วนกลางและระดับมณฑล นโยบายการพัฒนาการขนส่งและโลจิสติกส์ของรัฐบาลจีนในภาพรวมมี เป้าหมายเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการผลิตในทุกสาขา ทั้งเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ใน การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคเต็มคณะ ครั้งที่ 5 ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 17 ที่ประชุมได้รับรองผลการปฏิบัติงานของกรมการเมือง คณะกรรมการกลางตั้งแต่หลังการ ประชุมคณะกรรมการพรรคเต็มคณะครั้งที่ 4 ของคณะกรรมการกลางพรรคสมัยที่ 17 เป็นต้นมา และ เห็นว่า ในช่วงเวลาที่จะดำเนินการตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ซึ่งต้อง ผลักดันให้บรรลุเป้าหมายของการสร้างสังคมพอมีพอกินแบบจีน (เสี่ยวคัง) ในอนาคตข้างหน้า นั้น เป็น

ช่วงเวลาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศจีน เพื่อผลักดันให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างยั่งยืน ขยายตัวในอัตราสูง และมีเสถียรภาพ ให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าว ที่ประชุมเสนอว่าให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจทุกมิติ รวมทั้งการพัฒนาระบบการขนส่งควบคู่ไปกับการขยายโอกาสทางเศรษฐกิจของจีนในระดับนานาชาติ⁸

3. การบริหารจัดการรถไฟจีน

เดิมกิจการรถไฟขึ้นอยู่กับกระทรวงรถไฟ (Ministry of Railways) โดยอยู่ภายใต้สภาแห่งรัฐ (The State Council of the People's Republic of China) แต่เนื่องจากประสบปัญหาการบริหารที่ซับซ้อนและประสิทธิภาพการบริการ ดังนั้น ในปีค.ศ.2013 จึงมีการริเริ่มวางแผนเพื่อปฏิรูปรถไฟ ซึ่งการปฏิรูปทำให้เกิดกระทรวงการขนส่ง (Ministry of Transport) ขึ้น นโยบายเชิงหลักการในเวลานั้นคือ การแยกงาน “ปกครอง” (Administrative) ออกจากงาน “พาณิชย์” (Commercial functions) การปฏิรูปดังกล่าวจะเกิดประโยชน์อย่างมากต่อประชาชน⁹ ผลของการปฏิรูปก่อให้เกิดองค์กร 2 แห่งคือ 1. State Railway Administration (SRA) และ 2. China Railway Corporation (CRC)

State Railway Administration อยู่ภายใต้การควบคุมโดยกระทรวงการขนส่ง ซึ่งจะยังคงงานสำคัญทางปกครองและต้องรายงานผลการปฏิบัติงานเสนอต่อสภาแห่งรัฐ SRA รับผิดชอบ เรื่องมาตรฐานเทคโนโลยีรถไฟ ความปลอดภัย คุณภาพการขนส่งและโครงการที่เกี่ยวข้อง

China Railway Corporation รับผิดชอบงานพาณิชย์ ได้แก่ การจัดการและบังคับบัญชาการบริหารธุรกิจด้านการขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร ตลอดจนการก่อสร้างระบบราง¹⁰ 10 มีนาคม 2013 รัฐบาลประกาศให้ State Railway Administration และ China Railway Corporation อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการขนส่ง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเช่นนี้ จะเปิดโอกาสให้มีการทำงานอย่างบูรณาการและสามารถวางแผนในภาพรวมของการขนส่งหลากหลายชนิด อาทิ ราง ถนน การเดินอากาศ เป็นต้น สำหรับนโยบายในแต่ละช่วงของการรถไฟแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน มีรายละเอียดดังนี้

- ยุคก่อตั้งสาธารณรัฐ โดย Mao Zedong จะลงทุนอุตสาหกรรมหนักในเครือข่ายการรถไฟ
- ค.ศ.1950-1970 ขยายเส้นทางไปทางตะวันตก เช่น ราง 1900 KM จาก หลานโจว-อุรมฉี
- ปัจจุบันทุกๆ มณฑล ยกเว้นมาเก๊า ต่างก็มีรถไฟไปถึง
- ก่อนค.ศ.1980 รถไฟส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักรไอน้ำ
- ค.ศ.1959 หัวจักรดีเซลนำมาใช้กับรถไฟ
- ค.ศ.1980-1990 ทั้งหัวจักรดีเซลและไฟฟ้าเข้ามาแทนที่หัวจักรไอน้ำ
- ค.ศ.2005 ถือว่าสิ้นสุดยุคหัวจักรไอน้ำ
- ค.ศ.1990-2004 สาธารณรัฐประชาชนจีนมีรางรถไฟยาวถึง 74,200 กิโลเมตร สามารถเพิ่มความเร็วจนจาก 120 กิโลเมตร ไปถึง 200 กิโลเมตรต่อชั่วโมง

- ความยาวของรางรถไฟจีนมีระยะทางรวมกันทั้งสิ้น 112,000 กิโลเมตร (65,594 Miles) โดยรวมรางรถไฟความเร็วสูงเข้าไปด้วย
 - จีนถูกจัดว่ามีเครือข่ายระบบรางยาวเป็นอันดับสองของโลก
 - จีนมีเครือข่ายระบบรางรถไฟความเร็วสูงยาวที่สุดในโลก
- นโยบายการขนส่งด้วยระบบรางของสาธารณรัฐประชาชนจีนถูกนำมาปฏิบัติภายใต้หน่วยงาน

ของรัฐ 3 ระดับ คือ

1. National Railways บริหารจัดการโดยสภาแห่งรัฐ โดยรับผิดชอบตรงทั้งหมดของประเทศ
2. Local Railways บริหารจัดการโดยมณฑลหรือรัฐบาลท้องถิ่น
3. Designated Railways บริหารจัดการโดยรัฐวิสาหกิจ เช่น mines and steel mills เป็น

ต้น

อาจจะกล่าวได้ว่าความสำคัญในนโยบายการขนส่งระบบรางจะถูกดำเนินการโดย China Railway Corporation ซึ่งถูกจัดให้เป็นหน่วยงานในระดับเดียวกับกระทรวง (ministerial-level) โดยอยู่ภายใต้การกำกับของสภาแห่งรัฐตั้งนั้น เมื่อ CRC รับมอบสินทรัพย์ส่วนใหญ่มาจาก Ministry of Railways จึงต้องรับภาระบริหารจัดการต่อโดย CRC จะแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. National level
2. The bureau or subsidiary company level
3. The Station level

The National Railways ประกอบด้วย หน่วยบริหารอีก 7 แห่ง ประจำอยู่ตามมณฑลต่างๆ ดังนี้ Shenyang, Shanghai, Guangzhou, Chengdu, Wuhan, Xian และ Lanzhou The Bureau ประกอบด้วยสำนักงานต่างๆ จำนวน 13 แห่ง คือ¹¹

- Beijing Railway Bureau (138)
- Chengdu Railway Bureau (105)
- Guangzhou Railway Group Co. Ltd. (97)
- Harbin Railway Bureau (280)
- Hohhot Railway Bureau (52)
- Jinan Railway Bureau (280)
- Kunming Railway Bureau (40)
- Lanzhou Railway Bureau (54)
- Nanchang Railway Bureau (84)
- Nanning Railway Bureau (107)

- Qinghai-Tibet Railway Group Co., Ltd. (8)
- Shanghai Railway Bureau (138)
- Shenyang Railway Bureau (408)
- Taiyuan Railway Bureau (82)
- Ürümqi Railway Bureau (22)
- Wuhan Railway Bureau (66)
- Xi'an Railway Bureau (94)
- Zhengzhou Railway Bureau (62)

จีนวางโครงข่ายระบบรางรถไฟสายหลักจำนวน 16 สาย¹² ประกอบด้วย เส้นทางจากเหนือ-ใต้ 8 เส้นทาง และ ตะวันออก-ตะวันตก 8 เส้นทาง ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเมืองใหญ่ จำนวน 81 เมือง สำคัญเข้าด้วยกัน

Eight Verticals	Eight Horizontals
<ol style="list-style-type: none"> 1. Beijing-Harbin Railway 2. East Coast Corridor 3. Beijing-Shanghai Railway 4. Beijing-Kowloon Railway 5. Beijing-Guangzhou Railway 6. Datong-Zhanjiang Corridor (Datong-Puzhou, Taiyuan-Jiaozuo, Luoyang-Zhanjiang) 7. Baotou-Liuzhou Corridor (Baotou-Shenmu, Shenmu-Yan'an, Xi'an-Yan'an, Xi'an-Ankang, Xiangyang-Chongqing, Sichuan-Guizhou, Guizhou-Guangxi) 8. Lanzhou-Kunming Corridor (Longhai, Baoji-Chengdu, Chengdu-Kunming) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beijing-Tibet (Beijing-Baotou, Baotou-Lanzhou, Lanzhou-Qinghai, Qinghai-Tibet) 2. Northern Coal Transport Corridor 3. Southern Coal Transport Corridor 4. Trans-Eurasia Corridor (Longhai, Lanzhou-Xinjiang, Northern Xinjiang) 5. Nanjing-Xi'an Railway 6. Yangtze River Corridor (Nanjing-Tongling, Tongling-Jiujiang, Wuhan-Jiujiang, Changjiangbu-Jingzhou, Yichang-Wanzhou, Dazhou-Wanzhou) 7. Shanghai-Kunming Railway 8. Southwest Coastal Access Corridor (Nanning-Kunming, Hunan-Guangxi, Litang-Zhanjiang)

สำหรับเหตุผลที่จีนเลือกการพัฒนาระบบราง คือ

1. ใช้เชื่อมโยงเมืองต่างๆ เพื่อให้เป็นเส้นทางเครือข่ายโลจิสติกส์¹³
2. ใช้เคลื่อนย้ายประชาชน เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนมีประชากรมาก การใช้ระบบรางจะสามารถขนส่งผู้โดยสารได้ต่อครั้งเป็นจำนวนมาก¹⁴
3. ใช้เป็นเครื่องมือตามนโยบายการส่งออกรถไฟและนิวเคลียร์¹⁵ ตามนโยบาย “to go global”
4. ใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมลพิษทางอากาศและน้ำของจีนก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ คิดเป็น 10% ของ GDP¹⁶

นักวิชาการจากราชบัณฑิตยสถาน Professor Zhu Zhenming (YASS) อธิบายเสริมว่า นโยบายการขนส่งด้วยระบบรางของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นนโยบายที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศจีนเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าการผลักดันนโยบายการขนส่งด้วยระบบรางจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนที่สูงมาก แต่ความคุ้มค่าที่ได้จากระบบรางจะยาวนานเป็น 100 ปี¹⁷

Assoc. Professor Dr. Zhou Fangye (NIIS-CASS) อธิบายว่า ในการก่อสร้างทางรถไฟนั้น ผู้บริหารของรัฐในแต่ละระดับต่างมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายและระดับขององค์กรกำหนดไว้ สำหรับอำนาจในการก่อสร้างระบบรางโดยทั่วไปเป็นของรัฐบาลกลาง แต่รัฐบาลท้องถิ่นมณฑลหรือรัฐบาลมหานครอาจสามารถจัดทำได้ ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการตัดสินใจก่อสร้างระบบราง แยกพิจารณาได้เป็นสองประการ คือ

1. การวางเครือข่ายระบบรางทั่วประเทศ การเชื่อมต่อภายในหรือภายนอกประเทศ การก่อสร้าง เป็นอำนาจของรัฐบาลกลางซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบจะต้องอยู่ในระดับกระทรวง กล่าวคือ การวางโครงข่ายระบบรางทั้งแบบธรรมดาและความเร็วสูงต้องสอดคล้องกับนโยบายรวมของประเทศ ได้แก่ ระเบียบโลจิสติกส์ การรักษาสิ่งแวดล้อม การประหยัดพลังงาน การลงทุนและการจ้างงาน เป็นต้น ดังนั้น การสร้างทางรถไฟในแต่ละครั้งจึงต้องมีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานเข้ามาทำงานร่วมกัน คือ Ministry of Transport, State Railways Administration, China Railway Corporation, Nation Development Reform of China, Ministry of Finance เป็นต้น

อนึ่ง กลไกในความสัมพันธ์เชิงอำนาจการตัดสินใจนั้น โดยหลัก หน่วยงานที่รับผิดชอบจะทำโครงการเสนอต่อรัฐมนตรีโดยมีการศึกษาโครงการมาแล้ว หลังจากนั้นรัฐมนตรีที่รับผิดชอบโดยตรงจะพิจารณาถึงความจำเป็น จัดลำดับความเร่งด่วนเมื่อเทียบกับการขนส่งประเภทอื่น ประโยชน์ที่มีต่อประชาชนและประเทศ เป็นต้น หากเห็นชอบด้วยในลำดับถัดไปก็จะแสวงหาแหล่งทุนซึ่งสถาบันการเงินในกำกับของรัฐบาลกลางจะพิจารณาว่ากรณีที่เป็นโครงการอันเป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมก็จะคิดดอกเบี้ยในราคาถูกลง เช่น 2.5% เป็นต้น การกู้เงินมาลงทุนสร้างระบบรางนี้จะกระทำโดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ก่อสร้าง คือ China Railway Corporation อย่างไรก็ตามหากเป็นโครงการขนาดใหญ่ มีผลกระทบ

สูง อาจต้องมีหลายหน่วยงานมาทำงานร่วมกัน เพื่อความรอบคอบ เช่น Ministry of Transport, Ministry of Finance, NDRC, SRA เป็นต้น สรุปว่าการตัดสินใจสร้างทางรถไฟเป็นอำนาจของรัฐบาลกลาง¹⁸

2. การจัดสร้างทางรถไฟของท้องถิ่นเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ รัฐบาลท้องถิ่นมณฑลก็มีอำนาจการตัดสินใจ เช่น การสร้างทางรถไฟจากเมืองซานตงไปยังเมืองริมทะเล ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นมณฑลซานตงให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในเรื่องการท่องเที่ยว และช่วยพัฒนาเมืองชายฝั่ง โครงการในลักษณะเช่นนี้อยู่ในอำนาจของรัฐบาลท้องถิ่นระดับมณฑลที่สามารถจะทำได้ รัฐบาลท้องถิ่นของมณฑลซานตงจัดหาแหล่งทุนเพื่อสร้างทางรถไฟโดยเสียดอกเบี้ย 6.5% แต่ผลประโยชน์นับแต่สร้างเสร็จถึงปัจจุบันยังขาดทุนอยู่ เพราะนักท่องเที่ยวไม่ได้สนใจทะเลชายฝั่งของมณฑลซานตงมากนัก แต่กรณีนี้ก็เป็นอย่าง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในบางกรณีรัฐบาลท้องถิ่นก็มีอำนาจเช่นกัน¹⁹

4. นวัตกรรมรถไฟของจีน

ปัจจุบันจีนได้พัฒนาจากรถไฟธรรมดาไปสู่รถไฟความเร็วสูง²⁰ โดยมีรายละเอียด ดังนี้
รถไฟความเร็วสูงในจีนหมายความว่ารวมถึงรางทุกชนิดในจีน ซึ่งให้บริการทางพาณิชย์ด้วยความเร็ว 200 Km/h (124 mph) หรือสูงกว่า และรวมทั้งความเร็ว 250 Km/h หรือสูงกว่า ซึ่งถูกระบุไว้แล้วเมื่อมีการก่อสร้าง จีนเป็นประเทศที่มีเครือข่ายรถไฟความเร็วสูงที่ยาวที่สุดในโลกกว่า 19,000 Km (12,000 miles) ของรางที่ให้บริการนับจนถึง มกราคม 2016 ซึ่งมากกว่ารางรถไฟความเร็วสูงในโลกมารวมกัน และจีนวางแผนที่จะสร้างเครือข่ายให้ได้ความยาว 30,000 Km (19,000 miles) ภายในปี 2020

13 เมษายน 2007 เริ่มเปิดให้บริการรถไฟความเร็วสูง จากผู้โดยสาร 237,000 คน ในปี 2007 เป็น 2.49 ล้านคนในปี 2014 การบริการจัดการรถไฟความเร็วสูงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ China Railway Corporation ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐนั้น วารสารรถไฟนานาชาติเสนอข่าวว่า²¹ เมื่อ CRC เริ่มถูกจัดตั้งขึ้น ได้รับเอาสินทรัพย์ ความรับผิดชอบ และบุคลากรมาจากกระทรวงการรถไฟ ทุนจดทะเบียนครั้งแรกมีจำนวน 104 หมื่นล้านหยวน (166.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) ซึ่งจะดูแลสาขาทั้งหมด 18 แห่ง รวมทั้ง บริษัทโลจิสติกส์ 3 แห่ง และบริษัทอื่นๆ ที่เคยเป็นของกระทรวงการรถไฟ

ในปี 2011 เกิดปัญหาการทุจริต (Liu Zhijun, Chinese Railways Minister) รวมถึงปัญหาอุบัติเหตุใกล้เมือง Wenzhou ปัญหาความปลอดภัย บัตรโดยสารมีราคาแพง ผู้โดยสารน้อย ปัญหาทางการเงินและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาได้รับการแก้ไข

ในช่วงเริ่มต้นของรถไฟความเร็วสูงนั้นจีนนำเข้าหรือก่อสร้างภายใต้ข้อตกลงการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผู้ผลิตรถไฟในต่างประเทศ ได้แก่ Alstom Siemens Bombardier และ Kawasaki

ปัจจุบันวิศวกรจีนสามารถออกแบบและสร้างรถไฟที่สามารถวิ่งด้วยความเร็วสูงถึง 380 Km/h (240 mph)

จีนเริ่มวางแผนเครือข่ายรถไฟความเร็วสูงเมื่อต้นปีค.ศ.1990 ในเดือนธันวาคม ปีค.ศ.1990 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงรถไฟ (MOR) ยื่นข้อเสนอโครงการรถไฟความเร็วสูงระหว่าง Beijing – Shanghai ต่อสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ (The National People’s Congress.) ในเวลานั้นเส้นทางรถไฟ Beijing – Shanghai มีความพร้อมสูงประกอบกับการศึกษาของคณะกรรมการว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี State Economic & Trade Commission และกระทรวงการรถไฟ ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1994 รายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของเส้นทางโดยคณะมุขมนตรีการโต้เถียงมีทั้งฝ่ายเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ฝ่ายที่สนับสนุนให้เหตุผลว่าเป็นความจำเป็นที่ต้องพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนฝ่ายที่คัดค้านให้เหตุผลว่า รถไฟความเร็วสูงทุกประเทศมีราคาแพงและทำกำไรไม่ได้ ในปีค.ศ.1995 นายกรัฐมนตรีหลี่เผิงประกาศเตรียมการก่อสร้าง The Beijing Shanghai HSR โดยจะเริ่มในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (1996-2000) แต่การก่อสร้างจริงก็ยังไม่เริ่ม จนกระทั่งย่างเข้าสู่ 10 ปีแรกของศตวรรษที่ 21

ในปี ค.ศ.1993 บริการรถไฟวิ่งด้วยความเร็ว 48 Km/h (30mph) สูญเสียตลาดให้กับสายการบิน ทางด่วน และทางหลวงต่างๆ กระทรวงการรถไฟทุ่มเทไปที่การเพิ่มความเร็วและสมรรถนะของรางผ่านระบบทางคู่ ระบบไฟฟ้า ปรับปรุงคุณภาพ (ผ่านการสร้างอุโมงค์และสะพาน) ลดทางโค้งและติดตั้งรางอย่างต่อเนื่อง เมื่อผ่านการรณรงค์ “Speed Up” 5 ครั้ง (1997, 1998, 2001, 2004) รถไฟสามารถเพิ่มความเร็วได้ถึง 160 Km/h (100 mph)

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ รถไฟสาย Guangzhou-Shenzhen ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1994 ได้กลายเป็นรถไฟสายแรกที่วิ่งด้วยความเร็ว 160 Km/h (99 mph) และสามารถที่จะเพิ่มความเร็วไปถึง 200 Km/h (124mph)

รถไฟความเร็วสูงดั้งเดิมกับรถไฟความเร็วสูงแม่เหล็กไฟฟ้า เดือนมิถุนายน ค.ศ.1998 มีข้อถกเถียงในคณะมุขมนตรีว่าจะเลือกใช้ชนิดของรางอย่างไร ระหว่างรางดั้งเดิมหรือรางแม่เหล็กไฟฟ้า (Magnetic Levitation Maglev) ในที่สุด ผลสรุปก็ออกมาว่า คณะมุขมนตรีเลือกใช้ระบบรางดั้งเดิม (HSR on conventional Track)

การรับเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ คณะมุขมนตรีเห็นด้วยในการรับเอาเทคโนโลยีขั้นสูงจากต่างประเทศ แต่การขยายงานของ HSR ไม่เพียงแต่จะมีกำไรเท่านั้น จะต้องสามารถรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรถไฟความเร็วสูงมาด้วย คณะมุขมนตรี กระทรวงการรถไฟ และผู้สร้างรถไฟของรัฐ อาทิ The China North Car (CNR) และ China South Car (CSR) ใช้ตลาดขนาดใหญ่ของจีนและการแข่งขันระหว่างบริษัทผู้สร้างรถไฟของต่างประเทศชักนำให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ในปีค.ศ.2003 กระทรวงการรถไฟเลือกเทคโนโลยีจีนกันเซ็นของญี่ปุ่นแต่ถูกประท้วงจากประชาชนจีนนับล้าน ดังนั้น กระทรวงการรถไฟจึงยังไม่ตัดสินใจ

เดือนมิถุนายน ค.ศ.2004 กระทรวงการรถไฟเชื้อเชิญบริษัทต่างประเทศเข้าร่วมประมูลการก่อสร้างรถไฟความเร็วสูงที่ 200 Km/h (124 mph) ได้แก่ Alstom ของฝรั่งเศส Siemens ของเยอรมัน Kawasaki ของญี่ปุ่น ยกเว้น Simens แล้ว อีก 3 บริษัทต่างชนะการประมูล และยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่จีน ผลผลิตของการสร้างอุตสาหกรรมเกี่ยวกับรถไฟ คือ

- Bombardier Joint Venture กับ CSR's Sifang Locomotive และ Rolling Stock Co. ตลอดจน Bombardier Sifang (Qingdao) Transportation Ltd (BST) ผลผลิตที่ออกมาคือ CRH 1 A รับมอบในปี 2006
- Kawasaki ชนะการประมูลรถไฟ 60 ชุด ซึ่งจะทำการผลิตในรุ่น E2 Series Shinkansen
 - (a) 3 ชุด รับมอบโดยตรงจาก Nagoya Japan
 - (b) 6 ชุด ใช้ชิ้นส่วนจาก CSR Sifang Locomotive & Rolling Stock
 - (c) ที่เหลืออีก 51 ชุด ผลิตในจีนโดยรับเอาการถ่ายทอดเทคโนโลยีและใช้ชิ้นส่วนภายในประเทศ ผลผลิตที่ได้ คือ CRH 2 A
- Alstom ชนะการประมูลรถไฟ 60 ชุด โดยมีฐานอยู่ที่ The New Pendolino ซึ่งพัฒนาโดย Alstom-ferroviaria ในอิตาลี ผลผลิตที่ได้คือ CRH 5

ในปีต่อมา Siemens กลับมาประมูลใหม่ด้วยราคาที่ต่ำลง ประมูลรถไฟความเร็วสูงที่ 350 Km/h (217 mph) และชนะการประมูลรถไฟ 60 ชุด ผลผลิตที่ได้คือ CRH 3 C บนพื้นฐานของ ICE 3 (Class 403) มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี Assembly, Body, Bogie, Traction Current Transforming, traction Transformers, Traction Motors, Traction Control, Brake System และ Train Control Networks

การถ่ายทอดองค์ความรู้ความสำเร็จของการรับเอาเทคโนโลยีขั้นสูงจากต่างประเทศในเรื่องรถไฟความเร็วสูงเป็นเป้าหมายหลักของผู้กำหนดนโยบายรัฐ จะเห็นได้ว่า ชิ้นส่วนของ CRH ถูกบริษัทในจีนผลิตขึ้น และมีเพียงส่วนน้อยที่นำเข้า Bombardier เป็นตัวอย่างของการแบ่งปันเทคโนโลยีที่ดี รวมถึง Kawasaki ซึ่งนอกจากรับการถ่ายทอดแล้วยังได้พัฒนาความเร็วรถไฟความเร็วสูงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จาก ในปีค.ศ.2007 การเดินทางจาก Beijing ไป Shanghai 10 ชม. ที่ความเร็ว 200 Km/h (124 mph) การเพิ่มประสิทธิภาพรถไฟความเร็วสูงสายนี้ จะทำให้เป็นรถไฟความเร็วสูงสายแรกของโลกที่ออกแบบมาเพื่อความเร็ว 380 Km/h (236 mph) ซึ่งเริ่มก่อสร้างในวันที่ 18 เมษายน 2008 [Launched the CRH 1-350 (Bombardier and BST, designated the CRH 380 D/DL), CRH 2-350] (CRS, designated as CRH 380A/AL), and CRH3-350(CNR and Siemens, designated as CRH 380B/BL & CRH 380CL)

19 ตุลาคม 2010 กระทรวงการรถไฟประกาศการริเริ่มงานวิจัยและพัฒนา “Super Speed” Railways Technology ซึ่งจะเพิ่มความเร็วอย่างต่ำมากกว่า 500 Km/h (311 mph)

ความเร็วของรถไฟความเร็วสูงในเส้นทางต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

-ค.ศ.2007 เส้นทาง Qinhuangdao–Shengyang ความเร็วสูงสุดที่ 250 Km/h (155 mph)

-19 เมษายน 2008 เส้นทาง Hefei-Nanjing PDL (Passenger-dedicated HSR line) ความเร็วสูงสุดที่ 250 Km/h (155 mph)

-1 สิงหาคม 2008 เส้นทาง Beijing-Tianjin ความเร็วสูงสุดที่ 350 Km/h (217 mph)

-26 ธันวาคม 2009 เส้นทาง Wuhan-Guangzhou ด้วยความยาว 968 Km (601 miles) ความเร็วที่ 350 Km/h (217 mph) เส้นทางนี้ถูกบันทึกเป็นสถิติโลกของความเร็วเฉลี่ยที่ 312.5 Km/h (194.2 mph) ถือเป็นเส้นทางแรกของ Cross-Regional

-26 ตุลาคม 2010 จีนเปิดรถไฟความเร็วสูงอีก 15 เส้นทาง เส้นทาง Shanghai – Hangzhou ก็เปิดให้บริการเช่นกัน

-มิถุนายน 2011 เส้นทางที่สองของ Cross-Regional ก็เปิดให้บริการ คือ Beijing – Shanghai ด้วยความเร็วสูงสุดที่ 380 Km/h (๒๓๖mph)

การทุจริตในรถไฟความเร็วสูง กุมภาพันธุ์ 2011 นาย Liu Zhijun รัฐมนตรีว่าการกระทรวงรถไฟถูกคำสั่งย้ายเพราะถูกกล่าวหาว่าทุจริต The Economist ประเมินว่า Liu รับสินบนจำนวน 1 พันล้านหยวนจากโครงการก่อสร้าง เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงการรถไฟอีกคน คือ นาย Zhang Shuguang ก็ถูกจับในข้อหาทุจริตเช่นกัน

อุบัติเหตุที่ Wenzhou 23 กรกฎาคม 2011 รถไฟความเร็วสูงสองขบวนที่ Ningbo – Taizhou – Wenzhou Railway ใน Luehang District of Wenzhou, Zhejiang Province อุบัติเหตุครั้งนี้มีผู้เสียชีวิต 40 คน และอย่างน้อย 192 คนต้องเข้ารับการรักษา รวมถึง 12 คนที่บาดเจ็บสาหัส จากเหตุการณ์นี้ทำให้ต้องทบทวนถึงการบริหารจัดการความปลอดภัยของรถไฟความเร็วสูง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการรถไฟสั่งลดความเร็วของรถไฟความเร็วสูง กรณี 250 Km/h (155 mph) เป็น 200km/h (124 mph) สำหรับความเร็วที่ 350 Km/h (217mph) ระหว่าง Shanghai และ Hangzhou ลดเหลือ 300Km/h (186mph) มีผล 28 สิงหาคม 2011

ครึ่งปีแรกของ ค.ศ.2011 กระทรวงการรถไฟทำกำไรได้ 4.29 พันล้านหยวนและมีภาระหนี้ทั้งหมด 2.09 หมื่นล้านหยวน คิดเป็น 5% ของ GDP ทั้งประเทศ รายได้จากเส้นทางการขนส่งสินค้าช่วยหักกลบการขาดทุนในเส้นทางรถไฟความเร็วสูง เมื่อสิ้นสุดปี 2008 2009 และ 2010 กระทรวงการรถไฟมีหนี้ต่อทรัพย์สินเป็นสัดส่วน 46.81% 53.06% และ 57.44% และขึ้นสูงถึง 58.58% ในกลางปี 2011 ดังนั้นธนาคารของรัฐจึงตัดเงินกู้ยืมโครงการก่อสร้างรถไฟ คงเหลือเฉพาะโครงการที่ยังอยู่ระหว่างดำเนินการเท่านั้น โครงการใหม่ทั้งหมดถูกระงับไว้ก่อน สถานการณ์เช่นนี้รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงการคลังประกาศดักเก็บภาษีจากดอกเบี้ย ที่โครงการได้รับจากพันธบัตร คณะรัฐมนตรีสั่งการให้ธนาคารของรัฐทบทวนการให้เงินกู้ยืมแก่โครงการรถไฟต่างๆ

ต้นปีค.ศ.2012 รัฐบาลกลางสาธารณรัฐประชาชนจีนหันกลับมาทบทวนการลงทุนด้านรถไฟ ความเร็วสูงอีกครั้ง นายกรัฐมนตรี Wen Jiabao เข้าเยี่ยมโรงงานรถไฟและให้ความเชื่อมั่นต่ออุตสาหกรรมรถไฟ ซึ่งปรากฏต่อมาว่า งบประมาณของกระทรวงการรถไฟสูงขึ้นจาก 64.3 พันล้าน ดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็น 96.5 พันล้าน (สรอ.) เส้นทางใหม่ 5 เส้นทาง รวม 2,563 Km (1,593 miles) ใน แนวยาว ดำเนินการระหว่าง 30 มิถุนายนและ 31 ธันวาคมรวมถึงเส้นทาง Beijing – Wuhan ซึ่งอยู่ใน เส้นทาง Beijing – Guangzhou เมื่อสิ้นสุดปีค.ศ.2012 รางรถไฟความเร็วสูงยาวถึง 9,300 Km (5,800miles) รถไฟความเร็วสูงของจีนจำนวน 1,580 ขบวน ทำการขนส่งผู้โดยสารว่า 1.33 ล้านคนต่อ วัน บางเส้นทางมีกำไร เช่น Shanghai – Nanjing มีกำไรสุทธิ 380 ล้านหยวน อย่างไรก็ตามโดย ภาพรวมของรถไฟความเร็วสูงก็ยังอยู่ในสถานะขาดทุนและยังต้องพิจารณาถึงปัญหาการทุจริต ความ ปลอดภัย และราคาบัตรโดยสารที่สูง

ในปีค.ศ.2014 ถือว่าเป็นการเติบโตยุคที่สองของรถไฟความเร็วสูง จำนวนชุดของรถไฟเติบโต จาก 1,277 คู่ (pairs) ในเดือนมิถุนายน เป็น 1,556.5 คู่ (pairs) ในเดือนธันวาคมรัฐบาลจีนส่งเสริมการ ส่งออกภาคเทคโนโลยีรถไฟความเร็วสูงไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งเม็กซิโก ไทย สหราชอาณาจักร อินเดีย รัสเซีย และตุรกี เพื่อให้ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ หน่วยงานกลางที่มีอำนาจของจีนจึง เตรียมควบรวมสองบริษัทหลักผู้ผลิตรถไฟความเร็วสูงของจีน คือ CSR และ CNR เข้าไปอยู่ใน The China Railway Rolling Stock Group

นโยบายที่เหมาะสม คำถามที่เกิดขึ้นเสมอ คือ ประเทศกำลังพัฒนาที่มีความจำเป็นขนาดไหนที่ ต้องมีระบบรถไฟความเร็วสูง รัฐบาลจีนให้เหตุผลว่า HSR มีความเร็ว เชื่อถือได้ และสะดวกสบาย สำหรับผู้โดยสารจำนวนมาก ซึ่งต้องเดินทางในระยะไกลและมีประโยชน์อย่างอื่นอีก ดังต่อไปนี้

- เพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจและสามารถเพิ่มการแข่งขันในระยะยาว โดยเพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางรางเชื่อมกับตลาดแรงงาน เคลื่อนย้ายผู้โดยสารจากรางเก่าสู่รางความเร็วสูงซึ่งจะได้กำไรมากขึ้น
- กระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้นด้วยโครงการรถไฟความเร็วสูง (HSR) สร้างงานและผลักดันอุปสงค์การก่อสร้าง เช่น เหล็ก และซีเมนต์ในช่วงเศรษฐกิจซบเซา เช่น เส้นทาง Beijing-Shanghai PDL สร้างงานกว่า 110,000 คน

-อำนวยความสะดวก การบูรณาการเศรษฐกิจระหว่างเมือง และสนับสนุนการเติบโตของเมือง ระดับ 2 การเริ่มต้นรถไฟความเร็วสูงเป็นความรับผิดชอบในสัดส่วน 59% ของศักยภาพตลาดที่เพิ่มขึ้น สำหรับเมืองระดับ 2 ที่อยู่ติดต่อกับรถไฟ จำนวน 10% ที่เพิ่มขึ้นในเมืองระดับ 2 โดยศักยภาพของตลาด จะทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้นอีก 45%

- สนับสนุนพลังงานอิสระ (Energy Independence) และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน รถไฟฟ้าใช้พลังงานไม่มากนักในการขนส่งประชาชนและสินค้าต่อหน่วย และสามารถดึงพลังงานจากแหล่งต่างๆ ที่หลากหลายรวมทั้งทำให้พื้นที่กลับมาได้มากกว่ารถยนต์หรือเครื่องบินซึ่งต้องพึ่งพาการนำเข้าปิโตรเลียม

- พัฒนาอุตสาหกรรมพื้นฐานของรถไฟความเร็วสูง การขยายตัวของ HSR ส่งผลให้จีนเป็นแหล่งผู้นำของเทคโนโลยีรถไฟความเร็วสูง ผู้ผลิตรถไฟของจีนได้ดูดซับเทคโนโลยีที่นำเข้าอย่างรวดเร็ว Localized Production Processes และแม้แต่ริเริ่มการส่งออกไปยังต่างประเทศ 6 ปีภายหลังจากได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จาก Kawasaki จีนสามารถผลิต Shinkansen E2, SCS บริษัท Sifang สามารถผลิต CRH 2A โดยปราศจากความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น และ Kawasaki ก็สิ้นสุดการร่วมมือกับ Sifang ในเรื่องรถไฟความเร็วสูง

โครงสร้างทางการเงินของรถไฟความเร็วสูง (HSR) โครงการก่อสร้าง HSR ของจีนมีต้นทุนที่สูงมาก ประมาณ 40-50% ของการเงินมาจากรัฐบาลแห่งชาติผ่านการให้กู้ยืมโดยธนาคารของรัฐและสถาบันการเงิน อีก 40% มาจากการออกพันธบัตรซึ่งออกโดยกระทรวงการรถไฟ (MOR) ส่วนที่เหลือ 10-20% มาจากมณฑลและรัฐบาลท้องถิ่น กระทรวงการรถไฟบริหารการเงินผ่าน The China Rail Investment Corporation (CRIC)

ปัจจุบัน CRIC ถือหุ้นจำนวน 56.2% พันธบัตรของ CRIC มีความน่าเชื่อถือในการลงทุนเพราะมีทรัพย์สินของการรถไฟและรับรองโดยปริยายจากรัฐบาล

ผลกระทบต่อสายการบิน การขยายตัวของ HSR ส่งผลต่อเที่ยวบินภายในประเทศจีน กล่าวคือ ในกรณีที่การเดินทางระหว่างเมืองต่ำกว่า 500 Km (310 miles) สายการบินหยุดให้บริการ เช่น เส้นทาง Wuhan-Nanjing, wuhan-Nanchang, Xi'an-Zhengzhou และ Chengdu-Chongqing สำหรับเที่ยวบินที่มีระยะทางมากกว่า 1,500 Km (930 miles) โดยทั่วไปไม่มีผลกระทบ

การเชื่อมโยงรถไฟความเร็วสูงของจีน (4+4)

การเชื่อมโยงประกอบด้วยระเบียบรถไฟความเร็วสูงจำนวน 8 เส้นทาง แบ่งเป็นเหนือ-ใต้ 4 เส้นทาง และตะวันออก-ตะวันตก 4 เส้นทาง ดังนี้

ระเบียบเหนือ-ใต้	ระเบียบตะวันออก-ตะวันตก
1.Beijing-Harbin HSR-350 Km/h-1,700 Km	1.Qingdao-Taiyuan HSR-250Km /h-873 Km
2.Beijing-Shanghai HSR-350 Km/h-1,433 Km	2.Xuzhou-Lanzhou HSR-250-350 Km/h-1,363 Km
3.Beijing-Guangzhou-Shenzhen-Hongkong HSR-200-350 Km/h-2,229 Km	3.Shanghai-Wuhan-Chengdu HSR-200-350 Km/h-2,078 Km
4.Hangzhou-Fuzhou-Shenzhou HSR-250-350 Km/h-1,495 Km	4.Shanghai-Kunming HSR350 Km/h-2,066 Km

ที่มา : [http://en.wikipedia.org/wiki/High_speed_rail_in_china\(1/3/2559\)page19-24](http://en.wikipedia.org/wiki/High_speed_rail_in_china(1/3/2559)page19-24)

สถิติระยะทางที่ยาวที่สุด G/1276/7-G1278/5 Harbin-Wuhan (2,446 Km, 14¹/₂ Hours) ซึ่งเริ่มให้บริการเมื่อ 10 ธันวาคม 2014 กลายเป็นรถไฟความเร็วสูงที่มีระยะทางยาวที่สุดในโลก โดยลบสถิติของ G1202 Harbin-Shanghai (2,421 Km, 12 Hours) ซึ่งบันทึกไว้เมื่อ 28 ธันวาคม 2012

นักวิชาการจีนอธิบายถึงรถไฟความเร็วสูงของจีนไว้ดังนี้

1. จีนใช้นโยบาย C and D คือ Copy and development กับรถไฟความเร็วสูง ผลที่ได้คือ²²

- มีการพัฒนาระบบรถไฟของจีนให้ดีขึ้น
- ช่วยสร้างความเจริญให้กับเมืองใหม่หรือเมืองระดับสอง

2. ในแง่การเดินทางของประชาชนที่มีต่อรถไฟนั้น ประชาชนจีนจะค่อนข้างนิยมใช้รถไฟมากกว่าเครื่องบิน ด้วยเหตุผลว่า²³

- รถไฟออกตรงเวลาแต่เครื่องบินออกผิดเวลาเสมอ
- ขั้นตอนการเข้าสู่รถไฟง่ายกว่าและไม่ยุ่งยากเท่าเครื่องบิน
- เมื่อรถไฟถึงปลายทาง ประชาชนสามารถใช้ขนส่งประเภทอื่นๆ เพื่อเดินทางต่อได้ทันที ต่างจากเครื่องบินที่สนามบินจะอยู่ห่างจากตัวเมืองและต้องพึ่งพาระบบขนส่งเพียงไม่กี่ประเภท

3. จีนใช้รถไฟเพื่อประโยชน์หลายประการ คือ²⁴

- ระบบบางเป็น Green Logistics นอกจากจะลดมลพิษแล้วยังมีต้นทุนต่ำ
- จีนต้องการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละเมือง ดังนั้น รถไฟจึงเป็นทางเลือกของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจ

4. รถไฟความเร็วสูงของจีนมีข้อดีและลักษณะเด่น ดังนี้²⁵

- รถไฟความเร็วสูงของจีนวิ่งเร็วกว่าของญี่ปุ่น
- เมื่อเทียบกับเครื่องบินแล้ว ผู้โดยสาร HSR สามารถผ่อนคลายอิริยาบถได้มากกว่า
- ราคาบัตรโดยสาร HSR มีให้เลือก ต่างจากเครื่องบินที่จะแพงขึ้นไปเรื่อยๆ
- HSR ไม่มีสภาวะตกหลุมอากาศ

5. ความสำคัญของไทยในเส้นทางสายแพนเอเชีย

เบื้องต้นควรทราบถึงเส้นทางรถไฟสายแพนเอเชียซึ่งมี 3 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางเชื่อมยุโรปและมหาสมุทรแปซิฟิก พาดผ่านจากเยอรมัน – โปแลนด์ – เบลารุส – รัสเซีย – คาซัคสถาน – มองโกเลีย
2. เส้นทางเชื่อมยุโรปเหนือและอ่าวเปอร์เซีย แบ่งเป็น 3 สาย คือ
 - 2.1 สายตะวันออก จากฟินแลนด์-รัสเซีย-ทะเลสาบแคสเปียน – คาซัคสถาน-อุสเบกิสถาน – เติร์กเมนิสถาน – อิหร่าน

2.2 สายกลาง จากฟินแลนด์ – รัสเซีย – ทะเลสาบแคสเปียน – อิหร่าน

2.3 สายตะวันตก จากฟินแลนด์ – รัสเซีย-ทะเลสาบแคสเปียน- อาเซอร์ไบจาน-อาร์เมเนีย – อิหร่าน

3. เชื่อมยุโรปและอาเซียน จากตุรกี-อิหร่าน-ปากีสถาน-อินเดีย-บังกลาเทศ-พม่า-ไทย-จีน

3.1 สายตะวันออก เริ่มที่ นครคุนหมิง – เมืองยวีซี – เมืองเม็งจื่อ ออกจากจีนที่ด่านเทอโซ่ว เข้ามาเวียดนาม – กัมพูชา – ไทย – มาเลเซีย – สิงคโปร์ รวมระยะทาง 5,500 กิโลเมตร (เริ่มสร้าง 2551)

3.2 สายกลาง เริ่มที่ นครคุนหมิง – เมืองยวีซี ออกจากจีนที่ด่านบ่อหาน เข้ามาลาว – ไทย – มาเลเซีย – สิงคโปร์ ระยะทางรวม 4,500 กิโลเมตร (เริ่มก่อสร้างในจีนตั้งแต่ปี 2553)

3.3 สายตะวันตก เริ่มที่ นครคุนหมิง – เมืองต้าหลี่ – เมืองเป่าซาน – ออกจากจีนที่ด่านลู่ลี่ เข้าเวียดนาม – ไทย – มาเลเซีย – สิงคโปร์ รวมระยะทาง 4,760 กิโลเมตร (เริ่มสร้าง 2551)

ประเทศไทยอยู่ในเส้นทางที่ 3 คือ เชื่อมยุโรปกับอาเซียน ทางรถไฟในเส้นทางนี้ผ่านไทยทั้ง 3 สาย แต่ที่ผ่านประกาศไทยเป็นเส้นตรง คือ สายกลาง – คุนหมิง – ยวีซี- บ่อหาน – บ่อเต็น – เวียงจันทน์ – หนองคาย – มาเลเซีย – สิงคโปร์ รวมระยะทาง 4,500 กิโลเมตร

การที่จีนวางแผนสร้างทางรถไฟสายนี้ (คุนหมิง-ลาว-ไทย-มาเลเซีย- สิงคโปร์) ก็เพื่อที่จะแสวงหาทางออกทางทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทย ช่องแคบมะละกา และทะเลอันดามัน ศาสตราจารย์พิเศษ เจีย แยนจง²⁶ อธิบายว่า ยูนิานต้องการทางออกทางทะเล ซึ่งประเทศไทยมีความเหมาะสมที่สุด เพราะเมื่อเปรียบเทียบกับทางออกด้านมณฑลกว่างสีหรือเวียดนามแล้ว ทั้งสองเส้นทางนี้ สภาพพื้นที่เต็มไปด้วยภูเขาและหุบเหว ทำให้ต้องใช้เวลานาน ส่วนประเทศไทยนั้นเป็นที่ราบขอเพียงผ่านประเทศลาวไป ได้มณฑลยูนิานก็จะสามารถพัฒนาไปได้อีกขั้นหนึ่ง ศาสตราจารย์เจีย แยนจง กล่าวว่า ความสำคัญของไทยในเส้นทางรถไฟจุดนี้ เรียกได้ว่าเป็น “Strategic Position” ที่จีนต้องการ ปัจจุบันการก่อสร้างเส้นทางดังกล่าวมาในช่วงของประเทศไทยนั้นมีปัญหาหลายเรื่องที่จีนมองว่าการดำเนินโครงการรถไฟไทย-จีนมีความล่าช้า ดังนี้

1. ไทย-จีน กำลังเผชิญกับปัญหาภูมิรัฐศาสตร์ ความเร็วในการพัฒนา การตีความผิดพลาดจากสื่อและภาพลักษณ์สินค้าจีน ส่งผลต่อการดำเนินโครงการก่อสร้างรถไฟไทย-จีน²⁷

2. การหาทางออกทางทะเลผ่านประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเป็นไปได้ 3 ทาง ในแต่ละทางต่างมีข้อดี ข้อเสีย คือ²⁸

2.1 ออกทะเลทางเวียดนาม ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามไม่ราบรื่น ในอดีตเคยทำสงครามกัน (ค.ศ.1978 pedagogical war สงครามสั่งสอนจากกรณีเวียดนามบุกยึด

กัมพูชา) จึงไม่ใช่ Strategic Position ที่เหมาะสม

2.2 ออกทะเลทางไทยแต่ต้องผ่านลาว เส้นทางนี้มีความเหมาะสมมากที่สุด เพราะทั้งไทยและลาวต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีน

2.3 ออกทะเลทางเมียนมาร์ ปัจจุบันการเมืองในเมียนมาร์เริ่มเปลี่ยนแปลง มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลซึ่งจะมีผลต่อการสร้างทางรถไฟ เส้นทางสายนี้จึงต้องใช้เวลาพิจารณา Professor Lisheng Duan ยังให้สัมภาษณ์ต่อไปอีกว่าโครงการรถไฟไทย-จีนเป็นเพียงบางส่วนของงานที่จะต้องทำ คือ การทำระบบรางในลาว เป็นต้น

3. นักวิชาการอีกท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า การสร้างทางรถไฟไทย-จีนในส่วนของประเทศจีนที่อยู่ติดกับประเทศลาวนั้น จะช่วยพัฒนาเมืองต่างๆ โดยเฉพาะ “เมืองล่า” ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นยูนนานตั้งใจพัฒนาให้เป็นเมืองหลักในแถบนี้ เมืองนี้มีภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมเพราะเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างท่าเรือกวนเหล่ย ซึ่งเป็นท่าเรือในแม่น้ำโขงกับด่านพรมแดนบ่อหาน ซึ่งเป็นชายแดนจีน-ลาว²⁹ สำหรับเส้นทางรถไฟยวีซี-บ่อหาน ได้เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปลายปี 2015 คาดว่าจะดำเนินการแล้วเสร็จภายใน 3-5 ปี เส้นทางนี้รัฐบาลท้องถิ่นยูนนานร้องขอรัฐบาลกลางเพื่อจัดสร้าง ซึ่งรัฐบาลกลางก็อนุมัติให้ทำได้

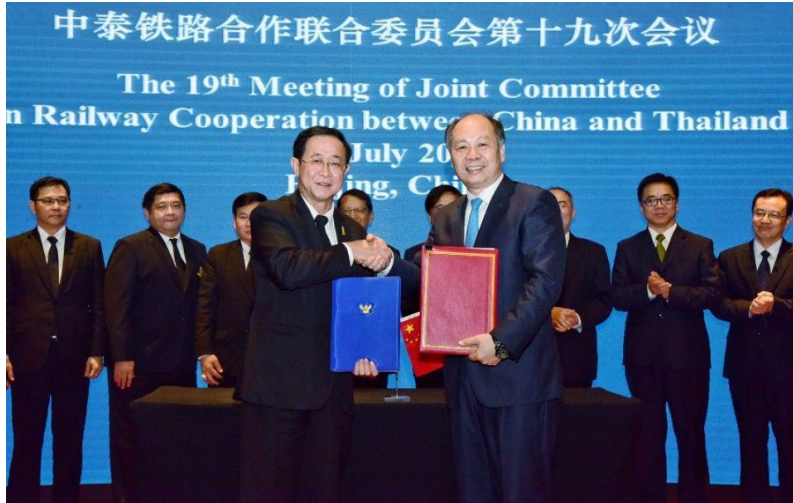
4. นักวิชาการจีนอีกท่าน อธิบายในบทความ³⁰ “China-Thailand Strategic Partnership: Economic Relations” ว่าขนาดของการลงทุนทวิภาคีระหว่างไทย-จีนยังต่ำอยู่จึงควรเพิ่มความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้วยยุทธศาสตร์และมาตรการขนาดใหญ่ ดังนี้

4.1 เพิ่มระดับของ CAFTA โดยนวัตกรรมความร่วมมือเชิงระบบและกลไกทั้งระดับทวิภาคีและพหุภาคี

4.2 เป็นตัวอย่างความร่วมมือในด้านสาธารณูปโภคและการเกษตร ซึ่งจีนควรร่วมมือในด้านการก่อสร้างระเบียงเศรษฐกิจของ GMS

4.3 ไทย-จีน ควรฉกฉวยโอกาสของ “Maritime Silk Road” และผสมผสานระเบียงการก่อสร้างทางทะเลเข้ากับการร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

5. นักวิชาการจาก YASS³¹ ให้สัมภาษณ์ว่าคนจีนชอบไปเที่ยวประเทศไทย ดังนั้นหากการเชื่อมต่อรถไฟไทย-จีนสำเร็จ จะมีนักท่องเที่ยวจากจีนจำนวนมาก นั่งรถไฟไปประเทศไทย ในประเด็นนี้มีคำถามว่าคนจีนมีทางเลือกที่จะมาโดยเครื่องบิน ดังนั้นจะมีนักท่องเที่ยวใช้เส้นทางรถไฟจริงหรือ คำตอบคือ ปัจจุบันคนจีนก็อาศัยรถไฟเป็นพาหนะในการเดินทางหลักอยู่แล้ว หากเปรียบเทียบระยะทางปักกิ่ง-คุนหมิง (เร็วสุด 33 ชม. ช้าสุด 44 ชม.) กับ คุนหมิง-กรุงเทพฯ แล้ว คนจีนถือว่าเป็นระยะทางที่ไม่ไกล ดังนั้นรถไฟไทย-จีนจึงมีประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และจะเกิดผลดีต่อประเทศไทยมากกว่าประเทศจีน

รูปที่ 1 นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายหวัง เสี่ยวเทา รองผู้อำนวยการคณะกรรมการพัฒนาและปฏิรูปแห่งชาติของจีน ร่วมเป็นประธานร่วมการประชุมคณะกรรมการร่วมเพื่อความร่วมมือด้านรถไฟระหว่างไทย-จีน ครั้งที่ 19 และลงนามบันทึกผลการประชุมคณะกรรมการร่วมฯ ณ กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน

ที่มาภาพ : <https://prachatai.com/journal/2017/07/72318>

ในกรณีของรถไฟไทย-จีน มีความพิเศษกว่าโครงการอื่น เนื่องจากเป็นการทดลองการครบรอบ 40 ปีของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและจีน และเป็นการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ระหว่างทั้งสองประเทศ ดังนั้นรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีน จึงได้ลงนามในกรอบความร่วมมือฯ ซึ่งได้ระบุรายละเอียดว่าด้วยขนาดทางและเส้นทางไว้ กล่าวคือ มีความเห็นชอบร่วมกันว่า ความร่วมมือจะเปิดโครงการรถไฟขนาดทางมาตรฐานสายแรกของประเทศไทย เส้นทาง (1) หนองคาย – โคราช – แก่งคอย –ท่าเรือมาตาพุด และ (2) แก่งคอย-กรุงเทพมหานคร ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบร่วมกันว่า โครงการรถไฟจะดำเนินการเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 กรุงเทพฯ – แก่งคอย ช่วงที่ 2 แก่งคอย – ท่าเรือมาตาพุด ช่วงที่ 3 แก่งคอย – โคราช และช่วงที่ 4 โคราช-หนองคาย Wu Zhiwu (Change d’Affaires and Interim of Chinese Embassy in Thailand) กล่าวว่า ความร่วมมือระหว่างไทย-จีนด้านการรถไฟจะเป็นตัวอย่างที่ดีของการประยุกต์ยุทธศาสตร์หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง บนพื้นฐานในเรื่องรถไฟ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2558 ได้มีพิธีวางศิลาฤกษ์โครงการรถไฟ (เป็นไปตามกรอบความร่วมมือฯ ข้อ 8) ณ สถานีเชียงรากน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถือเป็นเส้นทางขนาดมาตรฐาน แหล่งข่าวจาก The China Railway Corporation (CRC) กล่าวอีกว่า ด้วยระยะทาง 845 กิโลเมตร รถไฟจะวิ่งด้วยความเร็ว 180-250 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แหล่งข่าวจากฝ่ายไทยมีการวิเคราะห์ไว้สั้นๆ ว่า ในการพัฒนาการเชื่อมโยงระบบรางของอาเซียน แม้จีนจะเข้ามามีบทบาทอย่างมาก แต่ก็ไม่ใช่

ผู้เล่นเพียงรายเดียว ในเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจจากเหนือลงล่าง คือ แนวคุนหมิง – ลิงคโปร์ ญู่ปุ่นก็ นับเป็นผู้เล่นรายใหญ่ในแนวเส้นทางสหภาพเมียนมาร์ในอนาคต โดยทั้ง 2 แนวทางมีไทยตั้งอยู่ในภูมิยุทธศาสตร์ที่สำคัญ สำหรับความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างไทย – จีนในเรื่องรถไฟอยู่ภายใต้ “กรอบความร่วมมือระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าด้วยการกระชับความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางรถไฟ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งของประเทศไทย พ.ศ.2558-2565” ลงนามเมื่อ 3 ธันวาคม 2558 โดยนาย อาคม เต็มพินยาไพสิฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ฝ่ายไทย กับนายหวังเสี่ยวเทา รองผู้อำนวยการคณะกรรมการพัฒนาและปฏิรูปแห่งชาติฝ่ายจีน “กรอบความร่วมมือนี้มีผลบังคับใช้ 5 ปี จะได้รับการต่ออายุโดยอัตโนมัติอีก 5 ปี นอกจากนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะบอกเลิกสัญญาอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร 6 เดือน ล่วงหน้า” โดยมีข้อสังเกตสำคัญ ดังนี้ 1. จัดตั้งเป็นบริษัทร่วมทุน (SPV) 2. ต้องจัดพิธีวางศิลาฤกษ์โครงการรถไฟในเดือนธันวาคม 2558 3. กำหนดเงื่อนไขแหล่งที่มาของทุน ซึ่งโดยหลักการ “รัฐบาลไทยจะระดมทุนภายในประเทศสำหรับดำเนินการโครงการในขอบเขตงานของฝ่ายไทย”

ข้อสังเกตจากนักวิชาการเกี่ยวกับหลักการในข้อสัญญาของกรอบความร่วมมือฉบับนี้ คือ

1. นักวิชาการจีน ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการรถไฟภายใต้รูปแบบอีพีซี (วิศวกรรมการจัดซื้อจัดจ้างและการก่อสร้าง) โดยนำเสนอตัวอย่างการร่วมมือระหว่างจีนและชาติต่างๆ ที่ก่อสร้างโครงการรถไฟ ดังนี้ จีน-ตุรกี ใช้รูปแบบ G to G จีน-รัสเซีย ใช้รูปแบบ BOT จีน-อินโดนีเซีย ใช้รูปแบบ G to G บวก B to B Ms. Zhou Ximei อ่างเหตุผลและปัญหารูปแบบ EPC ว่าวิธีนี้เป็นการแบ่งแยกงานออกเป็นส่วนๆ มีทั้งเรื่องปัญหาการจัดหาแหล่งทุนตลอดจน ถ้าเกิดข้อขัดแย้งขึ้นมาจะทำอย่างไร เพราะกรอบความร่วมมือเขียนไว้สั้น ทั้งนี้ Ms. Zhou Ximei เสนอว่า รถไฟไทย-จีนควรใช้รูปแบบเดียวกับอินโดนีเซีย เพราะรูปแบบนี้จะลดความเสี่ยงของการทำผิดกฎหมาย สามารถแก้ไขปัญหาหลายเรื่องในระหว่างดำเนินการ เช่น สิทธิบัตร แรงงาน เป็นต้น

2. เส้นทางก่อสร้างแรกที่เริ่มทำ คือ กรุงเทพฯ-โคราช เส้นทางนี้นักวิชาการจีนจาก YASS ไม่เห็นด้วยกับการสร้างขึ้นก่อน เพราะการเชื่อมโยง จีน-ลาว-ไทย ด้วยรถไฟได้กำหนดให้หนองคายเป็นจุดเชื่อมต่อกับประเทศลาว ดังนั้น ทางรถไฟที่ควรทำก่อนคือ โคราช-หนองคาย ขณะนี้จีนได้ก่อสร้างเส้นทางรถไฟจากเมืองวีซีถึงโมฮาน (เริ่มดำเนินการปลายปี 2015) ถ้าประเทศลาวสร้างเส้นทางจากบ่อเต็น-เวียงจันทน์เสร็จ รถไฟสายนี้จะสามารถใช้ได้ทันที

3. สำหรับประเด็น “การถ่ายทอดองค์ความรู้” ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งว่า ประเทศไทยมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างไร ถึงแม้ว่ากรอบความร่วมมือจะเขียนไว้ แต่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบได้เตรียมคนไว้หรือไม่ และจะพัฒนาระบบรางวัลไปอย่างไร เพราะกรอบความร่วมมือมีอายุเพียง 5 ปี บวก 5 ปีเท่านั้น ดังนั้น ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไว้ด้วย

6. บทสรุป

1. การเลือกใช้ระบบรางของรถไฟความเร็วสูงนั้น จีนเลือกใช้ระบบรางดั้งเดิม สำหรับระบบราง Meglev จะพิจารณาเป็นรายเส้นทาง

2. ในช่วงแรกของการสร้างรถไฟความเร็วสูง จีนต้องนำเข้ารถไฟและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ถึงกระนั้น ด้วยกลยุทธ์ของจีน ในที่สุดจีนก็สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ เรียนรู้และพัฒนาจนกระทั่งจีนไม่ต้องใช้บริการของบริษัทต่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นจีนกลายเป็นผู้ส่งออกทั้งสินค้าและบริการเกี่ยวกับรถไฟความเร็วสูงทั่วโลก

3. การดำเนินงานก่อสร้างรถไฟความเร็วสูงของจีนช่วงแรกประสบปัญหาสำคัญ 2 เรื่อง คือ (1) การทุจริตของผู้บริหาร และ (2) การขาดทุน

4. รถไฟความเร็วสูงของจีนนั้น เน้นความเร็วเพื่อทำให้ลดระยะเวลาเดินทางระหว่างมณฑลหรือระหว่างเมือง สอดคล้องกับนิสัยและพฤติกรรมของคนจีนที่มีความรวดเร็ว

5. การส่งออกสินค้าและบริการรถไฟความเร็วสูงของจีนเป็นนโยบายของรัฐ ซึ่งทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันเพื่อให้ได้สิทธิการสร้างรถไฟความเร็วสูงในต่างประเทศ ดังนั้น จีนจึงมีความพร้อมสูงมากในการเจรจาต่อรองการสร้างรถไฟความเร็วสูงกับประเทศอื่น อาทิ การให้บริการก่อสร้างรถไฟความเร็วสูงในทุกรูปแบบ ให้บริการเงินกู้ เป็นต้น

6. รถไฟความเร็วสูงในจีนเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่ง ประชาชนให้ความนิยมใช้บริการมาก จึงทำให้มีกำไร

ภาคผนวก

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบราง

รางรถไฟ (Rail Gauge / Track Gauge) คือระยะห่างของทางรถไฟโดยวัดจากหัวรางด้านข้างซ้ายถึงหัวรางด้านขวา ความกว้างของรางรถไฟแบ่งออกได้ 3 ขนาด คือ

1. Narrow Gauge รางแคบ (ระหว่าง 0-1.067 เมตร)

-0 เมตร คือ Monorail รถไฟจะคร่อมอยู่บนตัวราง

-0.600 ใช้ในบางประเทศ

3 ฟุต 3³/₈ -1.000 เมตร Metra Gauge ใช้ในประเทศไทย ลาว กัมพูชา มาเลเซีย พม่า เวียดนาม บราซิล อาร์เจนตินา รัฐควีนสแลนด์ (ออสเตรเลีย) นิยมใช้เป็นอันดับที่ 4 ของโลก

3 ฟุต 6 นิ้ว – Cape Gauge เคปเกจ 1.067 เมตร ใช้ในประเทศญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินโดนีเซีย แอฟริกา นิยมใช้เป็นอันดับ 3 ของโลก

4 ฟุต 6 นิ้ว –Scotch Gauge สก็อตต์เกจ 1.372 เมตร

2. Standard Gauge รางมาตรฐาน 1.435 เมตร/4 ฟุต $8\frac{1}{2}$ นิ้ว มีขนาดเดียว บางครั้งเรียก European Standard Gauge (ESG.) คิดเป็น 60% ของโลก มีใช้ในกลุ่มประเทศยุโรป ตลอดจนถึงอาร์เจนตินา สหรัฐอเมริกา แคนาดา จีน เกาหลี ออสเตรเลีย ใจกลางของแอฟริกาตะวันออก แอฟริกาเหนือ เม็กซิโก คิวบา ปานามา เวเนซุเอล่า เปรู อุรุกวัย ฟิลิปปินส์ ไทยสมัยกรมทางหลวง นิยมใช้เป็นอันดับ 1 ของโลก

3. Broad Gauge รางกว้าง จะกว้างมากกว่า 1.435 เมตร

- Indian Gauge 1.676 เมตร/5 ฟุต 6 นิ้ว

- Iberian Gauge 1.668 เมตร สเปน

- Russian Gauge 1520 เมตร รัสเซียและกลุ่มสหภาพโซเวียตเดิม มองโกเลีย นิยมเป็นอันดับ

2 ของโลก (17% ของโลก)

4. รางร่วมหรือรางผสม (Mixed-gauge) หรือ รางรถไฟรางร่วม (dual gauge) คือ ทำให้รางรถไฟรองรับการทำงาน 2 ระบบได้ ยังคงรางเดิม แต่ใช้การวางรางเสริมคู่ขนานไปกับรางเดิม ประเทศจีนพบในมณฑลยูนนาน

สัมภาษณ์

Chen Tiejun, Professor. Yunnan Academy of Social Sciences, Yunnan Institute of Southeast Asian Studies.

Jia Duqiang. Prof. Dr., Associate Professor.

National Institute of International Strategy, Chinese Academy of Social Science (NIIS, CASS).

Lisheng Duan, Director of Academic Committee.

Center of Thai Studies, School of International Studies, Yunnan University.

Wuyi Zhang, Prof. Dr., Deputy Director.

Kunming University of Science and Technology.

Xu Liping, Dr., Head, Department of Asia Pacific Social and Cultural Studies., Deputy director, Center of Southeast Asian Studies. National Institute of International Strategy (CASS).

Yu Haiqiu, Deputy Director., Associate Professor.

Yunnan Academy of Social Sciences, Chinese Academy of South and Southeast Asian Studies (Kunming), Institute of Thailand Studies.

Zhou Fangye., Prof. Dr., Department of Political Studies.

National Institute of International Strategy, Chinese Academy of Social Science
(NIIS, CASS).

Zhu Zhenming. Professor, Deputy Secretary General, the China Association for
Southeast Asian Studies. Yunnan Academy of Social Sciences, China.

เชิงอรรถ

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Rail_transport_in_china,1/3/2559, p.2

² Ibid, p.3

³ Mao Baohua and Chen Haibo. (2001). "Sustainability Analysis of Chinese Transport Policy" in International Journal of Sustainable Development and World Ecology, 8(4), pp.323-336

⁴ Wei Zhou and Joseph S. Szyliowicz. "The development and Current Status of China's Transportation System" in World Transport Policy & Practice Volume ๑๒, Number 4 pp. 12-13

⁵ Tengchong Logistics Co., Ltd. Xinghua. "Yunnan Province Modern Logistics Development Planning (2006-2020)". <http://www.tcxhmy.com/Item/630.aspx>

⁶ สารสำคัญของแผนดังกล่าวได้แก่

1. การปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาโดยสร้างมิติใหม่ในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์
2. เสริมสร้างการเกษตรและเอื้อประโยชน์ต่อการเกษตร
3. ยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงสมรรถนะ (core competitiveness) เพื่อก้าวสู่สังคมอุตสาหกรรมแบบใหม่ที่มีเอกลักษณ์ของประเทศจีนซึ่งเน้นย้ำการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง
4. การสร้างระบบสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจ ยึดการพัฒนาธุรกิจบริการครั้งใหญ่เป็นจุดเน้นทางยุทธศาสตร์ที่มุ่งยกระดับคุณภาพของโครงสร้างธุรกิจ สร้างสิ่งแวดล้อมด้านนโยบายและระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาของธุรกิจบริการ รวมถึงธุรกิจด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ด้วย
5. ปรับการจัดวางรูปการให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการพัฒนาที่ประสานซึ่งกันและกันระหว่างภูมิภาค และการพัฒนาความเป็นเมืองให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดและบรรลุเป้าหมายในการจัดให้บริการสาธารณะพื้นฐานของแต่ละพื้นที่ มีความเท่าเทียมกัน
6. การพัฒนากิจการสีเขียว เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และประหยัดพลังงาน รวมทั้งลดการปล่อยสารอันตรายสู่ธรรมชาติ
7. การขับเคลื่อนด้านนวัตกรรม เสริมศักยภาพด้านนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เร่งรัดการปฏิรูปและพัฒนาการศึกษา และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงจำนวนมาก
8. การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการสร้างระบบบริการสาธารณะพื้นฐานที่สมบูรณ์แบบด้านการศึกษาและการสาธารณสุข
9. แก้ไขปัญหารากฐานและปัญหาอุปสรรคผ่านกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนทั้งในท้องถิ่นและในเมือง

10. สืบสานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของประเทศจีน และการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของประชาชน
11. การปฏิรูประบบการเงิน การคลัง และภาษี เพื่อปรับปรุงระบบเศรษฐกิจพื้นฐานให้สมบูรณ์ ซึ่งเน้นการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม
12. ยกระดับเปิดเสรีทางการค้าต่อต่างประเทศและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจจีนเข้าสู่การค้าเสรีทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก
13. พัฒนาประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมสู่ระดับที่สูงขึ้น และเสริมสร้างระบบต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
14. ดำเนินนโยบายหนึ่งประเทศสองระบบอย่างต่อเนื่อง
15. พัฒนาความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างกองทัพกับประชาชน
16. เสริมการบริหารจัดการให้เป็นไปตามแผนการพัฒนา นำสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

⁷ ศูนย์ความรู้เพื่อการค้าและการลงทุนกับจีน กระทรวงพาณิชย์

http://www.chineselawclinic.moc.go.th/info_detail.php?idcont=11&idcontsub=604#.

⁸ ศูนย์ความรู้เพื่อการค้าและการลงทุนกับจีน กระทรวงพาณิชย์. สารสำคัญของ การแถลงการณ์การประชุม คณะกรรมการกลางพรรคเต็มคณะครั้งที่ 5 ของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 17.

⁹ Wang Yukai, Chinese Academy of Governance, http://www.chinadaily.com.cn/china/2013npc/2013-03/10/content_16295025.htm. (15/2/2559)

¹⁰ http://www.chinadaily.com.cn/china/2013npc/2013-03/10/content_16295025.htm (15/2/2559)

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Rail_transport_in_china (1/3/2559) p.5

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Rail_transport_in_China

¹³ Prof.Wuyi Zhang,Deputy Director, Yunnan Logistic Association. Deputy Director, Yunnan Marketing Association. Kunming University of Science and Technology. (August 2016)

¹⁴ Prof.Lisheng Duan. Center of thai Studies, School of International Studies, Yunnan University (August 2016)

¹⁵ http://www.china.org.cn/business/2015-02/07/content_34762057.htm (23/2/2559) p.1

¹⁶ เฉียตง(เชียน) กนิษฐา สีสลามณี และคณะ(แปล). มหาอำนาจจีนบนทางแพร่ง. กทฯ : สำนักพิมพ์มติชน .2555 , หน้า 432

¹⁷ Prof.Zhu Zhenming,Deputy Secretary General, the China Association for Southeast Asian Studies. Vice President, Yunnan Association for Southeast Asian Studies. Member of Research Advisory Committee of Mekong Institute. (August 2016)

¹⁸ Prof.Dr.Zhou Fangye.National Institute of International Strategy,Chinese Academy of Social Science (NIIS, CASS).

¹⁹ Zhou Fangye and Zhu Zhenming

²⁰ ศาสตราจารย์ เจีย แยน จอง (ชื่อไทยว่า ยรรยง จิระนคร) อดีตบรรณาธิการนิตยสารแม่น้ำโขง นครคุณหมิง มณฑลยูนนาน (สิงหาคม 2016)

²¹ Dr.Xu Liping. Senior Research Follow. Head, Department of Asia-Pacific Social Coltoral Studies Deputy Director ,Center of Southeast Asian Studies. National Institue of International Straegy,CASS,Beijing,China

²² Prof.Lisheng Duan. Director of academic committee.Center of Thai Studies,School of International Studies,Yunnan University,Kunming,China (August 2016)

²³ Prof.Wuyi Zhang.Deputy Director,Yunnan Logistic Association. Deputy,Yunnan Marketing Association.Kunming University of Science and Technology.

²⁴ Professor Xu Peiyuan. Vice Director of Maritime Silk Road.Huaqiao University. Proeeding on Strategic Partership on Economic Relations.18-19 August 2016, Bangkok Convention Center at Center World.

²⁵ Assoc. Prof. Yu Haiqiu.Deputy Director, Yunnan Assadmey of Social Sciences, Chinese Academy of South and Southeast Asian Studies(Kunming) Institue of Thailand Studies.

²⁶ [http://en.wikiedia.org/wiki/High-seed-rail_in_china\(1/3/2559\)](http://en.wikiedia.org/wiki/High-seed-rail_in_china(1/3/2559))

²⁷ [http://www.railjournal.com/indexphp/asia/china-establishes-national-railway-comany.\(15/2/2559\)](http://www.railjournal.com/indexphp/asia/china-establishes-national-railway-comany.(15/2/2559))

²⁸ Assoc.Prof.Dr. Zhou Fangye. National Institute of International Strategy, Chinese Academy of Social Science (NIIS, CASS).

²⁹ Professor Dr. Wuyi Zhang. Kunming University of Science and Technology.

³⁰ Professor. Chen Tiejun. Yunnan Academy of Social Sciences, Yunnan Institute of Southeast Asian Studies.

³¹ Professor Zhu Zhenming. Yunnan Academy of Social Sciences, China.

การคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการด้วยการสอบสาขาการแปลสมัยราชวงศ์ชิง

ภาสินี ศิริสุนทรพินิต และ ศิริวรรณ วรชัยยุทธ
สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

ระบบสอบเข้ารับราชการของจีน เป็นกลไกที่ใช้ในการคัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงเข้ารับราชการบริหารบ้านเมือง เป็นระบบที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์จีนกว่า 1,300 ปี ผู้ปกครองแห่งราชวงศ์ชิงก็ยังคงนำระบบสอบนี้มาใช้และเป็นครั้งแรกที่ได้รับเริ่มการสอบสาขาการแปล (翻译科) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความคล่องตัวด้านการสื่อสารระหว่างภาษาแมนจู มองโกล และฮั่น ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งที่มีผลต่อการปกครอง การศึกษาและวัฒนธรรมของราชวงศ์ชิง

คำสำคัญ การสอบรับราชการ สาขาการแปล ราชวงศ์ชิง การเมืองการปกครอง

1. บทนำ

คนไทยคงมีความคุ้นชินกับคำว่า “การสอบจอหงวน” ในฐานะเป็นการสอบเข้ารับราชการของจีนยุคโบราณ แท้จริงแล้วนั้น คำว่าจอหงวนเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า “จ้วงหยวน (状元)”¹ ซึ่งเป็นชื่อเรียกผู้สอบได้เป็นลำดับหนึ่งของการสอบเข้ารับราชการในระบบเคอจี้วี่ (科举)²

ในยุคโบราณพบวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการหลายวิธี เช่น ช่วงก่อนราชวงศ์ซ่งฯ ใช้ระบบเสินร้ง (神让制) หรือระบบการเลือกตั้งด้วยวาจา สมัยราชวงศ์ซ่งฯ ชังและโจวใช้ “ระบบชื่อสี่” (世袭制) เป็นระบบการสืบทอดอำนาจจากบิดาสู่บุตร ราชวงศ์ฮั่นใช้ “ระบบฉาจี้วี่” (察举制) หรือเรียกอีกชื่อว่า “ระบบเจี้ยนจี้วี่” (荐举制) คือระบบแนะนำด้วยวิธีส่งขุนนางส่วนกลางหรือขุนนางท้องถิ่นลงพื้นที่เพื่อสรรหาผู้มีความสามารถและเสนอชื่อไปยังราชสำนักเพื่อเตรียมแต่งตั้ง และอีกระบบหนึ่งคือ “ระบบเจิงปี้” (征辟制) คือระบบการแนะนำโดยจักรพรรดิ ต่อมาในสมัยราชวงศ์เว่ยจั้นหนานเป่ย์ใช้ระบบการคัดเลือกขุนนางเก้าระดับ (九品中正) คือระบบสืบทอดสถานะจากสายเลือด จากวิธีการข้างต้นเห็นได้ว่าการคัดเลือกแต่ละวิธีจะต้องมาจากการสืบทอดหรือเสนอชื่อเป็นส่วนใหญ่ซึ่งจำกัดเฉพาะผู้สืบเชื้อพระวงศ์และชนชั้นสูงเท่านั้น เมื่อถึงสมัยราชวงศ์สุยจึงเริ่มมีการจัดตั้งการสอบเคอจี้วี่ ในปีค.ศ.605 นับเป็นการสอบระบบแรกๆ ที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถสมัครสอบได้ด้วยตนเองและเป็นการสอบคัดเลือกบุคคลจากความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง การสอบเคอจี้วี่เป็นที่ยอมรับและใช้ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง ก่อนจะประกาศยกเลิกการสอบสมัยจักรพรรดิกวังชี่วี่ (光绪 ค.ศ.1875-1908) ในปีค.ศ.1905 รวมระยะเวลาการดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์จีนกว่า 1,300 ปี

การสอบเคอจี้วี่ถือเป็นการสอบที่มีระบบ ระเบียบ วิธีการอย่างเป็นแบบแผน เป็นกลไกการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการจากความรู้ส่วนบุคคลโดยมิได้แบ่งแยกชนชั้น ชาติกำเนิด อายุ หรือลักษณะทางกายภาพ นอกจากเป็นการสอบที่มีความยุติธรรมและเสมอภาคเป็นที่ตั้งแล้วยังเป็นช่องทางเข้าสู่ชนชั้นปัญญาชนซึ่งถือเป็นเกียรติอย่างหนึ่งและได้รับความนับหน้าถือตาในสังคม³ การจัดสอบเคอจี้วี่ในแต่ละราชวงศ์อาจกำหนดวันและเวลาจัดสอบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม แต่โครงสร้างของการสอบจะดำรงอยู่เช่นเดิมหรืออาจมีการปรับเปลี่ยนเล็กน้อย การสอบเคอจี้วี่แบ่งเป็น 4 ระดับ ผู้สอบผ่านแต่ละระดับจะได้รับการประทานสถานะจากองค์จักรพรรดิ ดังนี้ การสอบระดับเขต (童试) เป็นการสอบระดับแรก เมื่อสอบผ่านจะได้รับสถานะเซิงหยวน (生员) หรือชีวี่ไฉ่ (秀才) การสอบระดับท้องถิ่น (乡试) เมื่อสอบผ่านจะได้รับสถานะจี้วี่เหริน (举人) การสอบระดับเมือง (会试) เมื่อสอบผ่านจะได้รับสถานะก้งชือ (贡士) การสอบระดับพระที่นั่ง (殿试) เป็นการสอบระดับสุดท้ายและมีสถานะสูงสุด เมื่อสอบผ่านจะได้รับสถานะจิ้นชือ (进士) การสอบผ่านระดับแรกจะเป็นคุณสมบัติในการสอบรอบต่อๆ ไปตามระดับข้างต้น ทั้งนี้ การสอบผ่านแต่ละระดับจะได้เข้าปฏิบัติงานในตำแหน่งที่แตกต่างกัน

การสอบเคอจีร์มีวิวัฒนาการด้านการปรับปรุงสาขาการสอบอย่างต่อเนื่อง เมื่อดำเนินมาถึงสมัยราชวงศ์หมิงก็ยังนำระบบเคอจีร์มาใช้ โดยมีสาขาการสอบ ดังนี้

สาขาอักษรศาสตร์หรือเหวินเคอ (文科) เป็นการสอบคัดเลือกบุคลากรฝ่ายพลเรือน ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งครู อาจารย์ ผู้พิพากษา นักบันทึกประวัติศาสตร์ ผู้ช่วยจักรพรรดิหรือราชินี ผู้ตรวจราชการ ผู้ว่าราชการ บรรณาธิการ นักรัฐการ เป็นต้น เป็นสาขาที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการสอบเน้นความรู้ในสี่ตำราห้าคัมภีร์ 《四书五经》⁴ และปาถุเหวิน 《八股文》⁵ เป็นหลัก

สาขาการทหารหรืออู่เคอ (武科) เป็นการสอบคัดเลือกบุคลากรทางการทหาร ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งแม่ทัพ นายพล หัวหน้าทหาร ทหารอารักขา ทหารส่วนกลางหรือท้องถิ่น เป็นต้น เป็นสาขาที่มีการทดสอบทั้งข้อเขียนและการปฏิบัติที่เน้นความแข็งแกร่งและความแม่นยำ ส่วนการสอบข้อเขียนจะเน้นเนื้อหาตำรายุทธวิธี เช่น ตำราซุนจื่อ 《孙子》 ตำราอู๋จื่อ 《吴子》 ตำราซือหม่าฝ่า 《司马法》

สาขาเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์หรือจื่อเคอ (制科) เป็นการสอบคัดเลือกบุคลากรตามความต้องการอย่างเร่งด่วนของราชสำนักในด้านนโยบายและเศรษฐกิจ ด้วยวิธีการให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่เสนอชื่อบุคคลที่มีความเหมาะสมไปยังราชสำนัก จากนั้นผู้ได้รับการเสนอชื่อต้องเข้าร่วมสอบอู่ซือ (预试) 1 ครั้ง หากสอบผ่านก็จะได้เข้าสอบในรอบสุดท้ายโดยมีจักรพรรดิเป็นผู้ออกข้อสอบ การสอบสาขานี้เป็นการสอบที่มีความซับซ้อนและเข้มงวดเป็นอย่างมาก ระยะเวลาในการจัดสอบไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับพระราชโองการของจักรพรรดิ

ช่วงการก่อตั้งราชวงศ์ชิง ข่านูร์ฮาซี (努尔哈齐 ค.ศ.1559-1626) ผู้ปกครองชนชาติหนี่วเจิน (女真) หรือแมนจู หนึ่งในรัฐบรรณาการของราชวงศ์หมิง ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแผ่นดินจีน เป็นดินแดนที่เริ่มเติบโตทางเศรษฐกิจ ในปีค.ศ.1615 จัดตั้งรูปแบบองค์กรสังคมทางการทหาร เรียกว่า “ระบบแปดกองธง” (八旗制度) ต่อมาสถาปนายุคโหวจิน (后金)⁶ โดยมีกองกำลังระบบแปดกองธงเป็นองค์กรหลักในการปกครองประเทศ ระบบแปดกองธงพัฒนาเป็น 8 กองตามสีของธง สมาชิกประกอบไปด้วยชายฉกรรจ์ ผู้หญิง เด็กและผู้สูงอายุชนชาติแมนจู ภายหลังได้รวมชาวมองโกลและฮั่นเข้าด้วยกัน แบ่งกองกำลังเป็น 2 ส่วน ได้แก่ กองกำลังประจำเมืองหลวง (京营) และกองกำลังประจำท้องถิ่น (驻防八旗) ทั้งนี้ ผู้ได้ปกครองจะต้องสังกัดกองธงใด กองธงหนึ่งและถือเป็นผู้มีสถานะ “ฉีเหริน” (旗人)⁷

ต่อมาจักรพรรดิหวงไท่จี (皇太极 ค.ศ.1626-1643) บุตรชายองค์ที่ 8 ของข่านูร์ฮาซีสืบทอดบัลลังก์ เป็นช่วงที่ยังต้องเผชิญกับการรุกรานจากกบฏน้อยใหญ่อยู่บ่อยครั้ง เช่น กบฏซานฟาน (三藩)⁸ กลุ่มผู้มีอิทธิพลและกองกำลังทหาร กลุ่มชาติพันธุ์มองโกล เป็นต้น เนื่องจากราชวงศ์ชิงมีอาณาจักรติดต่อกับดินแดนต่างๆ เช่น ฮั่น ทิเบต อูยกูร์ มองโกล เหยา หุย จ้วง และชนชาติอื่นๆ กว่า 50 ชนชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วพระองค์จึงสืบทอดการใช้ระบบแปดกองธงต่อไป ต่อมาเมื่อพระองค์หันมา

พัฒนากิจการภายในประเทศก็รับเอาการปกครองแบบอัคราธิปไตยตามอย่างราชวงศ์หมิงโดยรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง จัดตั้งระบบคณะรัฐมนตรี (内閣制)⁹ จัดตั้งกรมทั้งหก ได้แก่ กรมข้าราชการ กรมการคลัง กรมธรรมการ กรมกลาโหม กรมยุติธรรม และกรมโยธาธิการ รวมทั้งเริ่มนำระบบการสอบเคอจีว้กลับมาใช้ แต่ก็ยังประสบปัญหาด้านภาษาซึ่งเป็นอุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น ราชสำนักชิงแต่งตั้งฉีเหรินชาวมองโกลเป็นผู้กำกับและสถาบันต่างๆ ในพื้นที่มองโกลจึงทำให้เกิดความต้องการด้านการแปลภาษาแมนจู-มองโกล ดังนั้น เพื่อให้เกิดความคล่องตัวด้านการบริหารงาน ราชสำนักชิงจึงมีความจำเป็นต้องบ่มเพาะผู้มีความรู้ความสามารถสองภาษา (双方人才) ประกอบกับจักรพรรดิหวงไท่จีมีความคิดที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่การปกครองโดยมุ่งหวังใช้ปัญญาชนเป็นหลัก¹⁰ แต่เนื่องจากการขาดแคลนขุนนางจากการไม่ประสงค์รับขุนนางจำนวนมากในสมัยชานนุร์ฮาซือ ขุนนางจำนวนเท่าที่มีอยู่ก็ขาดประสบการณ์ด้านปกครองประเทศ เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่คลุกคลีกับการรบมากกว่าตัวอักษร จนกระทั่งในปี.ศ.1634 พระองค์ริเริ่มการรับปัญญาชนเข้าสู่ระบบการบริหารงานแผ่นดินโดยวิธีการแปลภาษาแมนจูและมองโกล แต่เป็นการดำเนินการที่ยังไม่มีข้อกำหนดที่แน่ชัด จนในปี.ศ.1651 จักรพรรดิซุ่นจื้อ (顺治 ค.ศ.1644-1661) ประกาศจัดตั้งการสอบสาขาฟานอ้อเคอ (翻译科)¹¹ หรือสาขาการแปลขึ้น ซึ่งเป็นสาขาการสอบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสมัยอื่นใด เป็นการสอบที่มีรูปแบบเหมือนกับสาขาอื่นๆ ในการสอบเคอจีว้ แต่จำกัดสิทธิ์ผู้สอบเฉพาะฉีเหรินเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการแปล ครู อาจารย์ ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในสำนักหลี่ฟาน (理番院)¹² หรือผู้กำกับดูแลในกรมทั้งหก นายอำเภอ เป็นต้น การสอบสาขาการแปลเน้นการแปลภาษาแมนจู มองโกลและฮั่นเป็นสำคัญ แบ่งการสอบเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทการแปลภาษาแมนจู (ฮั่น-แมนจู) และประเภทการแปลภาษามองโกล (แมนจู-มองโกล)

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ปกครองราชวงศ์ชิงชาวแมนจูผู้เป็นชนกลุ่มน้อย มีวิถีชีวิตจากการเติบโตบนหลังม้า ทำการเกษตร ล่าสัตว์ มีวัฒนธรรมขี่ม้ายิงธนู มีภาษาและตัวอักษรเป็นของตนเอง เมื่อแมนจูเข้ามาปกครองจีนได้รับเอารูปแบบการปกครองตามอย่างราชวงศ์หมิงรวมทั้งยังรับเอาการสอบเคอจีว้มาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการปกครอง ต่อมาเมื่อแมนจูประสบปัญหาด้านการสื่อสารจึงจัดตั้งการสอบสาขาการแปลขึ้นเพื่อคัดเลือกบุคลากรผู้มีความสามารถด้านการแปลโดยจำกัดสิทธิ์ผู้สอบเพียงกลุ่มฉีเหรินเท่านั้น บทความฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอและทำความเข้าใจการสอบสาขาการแปลของราชวงศ์ชิง เพื่อแสดงให้เห็นปัจจัยและความสำคัญในการจัดตั้ง การบริหารจัดการรวมทั้งผลกระทบต่อ ด้านต่างๆ ก่อนประกาศยกเลิกการสอบช่วงปลายราชวงศ์ชิงในปี.ศ. 1905

2. การสอบคัดเลือกด้วยสาขาการแปลในราชวงศ์ชิง

ช่วงต้นการก่อตั้งราชวงศ์ชิงมีนโยบาย “ให้ความสำคัญกับข้าราชการทหารมากกว่าข้าราชการพลเรือน” (重武轻文) จึงส่งผลกระทบต่อจำนวนข้าราชการพลเรือนชาวแมนจูที่มีอยู่อย่างขาดแคลน ในขณะเดียวกัน ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ยังคงดำรงอยู่เรื่อยมาตั้งแต่สมัยข่านนุร์ฮาซีอ เมื่อถึงสมัยจักรพรรดิหวงไท่จีจึงแก้ไขนโยบายเป็น “แมนจูอันหนึ่งเดียว” (满汉一体)¹³ พร้อมทั้งสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างแมนจู อันและมองโกล

ถัดมาในสมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อผู้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมอันมีความประสงค์จะคลายความขัดแย้งทางชาติพันธุ์โดยดำเนินการจัดสอบเคอจีวี่เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีโอกาสเข้ามาเป็นส่วนร่วมในการบริหารแผ่นดินโดยเฉพาะชาวอัน ซึ่งราชวงศ์ชิงกำหนดแต่งตั้งผู้นำกรมชาวแมนจูและอันอย่างละ 1 คน ผู้ช่วยชาวแมนจูและอันอย่างละ 2 คน หากแต่ให้แมนจูอยู่ในสถานะที่สูงกว่าตามนโยบายให้ความสำคัญชนชาติแมนจูเป็นอันดับหนึ่ง (首崇满洲)¹⁴ ในด้านบริหารจัดการยังพบอุปสรรคทางด้านการสื่อสาร เช่น ราชสำนักขาดแคลนผู้มีความรู้ความสามารถสองภาษา (แมนจู-อัน) ประกอบกับฉีเหรินไม่มีความรู้ภาษาอัน พระองค์จึงผลักดันให้ฉีเหรินเรียนรู้ภาษาอันและในปี ค.ศ.1651 ทรงจัดตั้งการสอบสาขาการแปลอย่างเป็นทางการและดำเนินการจัดสอบครั้งแรก โดยมอบหมายกรมข้าราชการประกาศคัดเลือกฉีเหรินผู้มีปัญญาเลิศเข้าร่วมการสอบแต่จัดสอบเพียงระดับเขตเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จักรพรรดิซุ่นจื้อเกรงว่าชาวแมนจูจะเลียนแบบพฤติกรรมทุจริตการสอบที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายแบบชาวอัน¹⁵ ทั้งยังเกรงว่าฉีเหรินจะละเลยการฝึกฝนซึ่ม่ายิงธนูอันจะส่งผลให้กองกำลังแปดกองธงอ่อนกำลังลง จึงมีนโยบาย “ซึ่ม่ายิงธนูเป็นหลัก ขวาเป็นยุทธการ ซ้ายเป็นอักษร”¹⁶ และหยุดการจัดสอบเป็นระยะเวลาหลายสิบปี

ภาพวาดการซึ่ม่ายิงธนูของชนชาติแมนจู

ที่มา <https://image.baidu.com>

ยุคจักรพรรดิคังซี (康熙 ค.ศ.1662-1722) เป็นช่วงที่ฉีเหรินเริ่มมีพัฒนาการระดับภาษาอัน และใช้ได้อย่างแพร่หลายมากขึ้น ในปีค.ศ.1665 พระองค์ฟื้นฟูการสอบราชการแปลระดับท้องถิ่น ภายใต้สถานการณ์การพัฒนาระดับภาษาอันที่ส่งผลต่อจำนวนผู้สอบ จึงกำหนดให้เปลี่ยนแปลงการสอบ จาก 3 รอบ เหลือรอบเดียว และใช้เวลาสอบเพียงหนึ่งวันหนึ่งคืนเท่านั้น เนื้อหาการสอบเป็นการเขียน บทความความ 1 บทหรือวิเคราะห์สี่ตำราห้าคำภีร์ อย่างไรก็ตาม ในปลายรัชสมัยไม่มีการจัดสอบและหยุด ดำเนินการสอบไปนานกว่า 60 ปี

จากการวางรากฐานด้านการแปลในช่วงต้นราชวงศ์ส่งผลให้เกิดความแพร่หลายของการใช้ ภาษาอันมากขึ้น จักรพรรดิยงเจิ้ง (雍正 ค.ศ.1723-1735) ต้องเผชิญกับสถานการณ์การให้ความสำคัญ ภาษาอันมากกว่าภาษาแมนจู (重汉轻满)¹⁷ ในปีค.ศ.1723 พระองค์ประกาศฟื้นฟูการสอบราชการ แปลระดับท้องถิ่นที่หยุดจัดสอบเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษ รวมทั้งฟื้นฟูการสอบระดับเมือง โดย ประกาศ “ฉีเหรินชาวแมนจูสอบตัวอักษรอันที่มีสถานะเชิงหยวน จิว่เหรินและจิ้นซื่อแล้ว ยังต้องสอบ สาขาราชการแปล”¹⁸ นั้นหมายถึงฉีเหรินชาวแมนจูนอกจากสอบสาขาต่างๆ ที่ใช้ภาษาอันแล้วจะต้องให้ ความสำคัญกับการสอบราชการแปลด้วย พระองค์กำหนดจัดสอบ 3 ปี/ครั้ง แบ่งการสอบเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับเขต ระดับท้องถิ่น ระดับเมืองและระดับพระที่นั่ง จำนวนที่รับขึ้นอยู่กับการพิจารณาของ จักรพรรดิ ทั้งนี้ พระองค์ยังได้ดำเนินการปฏิรูปเนื้อหาการสอบประเภทการแปลภาษาแมนจู เช่น กำหนดให้ฉีเหรินชาวแมนจูเข้าร่วมสอบราชการแปลซึ่งมีเนื้อหาจากตำราซึ่งหลี่จิงอี้ 《性理精义》 เสี่ยวเสวี่ 《小学》 รวม 300 ตัวอักษร¹⁹ ทรงแบ่งการสอบระดับท้องถิ่นเป็น 3 รอบ รอบแรก เขียน 3 บท จากเนื้อหาตำราชื่อชู่จิงอี้ 《四书精义》 และตำราชื่อชู่เจียอี้ 《四书解义》 จำนวน 200 ตัวอักษร รอบที่สอง อภิปรายหรือแสดงวิสัยทัศน์และแต่งบทความ รอบที่สาม ตอบคำถาม 1 ข้อ ในปี ถัดมาพระองค์ทรงปรับเปลี่ยนให้เหลือการสอบเพียงรอบเดียวโดยใช้เนื้อหาสี่ตำราห้าคำภีร์ แต่ปลายรัช สมัยก็ปรับเปลี่ยนไปใช้ข้อกำหนดเดิมที่ประกาศใช้ในปีค.ศ.1723 ไม่กี่ปีต่อมาจึงจัดสอบระดับท้องถิ่น ประเภทการแปลภาษามองโกลเนื่องจากประสงค์สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนชาติมองโกล ซึ่งผู้เข้าร่วม สอบจะต้องผ่านการทดสอบขั่มยั้งธุก่อนจึงจะมีสิทธิ์เข้าสอบ เนื้อหาการสอบเป็นการแปลภาษาอัน-แมนจู จากเนื้อหาในสี่ตำรา จำนวน 200 ถึง 300 ตัวอักษร ส่วนในประเภทการแปลภาษามองโกลไม่มีการทดสอบภาคปฏิบัติ มีเพียงสอบแปลตำราชื่อเจียงซื่อชู่ 《日讲四书》 เป็นภาษาแมนจู-มองโกล หลังจากการดำเนินการปฏิรูปในช่วงจักรพรรดิยงเจิ้งส่งผลให้ราชการแปลสามารถผลิตบุคลากรให้แก่ ราชวงศ์ชิงได้ ดังนี้

ปี	จำนวนผู้สอบผ่าน/ประเภท	
	ประเภทการแปลภาษาแมนจู	ประเภทการแปลภาษามองโกล
ปี ค.ศ.1724	9	ไม่มีผู้สอบผ่าน
ปี ค.ศ.1726	11	ไม่มีผู้สอบผ่าน
ปี ค.ศ.1729	13	ไม่มีผู้สอบผ่าน
ปี ค.ศ.1732	16	2
ปี ค.ศ.1735	33	6
รวม	82	8

ตารางแสดงจำนวนผู้สอบผ่านระดับท้องถิ่น²⁰

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นจำนวนผู้สอบผ่านในระดับท้องถิ่นทั้งประเภทการแปลภาษาแมนจูและประเภทการแปลภาษามองโกลในแต่ละปี ซึ่งจักรพรรดิยงเจิ้งกำหนดไว้ว่าหากจำนวนผู้เข้าสอบมีไม่ถึง 60 คน จะไม่จัดสอบในระดับเมือง ฉะนั้น การสอบระดับเมืองในสมัยพระองค์จึงไม่เกิดขึ้น

ยุคสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง (乾隆 ค.ศ.1736-1796) เป็นช่วงเวลาที่ชาวแมนจูใช้ภาษาอื่นได้อย่างแพร่หลายโดยสามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนภาษาแมนจูจะใช้ในราชสำนักเท่านั้น ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ พระองค์จึงกับฝากความหวังไว้ที่การสอบสาขาการแปล²¹ แต่เนื่องจากผู้เข้าสอบมีจำนวนน้อย ในปีค.ศ.1736 พระองค์จึงยกเลิกการสอบระดับพระที่นั่งและปรับระดับการสอบเป็น 3 ระดับ คือ ระดับเขต ระดับท้องถิ่นและระดับเมือง ในปีค.ศ.1738 จักรพรรดิเฉียนหลงยังคงดำเนินการสอบสาขาการแปลและปฏิรูปให้มีความเข้มงวดมากขึ้นเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาเหมือนกับรายการอื่นๆ ในการสอบเคอจีวี่ เช่น เพิ่มการสอบลู่เคอ (录科) ก่อนการสอบระดับเขตเพื่อระงับมิให้เกิดเหตุการณ์แอบอ้างชื่อในการสอบ ด้านบริหารจัดการมีการจัดส่งขุนนางชั้นผู้ใหญ่เข้าร่วมควบคุมและตรวจตราการสอบ หากพบผู้ฝ่าฝืนข้อกำหนดจะถูกส่งไปลงโทษ การกำหนดคณะผู้จัดการสอบและผู้คุมสอบระดับท้องถิ่นและระดับเมืองเป็นคณะเดียวกันโดยจะทำหน้าที่เก็บและบรรจุข้อสอบ ในส่วนของผู้สอบจะต้องส่งสมุดประจำตัวให้แก่จักรพรรดิตรวจสอบก่อน ทั้งยังกำหนดให้ผู้ที่ได้ลำดับที่ 1-3 เป็นผู้มีสิทธิ์เข้าสอบระดับท้องถิ่นได้ (ประเภทการสอบภาษามองโกลใช้กฎข้อนี้เช่นเดียวกัน) เนื่องจากการสอบระดับเขตจะออกสอบจากตำราซึ่งหลี่และเสี่ยวเสวี่หรือทำบทความเป็นภาษาแมนจู จำนวน 2 บท ระดับท้องถิ่นเป็นเนื้อหาสี่ตำรา ในขณะที่เดียวกันยังดำเนินการปฏิรูปด้านอื่นๆ เช่น กำหนดการสอบระดับท้องถิ่นและระดับเมืองรวมการสอบประเภทภาษาแมนจูและมองโกลให้อยู่รอบเดียวกัน แต่ให้ประกาศชื่อต่างประกาศกัน และกำหนดให้มีการสอบทบทวนหลังจากผ่านการสอบระดับเมือง เป็นต้น หากสอบผ่านพระองค์จะประทานตำแหน่งจิ้นชื่อและให้เข้าทำงานในกรมทั้งหก หากเป็นชาวมองโกลจะได้ปฏิบัติงานในสำนักหลี่ฟาน

ถัดมาในปีค.ศ.1742 พระองค์กำหนดการสอบระดับเมือง รอบแรก สอบตัวอักษรแมนจูจาก เนื้อหาสี่ตำรา เลี้ยวจิงและซิงหลี่ 1 บท รอบที่สองจึงจะสอบการแปล ต่อมาในปีค.ศ.1748 กำหนดรับ เิงหยวนชาวแมนจูปีละ 60 คน เิงหยวนชาวมองโกลจำนวน 9 คน ต่อมาพระองค์ปรับเปลี่ยนจำนวน รับในระดับท้องถิ่นเป็นการรับจีวีเหรินชาวแมนจูปีละ 33 คน จีวีเหรินชาวมองโกลปีละ 6 คน ส่วน จำนวนที่รับในการสอบระดับเมืองขึ้นอยู่กับพิจารณาของจักรพรรดิซึ่งมีอัตราส่วน 1:5 ต่อมาในปี ค.ศ.1757 พระองค์พบว่า การสอบไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร ราชสำนักจึงหยุดการทดสอบและฟื้นฟู อีกครั้งในปีค.ศ.1787 แต่จำนวนผู้สอบก็ยังน้อยจึงกำหนดการสอบระดับท้องถิ่นและระดับเมือง 5 ปี/ ครั้ง ทั้งนี้ ในรัชสมัยของพระองค์เปิดโอกาสให้ราชนิกุลเข้าร่วมการสอบสาขาการแปลระดับเมืองได้ โดย ได้รับการยกเว้นการสอบในระดับเขตและระดับท้องถิ่น

ในสมัยจักรพรรดิเจียชิ่ง (嘉庆 ค.ศ.1796-1820) พบว่าชาวแมนจูห่างเหินกับภาษาแมนจู มี เพียงผู้ที่สอบผ่านสาขาการแปลเท่านั้นที่มีความสามารถในการใช้ภาษาแมนจู ถึงแม้เนื้อหาการสอบจะมีความง่ายแต่มีผู้สอบผ่านจำนวนน้อยและมีแนวโน้มลดลง แต่พระองค์ก็ได้เพิ่มความเข้มงวดในการสอบ โดยกำหนดให้ผู้สอบผ่านในระดับท้องถิ่นและระดับเมืองต้องเข้าร่วมสอบทบทวนอีกครั้ง ต่อมาในปีค.ศ. 1803 ชุนนางชั้นผู้ใหญ่เสนอให้พระองค์ปรับการสอบเป็นเช่นเดิมคือ 3 ปี/ครั้ง ถัดมาในปีค.ศ.1819 ประกาศปรับเปลี่ยนช่วงเวลาสอบเป็น 3 ปี/ครั้ง จึงเกิดปัญหาความทับซ้อนกับช่วงเวลาการสอบสาขา อักษรศาสตร์ ในส่วนการสอบของราชนิกุล พระองค์แก้ไขข้อกำหนดของจักรพรรดิเขียนหลงเป็นการให้ ร่วมสอบในระดับท้องถิ่นและระดับเมือง

เมื่อถึงสมัยจักรพรรดิเต้ากวง (道光 ค.ศ.1821-1850) ในปีค.ศ.1843 ราชสำนักจึงจัดสอบ สาขาการแปลสำหรับกองกำลังประจำท้องถิ่นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นการสอบที่มีความแตกต่างกับการสอบ สำหรับกองกำลังประจำเมืองหลวง เช่น การสอบประเภทการแปลภาษาแมนจูในระดับท้องถิ่น กำหนดให้แปลภาษาฮั่นเป็นภาษาแมนจู 1 บท ประเภทการแปลภาษามองโกล กำหนดให้แปลภาษา แมนจูเป็นภาษามองโกล 1 บท แต่จะต้องเป็นผู้สอบผ่านการทดสอบขี้ม่ายี่งูก่อน เป็นต้น ชาวมองโกล ผู้สอบผ่านระดับท้องถิ่นสามารถเข้าปฏิบัติงานตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านเอกสารในสถาบันของราชวงศ์ชิง แล้ว ยังสามารถเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนชุนนางระบบแปดกองธงที่มีชื่อเสียงของชนชาติแมนจูอีก ด้วย ต่อมาในปีค.ศ.1847 ผู้สอบได้สถานะจิ้นชื้อและมีคะแนนดีเลิศจะได้รับการประทานตำแหน่งชู่จีชื้อ (庶吉士)²² ด้านการแปล หากเป็นผู้สอบได้อันดับหนึ่งและสองจะได้เข้าปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ เรียบเรียงตำราในสำนักฮั่นหลิน และผู้สอบได้ระดับสามจะได้รับตำแหน่งผู้ตรวจสอบในสำนักฮั่นหลิน พระองค์ยังทรงประทานค่าซ่อมแซมที่อยู่อาศัยแก่จีวีเหริน จำนวน 20 ตำลิ่ง จิ้นชื้อ จำนวน 30 ตำลิ่ง ผู้ได้คะแนนดีเลิศในการสอบระดับเมืองจะได้รับตำแหน่งผู้ดูแลในกรมทั้งหก ส่วนผู้มีสถานะเิงหยวน จีวีเหรินและจิ้นชื้อในการสอบประเภทการแปลภาษามองโกลจะได้เข้ารับทำงานในสถาบันมองโกลที่ขาด แคลน ซึ่งช่วงหลังสมัยจักรพรรดิเต้ากวงมีผู้สอบผ่านจำนวนน้อย

ต่อมาในสมัยจักรพรรดิเสียนเฟิง (咸丰 ค.ศ.1851-1861) ดำเนินการจัดสอบสาขาการแปล 3 ระดับและมีจำนวนผู้สอบได้เป็นจีนชื่อ ดังนี้

ปี	ประเภท	ประเภทการแปลภาษาแมนจู
ปี ค.ศ.1852	กองกำลังประจำเมืองหลวง	3
	กองกำลังประจำท้องถิ่น	9
ปี ค.ศ.1853	กองกำลังประจำเมืองหลวง	2
	กองกำลังประจำท้องถิ่น	8
ปี ค.ศ.1861	กองกำลังประจำเมืองหลวง	1
	กองกำลังประจำท้องถิ่น	1

ตารางแสดงจำนวนผู้สอบได้เป็นจีนชื่อ²³

ถัดมาในสมัยจักรพรรดิถิงจื่อ (同治 ค.ศ.1862-1874) ในปีค.ศ.1871 อนุญาตให้นักเรียนเจียนชิ่ง (監生)²⁴ เข้าร่วมสอบในระดับท้องถิ่นได้ จำนวนการรับคัดเลือกผู้มีความสามารถด้านการแปลระดับเขตมีอัตราการรับ 1:6 ระดับท้องถิ่น 1:10 ในช่วงปลายราชวงศ์ชิงมีการกำหนดเนื้อหาการสอบที่แทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลง ดังนี้

ระดับเขต ได้แก่ ประเภทการแปลภาษาแมนจู กำหนดให้แปลบางตอนจากสี่ตำราเป็นภาษาแมนจู ไม่เกิน 300 ตัวอักษร ส่วนประเภทการแปลภาษามองโกล กำหนดให้แปลบางตอนจากสี่ตำราเป็นภาษามองโกล ไม่เกิน 300 ตัวอักษร

ระดับท้องถิ่น ได้แก่ ประเภทการแปลภาษาแมนจู กำหนดหัวข้อจากสี่ตำราโดยใช้ภาษาแมนจูเขียนบทความ และแปลสี่ตำราบางตอนเป็นภาษาแมนจู ส่วนประเภทการแปลภาษามองโกล แปลบางส่วนจากสี่ตำราจากภาษาแมนจูเป็นภาษามองโกล

ระดับเมือง ระยะเวลาการสอบนานและมีความซับซ้อน แบ่งเป็น 2 รอบ 6 วัน คือ ประเภทการแปลภาษาแมนจู รอบที่ 1 การแปลภาษาแมนจู กำหนดหัวข้อจากสี่ตำราแล้วเขียนเป็นบทความภาษาแมนจู และกำหนดหัวข้อจากเสี่ยวจิงและชิงหลี โดยแปลเป็นภาษาแมนจู 1 บท รอบที่ 2 การแปลบทความภาษาฮั่นเป็นภาษาแมนจู 1 บท การกำหนดหัวข้อขึ้นอยู่กับขุนนางผู้คุมสอบ และประเภทการแปลภาษามองโกล กำหนดแปลบางตอนในสี่ตำราจากภาษาแมนจูเป็นภาษามองโกล และแปลบทความภาษาแมนจูเป็นภาษามองโกล หากฉีเหรินชาวแมนจูสอบผ่านจะได้จะรับสถานะที่สูงกว่าฉีเหรินชาวมองโกลหรือชาวฮั่นที่อยู่ในกองกำลังเดียวกัน

ราชวงศ์ชิงส่งเสริมการสอบสาขาการแปลมาโดยตลอดจนถึงสมัยจักรพรรดิถิงจื่อจัดสอบ 8 ปี/ครั้ง ในขณะที่เดียวกันบ้านเมืองเกิดความวุ่นวายหลายประการ เช่น ในปีค.ศ. 1840 ประเทศจีนแพ้

สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 และเมื่อประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสบุกยึดกรุงปักกิ่งในสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 ประเทศจีนจำเป็นต้องเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ในการป้องกันประเทศ ราชสำนักชิงจึงจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวหยั่งอู่ (洋务运动) ส่งผลให้การสอบเคอจี้ว์เริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งเสนอให้ปฏิรูประบบเคอจี้ว์ อีกทั้งการแผ่ขยายการค้าอาณานิคมของชาติตะวันตกส่งผลให้การศึกษาแบบสมัยใหม่เผยแพร่เข้ามายังแผ่นดินจีนผ่านการเผยแพร่ศาสนาและการปฏิวัติในศตวรรษที่ 19 ขณะเดียวกันแผ่นดินจีนยังได้รับรู้ประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นในการพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมชาติตะวันตกจนเป็นผลสำเร็จ ราชวงศ์ชิงจึงยกประเทศญี่ปุ่นเป็นแม่แบบด้านการศึกษา²⁵ ในสมัยจักรพรรดิถงจื้อจัดตั้งถงเหวินเสวีย (同文学) สถาบันการศึกษารูปแบบใหม่ จัดตั้งเป็นครั้งแรกโดยราชวงศ์ชิง เป็นสถานบ่มเพาะปัญญาชนด้านการแปลแต่เป็นการแปลด้านการต่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในกิจการของรัฐ ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ การสอบเคอจี้ว์จึงถูกแรงปะทะอย่างรุนแรงเมื่อการศึกษารูปแบบใหม่เข้ามา การศึกษาแบบดั้งเดิมรวมทั้งการสอบเคอจี้ว์จึงถูกมองว่า “ล้าหลัง” ด้วยเนื้อหา อีกทั้งยังไม่สามารถคัดเลือกบัณฑิตที่มีคุณภาพได้อีกต่อไป ด้วยสาเหตุต่างๆ ดังเช่น ความไม่เท่าเทียมในการให้อภิสิทธิ์แก่ชนชาติแมนจูมากกว่าชนชาติอื่น ผู้สอบลุ่มหลงมกมายกับลาภยศและการสรรเสริญมากกว่าการปฏิบัติหน้าที่เพื่อชาติ นำไปสู่การทุจริตที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ปัญญาชนทั้งหลายมีทัศนคติต่อการสอบเคอจี้ว์เปลี่ยนไป จึงปรากฏนวนิยายหรือหนังชื่อ 《儒林外史》 เป็นนวนิยายแนวเสียดสีสังคม มุ่งเน้นการเสียดสีปัญญาชนและขุนนางในระบบศักดินา จากเดิมที่สรรเสริญยกย่องเหล่าบัณฑิตทั้งหลาย กลับกลายมองเป็น “ตัวตลก” “ผู้นำรังเกียจ” “ผู้นำสมเพช” และ “ผู้นำสงสาร”²⁶

ในปีค.ศ.1898 ราชสำนักชิงเริ่มร่างมาตรการจัดตั้งการสอบสาขาเศรษฐศาสตร์และการยกเลิกการสอบเนื้อหาปากู่เหวิน ถัดมาในปีค.ศ.1901 พระนางซูสีไทเฮา²⁷ (慈禧太后) ดำเนินการปฏิรูปนโยบายใหม่ (新政) เพื่อปฏิรูปและพัฒนากิจการภายในประเทศอย่างรอบด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา ในปีเดียวกันจักรพรรดิกวงซู่ปฏิรูปเนื้อหาการสอบเคอจี้ว์โดยยกเลิกการใช้เนื้อหาปากู่เหวิน ต่อมาในปีค.ศ.1903 จังจื้อตัง (张之洞) และหยวนซื่อเซ่ (袁世凯) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ถวายฎีกาต่อจักรพรรดิกวงซู่ให้ยกเลิกการสอบเคอจี้ว์ในปีค.ศ.1904 โรงเรียนขุนนางหลายแห่งเริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายทางการเรียน มีเพียงโรงเรียนระดับท้องถิ่นที่ยังคงดำเนินการตามหลักสูตรเดิม ภายใต้สถานการณ์ข้างต้น พระองค์จึงประกาศยกเลิกการสอบเคอจี้ว์ในปีค.ศ.1905 แต่บังคับใช้ในปีค.ศ.1906 ส่งผลให้การสอบสาขาการแปลเป็นอันยุติ²⁸

3. สาขาการแปล: เสริมการปกครอง อารังอัตลักษณ์

จากข้อมูลที่กำลังกล่าวมาแล้วนั้นสามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า การที่ไฉริเริ่มให้จัดสอบเพื่อคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญหลายภาษานั้น น่าจะส่งผลให้ช่วงระยะแรกของราชวงศ์ชิงค่อยๆ เริ่มมีการปรับตัวและในที่สุดสามารถกลมกลืนกับวัฒนธรรมอันที่มีอยู่เดิมได้ โดยผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่ามีบทบาทสำคัญ ดังนี้

3.1 ด้านการปกครอง

ในศตวรรษที่ 16 ข่านนุร์ฮาซือผู้นำชนกลุ่มน้อยเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางแคว้นแคว้นที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ทั้งยังเคยเป็นใหญ่ในอดีตอย่างมองโกลผู้เคยครองบัลลังก์ราชวงศ์หยวน และอันผู้ปกครองราชวงศ์จินในยุคก่อน อีกทั้งในผืนแผ่นดินจีนเองก็มีประชากรชาวฮั่นมากกว่าร้อยละ 90 ในช่วงการทำสงครามแย่งชิงแผ่นดิน เขาฆ่าผู้บัญชาการเหลียวตงเชื้อชาติฮั่นผู้เป็นเป้าหมาย เพื่อแก้แค้นให้แก่บรรพบุรุษของตน เมื่อตั้งตนเป็นใหญ่ในแผ่นดินจีนกำหนดนโยบาย “แมนจูปกครองฮั่น” (以满治汉)²⁹ ทั้งยังกำหนดให้ชาวฮั่นในเขตพื้นที่เหลียวตงเรียนภาษาและวัฒนธรรมแมนจู ประเด็นข้างต้นเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างแมนจูและฮั่นอย่างรุนแรง เมื่อถึงสมัยจักรพรรดิหวงไท่จีเลือกใช้วิธีประนีประนอมต่อฮั่นเพื่อประสงคจะลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น พระองค์ขยายอำนาจไปยังพื้นที่มองโกลอันมีขนาดกว้างใหญ่หมายเป็นร้วกำบังให้แก่อาณาจักรราชวงศ์ชิง³⁰ การปกครองของราชวงศ์ชิงภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ของจีนขึ้นใหม่เป็นรัฐพหุชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่อาณาจักรราชวงศ์ชิงและยังเป็นการเปิดทางสู่การรวบรวมชนเผ่าต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ³¹ พระองค์จึงปฏิบัติต่อฮั่นและมองโกลอย่างพินอมิตร ทรงปรับเปลี่ยนนโยบายที่กดขี่ชนชาติฮั่นเป็น “แมนจูฮั่นหนึ่งเดียว” ในสมัยข่านนุร์ฮาซือจัดตั้งระบบแปดกองธงที่มีเฉพาะชาวแมนจู แต่เมื่อถึงสมัยพระองค์ได้รวบรวมชาวฮั่นและมองโกลเข้าสังกัดระบบแปดกองธง จึงเป็นสัญญาณแรกที่บ่งบอกว่าแมนจูต้องการควบคุมด้วย “วิธีการหลอมรวม” การปกครองภายใต้แผ่นดินของพระองค์จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่อาณาจักรพรรดิ นอกจากดำเนินการด้านทหารแล้ว ยังดำเนินการควบคุมชาติพันธุ์ต่างๆ ด้วยวิธีการสร้างกรมและสถาบันในเขตพื้นที่ต่างๆ โดยคัดเลือกฉีเหรินในพื้นที่นั้นๆ เป็น “สื่อกลาง” ควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อย จึงเป็นเหตุให้ประสบกับความขาดแคลนบุคลากรด้านการแปลและได้ดำเนินการสอบด้วยวิธีการแปลขึ้นแต่ก็ยังมีได้มีรูปแบบที่แน่ชัด

เมื่อดำเนินมาถึงสมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อผู้รักและสนใจวัฒนธรรมฮั่นแสดงท่าทีที่เปิดกว้างและมีนโยบายที่ผ่อนปรนกับชาวฮั่น พระองค์มีความคิดเห็นว่าการรักในวัฒนธรรมฮั่นอาจทำให้การจัดสอบสาขาการแปลมีความเป็นไปได้ พระองค์แสดงท่าทีที่เป็นการให้เกียรติและเคารพชนชาติฮั่นโดยมอบตำแหน่งบริหารทำหน้าที่ควบคุมกับชนชั้นสูงชาวแมนจูแม้จะมอบตำแหน่งที่สูงกว่าให้แก่ชาวแมนจูก็ตาม พระองค์นำการสอบเคอจิวกลับมาใช้เพื่อดึงดูดผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยราชสำนักชิงบริหาร

ราชการแผ่นดินและให้ผู้มีสถานะจีวี่เหรินหรือเจิงหยวนที่ตกค้างในปลายราชวงศ์หมิงสามารถเข้าร่วมการสอบได้ ซึ่งในสมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อรับขุนนางจำนวนมากที่ยังขยายจำนวนรับอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีดังกล่าวเป็นหนึ่งในวิธีการ “ซื้อใจ” ขนชาติอื่น ในการจัดตั้งการสอบสาขาการแปลเป็นครั้งแรกนั้น พระองค์มพะเพาะปัญญาชนสองภาษาด้วยพระองค์เอง เพื่อผลักดันให้ฉีเหรินเข้าสู่โครงสร้างการปกครองฝ่ายพลเรือน เดิมทีพระองค์ไม่ทรงสนับสนุนให้ฉีเหรินเข้าสอบในระบบเคอจีวี่ แต่การจัดตั้งสาขาการแปลนี้ให้สิทธิ์เฉพาะฉีเหรินเท่านั้น จากเหตุปัจจัยข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า พระองค์ต้องการให้ฉีเหรินผู้ เป็นผู้ได้ปกครองที่เป็นฐานกำลังหลักทางทหารเข้ามาปฏิบัติงานฝ่ายพลเรือนด้านการแปล คุณสมบัติทั้งสองอย่างนี้อาจทำให้ลดอุปสรรคในการปฏิบัติงานแล้วยังเสริมความเข้มแข็งให้แก่บัลลังก์ได้อีกด้วย

ในสมัยจักรพรรดิคังซีประกาศหยุดการสอบไปเป็นเวลานานเนื่องจากการใช้ภาษาอื่นในราชวงศ์ซึ่งเป็นไปอย่างแพร่หลายและมองว่าการหยุดจัดสอบมิได้ส่งผลกระทบต่อราชวงศ์ แต่เมื่อถึงสมัยจักรพรรดิยงเจิ้ง พระองค์ทรงทบทวนเห็นสภาวะการใช้ภาษาแมนจูที่ลดน้อยถอยลงไม่ได้จึงฟื้นฟูการสอบสาขาการแปลอีกครั้งและฝากความหวังของการกลับมามีชีวิตอีกครั้งของภาษาแมนจูถึงแม้ว่าจำนวนผู้เข้าสอบจะลดลงและการดำเนินการจัดสอบไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควรก็ตาม

ถัดมาในสมัยจักรพรรดิยงเจิ้ง พระองค์เพิ่มความเข้มงวดในการสื่อสารระหว่างราชสำนักและหน่วยงานท้องถิ่นมากขึ้น พระองค์เขียนจดหมายตอบกลับด้วยพระองค์เองทั้งยังเขียนให้กำลังใจข้าราชการผู้ประสบปัญหาเป็นภาษาแมนจู มองโกลและอื่น³² วิธีการนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นพระปรีชาขององค์จักรพรรดิ และสร้างความสะดวกแก่ผู้รับสารแล้ว ยังเป็นวิธีที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ใส่ใจกับภาษาทั้งสาม (แมนจู-ฮั่น-มองโกล) และเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้อึ้งไว้วางใจต่อราชวงศ์ซึ่งอีกด้วย

ต่อมาสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงดำเนินการสร้างความเข้มแข็งให้แก่อำนาจบัลลังก์หลายวิธีด้วยกัน เช่น ดำเนินการระบบควบคุมขุนนางและข้าราชการ ระบบตรวจสอบ ส่งเสริมระบบแปดกองธงสนับสนุนให้แมนจูเข้าสู่ตำแหน่งด้านการปกครอง ในขณะที่การใช้ภาษาแมนจูลดน้อยลงแต่การใช้ภาษาฮั่นเป็นไปอย่างแพร่หลาย ฉีเหรินเรียนภาษาฮั่นและมีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมฮั่นจึงทำให้ค่อยๆ ลืมวัฒนธรรมแมนจู พระองค์ประสงค์ธำรงการปกครองด้วยการยึดใช้ภาษาแมนจูในการสื่อสาร พระองค์เสนอให้ปาฉีให้ความสำคัญกับภาษาชาติ (ภาษาแมนจู) เป็นหลัก กำหนดให้ฉีเหรินชั้นยศที่สาม (三品)³³ ขึ้นไปต้องมีความชำนาญในภาษาและฝึกฝนการขี่ม้ายิงธนูเสียก่อนจึงจะเข้าร่วมการสอบเคอจีวี่ได้ พระองค์กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการใช้ภาษาแมนจูก็เพื่อธำรงอัตลักษณ์และสถานะของแมนจูตาม “นโยบายแมนจูไวโน ฮั่นไว้นอก” (内满外汉的政策)³⁴ และเพื่อให้ชาวแมนจูผูกพันกับวัฒนธรรมดั้งเดิมมิให้ถูกวัฒนธรรมฮั่นกลืนกลาย

ในยุคจักรพรรดิเฉียนหลงซึ่งยังสืบทอดนโยบายเดิมของราชวงศ์ พระองค์กล่าวว่า “การขี่ม้ายิงธนู และภาษาชาติ ยังคงเป็นหน้าที่สำคัญของเราชาวแมนจู ราชินิกุลและผู้เรียนภาษาแมนจู ภาษาฮั่น ก็ควร

ใช้ภาษาแมนจูเป็นสำคัญ การที่ม้ายิงฉุนและภาษาชาติหากไม่ดำเนินการจัดทำกฎออกมาให้เป็นระเบียบอีกไม่นานกิจกรรมดั้งเดิมของแมนจูก็จะหย่อนยาน อีกไม่นานก็จะเลือนหายไป”

ผู้ปกครองชาวแมนจูเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนแล้วมีความพยายามในการปกครองและรักษาเอกราชของราชวงศ์ด้วยวิธีต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับชนชาติอื่นและมองโกลเป็นอย่างยิ่ง การปกครองของราชวงศ์ซึ่งประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ อำนาจทางทหาร อำนาจทางการเมือง และการตรวจสอบการบริหารงานร่วมระหว่างแมนจูและฮั่น³⁵ แม้ว่าการสอบสาขาการแปลในราชวงศ์ซึ่งจะไม่บรรจุวัตถุประสงค์ของผู้ปกครองเท่าที่ควรนัก แต่การจัดสอบถือเป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนกลไกการปกครองช่องทางหนึ่ง ทั้งยังสามารถผลักดันฉีเหรินซึ่งหมายรวมถึงฮั่นและมองโกลให้มีความสามารถด้านภาษาและเข้าสู่ระบบพลเรือนเพื่อปฏิบัติงานสนองราชโองการได้ หากพิจารณาจากด้านการปกครองแสดงให้เห็นว่าชาวแมนจู มองโกลและฮั่นจะต้องเรียนภาษาแมนจูเพื่อเข้าสอบ ในขั้นต้นต้องผ่านการทดสอบทักษะการที่ม้ายิงฉุนจึงจะสามารถเข้าร่วมสอบข้อเขียนได้ ทั้งยังเป็นกระบวนการสอบที่ไม่ซับซ้อน มีเนื้อหาง่ายและใช้ระยะเวลาการสอบสั้นกว่าการสอบสาขาอื่นๆ ซึ่งหากสอบผ่านจะได้รับสถานะเทียบเคียงกับสาขาการสอบอื่นๆ กระบวนการดังกล่าวจึงถือเป็นการนำการสอบมาเป็น “เครื่องมือ” เพื่อรักษาความมั่นคงในตำแหน่งของแมนจูและขยายฐานอำนาจการปกครองภายใต้ความหลากหลายทางชาติพันธุ์

3.2 ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

ในขณะที่ผู้ปกครองราชวงศ์ซึ่งเข้มแข็งขึ้นกับการปกครองแผ่นดินและมีความพยายามทำให้กลายเป็นจีน (Sinicize) ด้วยวิธีการเลียนแบบ แต่ชาวแมนจูมิได้ละเลยการธำรงอัตลักษณ์ของชนเผ่าอย่างการที่ม้ายิงฉุนและภาษา ข่านนู่ฮาซือเป็นผู้เริ่มสร้างตัวอักษรแมนจู และจัดให้มีการแปลคัมภีร์สำนักหฺงเพื่อช่วยให้ขุนนางแมนจูมีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฮั่น อันเป็นรากฐานที่ดีในการปกครองฮั่นในเวลาต่อมา³⁶ จนเมื่อปีค.ศ.1632 จักรพรรดิหวงไท่จีปรับปรุงแก้ไข พัฒนาตัวอักษรแมนจูจนเป็นตัวอักษรทางการของแมนจูและสอดแทรกเข้าสู่ชนกลุ่มน้อย แม้จะประสบปัญหาอยู่บ้างแต่พระองค์ก็ได้ยื้อยื้อที่ยังกำหนดกฎหมายและมาตรการในการปกป้อง “ภาษาของชาติ” (国语) และกลายเป็น “นโยบายของชาติ” (国制) ในที่สุด ต่อมาในปีค.ศ.1636 พระองค์นำเอกลักษณ์ของแมนจู อันได้แก่ ภาษาแมนจูและการที่ม้ายิงฉุนมากำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์แมนจู (国语骑镇)³⁷ พระองค์พยายามที่จะคลี่คลายปัญหาระหว่างชนชาติแมนจูและฮั่น โดยกำหนดนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมและการศึกษา เริ่มรับชาวฮั่นผู้มีประสบการณ์ด้านการปกครองเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกับราชสำนัก ด้วยประสงค์เข้ามาแก้ไขปัญหาการขาดแคลนผู้มีความรู้ด้านการศึกษาและเพื่อเข้ามาพัฒนาวัฒนธรรมของแมนจู ต่อมาช่วงต้นรัชสมัยจักรพรรดิซุ่นจื่อได้นำการสอบเคอจีวั๊กกลับมาใช้แต่ไม่อนุญาตให้ชาวแมนจูเข้าร่วมสอบ ถัดมาในปีค.ศ.1651 เมื่อจัดตั้งการสอบสาขาการแปลจึงอนุญาตให้ฉีเหรินเข้าร่วมสอบได้ พระองค์พบว่าการศึกษาในชนกลุ่มน้อยล่าช้าและเป็นอุปสรรคต่อ

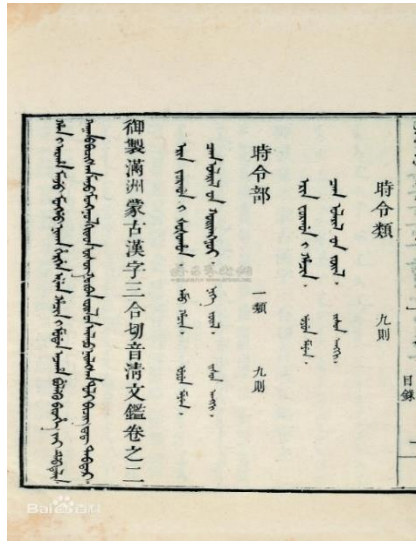
ผู้ปกครอง ในปีค.ศ.1655 พระองค์กำหนดนโยบายด้านการศึกษาและวัฒนธรรม “การศึกษาและวัฒนธรรมเพื่อฟูให้มีความสำคัญกับตำรา เพื่อความสันติสุข”³⁸ ในปีค.ศ. 1687 จักรพรรดิคังซีเห็นด้วยกับการอนุญาตให้ฉีเหรินเข้าร่วมสอบเคอจีว้แต่กำหนดให้ชาวแมนจูใช้ภาษาฮั่นในการสอบ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การจัดตั้งโรงเรียนเพื่อศึกษาวัฒนธรรมฮั่นจึงเกิดขึ้นทั้งในเมืองหลวงและท้องถิ่น ทั้งยังก่อตั้งแหล่งบ่มเพาะปัญญาชนสองภาษาที่มีการเรียนทั้งด้านการแปล เรียนขี้มายิงธูเป็นพื้นฐานและเสริมความเป็นวิชาการด้วยการเรียนสี่ตำราห้าคัมภีร์ ซิงหลี่ เป็นต้น ในสมัยราชวงศ์ชิงก่อตั้งโรงเรียนทั้งในเมืองและท้องถิ่นอย่างแพร่หลาย โดยแต่งตั้งขุนนางระดับอาวุโสเข้าไปควบคุม ดูแลและบริหารจัดการด้านการศึกษาในทุกมณฑล ในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงนำภาษาแมนจูมาเป็นเนื้อหาสำคัญในระบบต่างๆ เช่น ระบบข้าราชการ ระบบแปดกองธง ระบบเคอจีว้ ระบบการศึกษา รวมทั้งการสอบสาขาการแปล เกิดการพัฒนาเป็นเครื่องมือทางการปกครองชนกลุ่มน้อยและสร้างความสมบูรณ์ให้แก่ชนชาติอีกด้วย

ในสมัยราชวงศ์ชิงได้ดำเนินการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาภาษาและวัฒนธรรมฮั่นให้แก่ชาวแมนจู หลายสถาบัน เช่น สมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อเน้นการเรียนภาษาแมนจูและฮั่น ในปีค.ศ. 1644 จัดตั้งโรงเรียนขุนนางแปดกองธง (八旗官学) ในปีค.ศ.1653 จัดตั้งโรงเรียนจงเสวียแปดกองธง (八旗宗学) ศึกษาภาษาแมนจูและฮั่นรวมทั้งการขี้มายิงธู ในปีค.ศ.1686 จักรพรรดิคังซีก่อตั้งโรงเรียนขุนนางจิงซาน (景山官学) จัดการเรียนการสอนทั้งภาษาแมนจูและภาษาฮั่น ถัดมาในปีค.ศ.1687 จักรพรรดิคังซีกำหนดให้ชาวแมนจูใช้ภาษาฮั่นในการเข้าสอบ เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ต่อมาในปีค.ศ. 1723 จักรพรรดิดยงเจิ้งประกาศก่อตั้งโรงเรียนขุนนางสำหรับกองกำลังแปดกองธงชาวมองโกล เน้นการแปลภาษาเป็นหลัก การจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การฝึกอบรมการแปล การเป็นผู้ช่วยอาจารย์และอบรมเกี่ยวกับคัมภีร์และลูกศร ในปีค.ศ.1729 จักรพรรดิดยงเจิ้งก่อตั้งโรงเรียนขุนนางวังเสียนอัน (咸安宫官学) เน้นศึกษาภาษาแมนจู ภาษาฮั่นและการขี้มายิงธู ต่อมาในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงแสดงให้เห็นถึงรูปแบบทางการศึกษาที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น นักเรียนผู้เข้าร่วมสอบเคอจีว้จะต้องผ่านการเรียนจากโรงเรียนขุนนาง การแบ่งผู้สอบออกเป็น 2 ประเภท คือ การร่วมสอบสาขาอักษรศาสตร์และการร่วมสอบสาขาการแปล ซึ่งสาขาการแปลจำกัดผู้สอบเฉพาะศิษย์โรงเรียนในสังกัดแปดกองธง เป็นต้น นอกเหนือจากที่กล่าวไปข้างต้นแล้วยังประกอบไปด้วย โรงเรียนการศึกษาแปดกองธง (八旗学堂) โรงเรียนขุนนางมองโกลแปดกองธง (八旗蒙古官学) โรงเรียนขุนนางเซิงจิง (盛京官学) เป็นต้น อีกทั้งสถาบันกั๋วจื่อเจี้ยน (国子监)³⁹ บ่มเพาะผู้เรียนการแปลภาษาแมนจู-มองโกลระดับสูง นักเรียนมองโกลผู้มีคะแนนดีเลิศจะได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียน โดยจะคัดเลือกจำนวน 200-300 คน ทั้งยังมีสถานศึกษาอื่นๆ เช่น โรงเรียนการแปล โรงเรียนแปดกองธงของแมนจูและมองโกล ล้วนแล้วแต่มีการจัดการเรียนการสอนด้านการแปล รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาและตัวอักษรแมนจู

และมองโกลเป็นอย่างมาก จักรพรรดิเต้ากวงกล่าวว่า “การบ่มเพาะปัญญาชน คือเป้าหมายที่สำคัญที่สุด”

การวางรากฐานด้านการแปลช่วงต้นราชวงศ์ชิง จักรพรรดิซุ่นจื้อทรงรับสั่งให้สำนักส่งเสริมอักษรศาสตร์แปลสี่ตำราห้าคัมภีร์เป็นภาษาแมนจูและมองโกล ด้วยสาเหตุที่ว่าบุตรหลานของแมนจูและมองโกลผู้ยังไม่ได้เรียนรู้ภาษาอื่น จะสามารถเรียนรู้วัฒนธรรมอันผ่านตำราของสำนักหฺรู (儒家) ได้⁴⁰ นอกจากนี้ ยังมีการแปลเอกสารประวัติศาสตร์ อย่างเช่น ซานกั๋วจื่อ 《三国志》 การแปลในสมัยชิงยังนำไปสู่การเรียบเรียงรวบรวมและจัดทำพจนานุกรม ในสมัยจักรพรรดิคังซีได้จัดทำอวี่จื้อซิงเหวินเจี้ยน 《御制清文鑑》 พจนานุกรมภาษาแมนจูเล่มแรกในราชวงศ์ชิงที่จัดทำโดยจักรพรรดิ ต่อมาได้จัดทำพจนานุกรมภาษาแมนจูและมองโกล 《御制满洲蒙古文鑑》 สำเร็จ ซึ่งเป็นเล่มที่มีชื่อเสียงเนื่องจากความยากและความละเอียดทางภาษา ต่อมาในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงจัดทำพจนานุกรมจีนตั้งชื่ออวี่ถิงเหวินจื่อ 《钦定西域同文志》 รวม 5 ภาษา ได้แก่ภาษาแมนจู ฮั่น มองโกล ทิเบตและอุยกูร์ ในสมัยจักรพรรดิเต้ากวงก็ได้มีการจัดทำพจนานุกรมรวม 4 ภาษา 《四体清文鑑》 ได้แก่ ภาษาแมนจู ฮั่น มองโกล ทิเบต เป็นต้น นอกจากนี้ ในสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงยังมีการแปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาแมนจูกว่า 97 เล่ม จากจำนวนทั้งหมดที่แปลในสมัยราชวงศ์ชิง 131 เล่ม การแปลในสมัยราชวงศ์ชิงยังรวมไปถึงการแปลวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของจีนเป็นภาษาแมนจู เช่น สามก๊ก ซ้องกั๋ง เป็นต้น

แมนจูเป็นชนชาติที่มีวิถีชีวิตและภาษาเป็นของตัวเอง เมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคเรื่องภาษา จึงต้องบ่มเพาะผู้มีความสามารถด้านการแปล ส่งผลให้การเรียนภาษาแบบควบคุมมีความนิยมมากขึ้น อีกทั้งการจัดสอบสาขาการแปลส่งผลให้โรงเรียนและการศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อราชสำนักคัดเลือกบุคคลได้แล้วยังผลักดันให้กรมและสถาบันต่างๆ รับผิดชอบเข้าทำงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา เป็นผลให้ราชวงศ์ชิงสามารถแก้ไขปัญหาปากท้องของฉีเหรินได้อีกด้วย ราชสำนักชิงให้ความสนใจในภาษาอื่นและพยายามเรียนรู้วัฒนธรรมอันส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรม นำมาซึ่งความสัมพันธ์กับชนชาติอื่นที่เปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ภาพตัวอย่างพจนานุกรมภาษาแมนจูและมองโกล
ที่มา <https://baike.baidu.com>

4. บทสรุป

ในสายตาของชาวฮั่นมองว่าชาติพันธุ์อื่นเป็น “คนป่าเถื่อน” (barbarian)⁴¹ เพราะมองประเทศตนเป็นประเทศที่มี “อารยธรรมสูงส่ง” กว่าชาติอื่นใด การเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนของราชวงศ์ซิงซึ่งเป็นชาวแมนจูจึงสร้างความเกลียดชัง ประกอบกับการกระทำที่รุนแรงต่อชาวฮั่นในช่วงต้น การก่อตั้งราชวงศ์ซิง ส่งผลให้ชาวฮั่นยิ่งเกิดความรู้สึกต่อต้านแมนจูเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองราชวงศ์ซิงต่างตระหนักในสภาวะความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ จึงพยายามเรียนรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จของผู้ยิ่งใหญ่ในอดีต โดยเลือกวิธีการผ่อนปรนมากกว่าการใช้กำลังคุกคามในการปกครอง แต่เนื่องจากราชวงศ์ซิงต้องประสบการณืด้านการปกครองจึงใช้เวลาอยู่พอสมควรที่จะทำให้สถานการณ์คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ราชวงศ์ซิงจัดตั้งระบบแปดกองธงเป็นเสมือนผู้แทนแมนจูในการป้องกันประเทศแล้ว นอกจากนี้ยังจัดตั้งการสอบคัดเลือกข้าราชการสาขาการแปลขึ้นเพื่อมุ่งหวังจะแก้ไขปัญหาการขาดแคลนผู้มีความรู้ความสามารถสองภาษาในช่วงต้น ซึ่งการสอบสาขาการแปลก็ได้ทำหน้าที่ของมันได้เป็นอย่างดี จากข้อมูลข้างต้นพอจะกล่าวสรุปได้ว่า การเข้ามาปกครองแผ่นดินจีนของชนชาติแมนจู นอกจากต้องประสบการณืด้านการปกครองแล้ว ยังประสบปัญหาด้านการสื่อสารซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการปกครองแผ่นดิน อีกทั้งราชวงศ์ซิงเกิดความกังวลว่าหากไม่เข้าใจภาษาอาจเป็นช่องทางให้ผู้ต่อต้านราชวงศ์ซิงกระทำได้ในสถานการณ์ขัดแย้งทางชาติพันธุ์เช่นนี้ ราชวงศ์ซิงจำเป็นต้องบ่มเพาะผู้มีความสามารถด้านภาษา ผลักดันให้เรียน และจัดตั้งการสอบสาขาการแปล เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถเข้าปฏิบัติงานให้แก่ราชสำนัก แม้ราชวงศ์ซิงจะใช้วิธีการสอบคัดเลือกข้าราชการเหมือนกับราชวงศ์หมิง แต่ผู้ปกครองชาวแมนจูตระหนักเป็นอย่างดีว่า ผู้เข้าสอบต้องเป็น “ฉีเหริน” เท่านั้น นั่นหมายถึงกองกำลังระบบแปดกองธงที่สำคัญ 3 ชนชาติ ได้แก่ แมนจู มองโกลและฮั่น ผู้อยู่ภายใต้อาณัติและมีความสวามิภักดิ์ต่อราชวงศ์ซิง ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณสมบัติอันพึงประสงค์ของผู้ปกครอง และการบ่มเพาะปัญญาชนที่มาจากผู้ใต้ปกครองเหล่านี้จะเป็นบัณฑิตผู้มีความสามารถด้านการทหาร การขี่ม้ายิงธนูซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของแมนจู ทั้งยังเป็นผู้มีความสามารถในด้านอักษรศาสตร์สาขาการแปล และมีความรู้เกี่ยวกับตำราที่สำคัญของฮั่นอีกด้วย สาขาการแปลจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ฐานการปกครองของราชวงศ์ซิงให้คงอยู่ตลอดไป

การผลักดันการศึกษาและวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายของการเสริมความเข้มแข็งให้แก่อาณาจักรพรต ในลักษณะของการดึงชนชาติต่างๆ เข้ามาเป็นพวกเดียวกันกับราชวงศ์ซิง นอกจากจะลดความขัดแย้งให้บรรเทาเบาบางลงบ้าง ยังเป็นการปรับเปลี่ยนมุมมองชาวฮั่นที่มีต่อแมนจู ก่อให้เกิดความเกื้อกูลจนนำไปสู่เป้าหมายได้ สาขาการแปลดำรงอยู่ในราชวงศ์ซิงเป็นเวลา 254 ปี ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิซุ่นจื้อจนถึงจักรพรรดิกวังซิวี่โดยพยายามผลักดันให้เกิดวิถึปฏิบัติด้านภาษาที่สนองต่อพระราชประสงค์ การจัดสอบสาขาการแปลยังส่งผลให้สถานศึกษาในท้องถิ่นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ารับการศึกษา เข้าสอบและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการปกครอง นอกจากนี้สาขาการแปลยังส่งผล

ให้เกิดการแปลเอกสารต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ คัมภีร์ การจัดทำพจนานุกรมของจักรพรรดิ การแปลนวนิยาย นำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์มากขึ้น อีกทั้งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมส่งผลให้วัฒนธรรมของแมนจูพัฒนาขึ้นอีกด้วย

จากการศึกษาอาจสรุปได้ว่า ราชวงศ์ชิงตั้งแต่สมัยข่านนุร์ฮาซื่อก่อตั้งและผลักดันวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์แมนจู ต่อมาจักรพรรดิทุกพระองค์สืบทอดและส่งเสริมจนเป็นนโยบายประจำชาติ ในช่วงต้นของการเข้ามาปกครองแผ่นดินจีน ผู้นำแมนจูประสบปัญหาด้านการสื่อสารจึงริเริ่มดำเนินการจัดตั้งการสอบสาขาการแปล โดยใช้ภาษาในการสร้างบัณฑิตเพื่อเข้าสู่ระบบการบริหารราชการแผ่นดิน อีกทั้งยังต้องผ่านการทดสอบด้านความแข็งแรงและแม่นยำในการขี่ม้ายิงธนูซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชนชาติ และจำกัดสิทธิ์ผู้สอบเฉพาะเชื้อฮั่นเท่านั้น ดังนั้น การสอบสาขาการแปลจึงนับเป็น “เครื่องมือ” หนึ่งใน การธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของแมนจู นำมาซึ่งการสร้างความเข้มแข็งในการธำรงบัลลังก์ของผู้ปกครองชาวแมนจู สาขาการแปลยังส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าด้านการศึกษาและพัฒนาวัฒนธรรมของเชื้อฮั่นอีกด้วย

เชิงอรรถและอ้างอิง

- 1 ชื่อเรียกผู้สอบได้เป็นลำดับหนึ่งของสถานะจีนชื่อ ลำดับสองเรียกว่า “ปังเหยียน” (榜眼) และลำดับสามเรียกว่า “เกาฮวา” (桃花)
- 2 ระบบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการจากความรู้ความสามารถ จัดตั้งขึ้นในปีค.ศ.605 สมัยจักรพรรดิสุยหยังตี้ (隋炀帝 ค.ศ.604-618) และประกาศยกเลิกในปีค.ศ.1905 สมัยจักรพรรดิฉิงซีวี่ (光绪 ค.ศ.1871-1908)
- 3 ศิริวรรณ วรชัยยุทธ , “ระบบสอบเข้ารับราชการกับชนชั้นปัญญาชนสมัยราชวงศ์ชิง,” ในงานประชุมวิชาการจีนศึกษา ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 2 หัวข้อ “ไข่มุกหล่นบนจานหยก: จีนศึกษา ภาษา วรรณกรรมและวัฒนธรรม” จัดโดย สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ร่วมกับ ภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 5-6 มิถุนายน 2557, 49.
- 4 ตำราสำคัญของสำนักขงจื๊อ ได้แก่ ตำราเสวีย 《大学》 จงยง 《中庸》 หลุนอี่วี่ 《论语》 เม็งจื่อ 《孟子》 ชื่อจิง 《诗经》 ช่งชู่ 《尚书》 หลี่จี้ 《礼记》 โจวอี่ 《周易》 ชุนชิว 《春秋》
- 5 บทนิพนธ์ที่นำมาใช้ในการสอบสมัยราชวงศ์หมิงและชิง
- 6 ภายหลังจักรพรรดิหวงไท่จี๋เปลี่ยนชื่อเป็น “ราชวงศ์ชิง” (清朝)
- 7 วุฒิปพร สุวรรณธานินทร์, “การปกครองด้วยระบบแปดกองธงในสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น,” ในการประชุมวิชาการระดับชาติ จีนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 2 จัดโดยศูนย์จีนศึกษาและศูนย์การเรียนรู้จีนศึกษาบรมราชกุมารี สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับสาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560, 111.

⁸ แบ่งเป็น 3 ดินแดน ได้แก่ ดินแดนยวินหนานมีอยู่ชานกุ้ยเป็นผู้นำ ดินแดนกว่างตงมีซังเคอสีเป็นผู้นำ ดินแดนฟูเจี้ยนมีเก็งจิ้งหมิงเป็นผู้นำ

⁹ ประกอบด้วย 3 สำนัก ได้แก่ สำนักประวัติศาสตร์ชาติ (国史院) สำนักส่งเสริมอักษรศาสตร์ (弘文院) และสำนักเลขาธิการ (秘书院)

¹⁰ Chen Wo 陈澧 《皇太极》，黑龙江：黑龙江人民出版社，1983 年版，71 页。

¹¹ Sun Peiqing 孙培青 《中国教育史》，上海：华东师范大学出版社，2008 年版，275 页。

¹² สถาบันปกครองชนกลุ่มน้อยสูงสุดแห่งราชวงศ์ชิง กำกับและดูแลชนกลุ่มน้อยด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การทหาร กฎหมาย ศาสนา การคมนาคมและการต่างประเทศ

¹³ Cheng Zhenming 成臻铭 《中国古代政治文化传统研究》，北京：群言出版社，2007 年版，348 页。

¹⁴ Chang Yuenan 常越男 《清代考课制度研究》，北京：北京大学出版社，2010 年版，321 页。

¹⁵ He Yu 何宇 《试论清代科举中的翻译科》，江西社会科学学报 2009 年，Journal of Jiangxi Social Science ,123 页。

¹⁶ Liu Haiyang, Li Bin 刘海峰、李兵 《中国科举史》，上海：东方出版中心，2006 年版，393 页。

¹⁷ Wang Li 王丽，《清代翻译科述论》 辽宁大学学报 2001 年，Journal of Liaoning University，40-43 页。

¹⁸ Liu Haiyang, Li Bin 刘海峰、李兵 《中国科举史》，上海：东方出版中心，2006 年版，394 页。

¹⁹ Chen Maotong 陈茂同 《中国历代选官制度》，北京：昆仑出版社，2013 年版，321 页。

²⁰ Zou Changqing 邹长清，《清代翻译科研究》，广西师范大学 未刊稿，138 页。

²¹ Wang Li 王丽，《清代翻译科述论》 辽宁大学学报 2001 年，Journal of Liaoning University，40-43 页。

²² ชื่อเรียกผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญในสำนักฮั่นหลิน

²³ Zou Changqing 邹长清 《清代翻译科研究》，广西师范大学 未刊稿，159 页。

²⁴ ชื่อเรียกผู้เป็นศิษย์ของสำนักกั๋วจื่อเจี้ยน (国子监)

²⁵ เมธี เกียรติก่อจงจร, “อิทธิพลของญี่ปุ่นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของจีนในประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 1 ค.ศ. 1894 – การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), 65.

²⁶ นก อี้งโพธิ์, “हरुหลินไ่ว่ฉือ : นวนิยายแนวเสียดสีสังคมจีนสมัยหมิง-ชิง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาจีน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 56.

²⁷ สกัดตามความคุ้นชินของคนไทย

²⁸ Liu Haiyang, Li Bin 刘海峰、李兵 《中国科举史》，上海：东方出版中心，2006 年版，277 页。

²⁹ Li Zhiting 李治亭 《青史》(下)，上海：上海人民出版社，2002 年版，1138 页。

³⁰ Ba Gen 巴根，《清代满蒙翻译考略》中国民族语文翻译中心 2004 年。41 页。

³¹ พังซิน ตั้งฮั่นยง, “ความรู้ที่ถูกต้องจางจา: หนังสือต้องห้ามในราชวงศ์ชิง,” ใน การประชุมทางวิชาการ “เหตุเกิดในราชวงศ์ชิง”, ปกรณ ลิมปบุตรณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนอ่าน, 2555), 137.

-
- ³² ปิยดา ชลวร, “เมื่อแมนจูเข้ามาปกครองฮั่น: การก่อตั้งและปกครองจีนในช่วงแรกของราชวงศ์ชิง,” ใน การประชุมทางวิชาการ “เหตุเกิดในราชวงศ์ชิง”, ปกรณ์ ลิ้มปุนสรณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนอ่าน, 2555), 39.
- ³³ ชั้นยศขุนนางยุคโบราณเป็นเป็น 9 ระดับ
- ³⁴ Li Zhiting 李治亭 《青史》(下), 上海: 上海人民出版社, 2002 年版, 995 页。
- ³⁵ John K. Fairbank and Edwin O. Reischauer, *China Tradition and Transformation*, (Australia: George Allen & Unwin Australia Pty Ltd Press, 1979), 225.
- ³⁶ ลิทธิพล เครือรัฐติกาล, *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนอ่าน, 2555), 15.
- ³⁷ Liu Yanchen 刘彦臣, 《“国语骑镇” 政策研究》, (博士, 中国古代史, 东北师范大学, 2010), 38 页。
- ³⁸ Sun Peiqing 孙培青 《中国教育史》, 上海: 华东师范大学出版社, 2008 年版, 263 页。
- ³⁹ สถาบันปมแพะขุนนางระดับสูง
- ⁴⁰ Sun Zhongqiang 孙中强, 《清代翻译科述论》 青海民族大学 2017 年, Qinghai Journal of Ethnology, 145-147 页。
- ⁴¹ Rhoads, J.M. Edward. 2000. *Manchus and Han: ethnic relations and political power in late Qing and early republican China, 1861-1928*. United States of America: University of Washington Press. p11.

การศึกษารูปแบบการใช้ภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย

พนิดา เจียมสมัย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้รวบรวมบทสนทนาภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทยจำนวน 12 คน ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ด้วยวิธีการบันทึกเสียง เพื่อศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างประโยคและรูปแบบการใช้ภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างประโยคที่พนักงานขายสินค้าชาวไทยใช้ในการสื่อสารแบ่งเป็นประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง 主谓句 และประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง 非主谓句 ประโยคสนทนาส่วนใหญ่มีโครงสร้างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน และมีการปนภาษาค่อนข้างสูง ซึ่งปรากฏอยู่ในประเภทของคำและประโยค

คำสำคัญ ภาษาจีน พนักงานขายสินค้าชาวไทย โครงสร้างประโยค การปนภาษา

Abstract

In this study, Chinese conversation patterns used by 12 Thai salespersons were gathered. The aim of this study was to analyze the pattern and structure of Chinese language communication. Gathering process was done with 12 Thai salespersons during their on-duty time by voice recording. The results show that Thai salespersons use both “Subject-predicate Sentences (主谓句)” and “Non subject-predicate Sentences (非主谓句)” to communicate with Chinese customers. Most of the structures in their conversations were simple. Code-Mixing was frequent in both word choice and sentence structure.

Keywords Chinese language, Thai salesperson, Sentence structure, Code-Mixing Theory

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นแหล่งรายได้สำคัญของไทย ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมากมายเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย จากสถิติของกรมการท่องเที่ยว ระบุว่านักท่องเที่ยวจีนเดินทางมาท่องเที่ยวที่ประเทศไทยในปีพ.ศ.2559 จำนวน 8,757,466 คน และในปีพ.ศ.2560 มีจำนวนนักท่องเที่ยวจีนพุ่งสูงขึ้นถึง 9,805,753 คน เมื่อเทียบกับปีพ.ศ.2550 มีนักท่องเที่ยวจีนมาท่องเที่ยวประเทศไทยเพียงแค่ 907,117 คน จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลา 10 ปี จำนวนนักท่องเที่ยวจีนเพิ่มขึ้นร้อยละ 90.74 ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาครัฐและเอกชนของไทยจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านภาษาจีน โดยเฉพาะพนักงานขายสินค้า ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้ ปัจจุบันพนักงานขายสินค้าเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ต้องมีทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศที่ดี เพื่อสามารถติดต่อสื่อสารกับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวงานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาทักษะการใช้ภาษาจีนเพื่อการสื่อสารของพนักงานขายสินค้าชาวไทย ซึ่งข้อมูลต่างๆ จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาจีนของพนักงานอาชีพบริการ ช่วยเพิ่มมุมมองและความหลากหลายของการศึกษาวิจัยภาษาจีนในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อศึกษาโครงสร้างประโยคและรูปแบบการใช้ภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย

สมมติฐานของงานวิจัย

พนักงานขายสินค้าชาวไทยใช้รูปแบบการสนทนาที่ไม่ซับซ้อนและใช้ภาษาในระดับที่ไม่เป็นทางการ

ขอบเขตของงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลการสนทนาภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทยจำนวน 12 คน แบ่งเป็นแผนกอาหาร ขนมและผลิตภัณฑ์ไทย 5 คน แผนกผลิตภัณฑ์ความงามและน้ำหอม 5 คน แผนกเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย 2 คน

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ผู้คนติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น ทำให้ภาษาต่างประเทศมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตประจำวัน ความรู้และทักษะภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ช่วยให้เราสามารถเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผู้คนมากมายจึงพยายามที่จะเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การเรียนรู้ที่โดยธรรมชาติ ผ่านการสื่อสารในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้

ผ่านการศึกษา¹ อย่างไรก็ตามบุคคลที่สามารถสื่อสารได้หลายภาษา แม้ว่าจะมีความรู้ความชำนาญมากเพียงใด แต่พวกเขา ยังคงได้รับอิทธิพลของภาษาแม่อยู่เสมอ ซึ่งความคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในผลงานวิชาการของเซลิงเกอร์ (Selinker, 1988) เขาได้กล่าวไว้ว่า ภาษาแม่ยังคงฝังอยู่ในความคิดของผู้เรียน ไม่ว่าผู้เรียนจะเรียนภาษาที่สองมานานเท่าใด ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถใช้ภาษาที่สองได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพรวมถึงทำให้เกิดข้อผิดพลาดต่างๆ ตามมา

การปนภาษากับการสลับภาษาเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้บ่อยครั้ง โดยเฉพาะผู้เรียนหรือผู้ที่สามารถสื่อสารได้หลายภาษา นักวิชาการบางคนมองว่า การปนภาษาแตกต่างจากการสลับภาษา กล่าวคือ การปนภาษาเป็นการใช้ภาษาสองภาษาขึ้นไป ปะปนกันอยู่ในประโยคเดียวและมักจะเป็นการปนภาษาในระดับคำศัพท์ ในขณะที่การสลับภาษาคือ การใช้ภาษาสองภาษาพูดสลับกันไปมา ทั้งในระดับวลีและประโยค การสลับภาษาจะเกิดขึ้นได้ในการสนทนาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง หรือในสังคมที่พูดสองภาษา² เช่น การสลับภาษาของประเทศที่ใช้ภาษาหลากหลายอย่าง สิงคโปร์ ซึ่งมีภาษาอย่างเป็นทางการถึง 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาทมิฬ และภาษามาลเลย์ ประชาชนส่วนมากนิยมในภาษาจีนท้องถิ่นฮกเกี้ยน ใช้ภาษาอังกฤษติดต่องานราชการและธุรกิจการค้า และอาจใช้ภาษามาลเลย์ในบางภูมิภาค³ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีงานวิชาการมากมายที่ศึกษาเรื่องการปนภาษาและสลับภาษา โดยสามารถสรุปได้โดยสังเขปดังนี้

การปนภาษาและการสลับภาษา

1. การปนภาษา

วอร์ด (Wardhough, 1992) ได้อธิบายเกี่ยวกับการปนภาษาไว้ว่า การปนภาษา คือ การสนทนาโดยใช้ภาษาสองภาษาปนกัน และการปนภาษาในบทสนทนาจะไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนหัวข้อเรื่องของบทสนทนานั้นๆ สอดคล้องกับฮัทสัน (Hudson, 2009) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การปนภาษา คือ การใช้ภาษาสองภาษาปนกันได้อย่างราบรื่น ภายใต้สถานการณ์เดียวกันหรือไม่มีการเปลี่ยนสถานการณ์เลย และการปนภาษานี้จะกำหนดไม่ได้ว่าจะเกิดขึ้นตรงส่วนใดของประโยค รวมถึงกัมเพิร์ซ (Gumperz, 1977) ที่กล่าวว่า การปนภาษา (code-mixing) เป็นการใช้ภาษา 2 ภาษาในการพูดเรื่องเดียวกันและเหมือนกัน โดยการปนภาษามักเป็นการนำคำจากภาษาหนึ่งเข้ามาใช้ปนกับอีกภาษาหนึ่ง บางครั้งอาจจะเป็นวลี หรือหน่วยที่ใหญ่กว่าก็ได้

ในส่วนของอมรา (2548) ได้ให้ความหมายของการปนภาษาไว้ว่า การปนภาษา เป็นการใช้คำของภาษาหนึ่งในบริบทของอีกภาษาหนึ่ง หรือใช้ภาษาหนึ่งในทุกระดับหรือทุกระดับปนกับอีกภาษาหนึ่ง เช่น ใช้คำ วลี ลักษณะทางเสียง ประโยค หรือข้อความต่อเนื่องยาวๆ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อพูดภาษาหนึ่งอีกภาษาหนึ่งจะเข้าไปปนโดยไม่รู้ตัว หรือบางครั้งอาจรู้ตัวก็ได้

ปรารธนา (2544) กล่าวว่า การปนภาษา หรือการสลับภาษา เป็นผลมาจากการสัมผัสภาษาชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีหลายเชื้อชาติ หรือในสังคมที่มีผู้รู้หลายภาษา ปัจจุบันมีการติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น ทำให้ภาษาหนึ่งมีโอกาสสัมผัสกับภาษาอื่น จึงเป็นการปนภาษาเกิดขึ้น

ศยามล (2553) ได้สรุปการปนภาษาว่ามี 5 ลักษณะ ได้แก่ 1. ระดับการปนภาษา 2. การปนภาษาในภาษาพูดและภาษาเขียน 3. รูปแบบการปนภาษา 4. วัฒนธรรมการปนภาษา และ 5. ประโยชน์ของการปนภาษา โดยยังได้กล่าวอีกว่า การที่เลือกใช้ภาษา 2 ภาษาหรือมากกว่านั้นปนกัน อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับคำ และวลี รวมทั้งยังเกิดขึ้นทั้งในภาษาพูด และภาษาเขียน ซึ่งรูปแบบจะแตกต่างกันในหลายลักษณะ เช่น การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ การเขียนคำภาษาไทยแล้วใส่วงเล็บคำหรือวลีภาษาอังกฤษ เป็นต้น

นอกจากนี้โกรฌอง (Grojeans, 1982)⁴ ได้อธิบายหน้าที่ของการปนภาษา ดังนี้ 1. ใช้เพื่อเติมความต้องการด้านคำศัพท์ 2. เจาะจงผู้ฟังและกีดกันบางคนออกจากวงสนทนา 3. เปลี่ยนบทบาทผู้พูดและความผูกพันของผู้พูด 4. แสดงเอกลักษณ์กลุ่ม 5. อ้างอิงคำพูดบุคคลอื่น 6. ขยายความ และ 7. สื่ออารมณ์ความรู้สึก เป็นการใช้ภาษาเพื่อเน้นย้ำ ขยายความ หรือการใช้ภาษาเพื่อแสดงความตั้งใจหรือความพยายามของผู้พูดที่จะบรรลุเป้าหมาย เช่น

ตัวอย่างที่ 1

Estaba training para pelear.

‘He was training to fight’

ตัวอย่างที่ 2

No van a bring it up in the meeting.

‘They are not going to bring it up in the meeting’

ตั้งในสองตัวอย่างข้างต้น เป็นการปนภาษาระหว่างภาษาสเปนกับภาษาอังกฤษ

2. การสลับภาษา

อมรา (2548) กล่าวว่า การสลับภาษา เป็นปรากฏการณ์ที่ผู้พูดภาษาสองภาษาหรือหลายภาษา พูดภาษาเหล่านั้นสลับกันไปมา ในระดับประโยคหรือยาวกว่าประโยค เช่น พูดภาษาหนึ่ง 3-4 ประโยค แล้วตามด้วยอีกภาษา 1-2 ประโยค นอกจากนี้ฮัทสัน (2009) กล่าวว่า การสลับภาษา เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมสองภาษาหรือสังคมที่รู้หลายภาษา ใครก็ตามที่พูดภาษาสองภาษาสลับกันนั้น มักจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม รวมถึงต้องพิจารณาถึงภาษาที่จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้

โฮมส์ (Holmes, 2001) ได้อธิบายเกี่ยวกับการสลับภาษาว่า มนุษย์เราในบางครั้งจะใช้การสลับภาษาภายในชุมชนหรือสังคม เมื่อมีการเปลี่ยนสถานการณ์ หรือมีผู้ร่วมการสนทนาคนใหม่ การสลับภาษาจะเกิดได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างที่ 3

ตัวอย่างที่ 3

Tamati: *Engari* [SO] now we turn to more important matters.

(สลับภาษาระหว่างภาษาเมาลี Maori กับภาษาอังกฤษ)

ตัวอย่างที่ 4

Ming: Confiscated by Customs, *dà gài* [PROBABLY]

(สลับภาษาระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาจีนท้องถิ่นกวางตุ้ง)

จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้พูดเปลี่ยนไปใช้ภาษาที่สองในการสนทนา และแม้ว่าผู้พูดจะไม่เชี่ยวชาญในภาษาที่สองแต่ยังพยายามพูดภาษานั้นด้วยคำสั้นๆ กะทัดรัด

หน้าที่ของการสลับภาษา

บลอมและกัมเปอร์ซ (Blom and Gumperz, 1972)⁵ ได้อธิบายหน้าที่ของการสลับภาษา โดยแบ่งได้ดังนี้ 1. Situational switching คือ การสลับภาษาที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์ในการใช้ภาษา 2. Metaphorical switching คือ การสลับภาษาที่เปลี่ยนไปตามเรื่องที่พูด แต่สถานการณ์ที่ใช้ภาษาในขณะนั้นยังคงเหมือนเดิม

นอกจากนี้กัมเปอร์ซ (1982) ได้อธิบายหน้าที่ของการสลับภาษามี 6 หน้าที่ ได้แก่ 1. การบ่งชี้สิ่งที่อ้างถึง (Quotations) 2. การระบุผู้รับสารอย่างเจาะจง (Addressee specification) 3. การพูดแทรก การอุทาน (Interjections) 4. การกล่าวซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ (Reiteration) 5. การอธิบายข้อความเพิ่มเติม (Message qualification) และ 6. ระหว่างเรื่องส่วนตัวกับเป้าหมาย หรือสิ่งที่ตั้งใจ (Personalization versus objectivization) ในที่นี้จะยกตัวอย่างถึง การพูดแทรก การอุทาน (Interjections) เช่น

ตัวอย่างที่ 5 การสลับภาษาสเปนกับภาษาอังกฤษ

A: Well, I'm glad I met you.

B: *Andele pues* (O.K. swell). And do come again. Mm?

ตัวอย่างที่ 5 การกล่าวซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำ (Reiteration) มีการสลับภาษาสเปนกับภาษาอังกฤษของแม่ที่เรียกเด็กๆ ที่กำลังเล่นอยู่บนถนน

Ven aca (come here). *Ven aca* (come here). Come here, you

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการปนภาษาและการสลับภาษามีความคล้ายคลึงกันมากทั้งรูปแบบ และลักษณะการใช้ บางครั้งเราจึงไม่สามารถแยกการปนภาษาและการสลับภาษาออกจากกันได้ อย่างชัดเจน ปรารธนา (2544) กล่าวว่า การปนภาษาและการสลับภาษามีความใกล้เคียงกันมาก

นักวิชาการหลายคนเรียกทั้งสองอย่างนี้รวมกัน หรือเรียกทั้งสองอย่างสลับกันไป ทั้งนี้เนื่องจากขอบเขตเนื้อหาของบทความต้องการศึกษาโครงสร้างประโยคภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทยเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการอภิปราย จึงไม่ได้แยกการปนภาษาออกจากการสลับภาษาอย่างชัดเจน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. บันทึกเสียงสนทนาระหว่างพนักงานขายสินค้าชาวไทยกับนักท่องเที่ยวจีน
2. รวบรวมประโยคภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย
3. วิเคราะห์โครงสร้างประโยคและลักษณะการปนภาษาของพนักงานขายสินค้าชาวไทย
4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

หลังจากศึกษาโครงสร้างประโยคภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย ผู้วิจัยพบว่า โครงสร้างประโยคแบ่งออกเป็นประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง และประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง จำนวนประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดงมีมากกว่าประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง นอกจากนี้ยังพบลักษณะการปนภาษาไทยในประโยคภาษาจีน ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของคำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างประโยคภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย

โครงสร้างประโยคที่พบในบทสนทนาภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทยนั้น สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ ประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง และประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง ประโยคที่มีหน่วยประโยคเพียงหน่วยเดียว ไม่ปรากฏหน่วยประธานหรือภาคแสดง เรียกว่า ประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง โดยทั่วไปแล้วมักพบในบทสนทนาโต้ตอบ หรือคำพูดที่มีท่าทางประกอบระหว่างพูด ในขณะที่ประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดงจะมีส่วนประกอบสองหน่วยคือภาคประธานและภาคแสดง เป็นโครงสร้างประโยคธรรมดาที่สุด^๑ จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง ดังนี้

1.1 โครงสร้างประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง

ตารางที่ 1 โครงสร้างประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง

โครงสร้างประโยค	รูปประโยค	ตัวอย่าง	จำนวน
ประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง (非主谓句)	คำสรรพนาม (这/那) + คำลักษณนาม (个)+คำนาม (名词)	1. 这个乳液。 2. 这个榴莲干。	478
	(คำขยายกริยาวิเศษณ์ 只, 还) + คำกริยา (有) + คำนาม (名词) / จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词)	1. 有护手霜。 2. 还有卸妆乳。	235
	คำปฏิเสธ 不 + คำกริยา (动词)	1. 不打折。 2. 不是。	21
	(在) + คำบอกทิศทาง (方位词)	1. 在这里。 2. 在前面。	131
	คำบอกทิศทาง (方位词) + คำกริยา (动词)	1. 这边扫描。 2. 这里结账。	21
	คำบอกจำนวน (数词) + (สกุลเงิน 货币单位)	1. 1800 泰铢。 2. 191 块。	133
	คำกริยาช่วย (可以) + คำกริยา (动词)	1. 可以带走。 2. 可以泡, 可以擦。	20
	คำกริยา 买单, 结账, 付钱, 付款 + คำลงท้าย 吗?	1. 买单吗? 2. 付钱吗?	69
	(คำทักทาย 你好) + คำกริยา (动词) + 什么 (อะไร)(คำเสริมน้ำเสียง 语气助词)	1. (你好), 找什么? 2. (你好), 找什么呢?	24
	คำนาม (名词) / จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词) / คำกริยา (动词) + 吗/ 是吗/ 对吗/ 要吗?	1. 眼霜吗? 2. 扫描是吗?	305
คำบุพบท (还) + คำกริยา (动词) + คำสรรพนาม (代词) + 的 + 吗?	1. 还要别的吗? 2. 还要其他的吗?	18	
ประโยค把 (把字句)	(คำบุพบท 把) คำนาม (名词) + คำกริยา (给) + คำสรรพนาม (代词) + (คำกริยา 动词) (คำวิเศษณ์ 副词)	1. 购物卡给我。 2. 购物卡给我扫描一下。	84

ตารางข้างต้นรวบรวมมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างประโยคที่ไม่ใช้โครงสร้างประธานภาค แสดงที่พนักงานขายสินค้าชาวไทยใช้ในการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

1.1.1 ประโยคที่มีการละประธาน พบว่าประโยคส่วนใหญ่มีการละประธานไว้ ซึ่งการละประธานนี้อาจหมายถึงคู่สนทนาที่อยู่แล้วว่าหมายถึงสิ่งใด หรือกำลังพูดถึงสิ่งใด หรือมองเห็นอยู่แล้วว่ากำลังพูดสิ่งใด ดังนี้

1) ประโยค 有 ในบางครั้งมีคำขยายกริยาวิเศษณ์ (只, 还) นำหน้า 有 ในภาษาไทยคำนี้แปลว่า มี ผู้วิจัยพบว่าพนักงานขายสินค้าชาวไทยใช้รูปประโยคนี้ในบริบทที่นักท่องเที่ยวจีนมาสอบถามเกี่ยวกับตัวสินค้า และอธิบายว่ามีสินค้าอะไรบ้าง เช่น

有 (yǒu) + คำนาม (名词) พบในสถานการณ์ที่นักท่องเที่ยวจีนมาสอบถามว่ามีสินค้าอะไรบ้างแล้วตอบกลับนักท่องเที่ยวไปด้วยการใช้ 有 ขึ้นต้นประโยค เช่น

有霜。
มีครีม
有药、燕窝。
มียา รังนก

有 (yǒu) + จำนวน (数词) + คำลักษณนาม (量词) ใช้รูปประโยคนี้ในการบอกนักท่องเที่ยวว่ามีสินค้าชิ้นนี้จำนวนเท่าไรหรือมีกี่ชนิด เช่น

有两种。
มีสองชนิด
有三个。
มีสามอัน

หรือการเพิ่มคำนาม (名词) ตามหลังคำลักษณนาม (数词) เช่น

有五个颜色。
มีห้าสี
有两个口味。
มีสองรสชาติ

บางรูปแบบประโยคมีการเติม 只 และ 还 นำหน้า 有 ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้ 只有 ขึ้นต้นประโยคและใช้ในบริบทที่ชี้แจงแก่นักท่องเที่ยวจีนว่า มีสินค้าแค่อะไรเท่านั้น ซึ่ง 只有 แปลว่า มีแต่... เท่านั้น มักจะตามด้วย 才 แต่พนักงานขายสินค้าส่วนมากไม่ใช่ 才 ตามหลัง คือ 只有+จำนวน (数词) + คำลักษณนาม (量词) เช่น

(我们) 只有一种。
พวกเราแค่ชนิดเดียว
只有两个。
มีแค่สองอัน

นอกจากนี้ยังมีการใช้ 只有 ตามด้วยคำนาม (名词) เช่น

只有蓝色。

มีแต่สีฟ้า

只有棕色。

มีแต่สีน้ำตาล

ส่วนประโยค 还有...ผู้วิจัยพบว่าพนักงานขายสินค้าใช้รูปประโยคนี้ในกรณีที่บอกว่ายังมีสินค้าอะไรอีก หรือยังลดราคาอีก ซึ่ง 还有 แปลว่า ยังมี... เช่น

还有这个。

ยังมีอันนี้

还有两种。

ยังมีอีกสองชนิด

2) ประโยคปฏิเสธ พบว่ามีการใช้ 不 + คำกริยา (动词) เช่น

不是。

ไม่ใช่

不打折。

ไม่ได้ลดราคา

3) ประโยค 在 + คำบอกทิศทาง (方位词) ใช้ในการอธิบายลูกค้าเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ พบว่ามีการละประธานไว้ เช่น

在这边。

อยู่ด้านนี้

在前面。

อยู่ด้านหน้า

พนักงานขายสินค้าบางครั้งตอบคำถามด้วยการใช้คำบอกทิศทาง (方位词) อย่างเดียว เช่น 这边 (ด้านนี้), 那边 (ด้านนั้น), 前面 (ด้านหน้า) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าพนักงานขายสินค้าชาวไทย ใช้โครงสร้างประโยค คำบอกทิศทาง (方位词) + คำกริยา (动词) ในบริบทที่ต้องการบอกว่าที่ใด กระทำการใด เช่น

这边扫描。

สแกนตรงนี้

这边看。

ดูตรงนี้

4) คำกริยาช่วย (可以) + คำกริยา (动词) พบว่ามีการใช้ในสถานการณ์ที่บอกว่าสามารถกระทำได้ เช่น

可以带走。

สามารถถือกลับได้

可以打开闻。

สามารถเปิดดมได้

5) การสอบถามนักท่องเที่ยวจีนเกี่ยวกับการชำระเงิน คำว่าชำระเงินในภาษาจีนสามารถพูดได้หลายคำ เช่น 买单、结账、付钱、付款 เป็นต้น มีการใช้คำเหล่านี้ตามด้วย คำลงท้าย 吗 จากสถิติมีการใช้คำว่า 付钱 มากที่สุด (38) รองลงมาคือ 买单 (11) และลำดับถัดมาคือ 结账 และ 付款 (10) ผู้วิจัยพบว่าพนักงานขายสินค้าทั้ง 3 แผนก มีลักษณะการพูดที่แตกต่างกันไปตามความเคยชินหรือตามที่ตนเองได้เรียนรู้มา เช่น

买单吗?
ชำระเงินไหม
结账吗?
ชำระเงินไหม

6) (คำทักทาย 你好) + คำกริยา (动词) + 什么 (อะไร) ในบาประโยคมีคำลงท้าย รูปประโยคนี้ใช้สอบถามนักท่องเที่ยวจีนว่าหาสินค้าอะไร หรือต้องการสิ่งใด เช่น

(你好), 要什么?
สวัสดี ต้องการอะไร
(你好), 找什么呢?
สวัสดี หาอะไร

7) คำบุพบท (还) + คำกริยา (动词) + คำสรรพนาม (代词) + 的+ 吗 เป็นรูปประโยคในบริบทที่ต้องการถามนักท่องเที่ยวจีนว่า ต้องการอย่างอื่นไหม ประโยคลักษณะนี้พบมากในการสื่อสารของพนักงานขายสินค้า เช่น

还要别的吗?
ยังต้องการอย่างอื่นอีกไหม
还要其他的吗?
ยังต้องการซื้ออย่างอื่นอีกไหม

1.1.2 ประโยคที่ละกริยา พบรูปประโยค 这个 หรือ 那个 ที่ละกริยา ประโยคที่ขึ้นต้นด้วย 这个 หรือ 那个 นิยมใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวจีนทั้ง 3 แผนกมากที่สุด ใช้ในการอธิบายหรือแนะนำสินค้าแก่นักท่องเที่ยวจีน ดังนี้

คำสรรพนาม (这个) + คำนาม (名词) ใช้ในการบอกกว่านี่คืออะไร เช่น
这个面霜。
อันนี้ครีมบำรุงผิวหน้า
这个按摩油。
อันนี้น้ำมันนวด
那个芒果。
อันนั้นมะม่วง

บทสนทนาที่ 1

中国游客：这些都是精油吗？

นักท่องเที่ยวจีน: พวกนี้ทั้งหมดคือเซรัมใช่ไหม

售货员：嗯，精油，这个搽脸乳液。

พนักงานขายสินค้า: อ้อ เซรัม อันนี้โลชั่นทาหน้า

中国游客：那这个呢？

นักท่องเที่ยวจีน: จันอันนี้ล่ะ

售货员：这个洗发水。

พนักงานขายสินค้า: อันนั้นยาสระผม

บทสนทนาที่ 2

中国游客：我问一下，这个是什么？

นักท่องเที่ยวจีน: ฉันทถามหน่อย อันนี้คืออะไร

售货员：这个巧克力。

พนักงานขายสินค้า: อันนี้ช็อกโกแลต

จากตัวอย่างและบทสนทนาที่กล่าวมาข้างต้น พนักงานขายสินค้าใช้รูปประโยคที่ไม่มีความซับซ้อนในการอธิบายสินค้าแก่นักท่องเที่ยวจีน กล่าวคือ ใช้แค่คำสรรพนามเพื่อชี้เฉพาะว่าเป็นสิ่งใด อันใดแล้วพูดชื่อ หรือชนิดของสินค้านั้นๆ ต่อท้ายคำสรรพนาม ในอีกมุมมองหนึ่งโครงสร้างประโยคนี้เป็นกลุ่มคำ หรือวลีที่มีลักษณะเป็นคำขยายกับคำหลัก (定中结构) กล่าวคือ 这个/那个 ทำหน้าที่ขยายคำนามที่เป็นคำหลัก เช่น 这个粉饼, 这个护发素 เป็นต้น สังเกตได้ว่าประโยคที่รวบรวมมาเป็นประโยคที่สั้น กระชับ ทำให้นักท่องเที่ยวจีนเข้าใจได้โดยง่าย ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารแต่ประการใด พนักงานขายสินค้ายังคงสามารถสื่อสารการขายกับนักท่องเที่ยวจีนต่อไปได้

1.1.3 ประโยคที่ละประธานและละกริยา พบในบริบทที่บอกราคาสินค้า และต้องการถามนักท่องเที่ยวจีนว่า สินค้านี้ จำนวนเท่านี้หรือไม่ หรือการกล่าวว่าสินค้า ขนาด จำนวน ถูกต้องหรือไม่ ดังนี้

1) การบอกราคา พนักงานขายสินค้ามักจะบอกราคาเป็นคำบอกจำนวน (数词) แล้วตามด้วยสกุลเงิน (货币) หรือบอกแค่จำนวนตัวเลข (数词) เช่น

五百七人民币。

ห้าร้อยเจ็ดสิบบาท

两百一十八。

สองร้อยสิบแปด

2) คำนาม (名词) / จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词) / คำกริยา (动词) + 吗/是吗/ 对吗/ 要吗 พบว่าใช้ในสถานการณ์การสอบถามนักท่องเที่ยวจีน เช่น

喜欢吗?

ชอบไหม

原味是吗?
 รสดั้งเดิมใช่ไหม
 要 10 号对吗?
 ต้องการเบอร์สิบถูกไหม

1.1.4 ประโยคที่มีการละประธานและละ 把

ประโยค 把 ที่พบในบทสนทนามีการละคำว่า 把 ในประโยค โดยมีคำนาม (名词) เป็นผู้ถูกกระทำ ตามด้วยคำกริยา (给) + คำสรรพนาม (代词) บางครั้งจะมีคำกริยา (动词) หรือ คำวิเศษณ์ (副词) ตามหลัง เช่น

购物卡给我。
 บัตรรายการซื้อสินค้าให้ฉัน
 购物卡给我扫描一下。
 นำบัตรรายการซื้อสินค้าให้ฉันสแกนสักครู่

บทสนทนา เช่น

售货员：购物卡给我。
 พนักงานขายสินค้า: บัตรรายการซื้อสินค้าให้ฉัน

中国游客：这个。

นักท่องเที่ยวจีน: นี่

ประโยค 把 เป็นประโยคที่ใช้เพื่อแสดงว่าผู้ถูกกระทำซึ่งอยู่หลัง 把 ในประโยคนั้นๆ ได้รับการจัดการอย่างไร⁷ เช่น 请把书给我⁸ กรรมของประโยคมักจะใช้ร่วมกับคำกริยาและคำขยายกริยาที่แสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหว เมื่อเปรียบเทียบกับ 购物卡给我 จะเห็นได้ว่ากรรมของประโยคสื่อความหมายถึงการเคลื่อนไหว เพียงแต่ไม่ปรากฏภาคประธานและคำว่า 把 จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่าจากประโยคทั้งหมด ประโยค 把 มีความซับซ้อนที่สุด

1.2 โครงสร้างประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง

ตารางที่ 2 โครงสร้างประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง

โครงสร้างประโยค	รูปประโยค	ตัวอย่าง	จำนวน
ประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง (主谓句)	คำสรรพนาม (这/那) + คำลักษณะนาม (个) + คำคุณศัพท์ (形容词)	1. 这个淡。 2. 这个辣。	26
	คำสรรพนาม (这/那) + คำลักษณะนาม (个) + คำกริยา (动词) + บทกรรม (宾语)	1. 这个是巧克力。 2. 这个是买 4 送 1。	105

	คำนาม (名词) / จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词) + คำปฏิเสธ 没有	1. 十号没有。 2. 男士没有。	12
	คำบอกทิศทาง (方位词) + คำกริยา (动词) + คำนาม (名词)	1. 前面办购物卡。 2. 那边有镜子。	14
	คำสรรพนาม (这/ 那) / คำนาม (名词) / จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词) + คำบอกจำนวน (数词) + (สกุลเงิน 货币单位)	1. 这个九百四。 2. 腮红一千四百五十四。	205
	คำสรรพนาม (这) + คำลักษณนาม (个) + คำกริยา (打) + คำคุณศัพท์ (完) + (ตัวเลข 数词) + คำนาม (折) + คำบอกจำนวน (数词) + (สกุลเงิน 货币单位)	1. 这个打完九折 191 块。 2. 这个打完折 4035 人民币 (了)。	72
	คำสรรพนาม (代词) + คำกริยา (动词) + (คำปฤจฉาสรรพนาม 什么) + คำนาม (名词) + (คำลงท้าย 语气助词)?	1. (请问) 你叫什么名字? 2. (请问) 你叫 DING YI 吗?	16
	คำสรรพนาม (代词) + คำกริยา (动词) + คำปฤจฉาสรรพนาม (什么) + (คำนาม 名词) (คำลงท้าย 语气助词)?	1. 你要什么榴莲干啊? 2. 你要什么颜色的呢?	18
ประโยคความรวม (复句)	คำสรรพนาม (代词) / คำกริยา (动词) / คำคุณศัพท์ (形容词) / คำนาม (名词) + 还是 + คำคุณศัพท์ (形容词) / คำนาม (名词)	1. 你要小还是大。 2. 你要精华还是肌底液?	12

ตารางข้างต้นคือ ตารางที่ได้รวบรวมมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงประโยคโครงสร้างประธานภาค แสดงที่พนักงานขายสินค้าชาวไทยใช้ในการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

1.2.1 รูปประโยค 这个 หรือ 那个 เป็นภาคประธาน รูปประโยคนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประโยคที่ไม่ปรากฏคำว่า 是 หลังภาคประธาน และประโยคที่ปรากฏคำว่า 是 หลังภาคประธาน ประโยคที่ไม่ปรากฏคำว่า 是 จะมีคำว่า 这个 หรือ 那个 ทำหน้าที่เป็นประธานและต่อท้าย ด้วยคำคุณศัพท์ (形容词) ซึ่งทำหน้าที่เป็นภาคแสดง รูปประโยคนี้นำไปใช้ในการอธิบายหรือ แนะนำสินค้า ว่าสินค้านั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร มีสรรพคุณอะไรบ้าง หรือขนาดเท่าไร เช่น

这个辣 (一点)。

อันนี้เผ็ดนิดหน่อย

这个大。

อันนี้ใหญ่

这个浓。

อันนี้เข้มข้น

อีกรูปแบบหนึ่งคือประโยคที่ปรากฏ 是 หลังภาคประธาน ประโยคนี้นับบทกริยา (คำกริยา 是) และบทกรรม (宾语) จากข้อมูลที่ได้มาพบว่า บทกรรม (宾语) มักตามด้วย คำคุณศัพท์ (形容词) หรือคำกริยา (动词) เช่น

บทสนทนาที่ 3

中国游客: 这个是什么?

นักท่องเที่ยวจีน: อันนี้คืออะไร

售货员: 这个是复颜抗皱紧致套装, 现在买 2 套打 85 折。

พนักงานขายสินค้า: อันนี้คือชุดปรับสีผิว ป้องกันริ้วรอยและยกกระชับ ตอนนี้อยู่

สองชุดลดสิบห้าเปอร์เซ็นต์

บทสนทนาที่ 4

中国游客: 这两个烟有什么区别?

นักท่องเที่ยวจีน: บุหรี่สองอันนี้มีอะไรที่ต่างกัน

售货员: 哪个。

พนักงานขายสินค้า: อันไหน

中国游客: 这两个。

นักท่องเที่ยวจีน: สองอันนี้

售货员: 这个是浓一点, 这个是原味。

พนักงานขายสินค้า: อันนี้คือเข้มข้นนิดหน่อย อันนี้คือรสดั้งเดิม

1.2.2 ประโยคปฏิเสธ พบว่ามีการใช้ คำนาม (名词) หรือจำนวน (数词) หรือคำลักษณนาม (量词) + 没有 พนักงานขายสินค้ามักใช้ในบริบทที่บอกกับนักท่องเที่ยวจีนว่า สินค้านั้นไม่มีหรือไม่สามารถกระทำสิ่งใดได้ ดังนี้

1) คำนาม (名词) + 没有 เช่น

新秀丽没有。

Samsoniteไม่มี

黄鹤楼没有。

บุหรี่ยางเห่อโหลวไม่มี

บทสนทนาที่ 5

中国游客: 是这个牌子吗? 万宝路。

นักท่องเที่ยวจีน: ใช่ห้อยี่ใหม่ Marlboro

售货员 : 万宝路没有。

พนักงานขายสินค้า: Marlboroไม่มี

中国游客: 谢谢。

นักท่องเที่ยวจีน: ขอบคุณ

售货员 : 谢谢 ครับ

พนักงานขายสินค้า: ขอบคุณครับ

2) จำนวน (数词) / คำลักษณนาม (量词) + 没有 เช่น

十号没有。

เบอร์สิบไม่มี

412 没有。

เบอร์สี่ร้อยสิบสองไม่มี

บทสนทนาที่ 6

中国游客: 我问一下, 这个有吗?

นักท่องเที่ยวจีน: ฉันทถามหน่อย อันนี้มีไหม

售货员 : 有色号吗?

พนักงานขายสินค้า: มีเบอร์สีไหม

中国游客: 这种吧, 有吗?

นักท่องเที่ยวจีน: แบบนี้ มีไหม

售货员 : 要 220 吧, 268 没有。

พนักงานขายสินค้า: เอา 220 เอะ 268 ไม่มี

1.2.3 คำบอกทิศทาง (方位词) ทำหน้าที่เป็นบทประธาน คำกริยา (动词) + คำนาม (名词) เป็นบทกริยา ใช้ในสถานการณ์ที่ต้องการบอกทิศทางในการกระทำต่างๆ ดังนี้

前面办购物卡的。

ทำบัตรรายการซื้อสินค้าด้านหน้า

前面办退税。

ทำคืนภาษีด้านหน้า

บทสนทนาที่ 7

中国游客：我可以试下这个颜色吗？

นักท่องเที่ยวจีน: ฉันสามารถลองสีนี้ได้ไหม

售货员 : 可以……那边有镜子。

พนักงานขายสินค้า: ได้ กระจกอยู่ทางนั้น

1.2.4 การบอกราคา พบว่า ใช้คำสรรพนาม (这/那) / คำนาม (名词) / จำนวน (数词) หรือคำลักษณนาม (量词) โดยใช้คำเหล่านี้เป็นภาคประธาน ตามด้วยคำบอกจำนวน (数词) + (สกุลเงิน 货币单位) เป็นภาคแสดง รูปประโยคนี้พนักงานขายสินค้าใช้ในสถานการณ์การบอกราคาสินค้าต่างๆ เช่น

这个一千四。

อันนี้หนึ่งพันสี่ร้อย

一套两百六。

หนึ่งชุดสองร้อยหกสิบ

บทสนทนาที่ 8

中国游客：这个多少钱。

นักท่องเที่ยวจีน: อันนี้ราคาเท่าไร

售货员 : 100 毫升八百六块 , 50 毫升六百二。

พนักงานขายสินค้า: หนึ่งร้อยมิลลิลิตรแปดร้อยหกสิบหยวน ห้าสิบมิลลิลิตรหกร้อยยี่สิบ

นอกจากนี้ยังมีรูปประโยคที่ใช้ในการบอกส่วนลด ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าพนักงานขายสินค้าชาวไทยบางคนจะบอกส่วนลดให้กับนักท่องเที่ยวจีนทราบ เป็นการอธิบายให้ชัดเจนว่าสินค้านี้มีส่วนลด จึงปรากฏรูปประโยคนี้ โดยใช้คำสรรพนาม (这个) เป็นบทประธาน ตามด้วยคำกริยา (打) + คำคุณศัพท์ (完) + (数词) ตัวเลข + คำนาม (折) ก่อนบอกราคาแก่นักท่องเที่ยวจีน เช่น

这个打完九折 60 块。

อันนี้ลดสิบเปอร์เซ็นต์เหลือหกสิบหยวน

这个打完九折 191 块。

อันนี้ลดสิบเปอร์เซ็นต์เหลือหนึ่งร้อยเก้าสิบเอ็ดหยวน

ทั้งนี้ พนักงานทั้ง 3 แผนก มักใช้ประโยคลักษณะดังกล่าวอยู่เสมอ หลังการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม ได้ความว่า ทางบริษัทมีส่วนลดให้นักท่องเที่ยวจีนที่มาซื้อสินค้า จึงมีความจำเป็นต้องแจ้งราคาและส่วนลดให้นักท่องเที่ยวจีนทราบอย่างชัดเจน

1.2.5 การสอบถามชื่อของนักท่องเที่ยวจีน พบว่า คำสรรพนาม (代词) เป็นบทประธาน คำกริยา (动词) + (คำปฤจฉาสรรพนาม 什么) + คำนาม (名词) + (คำลงท้าย 语气助词) ? เป็นบทกริยา ในการสอบถามชื่อนักท่องเที่ยวจีนนี้สามารถอธิบายได้ว่าบางประโยคมีลักษณะของการถามเพื่อเน้นย้ำความถูกต้อง ดังนี้

你叫什么名字?

คุณชื่ออะไร

你叫 Zhang Shiming 吗?

คุณชื่อZhang Shimingไหม

บทสนทนาที่ 9

售货员 : 请问你叫 Liu Zhen 吗?

พนักงานขายสินค้า: ขอถาม คุณชื่อ Liu Zhen ใช่ไหม

中国游客: 对。

นักท่องเที่ยวจีน: ใช่

1.2.6 การสอบถามความต้องการของนักท่องเที่ยวจีน เป็นการใช้คำสรรพนาม (代词) เป็นบทประธาน คำกริยา (动词) + คำปฤจฉาสรรพนาม 什么 + (คำนาม 名词) (คำลงท้าย 语气助词) ? เป็นบทกริยา ใช้ในบริบทที่สอบถามนักท่องเที่ยวจีนว่าต้องการสินค้าอะไร หรือถามเพื่อให้เกิดความชัดเจน เช่น

你要什么颜色的呢?

คุณต้องการสีอะไร

你要什么味道?

คุณต้องการรสชาติอะไร

บทสนทนาที่ 10

中国游客: 请问有没有那个榴莲干? 金枕头榴莲干。

นักท่องเที่ยวจีน: ขอถามหน่อยมีทุเรียนแห้งอันนี้ไหม ทุเรียนหมอนทองแห้ง

售货员 : 榴莲干。

พนักงานขายสินค้า: ทุเรียนแห้ง

中国游客: 对。

นักท่องเที่ยวจีน: ใช่

售货员 : 你要什么榴莲干啊?

พนักงานขายสินค้า: คุณต้องการทุเรียนแห้งแบบไหน

中国游客: 啊, 金枕头。

นักท่องเที่ยวจีน: หมอนทอง

售货员 : 金枕头榴莲干。

พนักงานขายสินค้า: ทุเรียนหมอนทองแห้ง

1.2.7 ประโยคความรวมที่บอกความให้เลือกเอา (选择系列) ซึ่งในประโยคมีคำเชื่อมคู่ที่บอกความให้เลือก (还是) ที่มีความหมายให้เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยโครงสร้างประโยคที่ปรากฏคือ คำสรรพนาม (代词) / คำกริยา (动词) / คำคุณศัพท์ (形容词) หรือคำนาม (名词) ตามด้วย 还是 + คำคุณศัพท์ (形容词) / คำนาม (名词) ดังนี้

你要小还是大?

คุณต้องการอันเล็กหรืออันใหญ่

你要化妆品还是护肤品?

คุณต้องการเครื่องสำอางค์หรือผลิตภัณฑ์บำรุงผิว

บทสนทนาที่ 11

中国游客: 你好, 可以给我推荐一款香水吗?

นักท่องเที่ยวจีน: สวัสดี สามารถแนะนำน้ำหอมสักขวดให้ฉันได้ไหม

售货员 : 你要淡香还是浓香?

พนักงานขายสินค้า: คุณต้องการกลิ่นอ่อนหรือว่ากลิ่นเข้ม

中国游客: 淡香。

นักท่องเที่ยวจีน: กลิ่นอ่อน

จะเห็นได้ว่าพนักงานขายสินค้าเลือกใช้ประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดงเพื่ออธิบายในลักษณะเน้นย้ำหรือเมื่อต้องการอธิบายให้ชัดเจน แต่ในประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดงที่มีการละประธาน อาจเป็นเพราะคู่สนทนาทราบอยู่แล้วว่าสิ่งที่กล่าวถึงคือสิ่งใด ส่วนการละกริยาในประโยคอาจเพื่อให้กระชับ ตรงประเด็น ทำให้ส่วนใหญ่พนักงานขายสินค้าใช้โครงสร้างประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง มากกว่าประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดง

2. ลักษณะของการปนภาษาของพนักงานขายสินค้าชาวไทย

การปนภาษาที่พบในบทสนทนาภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทย มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากแบ่งชนิดของคำไทยตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ จะพบว่าการปนภาษาไทยแบ่งออกเป็นคำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำสันธาน และคำอุทาน ส่วนการปนภาษาอังกฤษส่วนใหญ่เป็นชื่อยี่ห้อสินค้า จึงไม่ขออภิปรายเพิ่มเติม ลักษณะเด่นของการปนภาษาไทยคือ ในประโยคภาษาจีนจะพบคำวิเศษณ์ภาษาไทยจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคำวิเศษณ์ เช่น นะ ค่ะ ครับ เป็นการปนท้ายเสียง

ตารางที่ 3 คำภาษาไทยที่ปรากฏอยู่ในบทสนทนาภาษาจีน

ชนิดของคำ	ตัวอย่าง	จำนวนครั้งที่ปนภาษา
คำนาม	มะเฟือง เขาช่อง สุวรรณภูมิ ภูเก็ต ถุง	5
คำสรรพนาม	นุ่น	1
	นี่ (ไง)	79
	นั่นแหละ	1
คำกริยา	เป็น ต้อง	4
คำวิเศษณ์	นะ	454
	ไหม ไหน	15
	ไม่ ไม่ได้	2
	คะ ค่ะ นะคะ ครับ	70
	จำ	4
คำสันธาน	แต่ แต่ว่า	13
	หรือว่า	1
คำอุทาน	ฮะ อือ อ้อ เอ๊ย เอ๊ะ เฮีย	91

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงคำไทยที่ปรากฏอยู่ในบทสนทนาภาษาจีน ผู้วิจัยได้รวบรวมลักษณะการปนภาษาที่พบในประโยคต่างๆ ทั้งการปนภาษาในประโยคและท้ายประโยค โดยนำเสนอในรูปแบบบทสนทนาที่มีการปนภาษาเกิดขึ้น ดังนี้

2.1 การปนคำนามในประโยคภาษาจีน

คำนามที่พบได้แก่ มะเฟือง เขาช่อง สุวรรณภูมิ ภูเก็ต ถุง โดยปรากฏอยู่ในบทสนทนาภาษาจีน ดังนี้

บทสนทนาที่ 12

中国游客：叫什么？

นักท่องเที่ยวจีน: เรียกว่าอะไร

售货员：泰国说 มะเฟือง。

พนักงานขายสินค้า: ประเทศไทยเรียกว่ามะเฟือง

บทสนทนาที่ 12 การปนภาษาไทยเกิดขึ้นคือ มะเฟือง จะเห็นได้ว่าพนักงานขายสินค้าตอบคำถามด้วยภาษาไทยแทนภาษาจีน อาจเกิดจากความไม่รู้คำศัพท์เช่นเดียวกับบทสนทนาที่

บทสนทนาที่ 13

中国游客：普吉岛的免税店有吗？

นักท่องเที่ยวจีน: ร้านค้าปลอดภาษีของภูเก็ตมีไหม

第一位售货员：哪里啊？

พนักงานขายสินค้าคนที่หนึ่ง: ที่ไหนหรอ

中国游客：普吉岛。

นักท่องเที่ยวจีน: เกาะภูเก็ต

第一位售货员：普吉岛，普吉岛 就是ที่ไหนอะ

พนักงานขายสินค้าคนที่หนึ่ง: Pūjídǎo, pūjídǎo คือที่ไหนอะ

第二位售货员: 普吉, 普吉 ไปภูเก็ต。

พนักงานขายสินค้าคนที่สอง: ภูเก็ต

第一位售货员：有呢。

พนักงานขายสินค้าคนที่หนึ่ง: มีนะ

บทสนทนาที่ 13 เกิดขึ้นในแผนกเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย พนักงานขายสินค้าท่านหนึ่งไม่ทราบว่า 普吉 คือสถานที่ใด จึงได้สอบถามพนักงานท่านอื่น มีการปนภาษาเกิดขึ้นคือ ภูเก็ต สาเหตุการปนภาษามาจากการไม่รู้คำศัพท์ ส่วนคำนามอื่นๆ ที่พบในการปนภาษา เช่น เขาช่อง สุวรรณภูมิ เป็นการปนภาษาของสองคำนี้ ศยามล (2553) ได้อธิบายว่าเป็นรูปแบบการปนภาษาที่เกิดจากการทับศัพท์

2.2 การปนคำสรรพนามในประโยคภาษาจีน

คำสรรพนามที่ปรากฏในบทสนทนา เช่น

บทสนทนาที่ 14

中国游客：这个呢？

นักท่องเที่ยวจีน: อันนี้หรอ

售货员：嗯，那个蓝莓味。

พนักงานขายสินค้า: 嗯，อันนั้นรสบลูเบอร์รี่

中国游客：谢谢。

นักท่องเที่ยวจีน: ขอขอบคุณ

บทสนทนาที่ 15

中国游客：爆珠有吗？

นักท่องเที่ยวจีน: บุหรี่MEVIUS PREMIUM มีไหม

售货员：有，有这个蓝莓爆珠。

พนักงานขายสินค้า: มี อันนี้ MEVIUS PREMIUM บลูเบอร์รี่

จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่า คำไทยที่ปนเข้ามาคือ คำว่า นุ่น และ นี้ และยังปรากฏคำว่า 那 และ 这 พนักงานขายสินค้าชาวไทยต้องการเน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวจีนทราบว่าสิ่งของอยู่ตรงตำแหน่งใด สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายของกัมเพิร์ซ (1982) ที่กล่าวว่า การพูดสองภาษาที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เป็นการเน้นย้ำความหมายที่ต้องการจะสื่อสาร ทั้งนี้ในระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สอบถามพนักงานขายสินค้าเพิ่มเติม ได้รับความว่า พนักงานมักจะกล่าวคำว่า นี้ นุ่น แล้วต่อท้ายด้วยประโยคภาษาจีนอยู่เสมอ การปนภาษาในกรณีนี้จึงเกิดจากความรู้ตัวและความเคยชินของผู้พูดเอง

2.3 การปนคำกริยาในภาษาจีน

คำกริยาที่ปรากฏในบทสนทนา เช่น

บทสนทนาที่ 16

中国游客：我们到时候东西自己带走吗？还是送到机场去？

นักท่องเที่ยวจีน: เมื่อถึงเวลา สินค้าสามารถถือกลับได้ หรือไปส่งที่สนามบิน

售货员：现在送到机场 นะ, 如果要拿走 ต้อง 要等五点。

พนักงานขายสินค้า: ตอนนี้นำส่งถึงสนามบินนะ แต่ถ้าอยากถือกลับต้องรอห้าโมงเย็น

จากบทสนทนาที่เกิดขึ้นพบว่าหลังจากใช้คำว่า ต้อง พนักงานขายสินค้ายังใช้คำว่า 要 ในกรณีนี้ผู้พูดอาจตั้งใจที่จะให้เกิดการปนภาษาขึ้น นักวิชาการบางท่านมองการปนภาษาลักษณะแบบนี้ว่าเป็นการกล่าวซ้ำข้อความเพื่อเน้นย้ำให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น⁹

2.4 การปนคำวิเศษณ์ในประโยคภาษาจีน

จากการรวบรวมข้อมูลพบการปนคำวิเศษณ์ทั้งหมด 10 คำ โดยพบคำวิเศษณ์ที่พบมากที่สุดคือคำว่า นะ เช่น

บทสนทนาที่ 17

中国游客：中性皮肤用这个好还是...

นักท่องเที่ยวจีน: ผิวธรรมดาใช้อันนี้ดีหรือว่า...

售货员：用这个，那个男士用 นะ。

พนักงานขายสินค้า: ใช้อันนี้ อันนั้นผู้ชายใช้นะ

บทสนทนาที่ 17 มีการใช้คำว่า นะ ปนในภาษาจีน ผู้วิจัยได้รวบรวมบทสนทนาภาษาจีนที่มีการปรากฏคำว่า นะ อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น

这个好用 นะ 小姐。

อันนี้ใช้ดีนะ คุณผู้หญิง

小姐，等我打包一下 นะ。

คุณผู้หญิง รอฉันจัดสินค้าสักกรุ่นะ

要这个 นะ。

เอาอันนี้นะ

นะ เป็นคำวิเศษณ์ที่เป็นคำประกอบท้ายคำอื่น ซึ่งอาจเทียบเคียงได้กับคำ 啊、呢、哪、吗 หรือ 吧 เป็นต้น นววรรณ (2554) ได้อธิบายลักษณะของ นะ ไว้ดังนี้ 1. ใช้เพื่อสั่งหรือบังคับ แนะนำหรือเชิญชวน 2. ใช้เพื่อขออนุญาต 3. ใช้เพื่อแสดงความเห็นและพูดเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งแสดงความเห็น 4. ใช้บอกเพื่อให้ผู้ฟังปฏิบัติได้ถูกต้อง 5. ใช้แสดงความสงสัยหรือถามซ้ำ ด้วยเหตุนี้ คำว่า นะ ในบทสนทนาที่ 17 ใช้บอกกล่าวเพื่อให้ผู้ฟังปฏิบัติได้ถูกต้อง ในขณะที่ คำว่า นะ ในประโยค 这个好用 นะ 小姐 ผู้วิจัยมองว่าเป็นการแนะนำหรือเชิญชวน ส่วนคำว่า นะ ในประโยค 小姐，等我打包一下 นะ ใช้เพื่อบอกคำสั่งให้รอ และคำว่า นะ ในประโยค 要这个 นะ เป็นการสื่อสารเพื่อให้คู่สนทนาทราบ ในภาษาจีนอาจเทียบเคียงได้กับคำว่า 吗 หรือ 吧 เป็นต้น ทั้งนี้ คำว่า นะ เป็นคำลงท้ายในภาษาไทยที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย พนักงานขายสินค้าชาวไทยจึงใช้คำนี้ปะปนอยู่ในภาษาจีนด้วยความเคยชิน ซึ่งจากการเก็บข้อมูล คำว่า นะ เป็นคำที่พบบ่อยที่สุดในการปนภาษา

บทสนทนาที่ 18

售货员：可以了，一起付款 นะ 谢谢你 ค่ะ。

พนักงานขายสินค้า: ได้แล้ว ชำระเงินด้วยกันนะ ขอบคุณค่ะ

中国游客: 好了。

นักท่องเที่ยวจีน: เรียบร้อยแล้ว

บทสนทนาที่ 18 เป็นบทสนทนาที่กล่าวคำขอบคุณนักท่องเที่ยวจีน คำไทยที่แทรกเข้ามาคือ คำว่า ค่ะ เป็นคำวิเศษณ์ภาษาไทยประเภทการขานรับหรือโต้ตอบ เพราะภาษาไทยใช้ค่ะ ครบ ลงท้ายกันอยู่เสมอ เพื่อให้ดูน่าฟังและแสดงความสุภาพต่อผู้พูด การใช้คำว่า ค่ะ ในประโยคบทสนทนาที่ 18 เป็นการปนภาษาเพื่อแสดงความตั้งใจของผู้พูดเอง เพราะเมื่อพูดภาษาหนึ่ง บางครั้งอีกภาษาหนึ่งจะเข้าไปปนโดยไม่รู้ตัว หรือบางครั้งผู้พูดอาจรู้ตัวได้¹⁰ นอกจากนี้ยังพบการปนคำวิเศษณ์ที่แสดงคำถาม หรือแสดงความสงสัย เช่น

บทสนทนาที่ 19

中国游客: 哪个烟好一点?

นักท่องเที่ยวจีน: บุหรี่อันไหนดี

售货员：好一点?

พนักงานขายสินค้า: ดีหน่อย

中国游客: 对，稍微贵一点。

นักท่องเที่ยวจีน: ใช่ แพงสักหน่อย

售货员: 这个 这个 蓝莓爆珠，里面有蓝莓味道。

พนักงานขายสินค้า: เนี่ย อันนี้ใหม่ อันนี้ขายดี MEVIUS PREMIUM ข้างโนเป็น
รสบลูเบอร์รี่

ในบทสนทนาที่ 19 คำภาษาไทยที่ปนเข้ามาคือคำว่า ใหม่ กรณีนี้พจนานุกรมจีน-ไทยบางเล่ม หรือผู้ที่เรียนภาษาจีนส่วนใหญ่จะรู้ได้ว่า 吗 มีความหมายเหมือนกับ ไหม ในภาษาไทย สาเหตุของการปนภาษาอาจเกิดจากการไม่เจตนา ผู้วิจัยได้สอบถามพนักงานขายสินค้าทำให้ทราบว่า พนักงานรู้จักคำว่า 吗 แต่บางครั้งจะเผลอพูดคำว่า ใหม่ ออกมาโดยไม่รู้ตัวในขณะที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวจีน ซึ่งสอดคล้องกับคำอภิปรายของอมรา (2548) ที่กล่าวไว้ว่าการปนภาษาอาจเกิดจากการไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวของผู้พูดได้

2.5 การปนคำสันธานในประโยคภาษาจีน

จากการรวบรวมข้อมูลพบการปนคำสันธานทั้งหมด 3 คำ โดยพบคำสันธานที่พบมากที่สุด คือ คำว่า แต่ (ว่า) เช่น

บทสนทนาที่ 20

中国游客: 这可以用的吗?

นักท่องเที่ยวจีน: อันนี้สามารถใช้ได้ไหม

售货员 : 可以, 食品可以 但ว่า 不打折 นะ 可以用这个,
如果你用这个够了再打折。

พนักงานขายสินค้า: ได้ อาหารขนมได้ แต่ว่าไม่ลดราคานะ สามารถใช้อันนี้ได้ ถ้า
คุณใช้อันนี้ครบแล้วค่อยลดราคาอีก

บทสนทนาที่ 20 เกี่ยวกับส่วนลดในการซื้ออาหารและขนม คำสันธานภาษาไทยปนในบทสนทนาที่คือคำว่า แต่ ว่า คำไทยนี้อาจเทียบเคียงได้กับ 但是、可是 ในภาษาจีน คำว่า 但是 ปรากฏอยู่ในHSK ระดับ 2 ส่วน 可是 ปรากฏอยู่ในHSK ระดับ 4 ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่ผู้รู้ภาษาจีนขั้นพื้นฐานจะต้องทราบถึงคำศัพท์นี้อยู่แล้ว ระหว่างการสอบถามและเก็บข้อมูลพนักงานขายสินค้าพบว่า สาเหตุที่ไม่พูดคำว่า 但是 เป็นเพราะผู้พูดไม่ได้ใช้คำนี้ในการสื่อสารมากนัก ทำให้นึกคำศัพท์ไม่ออก จึงถือว่าเป็นการใช้ภาษาไทยโดยเจตนา

บทสนทนาที่ 21

中国游客: 这一支可以自带?

นักท่องเที่ยวจีน: จีนนี้สามารถถือกลับได้?

售货员 : 这个蓝色可以带走。

พนักงานขายสินค้า: อันนี้สีฟ้าสามารถถือกลับได้

中国游客: 要这个。

นักท่องเที่ยวจีน: เอาอันนี้

售货员 : อะ

พนักงานขายสินค้า: อะ

中国游客: 两包装吧。

นักท่องเที่ยวจีน: สองถุงนะ

售货员 : 您不用等五点 呢หรือว่า 您要送到机场吗?

พนักงานขายสินค้า: 您ไม่ต้องรอห้าโมงเย็นนะ หรือว่าคุณต้องการให้ส่งไปที่
สนามบิน?

中国游客: 不用, 自带吧。

นักท่องเที่ยวจีน: ไม่ต้องถือกลับนะ

บทสนทนาที่ 21 พบการใช้คำสันธานภาษาไทยที่แทรกเข้ามาคือ คำว่า หรือว่า ในกรณีนี้
เทียบเคียงกับภาษาจีนอาจเป็นคำว่า 还是 ได้ เพราะมีความหมาย หรือว่า เหมือนกัน ในบทสนทนานี้
ผู้วิจัยได้สอบถามเพิ่มเติมไปยังพนักงานขายสินค้าทำให้ทราบว่า สาเหตุของการใช้คำว่า หรือว่า ปนเข้า
มานั้น คือ พนักงานขายสินค้านี้คำศัพท์ไม่ออก ไม่สามารถใช้คำนั้นเป็นภาษาจีนได้ จึงเจตนาใช้คำไทย
ในประโยคภาษาจีน

2.6 การปนคำอุทานภาษาไทยในประโยคภาษาจีน

จากการรวบรวมข้อมูลพบการปนคำอุทานทั้งหมด 6 คำ เช่น

บทสนทนาที่ 22

中国游客: 这种可以带走的?

นักท่องเที่ยวจีน: แบบนี้สามารถถือกลับได้

售货员 : 是的, 白色可以办退税 เอ้ย 蓝色, 不好意思, 蓝色
可以办退税, 白色已经免税了。

พนักงานขายสินค้า: ใช่ สีขาวสามารถคืนภาษีได้ เอ้ย ขอประทานโทษ สีฟ้า
สามารถคืนภาษีได้ สีขาวปลอดภาษีแล้ว

จากบทสนทนาที่ 22 จะเห็นได้ว่าการปนคำอุทานในภาษาไทยเกิดขึ้น นั่นคือ เอ้ย เป็นคำ
อุทานที่แสดงความตกใจ หรือนึกได้ กรณีนี้เกิดขึ้นเพราะพนักงานได้อธิบายข้อมูลผิดพลาดแก่
นักท่องเที่ยวจีน แล้วผลออกอุทานออกมา เป็นสาเหตุให้เกิดการปนภาษา นอกจากนี้ยังพบคำอุทานแบบ
อื่น เช่น

บทสนทนาที่ 23

中国游客: 面膜。

นักท่องเที่ยวจีน: มาส์กหน้า

售货员 : อ้อ 面膜在这边, 有控油, 去角质和提亮, 很便宜
นะ 小姐 280。

พนักงานขายสินค้า: อ้อ มาส์กหน้าอยู่ด้านนี้ มีควบคุมความมัน ผลิตเซลล์ผิวและ

เพิ่มความกระจ่างใส ฤกษ์มากเลยนะ คุณผู้หญิง 280

ส่วนบทสนทนาที่ 23 มีคำอุทานภาษาไทยแทรกเข้ามาคือ อ้อ ซึ่งเป็นคำอุทานบอกอาการหรือแสดงการรับรู้และเข้าใจ ในภาษาจีนเทียบเคียงได้กับคำว่า 哦 หรือ 噢 โดยการปนภาษาประเภทคำอุทาน นักวิชาการกัมเพิร์ซ (1982) ได้อธิบายหน้าที่ของการปนภาษาไว้ 6 ประเภท ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การพูดแทรกหรือการอุทาน (Interjections) เป็นการใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งในการอุทาน เพื่อแสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้พูด

สรุปผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลบทสนทนาโต้ตอบของพนักงานขายสินค้าชาวไทยจำนวน 12 คน ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่สื่อสารภาษาจีนด้วยประโยคที่คล้ายคลึงกัน โครงสร้างไม่ซับซ้อน และเลือกใช้ภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ โครงสร้างประโยคสามารถแบ่งออกเป็นประโยคโครงสร้างประธานภาคแสดงและประโยคที่ไม่ใช่โครงสร้างประธานภาคแสดง ส่วนโครงสร้างประโยคที่ซับซ้อนที่สุดคือประโยค 把 ซึ่งมีจำนวนน้อยมาก ผลการวิเคราะห์การปนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รูปแบบของการปนภาษาจะปรากฏในระดับคำ มากกว่าวลีหรือประโยค สาเหตุของการปนภาษาเกิดจากการรู้ตัวและไม่รู้ตัวของพนักงานขายสินค้า บางครั้งเกิดจากความเคยชินส่วนตัวของพนักงานขายสินค้า ถึงแม้ว่าจะพบการปนภาษาในบทสนทนาโต้ตอบแต่ไม่ได้ส่งผลเสียหรือเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร พนักงานขายสินค้ายังคงสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวจีนได้อย่างราบรื่น

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์โครงสร้างประโยคภาษาจีนของพนักงานขายสินค้าชาวไทยเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นที่อ้างอิงการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน เท่านั้น งานวิจัยนี้ยังมีอีกหลายมุมมองที่สามารถนำไปศึกษาเพิ่มเติมได้อีก

เชิงอรรถ

¹ Wolfgang Klein, *Second language acquisition*, (Cambridge: Cambridge University press, 1986), pp. 15-21.

² Janet Holmes, *An Introduction to sociolinguistics*, (Harlow: Pearson Education Limited, 2001), pp. 34-42.

³ Ronald Wardhaugh, *An introduction to sociolinguistics*, (Oxford : Blackwell, 1992), pp. 103-108.

⁴ ประรณนา กาลเนาวกุล, “การปนภาษาอังกฤษในภาษาไทยของรายการโทรทัศน์: ลักษณะ ทักษะคิด การรับรู้ และแรงจูงใจ,” (รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544), หน้า 11.

⁵ Monica Heller, *Bilingualism: a social approach*, (Houndmills : Palgrave Macmillan, 2007), pp. 264.

⁶ ประพิน มโนมัยวิบูลย์, *ไวยากรณ์จีนกลาง*, (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 145.

⁷ เหมือนก่อนหน้า. หน้า 196.

⁸ 吴勇毅, 吴中伟, 李劲荣 (著): 《实用汉语教学语法》, 北京: 北京大学出版社, 2016, 254 页。

⁹ John J. Gumperz, *Discourse Strategies*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1982), pp. 59-99.

¹⁰ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 94.

บรรณานุกรม

เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ. *พจนานุกรมจีน-ไทยฉบับใหม่ (ฉบับพิมพ์หนังสือตัวเต็ม)*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น, 2545.

นworรณ พันธุมธา. *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์. *ไวยากรณ์จีนกลาง*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ปรารธนา กาลเนาวกุล. *การปนภาษาอังกฤษในภาษาไทยในรายการโทรทัศน์: ลักษณะ ทศนคติ การรับรู้ และแรงจูงใจ*. รายงานการวิจัย, ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาเขต ปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

ศยามล ไทระกูล. *การปนภาษาอังกฤษในภาษาไทยในนิตยสารวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553.

สุนันท์ อัญชลีบุญกุล. *ระบบคำภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

Gumperz, J. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Holmes, J. *An Introduction to sociolinguistics*. Harlow : Pearson Education Limited, 2001.

Selinker, L. *Papers in interlanguage*. Singapore : SEAMEO Regional Language Centre, 1988.

Wardhaugh, R. *An introduction to sociolinguistics*. Oxford : Blackwell, 1992.

Wolfgang, K. *Second language acquisition*. Cambridge : Cambridge University press, 1986.

อาณาจักรตู๋ปัวในฐานะภัยคุกคามต่ออาณาจักรถัง

ณัฐ นามมหัทธนา

สาขาวัฒนธรรมจีนศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

อาณาจักรทิเบตหรืออาณาจักรตู๋ปัว (吐蕃)¹ ตามการเรียกในประวัติศาสตร์จีน เริ่มมีอำนาจในช่วงปี 618 ภายใต้การปกครองของราชวงศ์หยางหลุง (Yarlung หรือ 雅鲁) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่อาณาจักรถัง (唐) ถือกำเนิดขึ้น หลังจากนั้นต่อมาเป็นระยะเวลาประมาณ 200 ปีจนถึงสิ้นศตวรรษที่ 8 ในปี 842 เป็นช่วงที่อาณาจักรตู๋ปัวเรืองอำนาจสูงสุดในประวัติศาสตร์ โดยนับเป็นภัยคุกคามจากนอกอาณาจักรในรูปแบบที่จีนไม่เคยประสบมาก่อน และทำให้จีนจำต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการจัดการความสัมพันธ์กับอาณาจักรตู๋ปัวให้ต่างจากการจัดการความสัมพันธ์กับอาณาจักรชนเผ่าอื่นๆ โดยจากที่วางตัวไว้ในฐานะบุตรแห่งสวรรค์เป็นผู้ปกครองใต้หล้าที่อยู่ในฐานะซึ่งเหนือกว่าชนชาติใดๆ มายอมรับอาณาจักรตู๋ปัวในฐานะที่เท่าเทียม ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นได้จากเนื้อหาในสนธิสัญญาที่อาณาจักรถังและอาณาจักรตู๋ปัวทำร่วมกัน โดยในช่วงเวลาที่อาณาจักรตู๋ปัวมีอำนาจสูงสุดนี้ อาณาจักรถังได้ทำสนธิสัญญากับอาณาจักรตู๋ปัวด้วยการจารึกบนหลักศิลาถึง 7 ฉบับ โดยอาณาจักรตู๋ปัวนับเป็นอาณาจักรที่อาณาจักรจีนทำสนธิสัญญาด้วยจำนวนมากที่สุด² และในเนื้อหาสนธิสัญญาจากฉบับแรกจนฉบับสุดท้ายมีความเปลี่ยนแปลงในสำนวนการกล่าวถึงอาณาจักรตู๋ปัวจากสำนวนที่ชิงชัง ออกคำสั่ง และมองอาณาจักรตู๋ปัวในฐานะที่ด้อยกว่า มาเป็นการกล่าวถึงสองอาณาจักรอย่างเท่าเทียมด้วยการยกย่องอาณาจักรตู๋ปัวในฐานะที่เป็นผู้ปกครองอันยิ่งใหญ่แห่งดินแดนตะวันตก และกล่าวถึงอาณาจักรถังในฐานะผู้ปกครองอันยิ่งใหญ่แห่งดินแดนตะวันออก

คำสำคัญ

อาณาจักรตู๋ปัว อาณาจักรถัง ราชวงศ์ถัง ความสัมพันธ์ ภัยคุกคาม ทิเบต

Abstract

Tibetan Empire or Tubo according to Chinese historical documents had risen into power in 618 under the reign of Yarlung Dynasty. At the same time, Tang Empire had established. And about 200 years after that until Yarlung Dynasty had declined in 842, Tibetan Empire had reached the peak of its glory. Tibetan Empire could be counted as the crucial threat that had never occurred before in the Chinese history before that time. She made Tang emperors change the policies to deal with her from putting themselves on the position of Sons of the Heaven who had to govern every subject on earth from up above to accepting Tibetan emperors as equal. This were shown through the content of the seven treaties of Tang and Tibetan empires in which had shifted from superiority to the equal remarks for both parties by stating Tibetan empire as the great ruler of the west and Tang empire as the great ruler of the East.

1. ภูมิหลังอาณาจักรถู่ปัว

จุดกำเนิดของราชวงศ์ยาหลุงแห่งอาณาจักรถู่ปัวนั้นไม่มีการบันทึกไว้อย่างแจ่มชัด ในพงศาวดารทิเบต (Tibetan Chronicle) เพียงกล่าวว่กษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์เสด็จลงมาจากฟ้า และมีผู้นำสารมาแจ้งว่าภารกิจที่ทำให้พระองค์ต้องเสด็จลงมาในโลก คือ การรวมดินแดนสี่ทิศให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยดินแดนดังกล่าว ได้แก่ 1) อาณาจักรจีนทางทิศตะวันออก 2) อาณาจักรอินเดียทางทิศใต้ 3) อาณาจักรเปอร์เซียและอาณาจักรไบซันเทียมทางทิศตะวันตก 4) อาณาจักรเติร์กและอาณาจักรอุยกูร์ทางทิศเหนือ³

นอกจากเรื่องราวของกษัตริย์พระองค์แรกแล้ว เนื้อหาเกี่ยวกับกษัตริย์อื่นๆ ในช่วงต้นราชวงศ์ยาหลุงก็ได้รับการบันทึกในรูปแบบเรื่องราวอภินิหารเช่นกัน⁴

จักรพรรดิ⁵ พระองค์แรกที่เริ่มขยายอาณาเขตที่อยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ยาหลุงออกมาจากหุบเขายาหลุง (Yarlung Valley) คือ จักรพรรดิกนัม ริ สโลน ชัน (Gnam ri slon btsan) โดยจักรพรรดิกนัม ริ สโลน ชัน เริ่มนำกองทัพทิเบตเข้าโจมตีและครอบครองพื้นที่ของชนเผ่าตวากสโป (Dwagspo) และชนเผ่าร์ชัน-บอด (Rtsan-Bod) ซึ่งอยู่ในพื้นที่ทางตอนกลางของที่ราบสูงทิเบต ซึ่งการผนวกดินแดนเข้ากับพื้นที่ของชนเผ่าร์ชัน-บอดนี้ทำให้ในบันทึกประวัติศาสตร์เรียกขานดินแดนแห่งราชวงศ์ยาหลุงในช่วงเวลาดังกล่าวภายใต้ชื่อ “บอด (Bod)” ด้วย

2. จุดเริ่มต้นความรุ่งเรืองของอาณาจักรตูปั๋ว

ในปี 618 จักรพรรดิสรน ชัน กัมโป (Sron btsan sgampo ครองราชย์ปี 618-641) แห่งอาณาจักรตูปั๋วขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดาหรือจักรพรรดิกันมิ ริ สโลน ชัน ที่ถูกลอบปลงพระชนม์ด้วยยาพิษ ซึ่งปีเดียวกันนั้นจักรพรรดิเกาจู่ (高祖 ครองราชย์ปี 618-626) แห่งอาณาจักรจีน ได้ก่อตั้งราชวงศ์ถังและขึ้นครองราชย์เช่นกัน

ในช่วงต้นรัชกาล ทั้งสองจักรพรรดิต่างใช้เวลาเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองภายในอาณาจักรของตน โดยจักรพรรดิสรน ชัน กัมโป ต้องจัดการกับปัญหาทากบฏภายใน ศัตรูทางการเมือง และอาณาจักรจางจุง (象雄) ซึ่งต่อกรอำนาจกันอยู่ เมื่อจักรพรรดิสรน ชัน กัมโป กำจัดกษัตริย์แห่งจางจุงได้ จึงเข้าครอบครองพื้นที่ของอาณาจักรจางจุง ทำให้ดินแดนภายใต้การปกครองของราชวงศ์ยาหลุงแผ่ขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งพื้นที่ราบสูงทิเบต และได้รับการเรียกขานว่าอาณาจักรตูปั๋ว ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของความรุ่งเรืองแห่งอาณาจักรดังกล่าว

ทางด้านราชวงศ์ถัง อาณาจักรจีนต้องระงับการโจมตีจากอาณาจักรรอบด้านซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับอาณาจักรจีนมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ในอดีต พร้อมกับพยายามรวบรวมอาณาจักรเหล่านั้นซึ่งแยกตัวออกไปเมื่อครั้งอาณาจักรสุย (隋 581-618) ล่มสลายกลับเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจ โดยอาณาจักรที่อาณาจักรถังเฝ้าระวังเป็นพิเศษในช่วงต้นราชวงศ์ ได้แก่ อาณาจักรตูอู่หุน (吐谷浑)⁶ อาณาจักรตูหลู่ฟาน (吐鲁番)⁷ และอาณาจักรเตี๋ยกั๋ววันออก (东突厥)⁸ ซึ่งอาณาจักรตูหลู่ฟานและอาณาจักรเตี๋ยกั๋ววันออกสิ้นอำนาจลงด้วยการถูกอาณาจักรถังเข้ายึดครองในปี 630 และ 640 ตามลำดับ คงเหลือแต่อาณาจักรตูอู่หุนซึ่งเป็นรัฐกันชนระหว่างอาณาจักรถังและอาณาจักรตูปั๋ว

รูปภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตอาณาจักรตูปั๋ว และอาณาจักรถัง

ที่มาของรูปภาพ : <http://wemedia.ifeng.com/90250680/wemedia.shtml>

3. ภูมิหลังความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกู๋ปัวและอาณาจักรจิน

บันทึกทางประวัติศาสตร์ของจีนมีการกล่าวถึงชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่ราบสูงทิเบตเป็นครั้งแรกในปี 255 ก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่น (汉 202 ก่อนคริสต์ศักราช - 220) ได้มีการบันทึกถึงชนเผ่าเซียง (羌) ซึ่งอาศัยอยู่ในแถบพื้นที่คูคุนัวเออร์ (库库诺尔)⁹ และเข้ามาถูกรานอาณาจักรจิน โดยกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนทิเบตในช่วงเวลาดังกล่าวคือกลุ่มคนที่มีชีวิตความเป็นอยู่และการปกครองแบบชนเผ่า ในสมัยราชวงศ์สุยเมื่อดินแดนทิเบตภายใต้การปกครองของราชวงศ์หย่า - หลงส่งทูตมาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีเป็นครั้งแรกในปี 608 และ 609 หรือในสมัยต้นราชวงศ์ถังที่อาณาจักรกู๋ปัวส่งทูตมาสู่ขอเจ้าหญิงจินในปี 634 ภาพลักษณ์ของอาณาจักรกู๋ปัวในสายตาอาณาจักรจินจึงยังคงเป็นชนเผ่าชายขอบซึ่งไม่มีความสำคัญนัก โดยอาณาจักรจินหันไปให้ความสำคัญในการจัดการอาณาจักรกู๋วี่หนุ่และอาณาจักรเตี๋ยกัที่ดูเป็นภัยคุกคามที่ใหญ่หลวงกว่า

3.1 อาณาจักรกู๋ปัวกับวัฒนธรรมชนเผ่า

ในการปฏิสัมพันธ์กับอาณาจักรรอบด้าน อาณาจักรกู๋ปัวมุ่งหวังที่จะเข้าครอบครองพื้นที่และแผ่ขยายอาณาเขตการปกครองของตน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่างจากอาณาจักรอื่นๆ รอบอาณาจักรจินที่มีวิถีการดำรงชีวิตและการปกครองแบบชนเผ่า ซึ่งถึงแม้จะบุกโจมตีอาณาจักรเพื่อนบ้าน แต่ก็ไม่มีความมุ่งหมายที่จะเอาชนะเพื่อครอบครองดินแดน

สำหรับอาณาจักรชนเผ่า จุดมุ่งหมายในการบุกโจมตีอาณาจักรจินที่มั่นคงและมองว่าตัวเองเป็นบุตรแห่งสวรรค์ที่ต้องดูแลให้ล้าอย่างมีเมตตา¹⁰ คือ การโจมตีสร้างความเสียหายเพื่อให้ได้รับสิ่งของและผลประโยชน์ต่างๆ ด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเงื่อนไขทางการค้ากับการสงบศึกหรือด้วยการบุกปล้นเมืองต่างๆ ระหว่งรบ

นอกจากนั้นโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอาณาจักรกู๋ปัวยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้จุดมุ่งหมายและแนวทางการปฏิบัติต่ออาณาจักรรอบข้างแตกต่างจากอาณาจักรแบบชนเผ่า โดยวิถีชีวิตแบบชนเผ่าที่ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจทำให้อาณาจักรแบบชนเผ่าหวังที่จะได้รับประโยชน์จากความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของอาณาจักรจิน ซึ่งนำไปสู่ภาวะที่ต้องคอยพึ่งพาอาณาจักรจิน ดังนั้นอาณาจักรแบบชนเผ่าจึงต้องการให้อาณาจักรจินดำรงอยู่เพื่อคอยแบ่งปันผลประโยชน์ให้ตัวเองมากกว่าต้องการเข้ายึดครองเพื่อขยายอาณาเขตหรือเข้าบริหารปกครองดินแดนเอง¹¹

สำหรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอาณาจักรกู๋ปัวนั้นมีความมั่นคงและพึ่งพาตัวเองได้มากกว่าของอาณาจักรชนเผ่าด้วยปัจจัย 3 ด้าน คือ 1) อาณาจักรกู๋ปัวทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์แบบตั้งรกรากอยู่เป็นที่ เนื่องจากมีพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกได้จำกัด ต่างจากอาณาจักรชนเผ่าอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งหญ้า 2) อาณาจักรกู๋ปัวมีการทำการค้ากับชนชาติอื่น และมีระบบภาษีที่นำมาใช้ทั้งใน

อาณาจักรญี่ปุ่นเองและดินแดนในการปกครอง 3) อาณาจักรญี่ปุ่นยอมรับวัฒนธรรมของชาติรอบข้าง ทั้งจีน อินเดีย และเตอร์กตะวันตก มาพัฒนารูปแบบเฉพาะของตัวเองได้อย่างมีอิสระ¹²

ด้วยความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้อาณาจักรญี่ปุ่นไม่ต้องหวังพึ่งพาการค้าขายของ อาณาจักรจีนเพื่อพุงเศรษฐกิจของตัวเอง อีกทั้งยังมีทุนทรัพย์ในการสนับสนุนและเพิ่มความแข็งแกร่ง ให้กองกำลังทหาร ความมุ่งหวังของจักรพรรดิแห่งอาณาจักรญี่ปุ่นในการบุกอาณาจักรอื่นจึงมุ่งไปที่การ แผ่ขยายอำนาจและอาณาเขต โดยเมื่ออาณาจักรญี่ปุ่นเริ่มบุกโจมตีอาณาจักรถัง นอกจากกองทัพทิเบต จะยึดเอาดินแดนที่บุกโจมตีได้มาครอบครองแล้ว ยังมีการตกลงเงื่อนไขการสงบศึกและเรียกร้องการ ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมจากอาณาจักรถังอีกด้วย ในที่สุดแล้วอาณาจักรญี่ปุ่นจึงเป็นภัยคุกคามอย่าง ที่อาณาจักรถังไม่เคยประสบมาก่อนหรือได้ประสบอีกจากอาณาจักรอื่นๆ ตลอดรัชสมัยของราชวงศ์

3.2 จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรญี่ปุ่นและอาณาจักรถัง

เดือนธันวาคม ปี 634 หลังจากที่อาณาจักรถังเริ่มโจมตีอาณาจักรคู่วีหุนซึ่งเป็นรัฐกัณชน ระหว่างอาณาจักรญี่ปุ่นและอาณาจักรถัง ทูตทิเบตก็เดินทางมาถึงอาณาจักรถังตามคำสั่งของจักรพรรดิ สรน ชัน กัมโป โดยรายละเอียดของการเข้าพบครั้งดังกล่าวไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ แต่ราช สำนักรังได้มอบหมายให้ทูตจีนเดินทางไปยังอาณาจักรญี่ปุ่นเพียงไม่กี่วันหลังจากทูตทิเบตเดินทางมาถึง และหลังจากนั้นภายในเดือนเดียวกันจักรพรรดิไท่จง (太宗 ครองราชย์ปี 626-649) ได้สั่งให้โจมตี อาณาจักรคู่วีหุนต่อจนอาณาจักรคู่วีหุนพ่ายแพ้ในเดือนพฤษภาคม ปี 635 และขอสวามิภักดิ์ต่อ อาณาจักรถัง

หลังการพ่ายแพ้ของอาณาจักรคู่วีหุนจักรพรรดิทิเบตได้ส่งทูตมาอีกครั้งในปี 635 เพื่อขอ เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรถังด้วยการแต่งงานกับเจ้าหญิงจีน อย่างไรก็ตามจักรพรรดิไท่จงได้ ปฏิเสธการขอดังกล่าวในขณะที่ยกเจ้าหญิงจีนให้แต่งงานกับกษัตริย์แห่งอาณาจักรคู่วีหุนซึ่งส่งทูตมาสู่ ขอเจ้าหญิงจีนในเวลาไล่เลี่ยกัน

เมื่อได้รับการปฏิเสธ จักรพรรดิสรน ชัน กัมโปจึงส่งกองทัพให้เข้าโจมตีอาณาจักรถัง โดยบุก ผ่านดินแดนคู่วีหุนซึ่งเคยเป็นรัฐกัณชนของสองอาณาจักร และบัดนี้ได้เป็นดินแดนภายใต้การปกครอง ดูแลของอาณาจักรถัง ซึ่งกองทัพทิเบตได้รับชัยชนะมาอย่างง่ายดายในปี 638 อีกทั้งยังได้รับการ กล่าวขวัญว่าชัยชนะครั้งนี้ได้มาจากการบุกดินแดนคู่วีหุนทางด้านที่มีกำลังทหารเข้มแข็งที่สุด

หลังจากได้รับชัยชนะเหนือกองทัพคู่วีหุนแล้ว กองทัพทิเบตได้บุกไปปราบชนเผ่าที่มีอำนาจ ในช่วงเวลาดังกล่าวอีกสองกลุ่ม คือ ชนเผ่าตันกุต (Tangut) และชนเผ่าโป-ลัน (Po-lan) แล้วจึงเข้า โจมตีเมืองชายแดนของอาณาจักรถัง

จักรพรรดิสรน ชัน กัมโป แสดงเจตนาชัดเจนว่าหากอาณาจักรถังไม่ยกเจ้าหญิงให้ กองทัพทิเบตจะโจมตีรุกเข้าไปในอาณาจักรถังยิ่งขึ้น ซึ่งเหตุการณ์นี้นับเป็นครั้งแรกที่อาณาจักรถังได้เห็น แส่นยานภาพของกองทัพทิเบต และทำให้จักรพรรดิไท่จงตอบตกลงการขอเชื่อมความสัมพันธ์ทางการ

แต่งงานของอาณาจักรตูปัว และส่งเจ้าหญิงเหวินเฉิง (文成) ไปยังอาณาจักรตูปัวในปี 641 หลังการแต่งงาน¹³ อาณาจักรตูปัวและอาณาจักรถังมีความสัมพันธ์ที่ต่อกันจนสิ้นรัชสมัยจักรพรรดิไท่จงและจักรพรรดิสรน ชัน กัมโป ในปี 649

รูปภาพที่ 2 ภาพติดต่อทางการทูตระหว่างอาณาจักรตูปัวกับอาณาจักรถัง
ที่มารูปภาพ : <http://tangchao.baik.com/article-82941.html>

3.3 ช่วงสงบก่อนความขัดแย้งเริ่มต้นในอาณาจักรตูวี่หุน

ตั้งแต่ปี 641 ที่เจ้าหญิงเหวินเฉิงแต่งงานกับจักรพรรดิแห่งอาณาจักรตูปัวจนกระทั่งถึงปี 663 ความสัมพันธ์ของอาณาจักรตูปัวและอาณาจักรจินดำเนินไปด้วยดีโดยไม่มี ความขัดแย้งต่อกัน

ในปี 649 จักรพรรดิสรน ชัน กัมโปได้สละราชบัลลังก์ให้พระโอรสขึ้นครองราชย์แทน แต่เจ้าชายกัน สรน กัน ชัน (Gun sron gun btsan ครองราชย์ปี 649-653) ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิได้เพียง 5 ปี ก็สิ้นพระชนม์ลง จักรพรรดิสรน ชัน กัมโป จึงกลับมาครองราชย์อีกครั้ง ต่อมาเมื่อจักรพรรดิสรน ชัน กัมโป สิ้นพระชนม์ลง จึงมีการแต่งตั้งจักรพรรดิมัง สรน มัง ชัน (Mang song mang btsan ครองราชย์ปี 653-676) ซึ่งเป็นพระนัดดาให้ขึ้นครองราชย์ในปี 653 โดยเบื้องหลังมีมุขมนตรีมการ์ ชน รชัน (Mgar Ston rtsan) ทำหน้าที่สำเร็จราชการแทน

มุขมนตรีมการ์ ชน รชัน มีความสนใจเรื่องการรวมดินแดนตูวี่หุนซึ่งปลีกตัวออกไปสวามิภักดิ์กับอาณาจักรถังให้กลับเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรตูปัว ในปี 663 อาณาจักรตูปัวได้ส่งกองทัพไปทำสงครามกับดินแดนตูวี่หุนครั้งนั้นทั้งอาณาจักรตูปัวและดินแดนตูวี่หุนได้ส่งทูตไปยังอาณาจักรถังเพื่อขอกำลังช่วยเหลือ¹⁴ โดยอาณาจักรถังตัดสินใจส่งทัพไปช่วยป้องกันดินแดนตูวี่หุนจากอาณาจักรตูปัว¹⁵ แต่อย่างไรก็ตามอาณาจักรตูปัวก็ยังคงได้รับชัยชนะและสามารถครอบครองดินแดนตูวี่หุนได้ในปี 663 และการที่อาณาจักรตูปัวสามารถขยายอำนาจปกครองไปยังดินแดนตูวี่หุนได้นั้นนับเป็นก้าวแรกในการแทรกซึมเข้าพื้นที่ของอาณาจักรถังเพื่อแข่งประชันความเหนือกว่า¹⁶

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาเดียวกันนั้น อาณาจักรจีนยังคงมองว่าจักรพรรดิทิเบตเป็นเพียงเจ้าครองนครที่ไม่อาจเทียบเท่าจักรพรรดิจีนได้¹⁷ โดยอาณาจักรภู่วังได้ส่งทูตไปขอเชื่อมสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรถัง 3 ครั้ง ในปี 658, 663 และ 665 แต่จักรพรรดิเกาจง (高宗 ครองราชย์ปี 649-683) ได้ปฏิเสธคำขอเชื่อมสัมพันธไมตรีทุกครั้งไป โดยการขอเข้าพบในปี 658 อาณาจักรภู่วังส่งคณะทูตไปขอเชื่อมสัมพันธไมตรีทางการแต่งงานแต่จักรพรรดิเกาจงปฏิเสธ ในปี 663 หลังจากรบชนะดินแดนถู่วี่หุนแล้ว มุขมนตรีมังกร ชน รชัณส่งคณะทูตไปขอเชื่อมสัมพันธไมตรีทางการแต่งงานอีกครั้ง โดยจักรพรรดิเกาจงได้ปฏิเสธพร้อมส่งทูตจีนให้ถือจดหมายตำหนิความก้าวร้าวของอาณาจักรภู่วังกลับไปด้วย ในปี 665 อาณาจักรภู่วังส่งทูตไปเป็นครั้งที่ 3 เพื่อหวังสร้างความปรองดองกับดินแดนถู่วี่หุนด้วยการขอใช้พื้นที่ในเขตการดูแลของอาณาจักรถังมาทำปศุสัตว์ แต่จักรพรรดิเกาจงก็ปฏิเสธคำขอเช่นเคย¹⁸

หลังจากนั้นเมื่ออาณาจักรถังส่งเงินสิ่งเยียน (陈行焉) ไปเป็นทูตเพื่อเข้าพบจักรพรรดิถังมั่ง มัง ชัน ในปี 665 เงินสิ่งเยียนถูกสั่งให้คุกเขาคำนับต่อจักรพรรดิทิเบต ซึ่งเงินสิ่งเยียนไม่ยอมปฏิบัติตามจึงถูกอาณาจักรภู่วังกักตัวไว้เป็นระยะเวลากว่า 10 ปีจนกระทั่งเงินสิ่งเยียนเสียชีวิตลง¹⁹

ในปี 670 อาณาจักรภู่วังบุกโจมตีดินแดนที่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของอาณาจักรถังในแถบลุ่มแม่น้ำทาริม (Tarim Basin) ที่เหลือทั้งหมด ซึ่งรวมถึงดินแดนถู่วี่หุนด้วย²⁰ ในเหตุการณ์ดังกล่าว อาณาจักรถังได้รับตั้งกองทัพเพื่อส่งกลับไปตีเอาอาณาเขตคืน แต่ผลสุดท้ายแล้วก็ยังคงพ่ายแพ้ให้กับกองกำลังทิเบต โดยทหารในกองทัพเงินเกือบทั้งหมดถูกสังหารและบาดเจ็บ²¹ การรบครั้งนี้นับเป็นจุดสิ้นสุดของการครอบครองดินแดนในลุ่มแม่น้ำทาริมยาวนานสองทศวรรษของอาณาจักรจีน

3.4 จุดสูงสุดในการขยายดินแดนของอาณาจักรภู่วัง

การเข้าครอบครองดินแดนในเขตลุ่มแม่น้ำทาริมของอาณาจักรภู่วังนับเป็นจุดสิ้นสุดอำนาจของอาณาจักรจีนในพื้นที่ดังกล่าว และเป็นจุดเริ่มต้นอำนาจการครอบครองดินแดนในแถบนี้ของทิเบต

ในช่วงเวลาดังกล่าว อาณาจักรภู่วังสู้รบและได้รับชัยชนะจนสามารถขยายเขตแดนของอาณาจักรเป็นวงกว้างไปจนถึงดินแดนทางตะวันออกของเอเชียกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเส้นทางการค้าระหว่างทวีปอยู่หลายสาย อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ใจกลางดินแดนพุทธศาสนาของทวีปยูเรเชีย การที่อาณาจักรภู่วังได้พื้นที่อันเป็นจุดยุทธศาสตร์เช่นนี้ไปครอบครอง ประกอบกับที่กองทัพทิเบตมีชัยชนะเหนือกองทัพเงินในปี 670 แล้ว ก็ทำให้อาณาจักรถังไม่รู้จะจัดการกับอาณาจักรภู่วังอย่างไรต่อไปอยู่ช่วงหนึ่ง²²

เมื่อถึงปี 677 อาณาจักรภู่วังเริ่มโจมตีหัวเมืองต่างๆ ของอาณาจักรถัง โดยที่อาณาจักรถังไม่สามารถเอาดินแดนกลับคืนมาได้²³

ในปี 678 อาณาจักรถังได้พยายามรวบรวมไพร่พลได้จนถึง 180,000 นาย เพื่อไปตีเอาดินแดนคืนจากอาณาจักรภู่วัง แต่สุดท้ายก็ยิ่งพ่ายแพ้อาณาจักรภู่วังกลับมา ซึ่งนับเป็นความเสียหายที่ร้ายแรง

ของอาณาจักรถัง²⁴ และในปี 678 นี้ อาณาจักรตูปั๋วแผ่ขยายอาณาเขตครอบคลุมดินแดนลุ่มแม่น้ำทาริมรวมทั้งเขตภูเขาทางตะวันตกเฉียงใต้ของลุ่มแม่น้ำได้ทั้งหมด ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาที่ยาอาณาจักรตูปั๋วขยายอาณาเขตได้กว้างไกลที่สุดในประวัติศาสตร์²⁵

3.5 ความอ่อนแอภายในของอาณาจักรตูปั๋ว

ในปี 690 จักรพรรดินีอู่เจ๋อเทียน (武则天) ขึ้นครองราชย์ในอาณาจักรจีน ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่จักรพรรดิคหรี ดุส สรอน (Khri dus sron ครองราชย์ปี 680–706) ในอาณาจักรตูปั๋วเริ่มจัดการชั่วคราวเมืองภายใน โดยมีการทยอยกำจัดกลุ่มผู้กุมอำนาจในตระกูลมการ์ (Mgar) ที่เคยมีอำนาจเหนือจักรพรรดิมาตั้งแต่รัชสมัยก่อน ส่งผลให้อาณาจักรตูปั๋วโดยรวมอ่อนแอลง ซึ่งเห็นได้ชัดเมื่อกลุ่มชนทัณฑุตจำนวนมากที่เคยสยบยอมให้ทิเบต หันไปสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรถังแทนในปี 692²⁶

การที่อาณาจักรตูปั๋วยุ่งวุ่นวายอยู่กับการเมืองภายใน ทำให้อาณาจักรจีนมีโอกาสตั้งอำนาจบางส่วนกลับคืนมาจากอาณาจักรตูปั๋ว โดยปี 692 อาณาจักรถังได้ยกทัพไปตีเอาเมืองซึ่งเป็นกองกำลังรักษาการณ์²⁷ คืนมาได้ 4 เมือง และต่อด้วยการไปตีเอาเมืองปราการในเขตลุ่มแม่น้ำทาริมกลับคืนมาได้ด้วย²⁸

3.6 สถานการณ์พลิกผันและจุดเริ่มต้นของสนธิสัญญาระหว่างอาณาจักรตูปั๋วและอาณาจักรถัง

ในขณะที่อาณาจักรตูปั๋วมีปัญหาภายในระหว่างชั่วคราวอำนาจของจักรพรรดิและชั่วคราวของตระกูลมการ์แต่เมื่อมีภัยจากภายนอก ทั้งจักรพรรดิทิเบตและตระกูลมการ์ก็ยังคงป้องกันอาณาจักรจากศัตรูภายนอกก่อน

ในปี 693-694 มการ์ คหรี บริน (Mgar Khri brin) แม่ทัพและลูกชายของมุขมนตรีมการ์ ชนรชัน รวบรวมกำลังเพื่อไปต่อสู้อีกกองทัพนอกในดินแดนถู่วีหุน²⁹ แต่ในการเผชิญหน้ากันระหว่างอาณาจักรตูปั๋วและอาณาจักรถังระหว่างช่วงปี 694 และ 695 อาณาจักรตูปั๋วกลับเป็นฝ่ายพ่ายแพ้อย่างหนัก การพ่ายแพ้แต่ละครั้งกองทัพทิเบตและกองทัพเติร์กที่ร่วมมือกันต่างต้องสูญเสียไพร่พลไปถึง 30,000 คน³⁰ จนกระทั่งปี 696 มการ์ คหรี บริน เข้าโจมตีอาณาจักรถังสำเร็จและได้รับชัยชนะอย่างยิ่งใหญ่

หลังจากได้รับชัยชนะ อาณาจักรตูปั๋วรีบยื่นข้อเสนอสันติภาพทางการแต่งงานให้อาณาจักรถัง โดยช่วงเวลาเดียวกันนั้นกลุ่มชนชาวเติร์กตะวันออกกำลังลุกขึ้นมาแข่งขันกับอาณาจักรถัง และในดินแดนของชาวคิตัน (Khitan) ที่อยู่ทางตะวันออกก็มีการก่อกบฏขึ้น ทำให้อาณาจักรถังต้องปรับข้อตกลงของอาณาจักรตูปั๋วเพื่อลดจำนวนศัตรูที่ต้องเฝ้าระวังลง³¹ ซึ่งนำไปสู่การทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 1 ระหว่างอาณาจักรตูปั๋วและอาณาจักรถังในปี 706

4. ประเด็นสำคัญในสนธิสัญญาสันติภาพระหว่างอาณาจักรภู่วและอาณาจักรถัง และความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรภู่วและอาณาจักรถังในช่วงที่มีการทำสนธิสัญญาต่อกัน

ระหว่างปี 706 จนถึงปี 842 ซึ่งเป็นปีสิ้นสุดราชวงศ์ยาหลุง อาณาจักรภู่วและอาณาจักรถังได้ทำสนธิสัญญาสันติภาพร่วมกัน 7 ฉบับ โดยแต่ละฉบับมีเนื้อหาและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ดังนี้

4.1 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 1 (ปี 706)

ประเด็นสำคัญในสนธิสัญญา

1. อาณาจักรถังยกเจ้าหญิงจินเฉิง (金城) ให้แต่งงานกับจักรพรรดิซื่อลี่ เต ซัก ซัน (Khri lde gtsug brtsan ครองราชย์ปี 706-754)
2. กำหนดเขตแดนระหว่างกัน (ทั้งนี้ไม่มีหลักฐานที่ระบุรายละเอียดเรื่องพื้นที่ที่ชัดเจน)

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิซื่อลี่ เต ซัก ซัน แห่งอาณาจักรภู่ว และจักรพรรดิจงจง (中宗) แห่งอาณาจักรถัง โดยในพิธีกล่าวคำสาบานข้อตกลง จักรพรรดิของทั้งสองอาณาจักรได้ทำพิธีด้วยตัวเองในอาณาจักรของตัวเอง ซึ่งนับว่ามีความเสมอภาค

หลังจากมีการทำสนธิสัญญาฉบับที่ 1 นี้แล้ว จักรพรรดิของทั้งสองอาณาจักรมีการติดต่อกันทางจดหมาย ในจดหมายของทั้งสองฝ่ายมีการใช้สรรพนามแทนจักรพรรดิของอาณาจักรถังว่า “อา (uncle)” และใช้สรรพนามแทนจักรพรรดิของอาณาจักรภู่วว่า “หลาน (nephew)” นอกจากนี้ เวลากล่าวถึงการทำสนธิสัญญาโดยอาณาจักรภู่ว จะใช้คำว่า “การให้คำสาบาน” ในขณะที่การกล่าวถึงการทำสนธิสัญญาโดยอาณาจักรถัง จะใช้คำว่า “การสรุปข้อตกลง”³² ซึ่งภาษาที่ใช้สื่อสารกันเหล่านี้มีนัยยะแสดงศักดิ์ที่เหนือกว่าของจักรพรรดิถัง

หลังจากนั้นในปี 710 ซึ่งเป็นช่วงหลังการทำสนธิสัญญาแล้ว 4 ปี อาณาจักรถังได้ละเมิดข้อตกลงสันติภาพโดยได้นำทัพไปรุกรานอาณาจักรภู่ว อาณาจักรภู่วได้กลับโดยการทำพิธีขอเข้าไปใช้พื้นที่ในเขตจิวฉวี (九曲) สำหรับเป็นที่สร่งน้ำของเจ้าหญิงจินเฉิง แต่หลังจากที่จักรพรรดิถังยินดียินดีตามคำขอ อาณาจักรภู่วจึงเข้าไปสร้างป้อมปราการให้เป็นฐานป้องกันความมั่นคงและสามารถใช้เป็นฐานโจมตีอาณาจักรถังได้สะดวกยิ่งขึ้น และต่อจากนั้นมาอาณาจักรภู่วและอาณาจักรถังก็กลับมาทำสงครามต่อกันเรื่อยมา

4.2 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 2 (ปี 732)

ประเด็นสำคัญในสนธิสัญญา

1. อาณาจักรถังยินดีเปิดตลาดขายแดนที่ฉือหลิง (赤岭) ตามที่อาณาจักรภู่วขอ
2. อาณาจักรถังเสนอให้เนื้อหาในสนธิสัญญาอ้างอิงถึงวันที่เดียวกันตามปฏิทินจีน (ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาณาจักรถังพยายามวางตัวไว้ในสถานะที่เหนือกว่าอาณาจักรภู่ว เนื่องจากตามความเชื่อ

ของจีน บุตรแห่งสวรรค์เท่านั้นที่มีความชอบธรรมในการกำหนดวันที่ในปฏิทิน และทุกๆ สิ้นปี บุตรแห่งสวรรค์จะแจกจ่ายปฏิทินของปีใหม่ไปยังรัฐในการดูแลต่างๆ)

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับที่ 2 เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิคยี่ ลเด ซัก ชัน แห่งอาณาจักรกู๋ปัว และจักรพรรดิเสวียนจง (玄宗) แห่งอาณาจักรถัง โดยจักรพรรดิคยี่ ลเด ซัก ชัน เป็นผู้ส่งสารถึงจักรพรรดิเสวียนจงเสนอให้ทำสนธิสัญญาสันติภาพก่อน ซึ่งภาษาที่ใช้จักรพรรดิคยี่ ลเด ซัก ชัน ใช้ในจดหมายนั้น แสดงถึงความเท่าเทียมกับจักรพรรดิเสวียนจง ทำให้จักรพรรดิเสวียนจงไม่พอใจและเกือบจะปฏิเสธการทำสนธิสัญญาในที่แรก แต่ขุนนางจีนได้น้อมน้าวให้ยอมรับการเชื่อมสัมพันธ์มิตรไว้

สำหรับขั้นตอนการเตรียมเนื้อหาสนธิสัญญา อาณาจักรกู๋ปัวและอาณาจักรถังร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยอาณาจักรกู๋ปัวได้แต่งตั้งขุนนางในตำแหน่งสูงให้เป็นผู้ส่งสารไปยังจักรพรรดิเสวียนจง ในขณะที่จักรพรรดิเสวียนจงได้ส่งขุนนางในระดับสูงให้เดินทางไปส่งสารตอบพร้อมของกำนัลเป็นงานวรรณกรรม ซึ่งจักรพรรดิคยี่ ลเด ซัก ชัน ให้การต้อนรับอย่างกระตือรือร้น

จักรพรรดิคยี่ ลเด ซัก ชัน ยังได้เสนอต่อจักรพรรดิเสวียนจงว่า เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันรักษาสันติภาพได้ยาวนาน จึงควรมีการประกาศข้อตกลงตามเนื้อหาสนธิสัญญาให้ขุนพลตามชายแดนได้รู้ด้วย จักรพรรดิเสวียนจงเห็นด้วย ในวันที่มีการตั้งหลักศิลาจารึกซึ่งเป็นสนธิสัญญา ทั้งสองฝ่ายจึงตระเวนไปแจ้งข่าวการทำสนธิสัญญานี้ให้ขุนพลประจำเมืองตามชายแดนต่างๆ ได้รู้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในปี 737 ซึ่งเป็นเวลาห้าปีหลังจากการทำสนธิสัญญา อาณาจักรถังได้ละเมิดข้อตกลงโดยการนำทัพไปบุกอาณาจักรกู๋ปัว หลังจากนั้นความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรกู๋ปัวและอาณาจักรถังก็ดำเนินเรื่อยมา แม้ในปี 741 อาณาจักรกู๋ปัวได้เสนอให้มีการทำสนธิสัญญาสันติภาพอีกครั้ง แต่จักรพรรดิเสวียนจงปฏิเสธ ทั้งอาณาจักรกู๋ปัวและอาณาจักรถังจึงผลัดกันโจมตีดินแดนของอีกฝ่ายจวบจนสิ้นรัชสมัยจักรพรรดิเสวียนจง ในปี 756

4.3 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 3 (ปี 762)

ประเด็นสำคัญในสนธิสัญญา

อาณาจักรจีนต้องส่งบรรณาการรายปีเป็นม้วนผ้าไหมจำนวน 50,000 ม้วน มาให้อาณาจักรกู๋ปัว

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาเกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิคยี่ สรอน ลเด ชัน (Khri sron lde brtsan 756-797) แห่งอาณาจักรกู๋ปัว และจักรพรรดิสู้ง (肅宗) แห่งอาณาจักรถัง

ก่อนหน้าทำสนธิสัญญาฉบับนี้จะเกิดขึ้น ได้เกิดเหตุการณ์กบฏอันลู่ซัน (安祿山) ภายในอาณาจักรถังในปี 755 ซึ่งทำให้อาณาจักรถังอ่อนแอลงมาก โดยจักรพรรดิเสวียนจงต้องลี้ภัยไปณฑล

เสฉวน (四川) และต่อมาพระโอรสของจักรพรรดิเสวียนจงได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิสู่จิง (ครองราชย์ปี 756-762) แต่ต้องทำพิณนอกเมืองหลวงที่เมืองหลิว (灵武) ในปี 756 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่จักรพรรดิคหีร์ สรอง อเด ซัน (Khri srong lde brtsan ครองราชย์ปี 754-797) ขึ้นครองราชย์ที่อาณาจักรตูปั๋ว

ในช่วงปี 756-757 อาณาจักรตูปั๋วเริ่มเข้ายึดเมืองหน้าด่านต่างๆ ที่เป็นกำลังทหารให้อาณาจักรถัง พร้อมกับยื่นข้อเสนอที่จะช่วยกำจัดกบฏให้อาณาจักรถัง โดยขอแลกเปลี่ยนกับการได้แต่งงานกับเจ้าหญิงจิน อย่างไรก็ตามจักรพรรดิสู่จิงไม่ยอมรับข้อเสนอดังกล่าว และหันไปเป็นพันธมิตรกับกลุ่มชนชาวอุยกูร์ (Uighur) ที่กำลังสะสมอำนาจขึ้นมาเป็นอาณาจักร ซึ่งถึงแม้จะยังอ่อนแอแต่จักรพรรดิสู่จิงมองว่าไม่มีความมุ่งหมายที่จะเข้ายึดครองอาณาจักรดังเช่นอาณาจักรตูปั๋ว

อย่างไรก็ตาม อาณาจักรถังต้องจำยอมทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอาณาจักรตูปั๋วในปี 762 แต่เพียงหนึ่งปีให้หลัง ในปี 763 อาณาจักรตูปั๋วก็ละเมิดข้อตกลงโดยการปลดทูตจีน 2 คนออกจากตำแหน่งและกักตัวไว้นาน 2 ปี

ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกัน อาณาจักรถังก็สามารถยึดเมืองหลวงฉางอัน (长安) คืนมาจากกบฏอันลู่ซันได้ รวมทั้งจักรพรรดิไต้จิง (ครองราชย์ปี 763-779) ได้ขึ้นครองราชย์และปฏิเสธที่จะส่งบรรณาการให้อาณาจักรตูปั๋วตามข้อตกลงในสนธิสัญญา เป็นเหตุให้อาณาจักรตูปั๋วนำทัพเข้าโจมตีฉางอันและยึดครองไว้เป็นเวลา 15 วัน ก่อนจะถอนกำลังออกไป โดยให้เจ้าชายพระองค์หนึ่งในราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นพี่ชายของเจ้าหญิงจินเฉิง ขึ้นเป็นจักรพรรดิอุปโลกนชั่วคราว

4.4 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 4 (ปี 765)

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิคหีร์ สรอน ลเด ซัน แห่งอาณาจักรตูปั๋ว และจักรพรรดิไต้จิงแห่งอาณาจักรถัง โดยบันทึกทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรจีนได้กล่าวถึงสนธิสัญญาฉบับนี้อย่างสั้นๆ เพียงว่าอาณาจักรตูปั๋วได้เสนอข้อตกลงสันติภาพกับจักรพรรดิไต้จิง จักรพรรดิไต้จิงจึงส่งทูตไปทำสนธิสัญญา อย่างไรก็ตามในปีเดียวกันนั่นเอง อาณาจักรตูปั๋วก็ได้เข้าร่วมกับกบฏขุนพลปูกู ฮวยเอิน (Pugu Huaien) และกลุ่มชนชาวอุยกูร์เข้ายึดฉางอัน แต่ระหว่างทางขุนพลปูกู ฮวยเอิน ได้เสียชีวิตกะทันหันทำให้แผนการล้มเลิกไป

4.5 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 5 (ปี 767)

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิคหีร์ สรอน ลเด ซัน แห่งอาณาจักรตูปั๋ว และจักรพรรดิไต้จิงแห่งอาณาจักรถัง ซึ่งนับเป็นสนธิสัญญาสันติภาพที่สองอาณาจักรทำร่วมกันเป็นครั้งที่ 3 ในรอบ 5 ปี อย่างไรก็ตามไม่กี่เดือนหลังการทำสนธิสัญญา กองทัพทิเบตได้บุกโจมตีหลิงโจว (灵州) ซึ่ง

เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรถัง และจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปี 778 ที่จักรพรรดิไต้จงสิ้นพระชนม์ลง อาณาจักรตูปั๋วได้ส่งสาส์นขอทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอาณาจักรจีนอีกหลายครั้ง แต่ยังคงรุกรานชายแดนอาณาจักรถังแทบทุกปี โดยเว้นไปเพียงแคปี 771 และ 774³³

4.6 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 6 (ปี 783)

ประเด็นสำคัญในสนธิสัญญา

1. อาณาจักรถังขอให้อาณาจักรตูปั๋วปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือแก่หลิวเหวินซี (刘文西) ซึ่งเป็นกบฏต่อราชสำนักถังเมื่อปี 780
2. อาณาจักรตูปั๋วขอให้ทั้งสองอาณาจักรปฏิบัติต่อกันในฐานะที่เท่าเทียม โดยเฉพาะการใช้คำพูดที่เสมอฐานะกัน
3. กำหนดเขตแดนโดยให้ภูเขาห่อหลาน (贺兰) ทางตะวันตกของมณฑลหลิงโจวเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างอาณาจักรตูปั๋วและอาณาจักรถัง

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิฮือรี สรอน ลเต ชัน แห่งอาณาจักรตูปั๋ว และจักรพรรดิเต๋อจง (德宗) แห่งอาณาจักรถัง

ทั้งนี้หลังจากที่จักรพรรดิเต๋อจง (ครองราชย์ปี 779-805) ได้ขึ้นครองราชย์ก็เปลี่ยนนโยบายการปฏิสัมพันธ์ต่อทิเบตจากการเป็นฝ่ายตั้งรับการรุกรานตามชายแดนเป็นการเริ่มขอเชื่อมความสัมพันธ์ก่อน โดยจักรพรรดิเต๋อจงได้ส่งทูตไปขอทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอาณาจักรตูปั๋ว รวมทั้งมีคำสั่งไม่ให้กองทัพถังตามเมืองหน้าด่านเป็นฝ่ายเริ่มโจมตีอาณาจักรตูปั๋ว อีกทั้งยังปล่อยตัวคณะทูต 8 คณะที่ถูกกักตัวไว้ในสมัยจักรพรรดิไต้จงให้ได้กลับอาณาจักรตูปั๋ว เช่นเดียวกับชาวทิเบตที่ถูกจับตัวไว้ทางตอนใต้ของจีนกว่า 500 คน ซึ่งสาเหตุที่จักรพรรดิเต๋อจงเปลี่ยนนโยบายความสัมพันธ์กับอาณาจักรตูปั๋วนี้ สันนิษฐานว่าเป็นเพราะจักรพรรดิเต๋อจงต้องการทุ่มกำลังในการสู้รบกับกลุ่มชนชาวอุยгурซึ่งทรงอำนาจขึ้นมาโดยไม่ต้องเตรียมรับศึกสองด้าน³⁴

ในการทำสนธิสัญญาฉบับนี้ อาณาจักรตูปั๋วและอาณาจักรถังต่างตกลงทำตามข้อตกลงด้วยดี โดยอาณาจักรตูปั๋วยอมรับข้อตกลงที่จะไม่ให้ความช่วยเหลือหลิวเหวินซี ในขณะที่จักรพรรดิเต๋อจงเลิกใช้สรรพนาม “อา” และ “หลาน” ในการเรียกขานทั้งสองฝ่าย อีกทั้งปรับคำศัพท์ที่แสดงความเหนือกว่าอื่นๆ ให้เป็นคำกลางๆ ในการสื่อสารกับจักรพรรดิทิเบต นอกจากนี้อาณาจักรถังยังยินยอมเข้าร่วมพิธีกล่าวคำสาบานในการทำสนธิสัญญาตามแบบพิธีของทิเบตอีกด้วย

ในช่วงหลังของปี 783 ที่มีการทำสนธิสัญญากันนั้น อาณาจักรถังได้ขอให้อาณาจักรตูปั๋วช่วยปราบกบฏจูฉือ (朱泚) เพื่อตีเอาเมืองฉางอันคืนกลับมา โดยเสนอว่าจะยกเลิกการยึดครองดินแดนฮิวโจว

(伊州) ซีโจว (西州) และเป่ย์เถิง (北庭) พร้อมกับบรรณาการผ้าไหมให้อาณาจักรตู๋ปั่วทุกปี อาณาจักรตู๋ปั่วจึงสงบตกลง

4.7 สนธิสัญญาลวง (ปี 787)

ข้อสังเกต

เนื่องจากอาณาจักรถังปฏิเสธที่ยกเลิกการยึดครองดินแดนอีโจว ซีโจว และเป่ย์เถิงตามที่ได้ตกลงไว้ในปี 783 ทำให้อาณาจักรตู๋ปั่วนำกำลังเข้ายึดเหยียนโจว (盐州) และเซี่ยโจว (夏州) ในปี 786 แต่ในปีต่อมาอาณาจักรตู๋ปั่วได้เสนอให้ทำสนธิสัญญาสันติภาพกันอีกครั้ง โดยเมื่อถึงเวลาเข้าพิธีกล่าวคำสาบาน กองกำลังที่ติดขุมอยู่กลับออกมาจู่โจมและลักพาตัวข้าราชการจีนไป 60 คน

หลังเหตุการณ์นี้ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรตู๋ปั่วและอาณาจักรถังก็ย่ำแย่ลง จักรพรรดิเต๋อจงยกเลิกนโยบายปรองดองอาณาจักรตู๋ปั่วและนโยบายต่อต้านอาณาจักรอูยกูร์ โดยได้หันไปเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีทางการแต่งงานกับอาณาจักรอูยกูร์เพื่อหวังสร้างพันธมิตรในการต่อต้านอาณาจักรตู๋ปั่วแทน

4.8 สนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 7 (ปี 821/822)

ข้อสังเกต

สนธิสัญญาฉบับนี้เกิดขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดิคยี่ ซัก ลเต ซัน (Khri gtsug lde brtsa 815-838) แห่งอาณาจักรตู๋ปั่ว และจักรพรรดิเต๋อจง (德宗) แห่งอาณาจักรถัง โดยในปี 803 ก่อนจักรพรรดิเต๋อจง (ครองราชย์ปี 779-805) สิ้นพระชนม์ 2 ปี อาณาจักรตู๋ปั่วและอาณาจักรถังได้กลับมาเชื่อมสัมพันธ์ทางการทูตอีกครั้ง ซึ่งการทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 7 นี้ได้ถูกทำขึ้น 2 ครั้ง โดยครั้งแรกที่ฉางอัน เมืองหลวงของอาณาจักรถังในปี 821 และครั้งที่ 2 ที่ลาซา เมืองหลวงของอาณาจักรตู๋ปั่วในปี 822

สนธิสัญญาฉบับนี้กล่าวถึงอาณาจักรตู๋ปั่วและอาณาจักรถังในฐานะที่เท่าเทียมกัน โดยเนื้อหาของสนธิสัญญาที่บันทึกไว้ในบันทึกราชวงศ์ถังฉบับเก่า (旧唐书) ไม่ปรากฏการใช้คำสรรพนามว่า “อา” หรือ “หลาน” อีกต่อไป รวมทั้งมีการกล่าวถึงการครอบครองดินแดนของทั้งสองชาติด้วยคำยกย่องที่เท่าเทียม โดยระบุไว้ว่าอาณาจักรตู๋ปั่วเป็นผู้ปกครองอันยิ่งใหญ่แห่งดินแดนตะวันตก และอาณาจักรถังเป็นผู้ปกครองอันยิ่งใหญ่แห่งดินแดนตะวันออก

ถึงแม้ว่าหลังการทำสนธิสัญญาฉบับนี้จะยังคงมีความขัดแย้งแถวชายแดนอยู่บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วสถานการณ์สงบสุขไปจนตราบจนปี 842 ซึ่งเป็นปีที่สิ้นราชวงศ์ยาหลู่ง และหลังจากนั้นอาณาจักรตู๋ปั่วได้เสื่อมอำนาจลงและไม่เป็นภัยคุกคามต่ออาณาจักรจีนอีกต่อไป³⁵

5. สรุป

ความสัมพันธ์ของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านช้างตลอดช่วงเวลาที่ยังดำรงอยู่กันตั้งแต่ต้นขึ้นในปี 618 จนอำนาจของราชวงศ์หยางลิ่วเสื่อมลงในปี 842 มีลักษณะที่ขัดแย้งสลับราบรื่น แต่ระยะเวลาที่ขัดแย้งนั้นยาวนานกว่าระยะเวลาที่ราบรื่น อีกทั้งความสงบที่เกิดขึ้นจากการทำสนธิสัญญาสันติภาพร่วมกันก็มักจะไม่ยั่งยืน

ในช่วงแรกของการสัมพันธ์ อาณาจักรสุโขทัยเป็นฝ่ายเริ่มสานความสัมพันธ์ก่อน โดยจักรพรรดิสรณ ชัน กัมโป ได้ส่งคณะทูตมายังอาณาจักรล้านช้างเพื่อขอเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีผ่านทางราชวงศ์หยางลิ่ว ทั้งนี้สาเหตุที่จักรพรรดิทิเบตส่งทูตออกมาหวังเชื่อมความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านช้างอาจเป็นเพราะการเล็งเห็นถึงความเสี่ยงที่จะถูกรุกรานจากการที่อาณาจักรล้านช้างได้โจมตีและยึดอาณาจักรวู้หนุ ซึ่งเป็นรัฐกันชนระหว่างอาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาไว้ในครอบครอง จักรพรรดิทิเบตจึงหวังเชื่อมมิตรภาพที่แน่นแฟ้นไว้ป้องกันภัย³⁶ อย่างไรก็ตามอาณาจักรล้านช้างในขณะนั้นไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาณาจักรสุโขทัยในเรื่องใดได้ปฏิเสธคำขอของจักรพรรดิทิเบตไป

เมื่อถูกปฏิเสธในขณะที่อาณาจักรวู้หนุซึ่งมาขอเชื่อมความสัมพันธ์ทางการแต่งงานกับอาณาจักรล้านช้างในเวลาไล่เลี่ยกันได้รับการตอบรับ จักรพรรดิสรณ ชัน กัมโป จึงไม่พอใจและจัดกำลังทหารเข้าโจมตีอาณาจักรล้านช้างที่ โดยกองทัพทิเบตบุกเข้าหาอาณาจักรล้านช้างผ่านทางดินแดนวู้หนุซึ่งหลังจากได้ชัยชนะเหนือดินแดนวู้หนุแล้ว ระหว่างทางก่อนเดินทางถึงอาณาจักรล้านช้าง กองทัพทิเบตยังได้ปราบชนเผ่าพันกุตและชนเผ่าโพ-ลันซึ่งกำลังมีอำนาจขึ้นมาในขณะนั้นด้วย

เมื่อจักรพรรดิไท่จงแห่งราชวงศ์ถังเห็นแสนยานุภาพของกองทัพทิเบต อีกทั้งเห็นเจตนาที่ชัดเจนของจักรพรรดิสรณ ชัน กัมโป ว่าต้องได้รับเจ้าหญิงจีนไปแต่งงานเท่านั้นจึงจะยอมสงบศึก จักรพรรดิไท่จงจึงตกลงยอมมอบเจ้าหญิงเหวินเฉิงให้ ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านช้างหลังจากนั้นราบรื่นไปจนกระทั่งสิ้นรัชสมัยของจักรพรรดิไท่จงและจักรพรรดิสรณ ชัน กัมโป ในปี 649

หลังรัชสมัยของจักรพรรดิสรณ ชัน กัมโป จักรพรรดิมัง สรณ มัง ชัน ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมา แต่เนื่องจากยังอายุน้อย จึงมีมการ ชน รชัน ซึ่งเป็นมุขมนตรีทำหน้าที่สำเร็จราชการแทน

แนวทางการต่างประเทศของอาณาจักรสุโขทัยภายใต้วิสัยทัศน์ของมการ ชน รชัน คือ การครอบครองแผ่นดินวู้หนุให้ได้ โดยอาณาจักรสุโขทัยได้เข้าโจมตีดินแดนวู้หนุพร้อมกับส่งคณะทูตไปยังราชสำนักถังเพื่อขอเชื่อมสัมพันธ์ทางการแต่งงานอีกครั้ง

ทางด้านดินแดนวู้หนุนั้น อาณาจักรสุโขทัยเอาชนะมาได้โดยไม่ลำบากและสามารถเข้ายึดครองได้ไม่ยาก ในขณะที่จักรพรรดิเกาจงแห่งราชวงศ์ถังไม่สนใจไมตรีที่อาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเสนอแม้แต่น้อย โดยบอกปฏิเสธคำขอของอาณาจักรสุโขทัยทุกครั้งที่ยังอาณาจักรสุโขทัยส่งคณะทูตมาเข้าพบ อีกทั้งยังให้ทูตถือหนังสือกล่าวตำหนิความก้าวร้าวของอาณาจักรสุโขทัยกลับไปให้จักรพรรดิทิเบตด้วย หลังจากนั้น

เมื่ออาณาจักรถังส่งทูตจีนไปยังอาณาจักรญี่ปุ่นแล้วทูตจีนไม่ยอมคุกเข่าคำนับจักรพรรดิทิเบต อาณาจักรญี่ปุ่นจึงถือเป็นเหตุผลในการกักตัวทูตไว้ไม่ให้กลับอาณาจักรจีนเป็นเวลาถึง 10 ปีจนกระทั่งทูตเสียชีวิตลง

ในอีกด้านหนึ่งอาณาจักรญี่ปุ่นยังคงแผ่แสนยานุภาพไปทั่ว โดยได้รับเพื่อยึดครองดินแดนไปจนถึงพื้นที่ลุ่มแม่น้ำทาจิมซึ่งเป็นดินแดนในการดูแลของจีนมากกว่าสองทศวรรษ อีกทั้งยังขยายอาณาเขตไปจนครอบคลุมพื้นที่ลุ่มแม่น้ำทาจิมทั้งหมด ทำให้อาณาจักรญี่ปุ่นมีอาณาเขตที่กว้างไกลที่สุดในประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้

หลังจากนั้นจักรพรรดิคฮรี ดุส สรอน ของอาณาจักรญี่ปุ่นได้ขึ้นครองราชย์ และต้องการรื้อถอนอำนาจของตระกูลมการที่ครอบครองอำนาจทางการเมืองในอาณาจักรญี่ปุ่นไว้มากเกินไปและนานเกินไป จึงเกิดเป็นการสู้รบเพื่อรักษาอำนาจภายในกันเองของกลุ่มผู้นำในอาณาจักรญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาณาจักรญี่ปุ่นโดยรวมอ่อนแอลง จนเผ่าที่เคยสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรญี่ปุ่นจึงหันไปสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรถังแทน พร้อมกันนี้อาณาจักรถังก็ถือโอกาสนำกำลังทหารไปยึดเมืองในการปกครองของอาณาจักรญี่ปุ่นที่เคยเป็นของตัวเองกลับมา

หลังจากได้ดินแดนทางลุ่มแม่น้ำทาจิมคืนแล้ว อาณาจักรถังได้เคลื่อนทัพต่อไปยังดินแดนคู่อวี๋-หุนโดยกองทัพทิเบตที่ยกมาต้านกำลังนั้นกลับพ่ายแพ้อย่างหนักและต่อเนื่อง แต่กองทัพทิเบตยังคงวางแผนสู้รบตอบกลับต่อไป และในที่สุดสามารถเอาชนะกองทัพถังได้อย่างยิ่งใหญ่ รักษาดินแดนคู่อวี๋-หุนไว้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรได้ อย่างไรก็ตามกองทัพทิเบตบอบช้ำจากการสู้รบยาวนานหลายปี อีกทั้งยังคงมีความอ่อนไหวในสถานการณ์การเมืองภายใน ทำให้อาณาจักรญี่ปุ่นฉวยโอกาสตอนที่เป็นฝ่ายชนะเสนออาณาจักรถังให้มีการทำสนธิสัญญาสันติภาพร่วมกัน อาณาจักรถังในขณะนั้นเริ่มถูกรุกรานโดยชนเผ่ากลุ่มต่างๆ และต้องการลดด้านการทำศึกลงจึงได้ตอบตกลง สนธิสัญญาสันติภาพระหว่างอาณาจักรญี่ปุ่นและอาณาจักรถังฉบับที่ 1 จึงเกิดขึ้นในปี 706

อาณาจักรญี่ปุ่นและอาณาจักรถังได้มีการทำสนธิสัญญาสันติภาพร่วมกันทั้งหมด 7 ฉบับ โดยสองฉบับแรกเกิดขึ้นในปี 706 และ 732 ซึ่งเป็นช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏอันลู่ซันที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสูญเสียความแข็งแกร่งลงอย่างต่อเนื่องของอาณาจักรถัง แต่เป็นช่วงที่อาณาจักรญี่ปุ่นกำลังเผชิญปัญหาภายในและอ่อนแอลง อาณาจักรถังในขณะนั้นซึ่งมีความได้เปรียบทางการรบจึงได้ละเมิดสนธิสัญญาสันติภาพทั้ง 2 ฉบับโดยการนำกองทัพไปบุกอาณาจักรญี่ปุ่นก่อน

ในปี 755 เกิดเหตุการณ์กบฏอันลู่ซัน ทำให้อาณาจักรถังอ่อนแอลงมาก จักรพรรดิเสวียนจงต้องลี้ภัยออกจากเมืองหลวง จักรพรรดิสู้จงต้องขึ้นครองราชย์นอกเมืองหลวงเช่นกัน ในช่วงเวลานี้จักรพรรดิคฮรี สรอน ลเต ซัน แห่งอาณาจักรญี่ปุ่น เสนอตัวที่จะมาช่วยกำจัดกบฏ โดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือขอให้มีการแต่งงานระหว่างสองราชวงศ์แต่จักรพรรดิสู้จงที่จะทำตามเงื่อนไข จักรพรรดิคฮรี สรอน ลเต ซัน จึงนำกองทัพทิเบตเข้าโจมตียึดเมืองหน้าด่านต่างๆ ของอาณาจักรถัง ทำให้อาณาจักรถังจำยอม

ต้องทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอาณาจักรญี่ปุ่นเมื่อจักรพรรดิคยี่ สรอน ลเด ซัน เสนอขึ้นมา โดยเนื้อหาของสนธิสัญญาคืออาณาจักรจีนต้องส่งบรรณาการผ้าไหมให้อาณาจักรญี่ปุ่นทุกปี

อย่างไรก็ตามสนธิสัญญาสันติภาพจำนวน 3 ฉบับที่ทั้งสองอาณาจักรทำขึ้นในช่วง 10 ปีหลังเหตุการณ์กบฏอันลู่ซันซึ่งอาณาจักรตั้งอยู่ในช่วงตกต่ำนั้น ดูจะเป็นเพียงการเอาคืนอาณาจักรถังของอาณาจักรญี่ปุ่นโดยที่ไม่ได้ถือเนื้อหาสนธิสัญญาเป็นจริงเป็นจัง ซึ่งเห็นได้จากการที่อาณาจักรญี่ปุ่นเรียกร้องบังคับจะให้อาณาจักรถังมาร่วมทำสนธิสัญญาด้วย แต่เมื่อทำแล้วอาณาจักรญี่ปุ่นกลับเป็นฝ่ายทำผิดข้อตกลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการบุกเข้ายึดเมืองหลวงของอาณาจักรถัง (ปี 763) และร่วมมือกับกบฏและชนเผ่าอุยกูร์ในการเข้าโจมตีเมืองหลวง (ปี 765) ในช่วงที่เพิ่งทำสนธิสัญญาเสร็จอีกด้วย

อาณาจักรถังรู้เจตนาในการเรียกร้องที่จะทำสนธิสัญญาสันติภาพของอาณาจักรญี่ปุ่นดี ดังจะเห็นได้จากช่วงท้ายรัชกาลของจักรพรรดิไต้จิงที่จักรพรรดิเลิกตอบรับการทำสนธิสัญญาสันติภาพตามที่อาณาจักรทิเบตต้องการ

เมื่ออาณาจักรถังได้จักรพรรดิเตอจงเป็นจักรพรรดิพระองค์ใหม่ จักรพรรดิเตอจงคิดที่จะปรับเปลี่ยนท่าทีการจัดการความสัมพันธ์กับอาณาจักรญี่ปุ่นจากเดิมที่เป็นฝ่ายตั้งรับและยินยอม โดยครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่อาณาจักรถังริเริ่มต้องการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรญี่ปุ่นก่อน รวมทั้งเป็นฝ่ายเสนอให้ทำสนธิสัญญาสันติภาพร่วมกัน อย่างไรก็ตามเหตุผลเบื้องหลังความต้องการเชื่อมสัมพันธ์ของอาณาจักรถังไม่ใช่ความต้องการเป็นพันธมิตรกับอาณาจักรญี่ปุ่นอย่างจริงจัง แต่เป็นเพราะต้องการลดจำนวนด่านที่อาณาจักรถังต้องเผชิญศัตรูลง เนื่องจากจักรพรรดิเตอจงวางแผนที่จะโจมตีกำจัดชนเผ่าอุยกูร์ซึ่งเริ่มมีอำนาจแข็งแกร่งขึ้นมา

ทั้งนี้ทั้งนั้น จากการที่อาณาจักรถังมีความตั้งใจที่จะเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรทิเบตเอง ทำให้เนื้อหาและวิธีการทำสนธิสัญญาครั้งนี้เป็นไปอย่างอ้อมอ้อมและรับฟังกันเป็นอย่างดี โดยจักรพรรดิเตอจงยอมรับคำเรียกร้องของจักรพรรดิทิเบตที่ขอให้มีการเรียกขานกันด้วยฐานะที่เท่าเทียมระหว่างจักรพรรดิของทั้งสองอาณาจักร โดยไม่มีการแทนตัวว่า “อา” หรือ “หลาน” อีกต่อไป อีกทั้งคำเพราะบางที่สะท้อนให้รู้สึกถึงฐานะที่เหนือหรือด้อยกว่าก็ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นคำกลางๆ ด้วย นอกจากนี้อาณาจักรถังยังยินยอมทำพิธีกล่าวคำสาบานตามแบบแผนของอาณาจักรญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก รวมทั้งยื่นข้อเสนอที่เป็นผลประโยชน์ให้กับอาณาจักรญี่ปุ่นเป็นจำนวนไม่น้อย

อย่างไรก็ตามหลังจากทำสนธิสัญญานับที่ 6 ในปี 783 แล้ว อาณาจักรถังกลับไม่ยอมทำตามข้อตกลงที่ได้ทำไว้ ทำให้อาณาจักรญี่ปุ่นไม่พอใจและคิดแผนจัดงานทำสนธิสัญญาปลอมขึ้น โดยอาณาจักรญี่ปุ่นทำเป็นพูดคุยเพื่อเตรียมทำสนธิสัญญานับใหม่กับอาณาจักรถัง แต่พอถึงวันพิธีกล่าวคำสาบานกลับยกกองทัพมาจับตัวข้าราชการชาวจีนไปกักขังไว้เป็นจำนวนมาก

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรถังและอาณาจักรญี่ปุ่นยิ่งเป็นแผลลึก โดยจักรพรรดิเตอจงเปลี่ยนท่าทีต่ออาณาจักรญี่ปุ่นและอาณาจักรอุยกูร์เป็นไปในทางตรงข้ามกับช่วงต้น

รัชกาล โดยเปลี่ยนมามองอาณาจักรปู้เป็นศัตรู ในขณะที่ส่งเจ้าหญิงจิ้นให้ไปแต่งงานกับกษัตริย์อูยгур เพื่อหวังเชื่อมสัมพันธ์เป็นมิตรไว้ด้านอาณาจักรปู้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามในอีกราว 40 ปีต่อมา อาณาจักรถังและอาณาจักรปู้กลับมาเชื่อมความสัมพันธ์อย่างมีมิตรอีกครั้ง โดยมีการทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 7 อันเป็นฉบับสุดท้ายในปี 821 และ 822 โดยเนื้อหาสนธิสัญญาและขั้นตอนพิธีการมีความเท่าเทียมและให้เกียรติกันทั้งสองฝ่าย อีกทั้งหลังการทำสนธิสัญญาสิ้นสุดลงก็ไม่มีฝ่ายใดตั้งใจละเมิดข้อตกลงกันอีก แม้ตามชายแดนจะยังคงมีการปะทะกันอยู่บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วสถานการณ์สงบสุขไปจนกระทั่งสิ้นราชวงศ์ทั้งสอง

จากเหตุการณ์ตลอดช่วง 200 ปีในยุครุ่งเรืองของอาณาจักรปู้วันนี้ อาณาจักรปู้สามารถโจมตียึดครองดินแดนของอาณาจักรถังตั้งแต่ดินแดนที่อยู่ในความดูแล เมืองชายแดน ตลอดจนถึงเมืองหลวงได้ตามความต้องการ แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรปู้มีกำลังทางทหารที่แข็งแกร่งและเหนือกว่าอาณาจักรถัง อีกทั้งการเชื่อมสัมพันธ์กับอาณาจักรถังผ่านรูปแบบการทำสนธิสัญญา ที่ถูกนำมาใช้เป็นเกมการรบทางจิตวิทยา ก็ทำให้เห็นว่าอาณาจักรปู้สามารถรุกและรับเกมการเมืองกับอาณาจักรถังได้อย่างทัดเทียม

ลักษณะความสัมพันธ์ของอาณาจักรปู้และอาณาจักรถังนั้นแทบไม่มีความจริงใจต่อกัน เวลาปฏิสัมพันธ์กันทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งไปที่การล่อหลอกและหาวิธีเอาเปรียบอีกฝ่ายเมื่อตัวเองอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ซึ่งทำให้อาณาจักรทั้งสองไม่อาจไว้วางใจกันได้

ด้านอาณาจักรถังนั้นรับรู้ได้ถึงความอ่อนแอกว่าของตน แต่ก็ไม่มีผละกำลังเพียงพอที่จะเข้าปราบปรามอาณาจักรปู้อย่างที่ทำได้กับอาณาจักรอู๋หุนได้ อาณาจักรถังจึงต้องยอมรับและปรับท่าทีที่มีต่ออาณาจักรปู้ให้เป็นไปอย่างที่อาณาจักรปู้ต้องการมากขึ้น โดยเปลี่ยนจากท่าทีที่ไม่ยอมรับความสำคัญของอาณาจักรปู้ในช่วงต้นราชวงศ์ จันยอมมาออมขอมเพื่อหวังผลประโยชน์แอบแฝงและเสนอให้อาณาจักรปู้มาทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับที่ 6 ร่วมกัน และในที่สุดอาณาจักรถังได้ยอมรับฐานะที่เท่าเทียมของอาณาจักรปู้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงมาผลักดัน ซึ่งเห็นได้ผ่านการทำสนธิสัญญาสันติภาพฉบับสุดท้าย

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าอาณาจักรปู้เป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาณาจักรถังอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

Jiu Tangshu 《旧唐书》. Beijing: Zhonghua Shuju, (1975).

The Old Tibetan Annals. MS Pelliot tibetain, (1288). and India Office, (750).

The Old Tibetan Chronicle. MS Pelliot tibetain, (1287).

Xin Tangshu 《新唐书》. Beijing: Zhonghua Shuju, (1975).

- Barfield, Thomas J., "The Hsiung-nu imperial confederacy: organization and foreign policy." *Journal of Asian Studies*, 41:1 (1981).
- Barfield, Thomas J., *The Perilous Frontier*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell Inc. (1989)
- Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- Hsu, Liu. *Chiu T'ang Shu*. 16 vols. Peking, (1975).
- Kuang, Ssu-ma. *Tzu chih t'ung chien*. 10 vols. Peking, (1956).
- Li, Fang-Kuei. "The Inscription of the Sino-Tibetan Treaty of 821-822." *T'oung Pao*, Second Series, Vol. 44, (1956).
- Marks, Thomas A., "Nanchao and Tibet in South-western China and Central Asia." *The Tibet Journal* 3, no. 4 (1978).
- Norbu, Dawa. *China's Tibet Policy*. Great Britain: Curzon Press, (2001).
- Pan, Yihong. "Early Chinese Settlement Policies towards the Nomads." *Asia Major*, vol. 5, no. 2 (1992).
- Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, vol. 78, no. 1/3 (1992).
- Sentaro, Ise. *Chugoku Seiiki Keieishi no Kenkyu*. 2nd ed. Tokyo: Gannando Shoten. (1968).
- Shakabpa, W.D., *Tibet: A Political History*. New Haven: Yale University Press, (1967).
- Stein, R. A., *Tibetan Civilization*. Stanford: Stanford University Press, (1972).
- Cheng, Wei. *Sui Shu*. 3 vols. Peking, (1973).

เชิงอรรถ

¹ ทั้งนี้คำว่า 蕃 ออกเสียงได้สองลักษณะ คือ "ปัว (Bo)" และ "ฟาน (Fan)" ในการศึกษาประวัติศาสตร์ทิเบตโดยเฉพาะในยุคเริ่มต้น นักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกออกเสียง 吐蕃 ว่า "ตูฟาน (Tufan)" แต่ในวงวิชาการจีนออกเสียงคำดังกล่าวว่า "ตูปัว (Tubo)" ในการอ้างอิงถึงอาณาจักรตูปัวด้วยภาษาอังกฤษในปัจจุบันจึงใช้ทั้งคำว่า "Tubo" และ "Tufan"

² ก่อนราชวงศ์ถังถือกำเนิด ราชวงศ์ฮั่นเคยทำสนธิสัญญากับชนเผ่าชยงหนู (匈奴) จำนวน 1 ฉบับซึ่งเป็นฉบับที่ไม่ได้รับการรับรองจากจักรพรรดิ จึงถือว่าไม่เป็นทางการ และในประวัติศาสตร์ราชวงศ์จีน สนธิสัญญาที่อาณาจักรจีนเคยทำในจำนวนที่ร่อนลงมาจากการทำร่วมกับอาณาจักรทิเบตคือสนธิสัญญาระหว่างอาณาจักรจีน (金 1115-1234) และอาณาจักร

ซ่ง (宋 1127-1279) อ้างอิง Pan, Yihong, "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, vol. 78, no. 1/3 (1992)

³ Stein, R. A., *Tibetan Civilization*. Stanford: Stanford University Press, (1972).

⁴ Marks, Thomas A., "Nanchao and Tibet in South-western China and Central Asia." *The Tibet Journal* 3, no. 4 (1978).

⁵ “จักรพรรดิ” ในภาษาทิเบตออกเสียงว่า “btsanpo” ซึ่งความหมายตามตัวอักษร คือ “บุตรแห่งสวรรค์” ดังนั้นคำเรียกขานดังกล่าวจึงมีความหมายเทียบเท่าคำที่ใช้เรียกขานจักรพรรดิจีน ส่วนคำว่า “กษัตริย์” ในภาษาทิเบตใช้คำที่ออกเสียงว่า “rgyalpo” แต่ทั้งนี้ยังมีความสับสนในการใช้คำว่า “กษัตริย์” กับ “จักรพรรดิ” ในหมู่นักประวัติศาสตร์ทิเบตชาติต่างๆ อยู่ อ้างอิง Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).

⁶ Tuyuhun, ในปัจจุบันอยู่ในพื้นที่มณฑลชิงไห่ (青海)

⁷ Tulufan หรือ Turfan – ระวังการใช้สับสนกับ Tufan ซึ่งเป็นการออกเสียงหนึ่งของชื่ออาณาจักรูปั๋วหรืออาณาจักรทิเบต, ในปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขตปกครองตนเองซินเจียง (新疆)

⁸ Eastern Turk, ในปัจจุบันอยู่ในพื้นที่เขตปกครองตนเองมองโกเลียใน (内蒙古)

⁹ “คูคุนัวเออร์ (库库诺尔)” เป็นชื่อในภาษามองโกเลียโดยออกเสียงแบบภาษาจีน ทั้งนี้ในอดีต พื้นที่ดังกล่าวยังมีชื่อในภาษาจีนว่า “ซีไห่ (西海)” ชื่อภาษาทิเบตตามการออกเสียงแบบจีนว่า “ซัวเวินโป (错温波)” และชื่อในภาษาอังกฤษว่า Koko Nor, ในปัจจุบันคือพื้นที่ทะเลสาบชิงไห่ (青海湖)

¹⁰ Pan, Yihong. "Early Chinese Settlement Policies towards the Nomads." *Asia Major*, vol. 5, no. 2 (1992).

¹¹ Barfield, Thomas J., "The Hsiung-nu imperial confederacy: organization and foreign policy." *Journal of Asian Studies*, 41:1 (1981). และ Barfield, Thomas J.. *The Perilous Frontier*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell Inc. (1989)

¹² Sentaro, Ise. *Chugoku Seiki Keieishi no Kenkyu*. 2nd ed. Tokyo: Gannando Shoten. (1968).

¹³ การแต่งงานของเจ้าหญิงจินในปี 641 เป็นการแต่งงานระหว่างเจ้าหญิงเหวินเฉิงกับเจ้าชายกัน สรน กัน ชัน ซึ่งเป็นพระโอรสของจักรพรรดิสนร ชัน กัมโป ต่อมาเจ้าชายกัน สรน กัน ชัน ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิได้ 5 ปีก่อนสิ้นพระชนม์ จักรพรรดิสนร ชัน กัมโป จึงรับพระชายาของพระโอรสมาเป็นพระชายาในความดูแลของตัวเองและขึ้นครองราชย์อีกครั้ง อ้างอิง Shakabpa, W.D., *Tibet: A Political History*. New Haven: Yale University Press, (1967).

¹⁴ Kuang, Ssu-ma. *Tzu chih t'ung chien*. 10 vols. Peking, (1956).

¹⁵ ทั้งนี้อาณาจักรถังส่งกองทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองชายแดนของตัวเอง และดูเหมือนว่าอาณาจักรถังจะส่งกองกำลังไปเพียงเพื่อป้องกันเมืองของตนจากการรบบระหว่างอาณาจักรูปั๋วและดินแดนตู่อวี๋หุนเท่านั้น เนื่องจากไม่มีการบันทึกว่ากองทัพจีนเข้าร่วมรบกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อ้างอิง Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).

¹⁶ Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992)

-
- ¹⁷ Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ¹⁸ *Xin Tangshu*. Beijing: Zhonghua Shuju, (1975).
- ¹⁹ *Xin Tangshu*. Beijing: Zhonghua Shuju, (1975).
- ²⁰ Hsu, Liu. *Chiu T"ang Shu*. 16 vols. Peking, (1975).
- ²¹ *The Old Tibetan Annals*. MS Pelliot tibetain, 1288 and India Office 750
- ²² Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ²³ Hsu, Liu. *Chiu T"ang Shu*. 16 vols. Peking, (1975).
- ²⁴ Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ²⁵ *Jiu Tangshu*. Beijing: Zhonghua Shuju, (1975).
- ²⁶ Kuang, Ssu-ma. *Tzu chih t'ung chien*. 10 vols. Peking, (1956).
- ²⁷ เมืองกองกำลังรักษาการณ์ (The Four Garrisons) ได้แก่ เมืองซิวฉือ (龟兹 หรือ Kucha), เมืองเหอเถียน (和田 หรือ Khotan), เมืองคาสีอ (喀什 หรือ Kashgar) และ เมืองเยียนฉี (焉耆 หรือ Suyab) อ้างอิง Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ²⁸ Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ²⁹ Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ³⁰ Kuang, Ssu-ma. *Tzu chih t'ung chien*. 10 vols. Peking, (1956).
- ³¹ Beckwith, Christopher I., *The Tibetan Empire in Central Asia: A History of the Struggle for Great Power among Tibetans, Turks, Arabs, and Chinese during the Early Middle Ages*. Princeton: Princeton University Press, (1987).
- ³² Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992).
- ³³ Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992).
- ³⁴ Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992).

³⁵ นักประวัติศาสตร์ที่เบตตั้งข้อสังเกตว่าสถานการณ์ที่สงบสุขไม่น่าจะเป็นผลมาจากการทำสนธิสัญญาฉบับนี้เพียงอย่างเดียว แต่เพราะทัศนคติรักสงบของจักรพรรดิกษี ซัก ลเต ซัน แห่งอาณาจักรตูปัวซึ่งนับถือพุทธศาสนาในช่วงนั้นด้วย อ้างอิง Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992).

³⁶ Pan, Yihong. "The Sino-Tibetan Treaties in the Tang Dynasty." *T'oung Pao*, Second Series, vol. 78, no. 1/3 (1992).

ภาพปก : องค์เจ้าแม่มาจู่
เกาะเหมยโจว มณฑลฝูเจี้ยน สาธารณรัฐประชาชนจีน
(中国福建省湄洲岛妈祖像)